

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**AİLENİN SOSYO-EKONOMİK DÜZEYİ İLE YÜKSEKÖĞRETİME
GİRİŞ ARASINDAKİ İLİŞKİ: SUDAN-HARTUM ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ**

Waleed MOHAMED

Doktora Tezi

Ankara, 2022

AİLENİN SOSYO-EKONOMİK DÜZEYİ İLE YÜKSEK ÖĞRETİME
GİRİŞ ARASINDAKİ İLİŞKİ: SUDAN-HARTUM ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ

Waleed MOHAMED

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2022

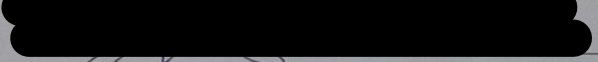
KABUL VE ONAY

KABUL VE ONAY

Waleed MOHAMED tarafından hazırlanan "Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyi İle Yüksek öğretime Giriş Arasındaki İlişki: Sudan-Hartum Üniversitesi Örneği" başlıklı bu çalışma, [01/06/2022] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından başarılı olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. E. Feryal Turan (Başkan)

Doç. Dr. Abdulkerim SÖNMEZ (Danışman)

Prof. Dr. Nilay Çabuk Kaya (Üye)

Prof. Dr. Nevin Güngör Ergan (Üye)

Prof. Dr. Aylin Görgün Baran (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

01/06/2022

Waleed MOHAMED

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Doç. Dr. Abdulkerim SÖNMEZ** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Waleed MOHAMED

Sevgili Eşime, oğlum Majd'e ve Sudan'ın çocuklarına

TEŞEKKÜR

Japonların turistik geziler sırasında keyif almadıkları, asıl keyif ve eğlenceyi, ülkelerine döndükten sonra bu gezi ve yolculuklarda çektikleri fotoğrafları izlemekten ve hatıralardan duydukları söylenmektedir. Fakat benim doktora yolculuğum bu duruma benzemiyor.

Ben doktora yolculuğumun başından tez yazım aşamasının sonuna kadar çok keyif aldığımı söyleyebilirim. Bu yolculuk bana, eğitim hayatımda yeri hep özel kalacak olan değerli hocalarla tanışma fırsatı vermiştir. Hocalarımız, Türkiye’de Sosyoloji biliminin öncüleri ve bu bilimin eğilimleri, göç ve küreselleşme sosyolojisi, kültür ve etnisite, sosyal teorideki yeni yaklaşımların yanı sıra araştırma metodolojisindeki yeni eğilimlerle birlikte sosyal hareketlilik ve sosyal adalet sorunuyla ilgili çeşitli uygulamaların incelenmesine olanak sağlayarak ufukumuzu daha da açmıştır.

Buna ek olarak, doktora çalışmalarım süresince değerli profesör hocalarım ve araştırma görevlisi olan arkadaşlarım ile Sosyoloji Bölümü görevlilerinin nazik destekleri ve ilgilerinden dolayı sonsuz şükranlarımı sunmak isterim.

Tez izleme komitesindeki hocalarıma değerli rehberliklerinden dolayı ve memleketim Sudan’da 2018-19 yılları arasında yaşanan protesto ve şiddet olayları nedeniyle tezimin verilerini toplayamadığımdan ötürü yaşadığım hayal kırıklığını atlatmam ve durumu toparlamam için verdikleri destek ve yönlendirmelerden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim.

Doktora tez savunma jürisinde bulunan Prof. Dr. E. Feryal Turan, Prof. Dr. Nilay Çabuk Kaya, Prof. Dr. Aylin Görgün Baran ve Prof. Dr. Nevin Güngör Ergan hocalarıma katılımlarından ve zengin yorumlarından dolayı teşekkür ederim.

Doktora çalışmalarımın sonunda, doktora tezimin tamamlanmasında sağladıkları her türlü destekten dolayı sevgili eşim Marwa Mustafa başta olmak üzere, değerli arkadaşlarım Dr. Tirab Abbkar, Agieb Hammad, Ebru Sevgili, Seda Can, Esra Çolak Türe, Medat Fırat, Abdualrahman Ali ve Dr. Hussam Salih’e teşekkürlerimi sunmaktan mutluluk duyarım.

Otuz yaşımdan sonra yeni bir dil öğrenen biri olarak tezimin yazı dilini düzeltmekte yaşadığım zorlukları aşmama yardım eden Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi olan arkadaşım Sema Niğdeli'ye değerli çabalarından dolayı teşekkür ederim.

Bu saygın üniversitede doktora programına katılmama olanak sağlayan ve eğitimim süresince sunduğu burs desteğinden dolayı 'Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na (YTB)' teşekkürlerimi sunarım.

Son sözlerimi saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Abdulkerim Sönmez'e ayırmak isterim. Kendisi, Türkçeyi öğrenmeye başladığım ilk dönem olan doktora ders döneminden itibaren hep akıl hocam olmuştur. Tez konumu seçmemde bana büyük bir özgürlük tanıyan ve tezimin yapısını oluşturmamda ve temel fikirlerini geliştirmemde yardımcı olan hocama minnettarım.

Bu uzun ve zorlu akademik yolculukta bana eşlik eden, tez yazım sürecindeki değerli katkılarını ve eleştirel değerlendirmelerini benden esirgemeyen, değerli zamanını ayıran, kapısını ve kalbini bana ve tüm öğrencilerine her zaman açık tutan hocama takdir ve şükranlarımı sunmaktan onur duyarım. Hocam Doç. Dr. Abdulkerim Sönmez'den gerek akademik gerek insani olarak gördüğüm ve öğrendiğim değerlerden dolayı müteşekkirim.

ÖZET

MOHAMED, Waleed. *Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyi İle Yükseköğretime Giriş Arasındaki İlişki: Sudan Hartum Üniversitesi Örneği*, Doktora Tezi, Ankara, 2022.

Bu çalışma yükseköğretime erişim (access to higher education) ile ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ya da sosyal sınıf konumu arasındaki nedensel ilişkinin mahiyeti hakkındadır. Bu ilişki Sudan Cumhuriyeti'nde Hartum Üniversitesi'nde yapılmış bir vaka çalışması yoluyla incelenmektedir. Araştırmanın temel sorusu, öğrencilerin sınıfsal kökenleri ile üniversitede kaydoldukları bölümler arasında ne türden ve ne yönde bir nedensel ilişki olduğu ve bu ilişkinin eğitim politikaları, toplumsal dışlanma ve mahrumiyet üretme kabiliyetinde olan diğer toplumsal etmenler ve bireysel vasıflar ile nasıl bir etkileşim içinde şekillendiğidir.

Çalışma, sınıf kuramları ve toplumsal sınıf konumu ile eğitimsel başarı arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışan kuramsal yaklaşımlar dikkate alınmak suretiyle nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın ampirik verileri 2017-2018 eğitim yılı itibarıyla Hartum Üniversitesi'nde kayıtlı bulunan ve toplam sayıları 27,000'i aşan lisans öğrencisi arasından kendilerine kartopu örnekleme yöntemiyle erişilmiş olan 40 öğrenci ile yapılan derinlemesine mülakatlar vasıtasıyla derlenmiştir. Bu 40 öğrenci, öğrencilerin üniversiteye kabul edilme puan aralığı dikkate alınarak oluşturulmuş olan beş farklı tabakada yer almakta olup, araştırma sürecinde her bir tabakada yer alan 6 ila 10 öğrenci ile mülakat yapılmıştır.

Araştırma verileri hem tabaka içi hem de tabakalar arası (yani vaka-içi ve vakalar-arası) karşılaştırma yoluyla, toplumsal sınıf konumunun ve toplumsal dışlanma biçimlerinin ifadesi olan etkenlerin yine belli sınıf konumlarına erişimin mesleki temelini oluşturan belli akademik bölümlere erişimi nasıl etkilediğini ortaya koyacak şekilde niteliksel olarak analiz edilmiştir. Bu analizin amacı sınıf kökeni ve toplumsal dışlanma örüntülerinin eğitim kurumu üzerinden başlangıçtaki toplumsal sınıf konumlarının değişen şartlar altında yeniden üretilmesi ve sürdürülmesine nasıl bir katkı sağladığı ve nedensel mekanizmalarının nasıl işlemekte olduğuna dair nedensel bir değerlendirme yapmaktır.

Araştırma bulguları, bir bütün olarak, eğitim hareketliliğinde bireylerin gösterdikleri veya gösterebilecekleri performans veya başarının derecesinin onların bireysel biyografilerinin ve yeteneklerinin birçok yapısal eşitsizlik biçimleri ve bunları ifade eden avantaj ve dezavantajlar ile tam olarak nerede, ne zaman ve nasıl kesiştiği ile alakalı olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda üst ve üst-altı sosyal sınıfların eğitim hareketliliği yoluyla kendi konumlarını sürdürmede avantajlı bir durumda oldukları görülmektedir. Onlar bunu öncelikli olarak sahip oldukları toplumsal, iktisadi ve kültürel sermayelerini erken yaştan itibaren çocuklarının daha kaliteli bir eğitim almalarını sağlayarak onların “prestijli fakülteler”e girebilmek için ihtiyaç duydukları liyakate yani üniversiteye giriş için gerekli yeterli puana dönüştürmek suretiyle yapmaktadırlar. Giriş puanının yetersiz olduğu durumda ise özel kabul yoluyla, yani yetersiz olan puanı telafi etmek için belirlenmiş bir çerçevede özel öğrenim ücreti ödemek yoluyla sağlamaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Sınıf, Toplumsal Cinsiyet, Eğitimsel Başarı, Toplumsal Dışlanma, Kır, Kent, Hartum Üniversitesi, Yükseköğretim

ABSTRACT

MOHAMED, Waleed. *The Relationship Between the Socio-Economic Level of Family and Access to Higher Education: The Case Khartoum University-Sudan*. PhD Dissertation. Ankara, 2022.

This study is on the nature of the relationship between access to higher education and the socio-economic level or social class of position the family. This relationship is examined through a case study conducted in Khartoum University in the Republic of Sudan. The main question of the research is what kind of a causal relationship exists between the class origins of students and the departments they are enrolled in, and how this relationship is shaped in interaction with educational policies, other social factors capable of producing social exclusion and deprivation, and the individual qualifications.

The study has been designed as a qualitative one, by considering theories of class and of the claims of theories explaining the relationship between class origins and educational attainment. Empirical data of the study have been collected by conducting in-depth interviews with 40 students chosen from among nearly 27,000 undergraduates enrolled with Khartoum University as of 2017-18 academic year. The interviewees have been accessed by snowball sampling technique after classifying them into five strata, based on the range of their admission scores; and 6 to 10 students have been interviewed from each one of these strata.

The research data have been analysed qualitatively by utilizing both within-stratum and inter-strata (that is within-case and between-case) comparisons, revealing how the factors that are the expressions of social class position and social exclusion also affect access to certain academic departments which in turn form the occupational basis of certain class positions. The purpose of this analysis is to assess how class origins and the patterns of social exclusion aid in the reproduction and continuation of the original class positions and how the causal mechanisms of this phenomenon operate.

The research findings show that the degree of actual or potential performance/success of individuals is related to where, when and how their biography intersect a multitude of structural inequalities, and the advantages and disadvantages that express these inequalities. It is observed that the upper and lower-upper classes are in an advantageous position concerning the continuation of their class positions through educational mobility. This is achieved by ensuring a better education for their children from an early age, thereby converting their social, economic and cultural capital into the qualifications or merit, namely admission scores, necessary to be admitted into "prestigious faculties". Where these scores are not enough they achieve the same through special admission, that is to say by paying a special tuition fee to compensate for an inadequate admission score.

Keywords: Social Class, Gender, Educational Achievement, Social Exclusion, Rural, Urban, University of Khartoum, Higher Education

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	İ
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	vii
ETİK BEYAN	viii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	xvi
TABLolar DİZİNİ.....	xviii
ŞEKİLLER VE FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	xvi
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, ÖNEMİ VE ARAŞTIRMA SORUNUNUN BAĞLAMı.....	3
2. BÖLÜM: TOPLUMSAL SINIF VE EĞİTİM HAREKETLİLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: YAKLAŞIMLAR, OPERASYONEL HUSUSLAR VE AÇIKLAMA SORUNLARI	12
2.1. SOSYO-EKONOMİK STATÜ YAKLAŞIMI	13
2.2. SINIF HAREKETLİLİĞİ YAKLAŞIMI	16
2.2.1. Sosyal Sınıf Ölçme Projeleri.....	17
2.3. SOSYAL SINIFA DAYALI MESLEK ÖLÇÜTLERİ	19
2.3.1. Marx'ın Görüşlerine Dayanarak Oluşturulan Yaklaşım	19
2.4. TOPLUMSAL SINIF İLE EĞİTİM HAREKETLİLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİYİ AÇIKLAYICI MODELLER	31
2.4.1. Boudon'un Birincil ve İkincil Etki Teorisi.....	32
2.4.2. Göreceli Riskten Kaçınma Teorisi ve Rasyonel Eylem Teorisi	33
2.4.3. Bourdieu'nün Kültürel Yaklaşımı	34

2.4.4. Merkez-Çevre Eşitsizliği Yaklaşımı	36
2.5. SUDAN'DA TOPLUMSAL SINIF.....	37
2.6. SUDAN İÇİN BİR SOSYO-EKONOMİK SEVİYE BELİRLEMEDE İZELEN YAKLAŞIM	41
2.7. KATILIMCILARIN TOPLUMSAL TABAKALARA ATANMASINDA İZLENEN YORDAM.....	45
3.BÖLÜM: SUDAN CUMHURİYETİ'NDE SOSYAL, COĞRAFİ, EKONOMİK DURUM VE EĞİTİM SİSTEMİ.....	49
3.1. SUDAN CUMHURİYETİ'NİN COĞRAFİ KONUMU, NÜFUSU VE EKONOMİK ÖZELLİKLERİ	49
3.2. SUDAN'IN SOSYAL VE EKONOMİK BAĞLAMI	52
3.3. SUDAN CUMHURİYETİ'NDE EĞİTİM SİSTEMİ	57
3.3.1. Sudan'daki Eğitim Aşamaları.....	57
3.3.1.1. Okul Öncesi Eğitim.....	60
3.3.1.2. Temel Eğitim.....	60
3.3.1.3. Lise Öğretim Aşaması.....	61
3.4. EĞİTİM SİSTEMİNE TOPLUMSAL CİNSİYET, KENTSEL DURUM VE OKUL TÜRÜNÜN ETKİSİ.....	63
3.4.1. Eğitime Kayıt ve Toplumsal Cinsiyet.....	63
3.4.2. Kentsel Durum ve Eğitime Erişim.....	65
3.4.3. Kamu Ve Özel Eğitim.....	67
3.5. GENEL EĞİTİM KURUMLARINA KAYDOLMA ORANLARI	69
3.5.1. Okul Öncesi Eğitime Kayıt Durumu.....	70
3.5.2. Temel Eğitime Kayıt Durumu.....	72
3.5.3. Genel Eğitimde Okulu Bırakmanın Doğası.....	74
3.5.4. Öğrencilerin Liseye Kaydolma Durumu.....	75
3.6. SUDAN'DA YÜKSEKÖĞRETİME KAYIT DURUMU	77
3.7. HARTUM ÜNİVERSİTESİ'NE ÖĞRENCİ KAYIT DURUMU	81
3.8. SUDAN'DA YÜKSEKÖĞRETİME ERİŞİMDE EŞİTLİĞİ SAĞLAMA STRATEJİLERİ	85
3.8.1. Üniversite Öncesi Eğitimde Okullaşma Oranlarının Artırılması.....	85
3.8.2. Yükseköğretime Kayıtta Niceliksel Genişleme ve Pozitif Ayrımcılık Politikası	86
3.8.3. Öğrenci Destek Fonu Oluşturulması	88

3.8.4. Bazı Kolejlerde Kadınlara Yönelik Cinsiyet Kısıtlamalarının Kaldırılması	88
4. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ, VERİLERİN ANALİZİ VE KATILIMCILARIN PROFİLİ.....	89
4.1. ARAŞTIRMANIN TASARIMI.....	89
4.2. MÜLAKAT SÜRECİ	94
4.3. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI.....	96
5. BÖLÜM: ÜNİVERSİTEYE KABUL PUANI GRUPLARINA GÖRE KATILIMCILARIN TOPLUMSAL SINIF PROFİLLERİ.....	98
5.1. BİRİNCİ GRUPTA YER ALAN KATILIMCILARIN SINIF PROFİLLERİ.....	99
5.2. İKİNCİ GRUPTA YER ALAN KATILIMCILARIN SINIF PROFİLLERİ	107
5.3. ÜÇÜNCÜ GRUPTA YER ALAN KATILIMCILARIN SINIF PROFİLLERİ	116
5.4. DÖRDÜNCÜ GRUPTA YER ALAN KATILIMCILARIN SINIF PROFİLLERİ	124
5.5. BEŞİNCİ GRUPTA YER ALAN KATILIMCILARIN SINIF PROFİLLERİ	129
6. BÖLÜM: KATILIMCILARIN EĞİTİMSEL SOSYAL HAREKETLİLİK BİÇİMLERİ.....	135
6.1. SOSYAL HAREKETLİLİĞİN KAPSAMI VE NİTELİĞİ	135
6.1.1.Yapısal Toplumsal Hareketlilik.....	136
6.2. BİRİNCİ GRUPTA SOSYAL HAREKETLİLİK.....	138
6.2.1. Nesiller Arası Sosyal Hareketliliğin Durumu	138
6.2.2. Birinci Grupta Sosyal Hareketlilik Modelleri	138
6.3. BİRİNCİ GRUPTA AYNI KUŞAK İÇİNDEKİ SOSYAL HAREKETLİLİK.....	142
6.3.1. Aynı Aile Çevresi İçindeki Sosyal Hareketlilik.....	142
6.3.2. Mahalle veya Köy İçindeki Akranlara Kıyasla Sosyal Hareketlilik	145
6.3.3. Mezun Olunan Lisedeki Akranlara Kıyasla Hareketlilik	147
6.4. İKİNCİ GRUPTAKİ KATILIMCILARIN HAREKETLİLİK BİÇİMLERİ	148
6.4.1. İkinci Grupta Yer Alan Katılımcıların Kuşaklar Arası Sosyal Hareketliliği	148
6.5. İKİNCİ GRUPTA AYNI KUŞAK İÇİNDEKİ SOSYAL HAREKETLİLİK	154
6.5.1. Aynı Aile İçinde Sosyal Hareketlilik	154
6.5.2. Mahalle veya Köy İçindeki Akranlara Kıyasla Sosyal Hareketlilik	157
6.5.3. Mezun Olunan Lisedeki Akranlara Kıyasla Hareketlilik	159

6.6.ÜÇÜNCÜ GRUPTA SOSYAL HAREKETLİLİK BİÇİMLERİ	162
6.6.1. Nesiller Arası Sosyal Hareketlilik	162
6.6.1.1. Gruptaki Yükseliş Örüntüsü	162
6.6.1.2. Sosyal Konumu Sürdürme Örüntüsü	164
6.6.2.1. Aynı Aile İçindeki Sosyal Hareketlilik.....	165
6.6.2.2. Aynı Köy veya Mahalle İçinde Sosyal Hareketlilik	166
6.6.2.3. Aynı Liseden Mezun Olanların Sosyal Hareketliliği.....	168
6.8.DÖRDÜNCÜ GRUPTA SOSYAL HAREKETLİLİK ÖRÜNTÜLERİ.....	170
6.8.1.Dördüncü Grupta Nesiller Arası Hareketlilik.....	170
6.8.2. Dördüncü Grupta Nesil İçi Sosyal Hareketlilik.....	172
6.9. BEŞİNCİ GRUPTAKİ SOSYAL HAREKETLİLİK ÖRÜNTÜLERİ.....	174
6.9.1. Beşinci Gruptaki Nesiller Arası Hareketlilik Modelleri	175
6.9.2. Beşinci Grupta Nesil İçi Sosyal Hareketlilik	177
6.9.2.1. Aynı Aile İçindeki Sosyal Hareketlilik.....	177
6.9.2.2.Mahalle veya Köy İçindeki Akranlara Kıyasla Sosyal Hareketlilik	178
6.9.2.3. Aynı Liseden Mezun Olanların Sosyal Hareketliliği.....	179
7. BÖLÜM: TEMEL EĞİTİMDEN ÜNİVERSİTEYE EĞİTİM SÜRECİ VE SINIF KONUMLARININ ETKİSİ	182
7.1. BİRİNCİ GRUBUN EĞİTİM SÜRECİ.....	186
7.1.1. Temel Aşamadan Üniversiteye Kadar Özel Eğitim Örüntüsü	187
7.1.2. Yalnızca Üniversite Öncesi Eğitimde Özel Eğitim Örüntüsü.....	192
7.1.3. Devlet Okullarında Eğitim Örüntüsü: Yoksul Öğrencilerin Yolu.....	193
7.2. İKİNCİ GRUBUN EĞİTİM SÜRECİ	197
7.2.1. Temel Eğitimden Üniversiteye Kadar Özel Eğitim Yolu	197
7.2.2. Temel Eğitimde Özel Eğitim, Ortaöğretimde Model Okullar Ve Üniversiteye Genel Kabul....	200
7.2.3. Temel Eğitimden Üniversiteye Devlet Okulları Aracılığıyla Eğitim Süreci.....	202
7.3. ÜÇÜNCÜ GRUBUN EĞİTİM SÜRECİ	203
7.3.1. Temel Eğitimden Üniversiteye Özel Eğitim.....	204
7.3.2. Üniversite Öncesi Eğitimde Özel Eğitim Örüntüsü.....	206
7.3.3.Temel Eğitimden Üniversiteye Devlet Okullarında Eğitim Örüntüsü.....	209
7.4. DÖRDÜNCÜ GRUBUN EĞİTİM SÜRECİ.....	211
7.5. BEŞİNCİ GRUBUN EĞİTİM SÜRECİ.....	213

7.5.1.Yalnızca Üniversite Öncesi Eğitim Aşamasında Özel Eğitim	213
7. BÖLÜM: KAMPÜSTE TOPLUMSAL SINIF, CİNSİYET, SOSYAL İLİŞKİLER VE FAKÜLTELERİN SIRALANMASI.....	216
8.1. TOPLUMSAL CİNSİYET VE YÜKSEKÖĞRETİME ERİŞİM	216
8.1.1. Stereotip Toplumsal Cinsiyet Roller ve Eğitime Erişim	218
8.2. TOPLUMSAL CİNSİYET VE BİLİM DALLARINA KAYIT	219
8.2.1. Birinci Ve İkinci Grupta Toplumsal Cinsiyet Etkisi	220
8.2.2. Üçüncü Grupta Toplumsal Cinsiyet Etkisi	222
8.2.3. Dördüncü ve Beşinci Gruplarda Toplumsal Cinsiyet Etkisi	222
8.3. ARKADAŞLIK GRUPLARI VE KAMPÜSTEKİ SOSYAL SINIFLAR: BAĞLANTI MI AYRILIK MI?	224
8.3.1. Yukarıdan Ayrılık	225
8.3.2. Melez Temas	226
8.3.3. Altan Ayrılık Örneği.....	229
8.4. BİR PAZAR OLARAK ÜNİVERSİTE VE MÜŞTERİ OLARAK SINIFLAR	231
8.4.1. Üniversite Pazarında İlk Grup Fakülteler	233
8.4.2. Üniversitedeki Pazarında İkinci Grup Fakülteler	236
8.4.3. Üniversite Pazarında Üçüncü Grup Fakülteler	238
8.4.4. Üniversite Pazarında Kaybedenler: Dördüncü Ve Beşinci Gruptaki Fakülteler	240
8.5. Güdüler, Teşvikler Ve Mecburiyetler	241
8.5.1. Diğerkamlik Güdüsü	242
8.5.2. Ailenin Eğitime İlgisi (Kültür Olarak Eğitim).....	243
9. BÖLÜM: ARAŞTIRMA BULGULARIN DEĞERLENDİRMESİ VE SONUÇ	245
KAYNAKÇA.....	269
EKLER	285
EK1.MÜLAKAT CETVELİ.....	285
EK2. DOKTORA TEZİ ARAŞTIRMA ANKETİ	294
EK3. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	309
EK4. ETİK KOMİSYON ONAY KARARI	311
EK5. TEZ ORJİNALLİK FORMU	312

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.Çalışmada Kullanılan Tabakalandırma Yordamı ve Ölçeği.....	46
Tablo 2.Katılımcıların Sosyal Sınıflarını Gösterir Puan Aralıkları	47
Tablo 3.2012-2017 Döneminde Eyaletlerdeki Liselerin Mülkiyet Türüne Göre Dağılımı	68
Tablo 4.Okul Öncesi Eğitime Kayıt Olma Oranı	71
Tablo 5.2012-2017 Yılları Arasında Temel Eğitime Brüt Kayıt Durumu.....	73
Tablo 6.2012-2017 Döneminde Eyaletlerde Temel Eğitim Aşamasında Ortalama Okulu Bırakma Oranları	74
Tablo 7.Eyaletler İtibariyle 2012-2017 Döneminde Liseye Kayıt Oranı	76
Table 8.2012-2017 Döneminde Lise Düzeyinde Cinsiyete Dayalı Toplam Kayıt Sayısı ve Oranı	77
Tablo 9.Kabul Türüne Göre 2017-2020 Yılları Arasında Sudan Üniversitelerine Kayıtlı Öğrencilerin Sayısı	80
Tablo 10.1974-2019 Döneminde Cinsiyete Göre Hartum Üniversitesi Fakültelerine Kayıtlı Öğrenci Sayısı.....	83
Tablo 11.2009-2019 Döneminde Hartum Üniversitesi'ndeki Lisans Programlarına Cinsiyete Göre Kaydolma.....	84
Tablo 12.Kendileriyle Mülakat Yapılan Öğrencilerin Cinsiyet, Geldikleri İl ve Üniversiteye Kabul Türüne Göre Dağılımları	92

ŞEKİLLER VE FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Şekil 1.Sudan Haritası.....	50
Şekil 2. Sudan'daki Sosyal Gruplar Arasındaki Entegrasyon Ve Çatışma İlişkilerin Örüntüleri.....	55
Şekil 3.Sudan Cumhuriyeti'nde Eğitim Basamakları	63
Şekil 4.Lise Diploması Türüne Göre Yükseköğrenime Kabul İçin Başvuranlar	81
Şekil 5.2009-2019 Döneminde Hartum Üniversitesi'nde Lisans Programlarına Kayıt Yaptırmanın Cinsiyete Göre Seyri.....	84
Fotoğraf 1. Saman Ve Ahşaptan Yapılmış Doğu Ve Batı Sudan'da Kırsal Ev Tarzi	117
Fotoğraf 2 Darfur'da Bir Temel Eğitim Okulu	210

GİRİŞ

Toplumsal hareketlilik çalışmaları, sosyolojinin merkezi alanlarından biridir. Bu çalışmaların temel ilgisi, Grusky ve Weisshaar'ın (2014, s. 2) da ifade ettikleri gibi, bireyleri iş veya mesleklere bağlayan ve bu yolla değerli addedilen kaynaklar üzerinde eşitsiz kontrol üreten toplumsal hareketlilik mekanizmalarının doğası ve işleyişi hakkında normatif ve/veya işlevsel bir değerlendirmede bulunmaktadır. Singh ve arkadaşlarına (2021) göre, sosyal hareketlilik araştırmaları, eşitsizlik sorununun nedenini bulmaya ve buna bağlı olarak uzun vadede eşitliği sağlamaya yardımcı olan önemli araçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda belirtmek gerekir ki, sosyal hareketliliği incelemek bir ülkede insan sermayesine yapılan yatırımı en üst düzeye çıkaracak kamu politikalarını yeniden gözden geçirmek için gerekli ve önemli bir işlev üstlenmektedir. Çünkü eşitsizlik genellikle genç grupları zihinsel yeteneklerine ve becerilerine uygun alanlardan ve kaliteli eğitimden mahrum ederken bu mahrumiyet, gençliğin ötesinde, bir ülkenin kendisini çocuklarından yeterince ve etkin bir şekilde istifade etmekten mahrum bırakmaya kadar gitmektedir. Bu nedenle, diğer nedenlerin yanı sıra, sosyal eşitsizliğin incelenmesi tüm sosyal ve beşerî bilimleri meşgul eden konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Fransız yazar Victor Hugo'nun "Sefiller" romanı durumun edebi muhasebesinin önemli örneklerinden biridir.

Konu hakkındaki literatürde toplumsal hareketlilik çalışmaları, Durkheim'in iş bölümü konusundaki öncü çalışmasının doğal bir gelişimi olarak görülmektedir. Ancak sosyal hareketliliğe olan ilginin sosyolojik kökenleri, 19.yüzyılda Karl Marx ve John Stuart Mill'in yazılarına ve 20. yüzyılda Vilfredo Pareto ve Petrim Sorokin'in temel katkılarına kadar gitmektedir. Örneğin Sorokin (1927), *Social Mobility* adlı kitabında her toplumda bir düzeyden diğerine farklı işlevleri yerine getirmek için dikey dolaşım kanalları olduğunu ve bu kanalların yetenekli insanların farklı mesleklere dağıtılmasında rol oynadığını söylemektedir. Ona göre, bunun yapılmaması toplumu verimsizliğe ve düzensizliğe teşvik etmektedir. Eğitim sistemlerinin insanları çeşitli profesyonel pozisyonlara atamada çok önemli bir rol oynadığını gören Sorokin, okulların öncelikle test etme, seçme, dağıtma ve

çocukları iş gücü piyasasındaki belirli pozisyonlara hazırlama konusunda işlevsel bir kurum olarak işlev gördüğünü vurgulamıştır (Marshall,1999).

Toplumsal hareketlilikte eğitimin öneminden dolayı dünyanın tüm ülkelerinde yükseköğretime kayıt, 1970'lerden bu yana önemli bir genişlemeye tanık olmuştur. 2009'da yükseköğretime katılan 165 milyondan fazla öğrenci, 1970'ten bu yana beş kat bir artışı temsil etmektedir (Chien ve Chiteng, 2011). 2021 yılında ise yüksek öğretime katılım 220 milyona ulaşmıştır (World Bank, 2021). Yüksek öğretim, sayesinde elde edilen toplumsal statü yanında istidam piyasasında önemli iktisadi avantajlar, özellikle önemli gelir avantajları sağlamaktadır. Örneğin, gelir artışının yükseköğretimi bitirenler için %17, sadece ilköğretimi bitirenler için %10 ve ortaöğretimi bitirenler için %7 olduğu tahmin edilmektedir. Dünya Bankası 2021 yılında Afrika'daki Sahra Altı yükseköğretim mezunları için kazanç artışının %21 ile küresel ortalamanın üzerinde olduğunu tahmin etmektedir (Arnhold, 2021).

Ancak eğitimde sosyal hareketlilik süreçlerini sosyal sınıf kökeni ve sosyal sınıf menzili arasında doğrudan ve kendiliğinden gerçekleşen bir ilişki olarak görmek mümkün değildir. Aksine, köken ile menzil arasındaki ilişki belli bir toplumsal ve kültürel bağlamda çok sayıda etkenin ve bu kapsamda toplumsal ve coğrafi koşullar kadar toplumsal cinsiyet, etniklik gibi etkenler yanında fırsatların dağılımında bir derece adaleti sağlamayı amaçlayan politikaların neler olduklarına bağlı olarak farklı yollar izlemekte ve farklı sonuçlar doğurmaktadır. Bu politikalar, bazen eşitsizlik sisteminin doğasında ve içindeki denge unsurlarında bir fark yaratmadan da diğer sınıflardan üretkenliği yüksek ve mükemmel özelliklere sahip yeni insan unsurlarını seçerek toplumdaki mevcut sınıf sistemini korumaya çalışmaktadır.

Bu çalışma yukarıda esas bağlamı ifade edilmiş olan bu sorunu Sudan Cumhuriyeti'nde yüksek öğrenim tarihinde önemli bir yeri olan Hartum Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan öğrencilerden derlenmiş olan veriler ışığında ele alınmaktadır.

1.BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, ÖNEMİ VE ARAŞTIRMA SORUNUNUN BAĞLAMI

Bu çalışmanın konusunu Sudan Cumhuriyeti'nde yükseköğretime erişim (access to higher education) ile ailenin sosyo-ekonomik düzeyi (sosyal sınıf konumu) arasındaki ilişkinin Hartum Üniversitesi'ne kayıtlı bir grup öğrenciden derlenen ampirik veriler ışığında incelenmesidir. Araştırmanın temel sorusu öğrencilerin sınıfsal kökenleri ile üniversitede kaydoldukları bölümler arasında ne türden ve ne yönde bir nedensel ilişkisi olduğu ve bu ilişkinin toplumsal dışlanma ve mahrumiyet üretme kabiliyetinde olan diğer toplumsal etmenler ve bireysel vasıflar ile nasıl bir etkileşim içinde şekillendiğidir. Bu hususu araştırılmaya değer kılan husus kendi özel bağlamında şu şekilde ifade edilebilir.

Çağdaş toplumlarda eğitimin hem özel hem de kamusal sonuçları vardır. Bireysel olarak, eğitim, tercihlerine ve çabalarına göre bireylere ve ailelerine fayda sağlama yeteneğini ifade eder. Kamusal olarak eğitim, adil, üretken ve demokratik bir toplumun işleyişine ve sürdürülmesine katkısını ifade eder (Levin, 2013). Ancak, eleştirel eğitim kuramcısı Michael Young, eğitimin toplumdaki rolünün istikrarlı olmadığını öne sürmektedir. Young, farklı zamanlarda, eğitimin toplumsal işlevi bakımından nasıl algılanıp, konumlandırıldığında üç aşama ayırt etmektedir. Young göre, eğitim: (1) 1900'lerin başından 1945'e kadar olan dönemde bir sosyal pasifleştirme aracı olarak, (2) 1945'ten 1974'e, kadar ulusal ekonomik verimliliğin bir aracı olarak ve (3) 1974'ten günümüze ulusal bir ekonomik yük olarak algılanmıştır (Young, 1987).

Duru-Bellat'a göre, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana sosyoloji disiplini içinde eğitime belirgin bir ilgi duyulmaya başlanmıştır. Bu dönemde hükümetlerin de yurttaşlar arasında eğitimin yaygınlaşmasına katkıda bulunan politikalar geliştirmeye gösterdikleri ilgide bir artış gözlenmektedir. Eğitimin yaygınlaşmasıyla, yükseköğrenim fırsatlarına eşit olmayan

erişim meydana gelmiştir. Zengin sınıfın ve işçi sınıfının eğitime kayıt oranları ile kadınlar ve erkekler arasında da bir farklılık bulunmaktaydı. Bu dönemde yapılan sosyolojik çalışmalar da daha çok bu eşitsizlikle ilgilenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde, cinsiyetler, kentsel ve kırsal alanlar, bölgeler ve sosyal ve mesleki gruplar arasında, ilk ve orta öğretime erişim ve öğretim koşullarında, okuldaki başarı düzeylerinde hâlâ önemli ve büyük eşitsizlikler bulunmaktadır (Duru-Bellat, 2004).

Yükseköğrenime erişimdeki sınıflar arasındaki eşitsizliğin boyutları ile ilgili olarak Bilton vd. (2002: 270), eğitim düzeyi ile sınıflar arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. Onlara göre, sınıf farklılıkları ile eğitim arasında hiyerarşik bir ilişki bulunmaktadır. Ortalama olarak, sınıf ne kadar yüksek olursa, eğitim seviyesi de o kadar yüksek olmaktadır. Bununla birlikte, statü ve eğitim arasındaki ilişki, sınıf içindeki yatay bir farklılık ile ilgilidir. Bu farklılık, eğitim ile değil eğitim türüyle alakalıdır.

Çağdaş Çin örneği, öğrencilerin Çin yükseköğretim kurumlarına katılmalarına yönelik kabul sonuçlarının öğrencinin ikametinden etkilendiğini göstermektedir. Çin’de gerçekleştirilen bir çalışmada, öğrencilerin ülkede yükseköğretim kurumlarına erişimlerinde yerleşim yerlerinin şehir ya da kırsal olmasının etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bölgesel (taşra) köylerden ve kasabalardan gelen öğrenciler genellikle bölgesel üniversitelere ve az sayıda öğrenci ise Pekin'deki büyük üniversitelere gitmektedir (Yan Zhao Ciupak, 2012).

İngiltere’de yapılan bir çalışmaya göre, yükseköğrenim kayıtlarındaki sosyal sınıflar arasındaki niceliksel eşitsizliklerin, 1960 ile 1995 yılları arasındaki dönemin büyük bir bölümünde son derece kalıcı olduğunu göstermektedir. En avantajlı sosyal sınıfın kayıt oranı doyma noktasına ulaştıktan sonra, 1990’ların başında azalma olduğu görülmektedir. Aynı 35 yıllık dönemde, daha geleneksel ve yüksek statü programlarına ve “eski” üniversitelere kaydolma ihtimalindeki sosyal sınıfların arasındaki niteliksel eşitsizlikler temelde değişmeden kalmıştır (Boliver, 2011).

Bu sorunu çözmek için, birçok ülke, marjinal grupların üniversite eğitime kaydolmasını teşvik eden farklı eğitim politikalarını benimsemiştir. Fakat Duru Bellat, mücadele amaçlı eğitim politikası önlemlerinin varlığına rağmen, yükseköğretime erişim anlamındaki eşitsizliklerin zaman içinde azalmayacağını iddia etmektedir (Duru-Bellat, 2004). Bellat, niteliksel eşitsizlikleri azaltmaya yönelik politikaların, daha büyük niceliksel eşitliği elde etmeyi amaçlayanlardan daha az etkili olduğunu ifade etmektedir. Niteliksel eşitsizlikler, esas olarak farklı aile davranış biçimleriyle yaratıldıkları için, kamu otoritelerinin eylemleri ile daha az yönetilmektedir. İrlanda Ulusal Öğretmen Örgütü¹ (IUÖÖ) tarafından hazırlanan bir raporda, eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılmasının tüm sosyal sınıflardaki katılım oranlarında genel bir artışa yol açmasına karşılık, bu artışın, grupların arasındaki eşitsizliklerin azalmasına neden olmadığı belirtilmiştir (INTO, 1994). Eğitim reformu çabalarına rağmen, eşitsizliğin pekiştiğini ve yeniden üretildiğini gösteren güçlü kanıtlar vardır.

Hükümetler düzeyinde eğitime ve eğitim politikalarına olan bu modern dönem ilgilerinin etkileri Sudan Cumhuriyeti'nde de ülkenin kendi tarihsel ve toplumsal koşulları ile ilişki içinde özel biçimler almış ve bazı önemli etkiler doğurmuştur. Sudan, Kuzey Afrika'nın gelişmekte olan ülkelerinden biri olup, Kushite uygarlığı döneminde, yaklaşık olarak M.Ö. 300'de okuma yazmaya dayalı bir kültürün geliştiği ilk ülkelerden biridir. Fakat ülkede modern anlamda eğitimin tarihi 1899'da Sudan'ın İngiliz İmparatorluğu tarafından kolonileştirilmesiyle başlamaktadır. İngilizler ülkede yerli nüfus içinden koloni yönetiminin ihtiyaç duyduğu bir memur sınıfı oluşturmak için Hartum'da modern okullar kurmuştur. Bu okullara kaydolun ilk öğrenciler, yine aynı sömürge yönetimi tarafından aşiret liderleri ve Sufi tarikatlarının önde gelenlerinin ya da liderlerinin oğulları arasından seçilmiştir. Aşiret liderleri ile Sufi dergâhlarının liderleri Sudan toplumunda yüzyıllardır üst sınıfı ya da statü grubunu temsil etmiş olduklarından sömürge yönetiminin eğitim politikasının mevcut sınıf sisteminin yeniden üretimine dayanan bir anlayışa sahip olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Bu sebeple, Sudan'da modern eğitimin ilk aşamasında eşitsizlik çerçevesinde

¹ Ireland National Teacher's Organization (INTO)

başladığı söylenebilir. 1930'larda Mezunlar Konferansı'nın ortaya çıkmasıyla, Sudan'da eğitimin topluma yaygınlaştırılmasına yönelik bir girişim ve böylelikle de eğitimde açıklık ve demokratik eşitlik değerlerinin yaygınlaştırılması yönündeki eğilimler ivme ve güç kazanmaya başlamıştır.

Sudan'ın 1956 yılında sömürge yönetiminden bağımsızlığını kazanmasının ardından ülkede yürürlüğe konulmuş olan eğitim politikaları, ücretsiz eğitim, barınma, yeme içme, ücretsiz ulaşım ve aylık maaş ödeyerek öğrencileri yükseköğrenime katılmaya teşvik etmiştir. Sudan hükümeti, Sudan'daki yüksek eğitimde fırsat bulamayan öğrencileri yurtdışına, özellikle Mısır, İngiltere, Lübnan, Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerine eğitim görmeye göndermiştir. Bu politika ülkede eğitimin özelleştirilmesi politikasının yürürlüğe konduğu 1991 yılına kadar devam etmiştir. Eğitimde özelleştirme politikası ile birlikte yükseköğrenim öğrencilerine eğitim, barınma, yeme içme ve ulaşım ücretli hale getirilmiştir. Böylelikle bağımsızlık döneminde, eğitimde yeni bir eşitsizlik dönemi başlatılmıştır. Ancak, yüksek eğitim fırsatlarının herkese açık ve ücretsiz olması ilkesi ilk bakışta demokratiklik ve eşitlik yönünde bir iyileşme beklentisi doğuruyor olsa da 1991 yılına kadar uygulanmış olan politikaların nasıl bir etki doğurmuş olduğuna dair sistematik bir değerlendirme henüz mevcut olmadığından bu beklentinin gerçekleşmiş olup olmadığı hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

Yükseköğretimde özelleştirme dönemi politikaları doğal olarak öğrencilerin, üniversitelere ve yükseköğretim kurumlarına katılım fırsatları üzerinde inşa edilmiştir. Bu kapsamda üniversitelerde, genel öğrenci kabulü dışında sayısı az kabul edilemeyecek olan kontenjanlar iktisadi durumları nedeniyle katkı payı ödeyebilecek ailelerinin çocuklarına tahsis edilmiştir. Böylelikle, puanları daha düşük olduğu için normalde üniversiteye kabul edilmeyecek veya daha düşük mesleki konum ve itibar getirisi olacak bölümlere kaydolabilecek olan öğrencilere ailelerinin iktisadi imkânlarından dolayı gerçekte elde edebileceklerinden daha yüksek konum elde etmelerine imkân sağlayacak bölümlere kayıt yaptırma fırsatı sunulmuştur. Bunun sonucunda yükseköğrenime erişimde ücretle kendilerine kontenjan temin edemeyecek olanlar açısından bireysel beceri ve çalışkanlık, diğerlerine ise bu yolla

elde edemediklerini iktisadi güçleri ile telafi etmeye imkân sağlayan bir sistem daha bariz bir hal almıştır.

Ülkede üniversite eğitiminin yaygınlaşmasının, insan kaynaklarının gelişiminde, ekonomik kalkınmada ve gençlerin gelişmesinde olumlu katkılarının olmasının yanı sıra, yükseköğretim kurumlarında zengin seçkinlerin çocuklarına ayrılan fırsatların da artmasına neden olmuştur. Örneğin, 1990'ların ortasında Hartum Üniversitesi'ne özel öğrenci kabulü yönetmeliği kapsamında satışa sunulan fırsatlar toplam kontenjanın %25'i olarak belirlenmiştir. Böylelikle o döneme kadar üniversitenin tıp fakültesi her yıl 250 öğrenci kabul ederken günümüzde yaklaşık 400 öğrenci kabul etmektedir. Özelleştirme döneminde yapılan her kontenjan özelleştirmesi bir yönüyle eğitimde genişlemeye ama aynı zamanda adil ve genel rekabet fırsatlarının darılmasına neden olmakta ve özellikle fakir ailelerden gelen çocukların kendileri ve aileleri tarafından önem verilen fakültelelere giriş oranlarını düşürmektedir.

Sudan Cumhuriyeti'nde yükseköğrenim kurumlarındaki genişleme, aynı şekilde lise seviyesinde de genişleme ve özelleştirme politikalarının izlenmesini gerektirmiştir. Bu genişleme ise devlet okulları dâhil bazı okulları zengin ailelerden gelen çocuklara özel kontenjan açma yoluna itmektedir. Bu ise uzun vadede eğitim kurumlarının ikiye ayrılmasına neden olacak bir potansiyel taşımaktadır. Bunlardan biri güvenli eğitim ortamı ve akabinde yüksek maddi getirisi olan meslek alanlarına girişe zemin hazırlayan ve alanında en iyileri cezbeden okullardır. İkincisi ise genel olup eğitimde mütevazı ve temel imkânlarla sahip olan okullardır. Bu durum ise mütevazı kökenlerden gelen ve ikinci kategorideki okullara devam edenlerin, zenginlerin girdiği fakültelelere girme şanslarını düşürmekte ve fırsatların dağıtımında eşitsizliğin doğmasını tetiklemektedir. Zira sözü geçen fakültelelere girmek, belirli bir "sosyal prestije" erişimi gerektirmekte ve öğrencinin maddi ve iş geleceğini sağlamaktadır.

Belirtilen bu hususlardan dolayı Sudan Cumhuriyeti'nde eğitimde özelleştirme politikalarının ülkede sınıf piramidinin en aşağısında yer alanların çocuklarının başta tıp, mühendislik ve eczacılık olmak üzere yüksek gelir ve onur getirici meslek alanlarına girişe bir ruhsat niteliği taşıyan akademik alanlara girme şanslarını zengin ailelerden gelenler karşısında azaltacağı veya buna neden olacağı beklenebilir. Duru-Bellat bu durumu nitel eşitsizlik olarak adlandırılmaktadır (2004, s.12). Bu durumun devam etmesi Sudan Cumhuriyeti'nde yükseköğrenimin sosyal kapatma (social closure) eylem ve stratejilerinin önemli bir unsuru ve mecrası haline gelme potansiyeli taşıdığına ve o yönde evrilme gösterdiğine işaret etmektedir.

Durumu ve genel eğilimleri ülke genelini resmedecek şekilde tespit ve analiz etmek bir zorunluluk arz ediyor olsa bile bu ölçekte bir araştırmayı planlamak ve yürütmek araştırmacının kendi imkân ve kısıtlarından dolayı mümkün olmamıştır. Bu nedenle araştırmanın ülkedeki yükseköğretim kurumları arasında özel ve seçkin bir konuma sahip olan Hartum Üniversitesi örneği ile sınırlandırılması yoluna gidilmiştir. Dolayısıyla araştırma sonuçları ampirik genelleme yapmak için uygun ve yeterli değildir. Bununla birlikte Hartum Üniversitesi'nin Sudan Cumhuriyeti'nde yükseköğretim sistemi içindeki tarihsel ve yapısal konumu ile de bağlantılı olarak ülke genelinde sınıf kökeni ve toplumsal dışlanma örüntülerinin eğitim kurumu üzerinden başlangıçtaki toplumsal sınıf konumlarının değişen şartlar altında yeniden üretilmesi ve sürdürülmesine nasıl bir katkı sağladığının nedensel mekanizmalarının ifade edilmesinde de büyük bir önem taşımaktadır. Bu kapsamda eğitim fırsatlarının kır-kent arasında olduğu kadar toplumsal cinsiyet ve statü grupları mensubiyetine bağlı olarak işleyen diğer toplumsal etkenler ile nasıl bir etkileşim içinde şekillendiğine dair nicel veriler ve bunları ima eden nedensel mekanizmalar hakkında da bir anlayış kazanmak mümkün olmuştur. Bu çerçevede ifade edilecek olursa araştırma üç temel sorunun cevabının üretilmesine odaklanmaktadır. Bunlar:

1. Hartum Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan öğrencilerin sosyal sınıf kökenlerini belirlemek,
2. Sınıf kökeni ile yükseköğretim türü arasındaki ilişkiyi tanımlamak ve

3. Toplumsal cinsiyet başta olmak üzere toplumsal dışlanma ve dezavantaj üreten diğer etkenlerin yükseköğrenime erişim üzerindeki etkilerini değerlendirmek.

Araştırma amaçlarının gerçekleştirilebilmesi başta sınıf kavramının operasyonel tanımının nasıl yapılacağı sorunu olmak üzere, Sudan’da eğitim politikaları ve bu politikaların içinde şekillendiği tarihsel ve toplumsal koşulların incelenmesi de gerektirmektedir. Bu konular etrafındaki ihtiyaçlara bir ön ve geçici cevap niteliğinde olmak üzere aşağıda önce sosyal sınıf konusu, ardından toplumsal sınıf, eğitime erişim ve eğitim politikaları arasındaki ilişkilere dair kısa bir betimleme ve analiz sunulmuştur. Bunlar yapılırken, belli bir konu etrafında yapılan tartışmaların bu araştırmanın tasarlanması ve durumun tespit edilebilmesi bakımından ima ettiği pratik hususlara da işaret edilmiştir. Bunların başında Batılı sanayi toplumlarının kendi tarihsel ve toplumsal koşullarından soyutlama ile oluşturulmuş olan sınıf kavramsallaştırma ve operasyonelleştirmelerinin, Sudan özelinde ampirik atıflarının hangi vasıflar etrafında kurgulanacağı sorunudur. Bu sorunun aşılması yönünde gösterilecek olan kuramsal ve pratik başarı fiili durumları çoğu halde Sudan Cumhuriyeti’ninki ile benzerlik taşıyan birçok Afrika ülkesinde yapılacak araştırmaların tasarımı açısından da önemli bir kapı aralayacaktır.

Bu çalışma şüphesiz ki toplumsal sınıf ve eğitimsel hareketlilik konusunda yapılan ilk araştırma olmadığı gibi, son araştırma da olmayacaktır. Nitekim, bu konularda daha önce yapılmış ve literatürde temayüz etmiş birçok araştırma mevcuttur. Ancak, kökenlerden menzillere doğru bir sorgulama tarzında tasarlanmış olan araştırmalardan ve bu kapsamda örneğin Goldthorpe (1999) ve Savage’ın (2015) çalışmalarından farklı olarak bu araştırmada belli bir menzile erişmiş olanların hangi kökenlerden gelmiş oldukları, temsil edici olmasa bile Arap dünyasının ve Afrika kıtasının en prestijli üniversitelerinden biri olan Hartum Üniversitesi’nin farklı fakültelerine devam etmekte olan az sayıdaki öğrencinin deneyimi üzerinden incelenmektedir.

Çalışma toplam dokuz bölümden oluşmaktadır. Bu birinci bölümün ardından, ikinci bölümde böyle bir çalışmada öğrencilerin sınıf kökenlerin belirlenmesi için elzem olan sınıf kavramsallaştırmaları ve sosyo-ekonomik seviye ölçekleri geliştirilmesinin, kavramsal ve operasyonelleştirme sorunları yanında sınıf kökenleri ile eğitim menzili arasındaki ilişkilerin nasıl açıklanabileceğine dair kuramsal tartışmalar incelenmekte ve Sudan örneğinde, bu araştırmanın amaçları bakımından uygun ve yeterli bir sınıf şemasının nasıl oluşturulabileceği tartışılmaktadır. Bu şema esas olarak Erikson/Goldthorpe/Portocarero (EGP) diye bilinen yaklaşımdan esinlenmekte ve bunu Sudan'ın durumuna uyarlamaktadır.

Üçüncü bölümde, araştırma sürecinde kendileriyle mülakat yapılmış olan bireylerin beyanlarının arkaplanında yatan ve onların deneyimlerinin bağlamını oluşturan ana hususlarla sınırlı olarak Sudan Cumhuriyeti'ndeki sosyal, coğrafi, ekonomik durum ve eğitim sisteminin kısa bir incelemesi yapılmaktadır. Buna yönelik olarak, mümkün, makul ve mevcut oldukları müddetçe ele alınan konuların seyri hakkında istatistiksel veriler de takdim edilmektedir.

Dördüncü bölüm araştırmanın metodolojisi, tasarımı, mülakat süreci ve katılımcıların profilini takdim etmektedir. yanında katılımcıların sınıf kökenlerinin belirlenmesinde izlenmiş olan yaklaşımı ve bu yaklaşımdan ortaya çıkan sınıf şemasını takdim etmektedir. Bu şema esas olarak Erikson/Goldthorpe/Portocarero (EGP) diye bilinen yaklaşımdan esinlenmekte ve bunu Sudan'ın durumuna uyarlamaktadır.

Çalışmanın beşinci bölümünde kendileriyle mülakat yapılmış olan katılımcıların kayıtlı oldukları fakülte grupları itibariyle ne tür sınıf profiline sahip oldukları takdim edilmektedir. Bunun ardından altıncı bölümde her bir fakülte grubundan katılımcıların kendi ebeveynleri, kuşak olarak akran aile üyeleri (kardeşleri ve yakın akrabaları), mahallelerindeki ve okudukları lisedeki akranlarına kıyasla ne tür ve yönde bir eğitimsel hareketlilik gösterdikleri konusu incelenmektedir. Yedinci bölümün konusunu ise katılımcıların temel eğitimden

başlayarak ve onların sınıf kökenleri ile ilişki içinde ne tür bir eğitim sürecinden geçerek üniversiteye eriştiklerinin incelemesi yapılmaktadır. Sekinci bölümde ise bu kez coğrafi köken, sınıf ve toplumsal cinsiyetin kampüs içinde öğrenci topluluklarının oluşumu ve onların iç ve dış grup ilişkilerinin nasıl bir doğaya sahip olduğu incelenmektedir. Çalışmanın son bölümü ise aynı veya benzer konularda daha önceden yapılmış araştırma sonuçları karşılaştırılmak suretiyle bir bütün olarak araştırmadan çıkan sonuçların bir değerlendirmesini yapmakta ve yükseköğretime erişimdeki yapısal eşitsizlikleri azaltabilecek bazı politikaların neleri içermesi gerektiğini ifade etmektedir.

2. BÖLÜM

TOPLUMSAL SINIF VE EĞİTİM HAREKETLİLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: YAKLAŞIMLAR, OPERASYONEL HUSUSLAR VE AÇIKLAMA SORUNLARI

Sosyal hareketlilik ve sosyal eşitsizlik konularına dikkat edilmesi, modern sosyolojide önemli bir konu haline gelmiştir. Bu sahada yapılan uygulamalı araştırmalar, özellikle sahada çalışan araştırmacılar ve bilim adamları tarafından kabul edilen bir dizi araştırma yönteminin ortaya çıkmasıyla artmıştır. Bu sahadaki ayırım, fırsat eşitsizliği ile koşul eşitsizliği arasında gerçekleşmektedir. Sosyal bilimlerde, fırsat eşitsizliği çalışmaları tipik olarak eğitim nitelikleri ve sosyal pozisyonların kazanılması (meslekler, sosyal sınıf vb.) ve bu kazanımların atfedilen özelliklerle nasıl ilişkilendirildiği hakkındadır. Aksine, koşul eşitsizliği çalışmaları, emek piyasasında veya refah devleti dahil olmak üzere daha büyük dağıtım sistemlerinde gelir farklılıkları veya farklı ölçütlerle ilgilidir (Breen, 2005). Grusky (2006), sosyal hareketlilik araştırmalarındaki hâkim eğilimin fırsat eşitsizliği ile ilgili olduğunu söylemektedir.

Sosyal hareketlilik araştırmalarında, bireyin veya çekirdek ailenin sosyal yapı bağlamındaki konumunu incelemek için çeşitli yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Grusky'ye göre, birçok sosyolog bu konuya aşağıdaki varsayımlarla yaklaşmaktadır: (1) Çok boyutlu eşitsizlik alanı sosyal sınıflara dönüştürülmüştür, (2) Bu eşitsizlik nesiller arasında sosyal sınıflar yoluyla aktarılmaktadır ve (3) Bu sınıfların sayısı küçük ama hacmi büyüktür (Grusky, 2006). Pratik düzeyde, araştırmacılar eğitimde sosyal hareketlilik ve eşitsizliği incelemek için çeşitli yaklaşımlar oluşturmuşlardır. Sonuç olarak yaptıkları sınıflandırmalara ve kavramlara dayanarak birden fazla teori oluşturmuşlardır. Örneğin, sosyal kökenleri ve “başlangıç yerlerini” tanımlarken kullanılan üç yaygın çerçeve: prestij ölçekleri, sosyoekonomik endeksler (SEI) ve sosyal sınıf tipolojileridir. Bu kategoriler içinde rekabet eden çok sayıda alternatif bulunmaktadır. Ancak, sosyologlar geleneksel olarak toplumdaki eşitsizliği,

toplumun yapısı bağlamında var olan sınıf hiyerarşisini, sosyal sınıf veya statü olmak üzere iki farklı şekilde inceleyerek düşünmüşlerdir (Barbieri, Gioachin, Minardi ve Scherer, 2020).

Tüm bu çerçeveler mesleğe dair bilgiler, istihdam durumu ve otorite veya uzmanlık derecesi veya seviyesi ile ilgili bilgilerin kullanımına dayanmaktadır. Ancak, Savage'a göre, bu meslek temelli sınıf şeması, sosyal ve kültürel süreçlerin sınıf bölümleri oluşturmadaki rolünü etkili bir şekilde yakalayamamaktadır (Savage, 2015). Savage (2015) ve Grusky (2006), sosyal hareketlilik olgusunun incelenmesi için yeni bir model oluşturmuşlardır: Bu modele gizil sınıf analizi (latent class analysis) denilmektedir. Bu bölümde, çalışmalarda kullanılan eşitsizlik teorileri ve uygulamalı projeler yer almaktadır. Burada tartışma, sınıf hareketliliği yaklaşımı olan sosyal hareketlilik ile eğitim arasındaki bilimsel köprüde yaygın olarak kullanılan ölçütlere odaklanmaktadır. Sınıf hareketliliği yaklaşımı, meslek yoluyla sosyal hareketlilik ölçümlerini ve kültürel ve sosyal sermaye yoluyla sosyal hareketlilik ölçümlerini içermektedir. Bu nedenle aşağıda sosyal ve ekonomik statü ve sosyal sınıf yaklaşımlarının konuyu nasıl ele aldıkları tartışılmaktadır.

2.1. SOSYO-EKONOMİK STATÜ YAKLAŞIMI

Eğitim, gelir ve meslekler, sosyal hareketlilik çalışmalarında sosyo-ekonomik statü yaklaşımını benimseyen tüm yaklaşımların ana göstergeleridir. Zeleny (1940), sosyal statü kazanımını, bir kişinin belirli bir gruptaki ortakları tarafından kabul edilme derecesi olarak tanımlar. Bu tanıma dayanarak, Zeleny, bir kişinin bulunduğu topluluk üyelerinden farklı kabul ve reddetme miktarlarının matematiksel bir hesaplaması yoluyla bir sosyal statü puanı oluşturarak bir bireyin sosyal statüsünü ölçmeye çalışmıştır.

Marshall ve arkadaşları (1999), sosyal konumu ölçmede çeşitli eğilimler olduğuna ve her çalışma grubunun, sosyal konumu ölçmede dikkate alınan araç olarak bir gösterge seçtiğine dikkat çekmektedir. Onlara göre, bu çalışmalardan bazıları, bir babanın eğitiminin oğlunun

kariyer seyri üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bu çalışmaların bazılarında, oğulun mesleki konumunun babanın eğitiminden tamamen bağımsız olduğu doğrulanmış olmakla birlikte, birçok çalışma, oğulun eğitimde aile ve sosyal statü ile mesleki başarı arasında çok önemli bağlantı olduğunu ve ikisini birbirine bağlayan köprü görevi gördüğünü göstermiştir. Çünkü sosyal statüsü iyi olan bir aileden gelen çocukların, daha yoksul ailelerdeki akranlarına göre okullarda daha iyi performans göstermelerinin muhtemel olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır.

Sosyal statü çalışmasına bir başka gösterge olarak, gelirin statü elde etme üzerindeki etkisinin incelenmesidir ve çoğu çalışma, gelirin ailenin sosyal statüsünün üzerindeki etkisinin çok önemli olduğu, ancak eğitimsel kazanım ve mesleki başarının dolaylı olarak yer aldığı sonucuna varmıştır. Bu tür araştırmalarda, bu değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik betimsel sonuçlara ulaşmak için istatistiksel yöntemlere, özellikle eğitim, gelir ve babanın eğitimi arasındaki korelasyon analizine güvenilmiştir (Marshall ve diğ.,1999).

Sanayi toplumlarını ele alan birkaç araştırma, orta sınıfın genişlemesinin bu sınıftaki toplumsal homojenliği artırmada önemli bir etken olduğunu ve toplumda sanayileşme olgusunun artmasının kesin beceriler ve belirli niteliksel uzmanlık gerektirdiğini göstermiştir. Bu durum “İyikat testi modeli ve açık liberalizm”in benimsenmesine yol açmış ve sanayileşme sürecine eşlik eden ekonomik yapısal değişiklikler sayesinde yüksek idari ve uzmanlaşmış mesleklere olan ihtiyacı arttırmış, bu da hareket imkanını artırmıştır. Bu nedenle, orta sınıf kökeninden gelenler üst sınıf konumlarına doğru hareket ederken bu hareketlikten doğan boşluk alt-işçi sınıfından gelen bireylerin orta sınıf konumlarına hareketine imkân sağlamış ve böylelikle sosyal sınıflar arasındaki akışkanlık artmıştır (Savage, 2015).

Hollingshead (1975), Batı'daki sanayi toplumlarının sosyal yapısındaki büyük değişikliklerin bir sonucu olarak sosyal statüyü ölçmek için çok boyutlu yeni bir endeksin benimsenmesi çağrısında bulunmuştur ve endekste kullanılan dört etken veya değişken:

eğitim, meslek, cinsiyet ve medeni durumdur. Bu gösterge, onun kendi ifadesi ile  temel varsayımaya dayanmaktadır: (1) toplumumuzda heterojen ve eğitsiz bir merkezi yapı mevcuttur, (2) kişinin durumun göstergesi olan ana etken bireyin mesleği ve tamamlanan eğitim yılı sayısıdır, (3) bireylerin ve çekirdek aile üyelerinin toplumdaki konumlarını belirlemek için bu faktörlerin birleştirilebileceği öngörülmektedir.

Bir öncekine kıyasla en ünlü ve rekabetçi endeks Duncan'ın (1961) SEI Endeksidir. Duncan, mesleğin bir yandan sanayi toplumunda eğitimle bağlantılı olması ve aynı zamanda eğitime erişimin zekadan daha yüksek bir psikolojik motivasyon gerektirmesi nedeniyle sosyal statünün ölçülmesinde ana unsur olduğuna inanmaktadır. Örneğin, ona göre, zeki olabilen, ancak yaşamdan ve seksten zevk almanın dışında yaşam için motivasyonları olmayan genç Bohemyalılar vardır.

Bununla birlikte, SEI'nin genel bir sosyal statü ölçüsü değil, özel olarak bir mesleki statü ölçüsü olması amaçlanmıştır. Ölçek, meslekler için ortalama eğitim ve gelir düzeylerini hesaplayarak farklı mesleklerin ortalama "genel durum" derecelendirmelerini tahmin etme girişiminden türetilmiştir. Buna göre endeks, 0 ile 100 arasında değişen puanlara bölünmüştür. Duncan'ın SEI Endeksi, Hollinghead'ın Dört Faktör Endeksi'nden daha katı bir sosyal statü ölçüsüdür. Bunun nedeni, endeksin mesleğin özellikleri hakkında doğru bilgi gerektirmesi ve fakat ve bu nedenle yeni mesleklerin mesleki durumlarını ölçmenin zor olmasıdır. Buna karşılık, Hollingshead'in Dört Faktör Endeksi, yalnızca yeni işlerin çok çeşitli mesleklere yerleştirilmesini gerektirir (Adams, J., ve Weakliem, D. L., 2011).

Bununla birlikte, sağlık araştırmalarında statü göstergeleri veya sosyoekonomik statü göstergeleri kullanımı yaygın olarak kullanırken, eğitim sosyolojisi ve eğitsizlik çalışmalarında sosyal sınıf yaklaşımı hâkim olmuştur.

2.2. SINIF HAREKETLİLİĞİ YAKLAŞIMI

Sınıf, birçok anlamı olan bir kelimedir. İlk olarak sınıf, hiyerarşik sıraya göre sıralanmış grupları tanımlamak için kullanılmaktadır. Sınıfın hiyerarşi ile ilişkilendirilmesi onu sosyal duruş ve prestijle de ilişkilendirmektedir ki, bu da kelimenin ikinci ortak kullanımını oluşturmaktadır. Kavramın üçüncü ortak kullanımını ise maddi yapı ve eşitsizliklerin umumi tanımını olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat, bununla birlikte, sınıf terimi sadece maddi eşitsizliklerin seviyesini tanımlamak, toplumsal prestiji belirtmek ya da yasal-geleneksel sıralama ölçütleri için kullanılmamış, aynı zamanda gerçek ya da potansiyel toplumsal güçler veya toplumu dönüştürme kapasitesine sahip olan sosyal aktörler olarak da tanımlanmıştır. Bu anlamda, bir kişi istese de istemese de sınıftaki yerini bilse de bilmese de sınıf bilincine sahip olsa da olmasa da sınıf döngüsü tasnifine düşmekten kurtulamaz (Crompton,1994, s.10).

Sönmez'e göre, herhangi bir zamanda, bir kişi bu pozisyonlardan birini veya daha fazlasını işgal edebilmektedir. Toplumdaki umumi duruşu; maddi ve sembolik güç, otorite, kaynaklar, avantajlar ve dezavantajların miktarının birleşmesine dayanmaktadır. İşgal edilen pozisyonlar onun zevk almasına ya da acı çekmesine izin vermektedir (Sönmez, 2006).

Sınıf kavramı geleneksel olarak Karl Marx ve Max Weber'in fikirleri çerçevesinde karşımıza çıkmaktadır. Marx'a göre kapitalist üretim tarzındaki anahtar sınıflar; burjuvazi ve proletarya ya da kapitalistler ve ücretli işçilerdir. Marx, bu sınıfların sömüren ve sömürülen olarak birbirleriyle çatışma içinde olduklarını ileri sürmektedir. Ona göre burjuvazi sınıfsal konumunu, üretken servete sahip olması gerçeğinden edinmektedir ve bu sınıfı kapitalist yapan gelirleri değil, üretim araçlarına sahip olmalarıdır (Bilton ve arkadaşları, 2002, s.98).

Weber'in tabakalaşma yaklaşımı, Marx'ın geliştirdiği analiz üzerine inşa edilmiştir. O da Marx ile benzer biçimde toplumu güç ve kaynaklar üzerinde sürdürülen mücadeleler alanı olarak nitelendirmektedir. Ancak, Marx, tüm toplumsal çatışmaların merkezinde kutuplaşmış sınıf ilişkilerini ve ekonomik sorunları görürken; Weber, toplumun daha karmaşık ve çok

boyutlu bir görünümü olduğunu belirtmektedir. Weber'e göre, sosyal eylemlerin gerçekleştirilebileceği sosyal katmanlaşmanın üç ögesi bulunmaktadır ve her bir öge kişinin hayat şanslarının farklı yönlerini etkilemektedir. Buna göre onun analizinde, ekonomik olarak belirlenmiş sosyal sınıfın yanı sıra onur ve prestij gibi daha az maddi niteliklere dayalı statü konumu ve siyasi bağlantılara dayalı kudret konumu da mevcuttur. Sosyal sınıf; sınıf, statü ve parti yönüyle birlikte şekillenmektedir (Giddens, 2009, s. 440-441). Bunlar bir araya gelerek bireyin toplumda ayrı bir konuma sahip olmasına katkıda bulunur. Weber (1964, s. 424-26) daha sonra, bireyin kendi çalışma hayatı ve/veya kuşaklar arası hareketlilikte kat edebileceği tipik mesafeyi dikkate alarak dört temel sosyal sınıf konumu tarif etmektedir. Bunlar: (1) büyük ölçekli mülk ve servet sahipleri, (2) profesyoneller ve üst düzey görevliler (veya aydınlar), (3) küçük ölçekli mülk sahipleri (esnaf ve zanaatkarlar) ve (4) vasıflı veya vasıfsız kol işçileri.

Sosyal sınıf teorilerinin uygulanması düzeyinde, sosyal hareketlilik olgusunun incelenmesinde bu kavramları işlemeye çalışan bir dizi teorik ve uygulamalı yaklaşım ortaya çıkmıştır.

2.2.1. Sosyal Sınıf Ölçme Projeleri

Aile kökenini eğitim piyasasının çıktıları ile çalışmak, sosyoloji için geleneksel bir endişe kaynağı olagelmıştır. Bu bağlamda, çalışmalar fırsat eşitsizliği ile koşulların eşitsizliği arasında farklılık olduğunu göstermektedir. Fırsat eşitsizliği üzerine yapılan çalışmalar eğitime kaydolma ve sosyal statü (meslek, sosyal sınıf vb.) üzerine odaklanmaktadır. Bu çalışma ise bireyin sosyal kökenine ve eğitim hedefine odaklanmaktadır.

"Sosyo-ekonomik seviye" terimi sadece tanımlayıcıdır. Sosyal sınıflandırmada kullanılan tüm sistemler için genel bir terim olarak kullanılabilir. Bazen "sosyo-ekonomik" sınıflandırmalara, özellikle Amerikan literatüründe "mesleki statü ölçekleri" denir (Rose, 2005). "Sosyo-ekonomik sınıflandırma" ile ilgili projelerin çoğunun başlangıç noktası,

mesleki bölünme bağlamında kişinin piyasadaki pozisyonudur. Bireyler ve aileler için hayat fırsatları büyük ölçüde piyasadaki konumlarıyla belirlenir ve bu nedenle de mesleğin merkezi bir gösterge olduğu kabul edilir. Bu nedenle, sosyal hareketlilik şemalarının çoğu büyük ölçüde mesleki unvanlara dayanmaktadır. Ancak farklılık gösterdikleri yerler, bu meslek unvanlarının tabakalaşma ile nasıl bir ilişkileri olduğunu açıklamaktadır.

Örneğin, meslek unvanları: (a) Bireylerin meslekleri temelinde birbirleriyle paylaştığı sosyo-ekonomik ilişkiler, (b) Mesleklerin otorite ve sermayeyle olan farklı ilişkilerine dayanan sınıfsal menfaatler, (c) Bu mesleklerle birlikte ilerleyen avantaja ve güce dönüştürülebilen beceri ve bilgi biçimindeki kaynakları kıt fakat yine de arzu edilmeyen kaynaklar, (d) Mesleklerin sembolik değerini temsil eden ve varyasyonlara karşılık gelen farklı sosyal statü veya prestij, avantaj ve güç, vb. sınıflandırıcı işlevlere sahip olabilmektedir (Bergman ve Joye,2001,S.5).

Meslek ve iş bölümünün toplumsal eşitsizliğin çekirdeği olduğu ve bu nedenle sosyal tabakalaşmanın temel boyutu olduğu kabul edildiğinden, tabakalaşma araştırmacıları meslekler hakkındaki bilgilerden durum ölçütleri elde etmek için birçok yol geliştirmişlerdir. Sınıflandırma ile ilgili çeşitli projeler; bu iki köken tarafından yaratılan konulara, iş bölümüne ve mesleğe bağlı olarak farklılık göstermektedir (Ganzeboom ve Treiman, 1996). Bu nedenle bazı tabakalaşma şemalarının temel özelliklerini, temel varsayımlarını, yapısını ve teorik arka planını açıklamakta yarar bulunmaktadır. Bu kapsamda, ilgili literatürde önemli bir yer işgal etmelerinden dolayı dört farklı şemayı incelemek yeterli olacaktır. Bunlar; Cambridge Sosyal Etkileşim ve Tabakalaşma Ölçeği (CAMSIS), John H. Goldthorpe'in sınıf şeması, Uluslararası Meslek Sınıflaması (ISCO-88) ve Erik Olin Wright'ın sınıf yapısıdır.

Bu ölçütlerin gelişmiş sanayi toplumlarının somut-ampirik bağlamından ortaya çıktığını ve bu nedenle de hiçbir uyarılama, yeniden düzenleme veya eleştiriye tabi tutulmaksızın mevcut halleri ile farklı gelişme seviyelerinde olan ve farklı bağlamlara sahip toplumların durumunun incelenmesinde kullanılmalarının doğru olmayacağına dikkat etmek gerekir. Bu nedenle, söz konusu şemaların incelenmesinden maksat, sosyal hareketlilik çalışmaları

literatüründe bulunan uygulamalı yaklaşıma dayanarak, Sudan toplumunun kendi özel bağlamında, bu şemalardan ne ölçüde yararlanılabileceğinin imkanlarını araştırmak ve tartışmaktır.

2.3. SOSYAL SINIFA DAYALI MESLEK ÖLÇÜTLERİ

2.3.1. Marx'ın Görüşlerine Dayanarak Oluşturulan Yaklaşım

Bu yaklaşım Neo-Marksist sosyologlar tarafından geliştirilmiştir ve Erik O. Wright bu grubun en önemli isimlerinden biridir. Wright sınıf yapısını ölçmek için kullanılan ortodoks sosyolojik stratejileri eleştirerek, sınıf ve meslek arasında keskin bir ayırım çizmektedir. Onun kendi çalışmalarında izlemiş olduğu yaklaşım zaman içinde bazı değişikliklere de uğramış olmakla birlikte temel bazı hususlar da korunmuştur. Wright'ın, öncelikli olarak, mülkiyet haklarına dayanan sömürü sürecini dikkate alarak bütün çalışanları üç ana sınıf konumuna tahsis ettiği görülmektedir. Bunlar: işçi çalıştıracak miktarda üretim araçlarına sahip olup, işçi çalıştıran kapitalistler (sömürücüler), üretim araçlarına sahip olmayan ve emek gücünü kapitalistlere satan işçiler (sömürülenler) ve başkalarını işe almadan üretim araçlarına sahip olan ve onları kullanan küçük burjuva (ne sömürücü ne de sömürülen) (Sönmez, 2006).

İkinci adımda ise, dört çeşit unsura dayanarak sömürü analizini geliştirmiştir. Wright'a göre eşit olmayan mülkiyet veya kontrol, farklı sömürü türlerinin temelini oluşturmaktadır. Bunlar: emek gücü varlıkları (feodal sömürü), sermaye varlıkları (kapitalist sömürü), organizasyon varlıkları (devletçi sömürü) ve beceri ya da güvenilir varlıklardır. Bu nedenle, Wright'ın temelde altı olan sınıf sayısı on ikiye çıkmaktadır. Wright'ın analizinin bu gelişimine dayalı olarak, bireylerin sınıfsal konumlarının tanımlanmasına dair Weberci yaklaşımla paralellik arz ettiğine dikkat çekilmiştir (Crompton, 2008, s. 74).

Wright'ın karşılaştırmalı araştırmalar için geliştirdiği ilk sınıf şemasının (1978) çalışma süreci perspektifi, sömürü ilişkilerine (mülkiyete karşı mülkiyetsizlik, yönetime karşı

yönetim dışı; beceri / uzmanlara karşı düşük vasıflı işçilere) onun 1985-1997 modelinde de bulunmaktadır (Håkon Leiulfstrud, 2005). Wright, Erikson/Goldthorpe/Portocarero (EGP) modeline kıyasla işveren ve çalışanlar arasında ayrıma daha fazla önem vermektedir. Wright'ın modellerinin her ikisi de serbest meslek sahibi (kendi hesabına çalışan), kapitalistler (10+ çalışan olanlar), küçük kapitalistler (1-9 çalışanı olanlar) ve küçük burjuvazi (çalışanı olmayanlar) olarak adlandırılmaktadır. Çalışanlar, hiyerarşi ve beceri/özerkliğe göre sınıflandırılan EGP modeli gibidir. Orijinal EGP, temel olarak mesleklerle ilgili yaşam şansı varsayımlarına dayanmakla birlikte, Wright, resmi unvanlara bakılmaksızın insanların işte ne yaptığını vurgulamaktadır. Wright'ın güç/kontrol modelindeki işçiler; düşük özerkliğe sahip, iş sürecini etkileyebilecek sınırlı olanakları ve düşük yetki derecesine sahip kişiler olarak temsil edilmektedir.

Wright'ın sömürüye dayalı revize edilmiş sınıf düzeninde özerklik beceri ile değiştirilmektedir. Sömürünün sınıf ilişkilerinin temeli olarak incelenmesinde Wright, sömürme sürecinde kullanılan farklı varlık türleri kavramını geliştirmiştir. Böylece, işverenlerin üretim araçları anlamında kendi varlıkları vardır. Yöneticilerin bürokratik kontrol, organizasyon veya yönetim varlıkları bakımından varlıkları bulunmaktadır. Sonunda, profesyonellerin beceri veya uzmanlık bakımında varlıkları bulunmaktadır (Rose, 2005). Düşük vasıflı işçiler artık işçi sınıfının çekirdeği olarak görülmektedir. Sömürme modelinde nitelikli işçilerin, normal işçi sınıfından daha yüksek bir piyasa değerine sahip olduğu varsayılmaktadır. Bunlar, bir orta sınıf kategorisi veya işçi sınıfının bir uzantısı olarak görülebilir. Yöneticiler ve uzmanlar EGP modelindeki hizmet sınıflarına benzemektedir ve çalışanlar arasında en ayrıcalıklı olduğuna inanılmaktadır.

Wright modellerinde çalışanların ara tabakaları önemli becerilere sahip olanlardır (eğitim varlıkları) ve/veya işçiler üzerinde denetleyici işleve sahip olanlardır (Håkon Leiulfstrud, 2005).

Operasyonel Hususlar

Wright'ın şemasını işletmek için üç boyutlu ölçülmesi gerekmektedir; mülkiyet, otorite ve uzmanlık. Ve her biri ile ilgili özel bir ölçüye ihtiyaç olacaktır. Rose'a göre bu, Wright'ın şemasının basitleştirilmiş halinin bile doğru şekilde uygulanması zaman ve para açısından çok maliyet getirmektedir (Rose, 2005).

2.3.2. Weber'in Görüşlerine Dayanarak Oluşturulan Yaklaşım

2.3.2.1. Erikson/Goldthorpe/Portocarero (EGP) Projesi

Weber'in görüşleri Goldthorpe ve Marshall (1992) gibi birçok çağdaş sosyolog tarafından desteklenmiştir. Bu sosyologlar, Weber'in görüşlerini kol gücü kullanan çalışanlar ile kol gücü kullanmayan çalışanların mesleki kazanç ve konumları söz konusu olduğunda ortaya çıkan geniş farklılıklar ve her bir sınıf gruplaşması içinde sosyal konumların derecelenmeleri konusunda oldukça açıklayıcı bulmuşlardır. Benzer biçimde, kol gücüne dayalı sınıfların piyasa kapasiteleri, çalışanların vasıflıdan yarı vasıflı ve vasıfsız kol gücü işlerine yani aşağı doğru değişmektedir (Bilton, 2002).

Goldthorpe, sosyal tabakalaşma şemalarını sınıf yapısına veya sosyal hiyerarşiye odaklanan modellere bölmektedir. Sınıf yapısı, kişilerin işgücü piyasasındaki ilişkileriyle tanımlandığı şekliyle sosyal konumlarına ilişkin kavramsallaştırmaları ifade etmektedir. Buna karşılık sosyal hiyerarşi; Goldthorpe'a göre, tek bir hiyerarşik boyuta -örneğin; prestij, statü, ekonomik kaynaklar vb.- dayanmaktadır (Bergman ve Joye, 2001).

Goldthorpe, üç temel konumu; işverenler, kendi hesabına çalışan ve çalışanlar olarak tanımlamaktadır. Çalışanlar, işverenlerle yapılan iş sözleşmesinin türüne göre etkin bir şekilde iş ilişkilerini esas alarak sınıflara ayrılmaktadır. Goldthorpe, "İş ilişkileri açısından sınıf anlayışımız göz önüne alındığında, bireylerin sınıf durumlarından ziyade sınıf pozisyonlarının ekonomik hayat şanslarını belirlemede en büyük etken olmasını bekleriz"

demektedir (Chan ve Goldthorpe, 2007). Sınıf içindeki üyeler, kaynakların cinsi ve düzeyine nispeten homojendir ve sosyo-yapısal dalgalanmalar konusunda benzer deneyimlere sahiplerdir. Buna bağlı olarak, benzer sınıfa özgü çıkarlarla işaretlenirler. Ancak Marshall ve Goldthorpe'a göre, sınıf analizinin "herhangi bir sınıf teorisine bağlılık gerektirmediği" söylenmektedir. Aksine "farklı ve aslında rakip teorilerin" formüle edilip değerlendirilebileceği bir bağlam sağlarlar (Goldthorpe ve Marshall, 1992).

Erikson/Goldthorpe/Portocarero (EGP) Projesi, katılımcıları çalışma durumuna (işyerinde otorite ve özerklik) ve piyasa durumuna (gelir, gelir güvenliği derecesi, kariyer imkanları ve gelir kaynağına dahil) (Håkon Leiulfstrud, 2005) göre sınıflara ayırmaktadır. Bu üçlüyü genişletmek için başlangıç noktasından itibaren çeşitli düzenlemeler ve detaylandırmalar yapılmıştır. Goldthorpe'un sınıf şemalarında oluşumuna dahil edilen hususlar şunlardır: mülkiyetin kurumsal formata dönüştürülmesi, emek ve örgütlerin bürokratikleştirilmesi, otorite, uzmanlık bilgisi ve uzmanlık, özellikle tarım ve diğer sektörlerle ilgili sektörel bölümler ve sektörler, iş ödülleri ve işe giriş şartları, iş sözleşmesinin niteliği ve çalışma koşullarıdır (Bergman ve Joye, 2001). Başka bir deyişle; ek kriterler, mal sahipleri, işverenler ve çalışanlar arasındaki farklar 10'dan fazla veya daha az çalışanı olan firmalar arasında, kol gücüne dayalı olan ve olmayan meslekler arasında ayırıcı olarak kullanılmaktadır.

Yukarıdaki göstergelere göre yedi sınıf ortaya çıkmaktadır. Bunlar şu şekilde tanımlanmaktadır: I. Yukarı hizmet sınıfı, II. Aşağı hizmet sınıfı, III. Kol emeği olmaksızın çalışanlar, IV. Küçük burjuvazi (küçük esnaf, zanaatkâr ve bütün çiftçiler), V. Teknisyen ve teknisyen nezaretçileri, VI. Nitelikli kol emeği çalışanları ve VII. Vasıfsız kol emeği çalışanları. Sınıf I ve II 'hizmet sınıfı', VI ve VII 'işçi sınıfı' ve III ve V 'orta sınıfı' temsil etmektedir. Bazı analizlerde, V sınıf (denetçiler ve düşük teknisyenler) işçi sınıfına dahil edilir, diğerleri ise dahil değildir. EGP şemasının orijinal versiyonunda alt sınıf rutin olmayan kol gücü çalışanları (sınıf IIIb) alt-orta sınıf olarak muamele edilmektedir. Goldthorpe'un sözleşme teorisinde, işte istihdam düzenlemesine dayanan IIIb sınıfı, işçi sınıfının bir parçası olarak kabul edilmektedir. Diğer taraftan, V sınıfı- "hizmet ilişkisi" ile

“iş sözleşmesi” arasında-orta sınıfın bir parçası olarak kabul edilmektedir (Håkon Leiulforsrud, 2005).

Operasyonel Hususlar

Goldthorpe’un sınıf şemasının avantajlarından biri hem kriter hem de yapı terimlerinde iyi onaylanmış, *post-hoc* ve *ex ante* olmasıdır. Diğer bir deyişle, araştırma şemasının geçerliliğini bir istihdam ilişkileri ölçüsü olarak göstermiştir. Uyarlanmış bir biçimde şema, Birleşik Krallık Ulusal İstatistik Ofisi tarafından resmi Birleşik Krallık Hükümeti Sosyal Sınıflaması olarak kabul edilmiş ve şimdi bir prototip Avrupa Sosyal Ekonomik Sınıflandırması için geliştirilmiştir (Bergman ve Joye, 2001). Birleşik Krallık’ta, Ulusal İstatistik Sosyo-Ekonomik Sınıflama sistemi (Uİ-SES) üzerine yeni Standart Mesleki Sınıflama (SMS) üretilmiş ve bu sistem 2001 yılından itibaren resmi istatistiklerde kullanılmaya başlanmıştır. SMS 2000 (Uİ-SES)’de 7 temel sınıf ayırt edilmektedir. Bunlar: 1) Yüksek idari ve profesyonel meslekler, 2) Alt düzey idari ve profesyonel meslekler, 3) Ara meslekler, 4) Küçük işverenler ve kendi hesabına çalışan işçiler 5) Alt düzey danışmanlık, zanaat ve ilgili meslekler, 6) Yarı-rutin meslekler, 7) Rutin mesleklerdir (Goldthorpe, 2016).

2.3.2.2. Kültürel Sermaye Yaklaşımı

Öte yandan, sınıf ile kültür ya da hayat tarzı arasındaki ilişkinin araştırılmasında, meslekler veri olarak ele alınmamaktadır. Ancak mücadelenin ve çatışmanın sonuçları olarak kabul edilmektedir. Bourdieu’nun analizi, farklı grupların değişen toplumsal mekânda konum için mücadele biçimleriyle ilgilidir. Bourdieu, ekonomik sermaye ve onun diğer sermaye türleriyle, eşitsizliği yaratmak ve yeniden üretmek için bir araya gelebileceği yollarla ilgilenmektedir (Field, 2008). Böylece Bourdieu, dört farklı sermaye biçimini tanımlamaktadır. Bunlar sosyal alan içindeki konum için mücadelede birlikte güçlenen ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermayedir. Bourdieu’ye göre, sosyal alandaki yerleştirme şekli, o alanı işgal eden grupların benzerliğini gerektirmemektedir. Bu, sosyal

pozisyonlar ve onları işgal eden failerin eğilimleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu ya da onları işgal etmelerine yol açan yörüngeler arasında güçlü bir ilişki olduğunu ima etmektedir. Bu şekilde; model yörünge, sınıfı oluşturan faktörler sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır (Bourdieu, 1984, s. 110). Temel farklılıklar; ana sınıfları birbirinden ayıranlar, sermayenin toplam hacminden- gerçekte kullanılabilir kaynaklar ve güçler kümesi olarak anlaşılan-ekonomik sermayeden, kültürel sermayeden ve aynı zamanda sosyal sermayeden kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak Bourdieu'nun sınıf kavramını özetlemek gerekirse, ona göre bireyler sosyal alanda konumlandırılmakta ve bu onların yaşam tarzlarını ve alışkanlıklarını (habitus) şekillendirerek onları sınıfsal bir varlık haline getirmektedir (Grenfell, 2010, s. 99).

Literatürde yer alan ilk çalışmalarda, eğitim sosyolojisinde sosyal sınıf ile yükseköğretim kazanımı, işçi sınıfının üniversiteye girememesini konu alırken, daha sonraki çalışmalarda işçi sınıfının kayıttan sonra üniversite eğitimini tamamlamadaki başarısızlığı konu edinilmiştir. Bu çalışmalar, işçi sınıfının üniversite eğitimine katılma ya da bitirememesinin, çalışan ailelerin kültürel ya da fiziksel eksikliğinden kaynaklandığını düşünmektedir. İşçi sınıfının orta sınıfa hükmedememesi, kültürel alandan olduğu kadar başarı ve başarısızlık kriterlerini belirleme yeteneğinden de kaynaklanmaktadır (Whitty, 2001). Bu olguya ilişkin ortaya konan sosyo-psikolojik yorumlar, üniversite eğitiminde sosyal sınıflar arasında eşitsizlik olduğu gerçeğini reddetmemektedir. Bourdieu, alt sınıf öğrencilerinin eğitimsel kimlik yarışındaki rekabette ciddi olarak dezavantajlı olmasına rağmen, bu yarışmanın sonuçlarının liyakate dayalı (yani meritokratik) ve dolayısıyla meşru olarak görüldüğünü iddia etmektedir (Bourdieu, 1974). Buna ek olarak Bourdieu, sosyal eşitsizliklerin baskın konumdakilerin sahip olduğu eğitim bilgileri tarafından meşrulaştırıldığını iddia etmektedir. Bu anlamda, eğitim sistemi statükonun (the status quo) korunmasında kilit rol oynamaktadır. Eğitim, mevcut sosyal örüntüyü sürdürmenin en etkili yollarından biridir; çünkü hem toplumsal eşitsizlikler için belirgin bir gerekçe sağlamakta hem de kültürel mirasa, yani doğal bir armağan olarak kabul edilen bir toplumsal armağana şahitlik etmektedir. Bourdieu, bu merdiveni (ladder) "habitus" olarak adlandırır ve bunu belirli sosyal sınıfların veya grupların normlarına ve uygulamalarına başvurmak için kullanmaktadır. Oysa habitus, şeyleri

sınıflandırma ve birbirinden ayrılan biçimlerde davranma olanağı sağlayan üretici kapasitedir (Bilton, 2003, s. 281). Böylece, bireyin alışkanlığı olarak habitus, önemli bir ölçüde aile aracılığıyla edinilmekte ve bu onların eğitim deneyimlerini de yapılandırmaktadır. Aynı zamanda da bu tecrübeler sırasıyla daha sonraki deneyimleri (öğrenim veya istihdam gibi) inşa etmeye devam eden habitusu da etkilemekte ve değiştirmektedir.

Bourdieu'nun habitus kavramının merkezinde iki fikir vardır. Bunlardan ilki, sınıflar ve grupların kendilerini yeniden üretmeye ihtiyaç duydukları fikri; ikincisi ise toplumda egemen sınıflar ve grupların eğitim ve kariyer fırsatlarına erişimi kontrol ettiği fikridir (Thomas, 2002). Böylece ekonomik avantaj, aile habitusunun nesiller arası aktarılabilmesi gibi sosyal bir avantaja çevrilebilmektedir. Bourdieu, sosyal sermayeyi sadece seçkinlere (veya elitlere) ait olan, onların kendi görece üstün konumlarını korumak için tasarlanmış bir nitelik olarak görmektedir (Field, 2008, s. 24). Ona göre habitus ile alakalı bu durum, üst sınıf ailelerde aşılana kültürel sermayeye sahip yüksek sınıf öğrencilerin alt sınıftaki öğrencilerinden daha yüksek eğitim bilgisine sahip olmalarına neden olmaktadır. Bu, daha yüksek sınıf bireylerin sınıf pozisyonlarını korumasını sağlamakta ve tipik olarak beklemeye devam ettikleri baskın pozisyonları meşrulaştırmaktadır. Bu süre boyunca sosyal gruplar kendi sınıfını yeniden üretebilmektedir. Tabii ki bazı alt sınıf bireyler de eğitim sisteminde başarılı olacaktadırlar. Ancak Sullivan (2001), bu başarının sistemi zorlamaktan ziyade, bu durumun liyakatin (meritokrasinin) ortaya çıkmasına katkıda bulunarak güçleneceğini savunmaktadır. Thomas ise, Bourdieu'nun mirasına dayanan yeni bir 'kurumsal habitus' (institutional habitus) kavramını ortaya koymuştur. Bu kavramı, yükseköğretim kurumunun kurumsal etkilerini, aile arka planının etkisi çerçevesinde incelemek yerine üniversitedeki süreklilikle alakalı olarak incelemek için kullanmaktadır. Kurumsal habitus, bir kültürel grubun veya bir sosyal sınıfın, bir örgütün aracılık ettiği bireyin davranışındaki etkisi olarak anlaşılabilir (Thomas, 2002). Thomas, kurumsal habitus nedeniyle, işçi sınıfı ailelerinden gelen öğrencilerin, bakım sorumluluklarının ve üniversite tarafından sağlanan herhangi bir yardımın etkisine yansımaları olarak yüksek eğitimleri ile sebat ettiklerini savunmaktadır. Bu sorunu çözmek için birçok ülke, marjinal grupların üniversite eğitimine kaydolmasını teşvik eden farklı eğitim politikalarını benimsemiştir. Fakat Duru Bellat, mücadele amaçlı eğitim

politikası önlemlerinin varlığına rağmen, yükseköğretime erişim anlamındaki eşitsizliklerin zaman içinde azalmayacağını iddia etmektedir (Duru-Bellat, 2004). Bellat, daha önce de ifade edildiği gibi, niteliksel eşitsizlikleri azaltmaya yönelik politikaların, daha büyük niceliksel eşitliği elde etmeyi amaçlayanlardan daha az etkili olduğunu ifade etmektedir. Niteliksel eşitsizlikler, esas olarak farklı aile davranış biçimleriyle yaratıldıkları için, kamu otoritelerinin eylemleri ile daha az yönetilmektedir.

Operasyonel Hususlar

Bourdieu'nun teorik bakış açısını kullanmak ve veri analizine bir zemin sağlamak için araştırmacıların bireyler ve kendilerini buldukları çevre arasındaki dinamik etkileşime bakmaları ve hesaplarını daha büyük tarihsel, politik, ekonomik ve sembolik bir bağlamda konumlandırmaları gerekmektedir.

Bourdieu, "alan"ı veya bu etkileşimli ilişkiyi, bireylerin başkalarının sosyal konumlarına atıf yaparak kendi konumlarını/sınırlarını çizdikleri alan (field) olarak tanımlar (Bourdieu, 1993). Bourdieu'ye göre alan, işgal edenlere, aktörlerine veya kurumlarına dayattıkları sınırlamalar tarafından nesnel olarak belirlenen sosyal konumların arasında oluşturulan ilişkilerdir. Bu ilişkilerin aracısı "ekonomik, sosyal ve kültürel" sermayedir ve bu nedenle sermaye, alandaki sosyal pratiği şekillendirmede sembolik ve etkilidir. (Grenfell ve James, 2004). Bourdieu, bir alanın araştırılmasını yönlendiren temel hususlar olarak, onu üç farklı seviye açısından düşünerek analiz edilmesini önermektedir. Bunlar: (1) Alanın, güç alanı içindeki konumunun analizi, (2) Alan ile meşru otorite biçimleri için yarışan ajanların işgal ettikleri konumlar arasındaki ilişkilerin nesnel yapısının analizi ve (3) Ajanların alışkanlığının analizi yani belirlenen bir sosyal ve ekonomik durumun içselleştirilmesiyle elde ettikleri tasarruf sistemleri (Mills ve Gale, 2007; Dimick, 2015.)

Häuberer'e göre, sosyal sermayeyi ölçmek için resmî ve gayri resmî ağların (aile, arkadaşlar vb.) niteliğini, boyutunu ve yoğunluğunu analiz etmeye ihtiyaç duyulmaktadır (Häuberer,

2011). Fukuyama, sosyal sermaye kavramının en büyük zayıflıklarından birinin nasıl ölçüleceği konusunda fikir birliği olmadığı sonucuna varmıştır (Fukuyama, 1999).

2.3.2.3. Cambridge Sosyal Etkileşim ve Tabakalaşma Ölçeği (CAMSIS)

Bu yaklaşım hem SEI'lerin varsayımlarına hem de sınıf analizine meydan okumaktadır (Rose, 2005). “Cambridge Ölçeği” ilk olarak 1980’de yayımlanmış ve daha sonra 1990’da güncellenmiştir. 1999 ve 2003 yılları arasında İngiltere Ekonomik ve Sosyal Araştırma Konseyi, ülke yelpazesini genişletmek için CAMSIS projesini finanse etmiştir. CAMSIS, Cambridge sosyologları Blackburn, Prandy ve Stewart tarafından geliştirilmiştir.

Bu yaklaşım, sürekli bir sosyal eşitsizlik ölçüsünün (continious scale), sosyal tabakalaşmaya Goldthorpe ve benzeri sınıf şemalarında sınıflandırmasında kullanılan kategorik yaklaşımlardan daha iyi bir yaklaşım olduğu varsayımına dayanmaktadır (Scott ve Marshall, 2009).

CAMSIS ölçeklerinin teorik temeli, sosyal tabakalaşmayı incelemek için mesleğin sosyal mesafesini ölçmektir. CAMSIS yaklaşımına göre bireyler içinde sosyal, kültürel, politik ve ekonomik etkileşimlerle meşgul oldukları, sosyal olarak yönetilen ilişki ağlarına yerleştirilmektedir. Bu sırada ağlardan daha uzak olan kişilerle etkileşimler niteliksel ve niceliksel olarak farklılık göstermektedir (Bergman ve Joye, 2001). İnsanlar meslek gruplarına dahil edildiğinde, sosyal olarak yakın olan gruplar benzer iştirak dağılımlarına sahip olacak -evlilik, eşler ve arkadaşlar gibi-, daha uzaktaki gruplar daha az benzer dağılımlara sahip olacaklardır.

CAMSIS'in en umumi teorik varsayımları, kaynakların belirli ağlardaki sosyal olarak düzenlenmiş ilişkilere göre sistematik ve eşit olmayan bir şekilde dağıtılmasıdır. Diğer tabakalaşma şeması gibi, CAMSIS de meslek gruplarını temel birimler olarak kullanır. Doğrudan veya dolaylı olarak istihdam, maddi ödüllerin modern toplumda dağıttığı temel

mekanizmayı sağlamaktadır. Aynı zamanda diğer sosyal ve psikolojik ödüller veya maliyet biçimlerinin önemli bir kaynağıdır (CAMSIS: Social Interaction and Stratification Scales). Pratik nedenlerden dolayı, bir CAMSIS ölçeğinin oluşturulmasında tercih edilen temel, kocaların ve eşlerin meslekleri hakkındaki bilgidir.

CAMSIS ilkelerine göre, nesiller boyunca aynı yapıdaki evlilik, arkadaşlık ve sosyal üreme çeşitli ilişki biçimlerinin temelini oluşturmaktadır. Böylece, bu ölçüm dinamik yapısını elde etmektedir. Buradaki sosyal yapı, toplumsal ağlar yeniden yapılandırıldığında sürekli olarak üretilmekte ve gerçekleştirilmektedir.

Bergman'a göre, CAMSIS cinsiyete duyarlıdır. Farklı ölçekler kadınlar ve erkekler için hesaplanmaktadır. Çünkü aynı mesleğe sahip olmak cinsiyet açısından kişilerin sosyal konumlarını farklı etkileyebilmektedir. Cinsiyetin ötesinde; etnik köken, din, eğitim, dil grubu, şehirleşme düzeyi veya mesleki yeterlilik gibi gelecek sürümlerde diğer sosyal gruplamalar da kullanılabilir (Bergman ve Joye, 2001).

Operasyonel Hususlar

CAMSIS'in çoğu versiyonu, birlikte yaşayan çiftlerin (evli veya bekar) meslekleri hakkındaki bilgileri kullanmaktadır. Alternatif bir birim, meslek unvanlarının istihdam durumu ölçütleri ile karşılaştırılması -örneğin; tam zamanlı ve yarı zamanlı istihdam-, bu mesleklerin yerleri arasında daha fazla ayırım yapılmasını gerektirebilmektedir. Bu teorik düşüncelere dayanarak, sosyal aktörler arasındaki ilişki ihtimallerini meslekleri hakkındaki bilgilere göre ölçen hesaplama prosedürleri uygulanmaktadır (Bergman ve Joye, 2001). Bununla birlikte, aynı puanların her ülkede kullanılmasına izin veren diğer tabakalaşma şemalarının aksine, CAMSIS'in her nüfus için ayrı ayrı hesaplanması gerekmektedir (Rose, 2005).

2.3.2.4. Çok Boyutlu Yaklaşım: Mike Savage'ın Yaklaşımı

Savage (2013), 1970'lerden bu yana bireyleri mesleklerine göre sosyal tabakalara göre sınıflandırmada kullanılan sosyal sınıf önlemlerinin ve çalışmaları durumunun, toplumun oluşumuna katkıda bulunan sosyal ve kültürel süreçlerin rolünü etkin bir şekilde özümsemediğini savunmaktadır.

İnsan sermayesi ve politik sermayenin, ekonomik sermayenin yerine, ileri sanayi toplumunda temel tabakalaştırıcı güçler olduğu iddia edilmektedir. Bu iddiaya göre, eski paralı sermaye sınıfı ölmekte olan bir güç olarak temsil edilmektedir ve yeni bir entelektüel, yönetici veya parti bürokrat sınıfı iktidara gidiyor olduğu varsayılmaktadır (Savage, 2015). Gelire dayalı modellerin eleştirisi, gelirin yaşam kalitesini yansıtmadığı gerçeğine ve gelirin bütün eşitsizlik örgütlerini yakalayamadığı düşüncesine odaklanmaktadır (Grusky, 2006).

Grusky, aynı mali getiriye sahip mesleklerdeki benzerliklere göre sosyal sınıfta tasnif etmenin ve bazı akademik niteliklere ihtiyaç duyulduğunun kültürel farklılıklara bakmadığını savunmaktadır (Grusky, 2006). Grusky, sınıfların bireysel seviye değişkenliğinin göreceli olarak sınırlı olduğu çok boyutlu uzayda bir dizi kurumsallaşmış çözüm olarak anlaşılması gerektiğini öne sürmektedir. Gizli sınıf analizine dayanan Grusky, hareketliliğin çok boyutlu yapısını keşfetmek için bir çerçeve geliştirmektedir. Bu modelin; sınıf temelli, karmaşık ve düzensiz eşitsizlik ve hareketlilik biçimleri arasında ayırım yaparak sınıf formunu test etmemizi sağlayacağını düşünmektedir (Grusky, 2006). Savage, Grusky gibi, Bourdieu'nun mirasına dayanan yeni bir sınıflandırma modeli sunmaktadır. Bourdieu Modeli, her türlü sermayenin kabulüne dayanmaktadır. Savage'a göre üç tip sermayeyi (fiziki, kültürel ve toplumsal) ölçmeye gizli sınıf analizi denmektedir. Bu analiz için toplanan veriler, hane halkı geliri, tasarrufları, evin değeri, yükselen ve ortaya çıkan kültürel sermaye ve sosyal bağlar hakkındaki bilgilerdir.

2.3.2.5. Savage'ın Yeni Sınıfları

Savage ve arkadaşlarının yaklaşımı, Bourdieu, Coleman ve Bergenstein'dan ortaya çıkan kültürel yaklaşımın mirasına dayanmaktadır. Savage, sosyal sınıf kavramının statü kavramıyla neredeyse ayrılmaz bir ilişki içinde olduğunu ve bu nedenle sosyal sınıfın birden fazla şekilde tanımlanabileceğini düşünmektedir (Pop, 2013).

Savage ve meslektaşları, birinci veya üst sınıf "elit" ile alt sınıf "prekarya" arasındaki zenginlik ve güçteki büyük eşitsizlik nedeniyle, üst, orta ve işçi sınıfı arasındaki eski ayrımların artık geçerli olmadığını belirler. Bu, çağdaş "Batı" toplumunda bu sınıflar arasındaki toplumsal hareketliliğin gerçekliğini yansıtan yeni ara grupların yeni bir sınıflandırmasını gerektirir (Hanley, 2015).

BBC web sitesinde Savage, 2011 yılında İngiltere'deki en büyük sosyal sınıf anket çalışmasını gerçekleştirmiştir ve 16.144 katılımcı bu sosyal anketin sorularını yanıtlamıştır. Anket sosyal, kültürel ve ekonomik koşullar hakkında ayrıntılı sorular içermektedir. Savage, anket verilerini analiz etmek için gizil sınıf analizini (latent class analysis) kullanmıştır. Savage ve meslektaşları ellerindeki verinin analizinden hareketle yedi kategoriden oluşan yeni bir tabakalaşma olduğu sonucuna varmışlardır. Bunlar: (1) Seçkinler/elit (elite): Modern İngiliz toplumuna göre, Savage, üst sınıfın ülke nüfusunun yaklaşık %6'sını temsil eden bir sınıf olduğunu ve bu sınıfın ailelerinin çok yüksek bir yıllık ortalama gelire sahip olduğunu ve bu ailelerin bazı üyelerinin Oxford ve benzeri "elit üniversiteler" büyük üniversitede kaydolduğunu tahmin etmektedir. (2) Yeni elit sınıfın ardından zengin, sosyal olarak aktif, geniş sosyal ilişkilere sahip, sanattan zevk almaya hevesli "Yerleşik orta sınıflar" (established middle class) sosyal sınıf gelir. (3) Teknik orta sınıflar (technical middle class): Teknik orta sınıfı üyeleri, yerleşik orta sınıf kadar paraya sahiptir, ancak sosyal olarak sınırlı ve kültürel sermayeye sahip değildir. (4) Yeni varlıklı/zengin işçiler (new affluent workers) ve onlar nispeten varlıklı ve iyi bir hayat yaşamaya heveslidir. (5) Geleneksel işçi sınıfları (traditional working class), (6) Yeni ortaya çıkan hizmet işçileri veya çalışanları (emerging service workers) ve (7) Prekarya (precariat), onlar, düşük gelirli, istikrarsız işlerle uğraşan, yaşamları

için uzun vadeli planlar yapamayan ve üst sınıflarla sosyal bağları olmayan kişilerden oluşan bir sosyal sınıftır (Savage, 2015).

Savage, tabaklaşmayı şöyle özetlemektedir:

“Sınıfı, ekonomik, sosyal ve kültürel sermaye arasındaki etkileşimi inceleyerek farklı türdeki sermayelerin kristalleşmesi olarak anlıyoruz” demektedir (Savage, 2015).

2.4. TOPLUMSAL SINIF İLE EĞİTİM HAREKETLİLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİYİ AÇIKLAYICI MODELLER

Sosyal hareketlilik çalışmalarının ve ölçümlerinin geliştirilmesinden sonra, eğitim yoluyla sosyal hareketlilik olgusu için bazı açıklayıcı teoriler ortaya çıkmıştır. Ancak, farklı teorik disiplinler nedeniyle, insanlar, eğitim ve sosyal hareketlilik arasındaki karmaşık ilişkinin doğasını açıklayan teoriler de farklılık göstermektedir. Teorilerden bazıları ekonomik yaklaşımları benimsemiş ve alternatif fırsatların maliyetlerini dikkate alarak eğitimin kullanımını statüyü sürdürmek veya başlangıçta elde etmek için bir araç olarak yorumlamışlardır. Bu teorilerden bazıları orta sınıf ve üst sınıfların perspektifinden yola çıkmıştır. Buna göre eğitim, orta sınıflar için sosyal sınıfı yeniden üretmenin bir aracı olarak görülmüştür. Aynı zamanda, sadece orta sınıfa uygun bir eğitim pedagojisinin ortaya çıkmasıyla, eğitimden sistematik olarak dışlanmış alt sosyal sınıfı yeniden üretme fikrinin olumsuz bakış açısına sessiz kalmıştır.

Küresel Güney'de (Global South) kaynakları kontrol eden siyasi, ekonomik ve sosyal “merkez” ile her şeyden yoksun marjinal “çevre” arasındaki diyalektik ilişkiyi tartışan çok yaygın teoriler veya yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu nedenle bu bölümde, eğitimde sosyal hareketliliği açıklayıcı teorileri tartışmak yerinde olacaktır.

2.4.1. Boudon'un Birincil ve İkincil Etki Teorisi

Boudon'un teorisi, eğitimde eşitsizliğin araştırılmasında kurucu teorilerden biridir. Daha sonraki teorilerin çoğu Boudon'un teorisinin temel ilkeleri üzerine kurulmuştur. Boudon (1974), sosyal sınıfın eğitimsel kazanım üzerindeki birincil ve ikincil etkileri arasında ayırım yapmaktadır. Birincil etkiler, çocukların sınıfları ile gerçek akademik performans düzeyleri arasındaki ilişki ile ifade edilen genetik veya sosyo-kültürel bir tür olup olmadığına bakılmaksızın olan etkilerdir. Bu birincil etkilere ek olarak, gençler seçimlerini yapacak ve eğitim sistemindeki sosyal kökenlerine bağlı, yeteneklerinden bağımsız olarak hırslı olacaklardır (Van de Werfhorst, 2007). Bu etkilere sosyal kökenlerin ikincil etkileri denir. İkincil etkiler, farklı sınıf arka plandan gelen çocukların önceki performanslarının izin verdiği seçim aralığında yaptıkları eğitim seçimleriyle ifade edilen etkilerdir. Başka bir deyişle daha avantajlı sınıf geçmişinden gelen çocuklar, önceki akademik performans düzeyi sabit tutulduğunda bile daha az avantajlı geçmişe sahip olan çocuklardan daha iddialı bir eğitim seçeneği alma eğilimindedir (Jackson, 2007). Boudon'a göre, her bir eğitim seçeneğiyle ilgili maliyetler ve faydalar sosyal sınıfa göre değişmektedir. Çünkü tutku ya da güdü bireyin sosyal başlangıç noktasına göre değişmektedir. Dolayısıyla avukat olmak isteyen işçi sınıftan bir çocuk, avukat olmak isteyen orta sınıftan bir çocuktan daha hırslı olmalıdır.

Boudon'un birincil faktörlerin eşitsizlik üzerindeki spesifik etkisine ilişkin mutlak görüşünün aksine Jackson (2013) birincil ve ikincil etkiler arasındaki çapraz işlemsel çerçeveyi tanımlamaktadır. Zira, eşitsizliğin sadece öğrenciler arasındaki akademik yetenek veya performanstaki farklılıkların bir fonksiyonu olmadığını ancak daha ziyade performansa bağlı olarak yapılan seçimlerin bir ürünü olduğu görülmektedir.

Bourdon'un yaklaşımına bağlı olarak sosyologlar, eğitim kazanımlarındaki eşitsizliği incelemek için birçok analitik yaklaşım geliştirmişlerdir. Örneğin Goldthorpe ve meslektaşları rasyonel eylem teorisini geliştirmiş, diğer bazıları ise göreceli riskten kaçınma (risk aversion) yaklaşımını geliştirmişlerdir. Fakat van de Werfhorst, sosyal kökenin

çocukların okul performansı üzerindeki birincil etkisinin, kültürel sermaye ile göreceli riskten kaçınma durumundan daha açık bir şekilde bağlantılı olduğunu savunmaktadır (Werfhorst ve Hofstede, 2007).

2.4.2. Göreceli Riskten Kaçınma Teorisi ve Rasyonel Eylem Teorisi

Bu teori iktisadi davranış kuramlarından alınmıştır. Ekonomik kararlar alırken ekonomistler her zaman beklenen zararları azaltmakla ilgilenirler. Sosyologlar, sosyal sınıf ve akademik başarı arasındaki ilişki bağlamında, öğrencilerin kendilerini daha uzun süre öğrenime devam etmeye ya da ebeveynlerinin elde ettikleri akademik derecelere ve sertifikalara eşit veya daha yüksek akademik niteliklere sahip olmaya adadıklarını tespit ederler (Werfhorst ve Hofstede, 2007). Göreceli riskten kaçınma mekanizmasına göre, herhangi bir sosyal sınıfın her üyesi için birincil amaç aşağı doğru sosyal hareketlilikten kaçınmaktır. Mütevazı eğitim niteliklerine sahip olabilecek orta sınıf çocukları, aynı niteliklere sahip işçi sınıfı çocuklarına kıyasla, sosyal hareketlilikte aşağı doğru hareket etme riski altındadır, Riskten kaçınma terimi bu nedenle bu prensibi tanımlamak için kullanılır (Thompson, 2016).

Aynı şekilde, Breen ve Goldthorpe (1997) bu göreceli risk teorisine benzer bir teori sunmuştur. Raymond Boudon'un (1974) teorisine dayanarak, Breen ve Goldthorpe, eğitimdeki eşitsizliği açıklamak için rasyonel eylem teorisini geliştirmiştir. Rasyonel eylem teorisi, Boudon (1974) tarafından geliştirilen sosyal tabakalaşmanın birincil ve ikincil etkileri arasında bir ayırım yapar. Birincil etkiler başarı ihtimalindeki farklılıklar ile çalışırken; ikincil etkiler, yapısal olarak ortaya konulan sınıf eğitiminin maliyet ve eğitim getirisindeki farklılıklarıyla ortaya çıkarır (Stocké, 2007). Breen-Goldthorpe'un eğitime karar verme modelinde, bireyler üç etkene dayalı farklı seçenekler arasında seçim yapar: eğitim izninin maliyeti (okula devam etme nedeniyle gelir kaybı dahil), başarı ihtimali ve beklenen sonuçlar. Breen ve Goldthorpe'un kuramının temel iddiası bireylerin, kendi imkanları, yetenekleri, bilgileri ve beklentileri dahilinde rasyonel seçimler yaptıkları kabulüdür (Werfhorst ve Hofstede, 2007).

Goldthorpe'un teorisi ile “Göreceli Riskten Kaçınma Teorisi” arasındaki benzerliğe rağmen, Breen ve Goldthorpe’un teorisi, eğitim sistemindeki tüm katılımcıların aşağı doğru hareketliliğin önlenmesi yönünde ortak bir amacı olduğunu varsaymazlar. Goldthorpe, rasyonel eylemin bilgi ve kültürü içerdiğine işaret eder.

Rasyonel eylem teorisine göre, aktörlerin 'mükemmel bilgiye sahip' olduğunu varsaymakta ve bunu amaçlarını gerçekleştirmek, faydalarını en üst seviyeye çıkarmak için mümkün olan en iyi şekilde kullanmaktadır. Dahası, aktörlerin bilgisi üzerindeki sınırların tanınması durumunda bile, risk veya belirsizlik durumlarında, bu kadar çok bilgiye sahip olmaları ve beklenen yararlarını veya öznel olarak beklenen faydalarını en üst düzeye çıkarmak için izin verecekleri kadar doğru bir şekilde hesaplamaları beklenmektedir (Goldthorpe J. H., 1998).

Raftery ve Hout (1993), bu teorinin, öğrencilerin sosyal sınıflarını dikkate almanın ötesinde, yükseköğretimdeki sosyal eşitsizlikler için yeni açıklamalar sunma potansiyeline sahip olduğuna dikkat çekmektedir. Raftery ve Hout’a göre, eğitimdeki genişlemenin dezavantajlı sosyal sınıfların üniversite eğitimine kaydolmasına izin vermesine rağmen, bunun üniversite eğitiminde iyi fırsatlara erişimdeki sosyal eşitsizlikleri azaltmadığını iddia etmektedir.

Raftery ve Hout’un “maksimum olarak korunan eşitsizlik (Maximally Maintained Inequality) (MMI) hipotezi, yeni eğitim fırsatlarının marjinal sınıfların üyelerinden ziyade ayrıcalıklı sosyal gruplara mensup olanlar tarafından kullanılma eğiliminde olduğunu iddia eder. Çünkü ayrıcalıklı sınıflar yeni eğitim olanaklarından daha iyi yararlanabilmektedir.

2.4.3. Bourdieu'nün Kültürel Yaklaşımı

Bourdieu'nün “kültürel yaklaşımı”, mesleki temelli yaklaşımlara paralel bir yaklaşım sağlayıp eğitimsel kazanımdaki eşitsizlik konusunda yeni yorumların yolunu açmıştır. Bourdieu'nün teorisi en popüler kültürel yaklaşımlardan biri olarak kabul edilir. Bourdieu'nün yaklaşımı, Rasyonel Eylem Teorisi yaklaşımına rakiptir. Bourdieu, kültürel normlarda ve alt kültür farklılıklarında sosyal düzenlilikler için açıklama sunmayı amaçlamaktadır. Bourdieu, karar vermenin veya sınıf farklılaşmalarının ikincil etkilerinin

açıkça tartışılmasını önermemiştir. Bununla birlikte, toplumsal yeniden üretim teorisi ve özellikle de habitus kavramı, klasik iktisat söyleminde aktörlerin rasyonel karar vericiler olduğu görüşüne doğal olarak karşı çıkmaktadır. Çünkü alışkanlık (habitus), bir kişinin sonu olarak gösterilen bu ilginin tatminine yönelik bilinçli ve kasıtlı bir arama önermemektedir (Bourne, 2015, s. 31).

Bourdieu, analiz modelini oluştururken üç tür sermaye tanımlamaktadır: kültürel sermaye, sosyal sermaye ve ekonomik sermaye. Bourdieu, her türlü sermayenin diğerine dönüştürülebileceğini açıklamaktadır. Bourdieu, öğrencilerin okula kaydolmalarındaki ve başarılarındaki değişimleri açıklamak için, kültürel sermaye kavramını ve habitus kavramlarını bir analiz aracı olarak kullanmıştır.

Kültürel sermaye, Bourdieu'nün daha geniş bir toplumsal yeniden üretim teorisinde, bireylerin eşit olmayan eğitim deneyimleriyle ilişkili olarak köken sınıflarını nasıl yansıtmaya eğiliminde olduklarını açıklamayı amaçlayan kilit bir kavramdır (Bourne, 2015). Bourdieu'nün sermaye tanımı, ekonomik sermaye terimini ifade etmekte ve sermayeyi maddi ya da birleştirilmiş biçimde emek birikimi olarak tanımlamaktadır. Bourdieu, kültürel sermayeye ekonomik sermaye gibi baktığı için, kültürel sermaye de diğer imtiyazlardan tasarruf edilebilir, yatırım yapılabilir ve kullanılabilir. Bourdieu'ye göre, ekonomik sermaye kültürel sermayeyi dönüştürür; bunun temel nedeni ekonomik sermayeye sahip olanların farklılıkların habitusunun elde edilmesini sağlayan uzun eğitim sürecinde çocuklarını desteklemeye muktedir olmalarıdır (Moore, 2015, p. 141).

Bourdieu, kültürel sermaye kavramını, yüksek sosyal kökenlerden gelen çocukların kendi ekonomik durumlarının ötesinde işleyen kültürel avantajlara nasıl sahip olduğunu açıklamak için kullanmaktadır. Kültürel sermaye, sosyal konumlarını korumak ve sürdürmek için orta ve üst sınıfların sahip olduğu bir varlıktır. Bourdieu'nün toplumsal yeniden üretim teorisi, kültürel sermayenin farklı bir şekilde ele geçirilmesiyle, işçi sınıfından olanların daha yüksek sınıf geçmişlerine sahip çocukların eğitim başarısına ulaştığını ve daha sonra büyük ölçüde

köken sınıflarını yansıtan yüksek mesleki prestij ve para ödülü pozisyonları kazanabileceklerini belirtir (Bourne, 2015).

Toplumsal yeniden üretim teorisinin, farklı sermaye biçimlerinin rolleri üzerinden toplumsal hareketliliğin yörüngelerini anlayarak daha kapsamlı ve karmaşık bir toplumsal sınıf anlayışı sağlayan yaklaşımıyla sunduğu yaratıcı yorumlara rağmen, Bourdieu'nün çerçevesi ırkın ve toplumsal cinsiyetin rolünü yeterince içermediği için eleştirilmiştir. Bu eleştiri zorunlu olarak Bourdieu'nün yaklaşımını ve sosyal sınıf temelli diğer tüm yaklaşımları içermektedir (Adkins, 2004; Rollock, 2014; Sepúlveda ve Lizama-Loyola, 2021).

2.4.4. Merkez-Çevre Eşitsizliği Yaklaşımı

Çevre kavramı, matematikten coğrafyaya geçen ve son yıllarda sosyoloji ve diğer bilimlerde kullanılan bir kavramdır. Çevreler merkeze olan uzaklıkları ile belirlenmektedir. John Friedmann'ın “kutupsal gelişme teorisi” (Friedmann, 1973), “çekirdek bölgeler” ve “çevre bölgeler” arasında farklılık göstermektedir. Çekirdek bölgeler, teknolojik bölgeler, ekonomik ve sosyal inovasyon merkezleridir. Bunun aksine çevre bölgeler diğer tüm alanlardır (Kühn, 2015). Hugo (2002), kentsel ve kırsal alanlar “çekirdek bölgeler” ve “çevre bölgeler” arasında dikkate alınması gereken göstergeleri sunmaktadır. Hugo'nun erişilebilirlik (accessibility) ve izolasyon (isolation) veya uzaklık (remoteness) dediği şeye göre daha fazla bir ayırım yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu kısmen, küçük kasabalar gibi bazı kırsal yerler ve bölgesel şehirlerin bulunduğu yerler açıkça kentsel merkezlerdir. Bununla birlikte ayırım, her eyaletteki başkentler arasındaki, daha büyük bir metropol alanı ve ülkenin geri kalanı arasındaki sosyo-mekansal ilişkiye atıfta bulunmak olarak daha iyi anlaşılmaktadır (Gulson, 2007).

Genel olarak, sosyolojik yaklaşımlar sosyo-mekansal dezavantajların üretimine yol açan süreçlere daha fazla önem vermektedir. Örneğin Kreckel, sosyal eşitsizlik ve siyaset sosyolojisi bakış açısından sosyal eşitsizliklerin ana hatlarını ortaya koymak için merkez-çevre kavramını geliştirmiştir. Çevresel pozisyonları yapısal olarak arzu edilen malzemenin

veya sembolik malların erişilebilirliği ve özerk eylem açısından ilgili kişiler ve gruplar için dezavantajlara yol açması olarak tanımlamaktadır (Kühn, 2015). Bu bakış açısı, gelişmiş Kuzey dünyası ile Güney'in gelişmekte olan dünyası arasındaki eşitsizlik durumunu incelemek ve bölgesel ya da devlet içi düzeyindeki eşitsizlik durumunu incelemek için kullanılır. David Harvey, mekansal eşitsizliğin tek bir kentin mahallelerine yayıldığını ve bazı bölgelerin, yaşayanlar arasındaki eşitsizliğin bir sonucu olarak gettoya dönüştüğünü savunmaktadır (Harvey, 2010). Yüksek öğretime kayıt ve üniversite veya çalışma alanı seçimi ile ilgili olarak, çağdaş Çin deneyimi, öğrencilerin Çin yüksek öğretim kurumlarına kabulünün sonuçlarının, öğrencilerin ailelerinin ikamet yerlerinden etkilendiğini ve bu etkinin üniversitenin türünü ve tarihinin derecesini içermektedir (Çiupak, 2012). Soen ve Davidovitch (2004), İsrail'de 2002'den sonra yükseköğretime kayıt oranlarındaki büyük artışa rağmen, öğrencilerin ailelerinin üniversite öncesi yıllardaki yerleşimlerinin çevre bölgelerinde olmaları nedeniyle her türlü eğitim fırsatına erişimde hala eşitsizlikler olduğuna dikkat çekmektedir.

2.5. SUDAN'DA TOPLUMSAL SINIF

Sudan ile ilgili herhangi bir konuyu ele almak için kullanılabilir sınıf modeli yaklaşımının nasıl ilerlemesi gerektiğini tartışmadan önce iki önemli hususa dikkat çekmek gerekmektedir. Bunlardan ilki Sudan'ın endüstriyel olmayan bir ülke olduğu, buna karşılık yukarıda incelenmiş olan tüm sınıf analiz projelerinin sanayinin ürettiği sosyal oluşumun doğasına dayalı olarak sanayileşmiş ülkelerde ortaya çıktığının bilinmesidir. Diğeri ise, dünyanın neo-liberalizm diye de bilinen ve SSCB²'nin yıkılmasından sonra kamu sektörünün özelleştirilmesi, şirketler ve devlet kurumları tarafından işçi istihdam etmek için dış kaynaklar kullanımının yaygınlaşması gibi büyük dönüşümlere tanıklık etmesidir. Standing'in de ifade ettiği gibi, bu süreçte çoğu ülkede "maaşlı" (yani "salarimat") sınıfı küçülmeye devam edecek ya da 'orta sınıf' olarak devam edecektir. Bu sınıfın üyelerinin

² Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

birçoğu seçkin ya da bir sonraki gruba geçmeyi istemiş veya bir alt sınıfa gitme olasılıklarıyla karşılaşmıştır (Standing, 2015). Hatta sosyal sınıfları ölçmeye yönelik yaygın standartlar ve projeler bile bu büyük sosyoekonomik değişimlerin altına girerek farklı toplumlarda kullanılabilir olmaktan çok yenilenmeye, değişime ve iyileştirmeye ihtiyaç duymuştur.

Sudan endüstriyel olmayan bir ülke olmasına rağmen, ekonomisi onlarca yıldır sosyalist bir eğilim içinde kalmıştır. Ancak Haziran 1989'dan itibaren yeni bir askeri hükümetin ortaya çıkmasıyla Sudan, serbest piyasa ekonomisini benimsemiş ve hükümet tüm kamu sektörünü özelleştirmiştir. Sosyalist dönemde, yaklaşık 25 yıl süren ABD'den Sudan'a ekonomik bir ambargo uygulanmasına tanıklık edilmiştir. Bu da Sudan'ın ekonomik yapısında büyük bozulmalara ve devlet tarafından işletilen ekonomiyle rekabet eden bir tür kayıt dışı ekonominin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bugüne kadar Sudan'daki sosyal sınıf konusu sosyolojik bir bakış açısıyla incelenmediği için, ülkede sosyal sınıfın kabul edilebilir ve ülke düzeyindeki durumunu resmeden bir analizini bulmak zordur. Buna karşılık ülkede sınıf yapısının hayli karmaşık olmasını beklemek gerekir. Örnek olarak, Sudan'ın yalnız kırsal nüfusuyla ilgili olarak, ekonomik yaşamın ilerleyiş biçimi ve organize edilme şekilde büyük farklılıklar vardır. Burada sınıf yapısı; ekonomik üretim, organizasyon, gelir kaynakları, kazanç ve zenginlik farklılıklarına yer veren ekonomik farklılaşma olarak tanımlanmaktadır. Buna göre Niblock, ekonomik faaliyetin niteliği ile sosyal sınıf arasında ayırım yapar. İktisadi faaliyet açısından Niblock, Sudan toplumunu; çiftçi, pastoral, kırsal işçiler, şehir işçileri, tüccarlar ve maaşlı (ve aylık emeklilik maaşı alan) kamu sektörü çalışanları olarak ayırır. Arazi mülkiyetine, çiftlik büyüklüğüne ve üretim ilişkilerine göre Niblock çiftçileri üç gruba ayırır: zengin çiftçiler, orta çiftçiler, fakir çiftçiler (Niblock, 1987).

Niblock'a göre, Sudan'daki iktisadi faaliyetler bir yandan kapitalizmle birlikte ortaya çıkan yeni ilişki biçimlerini içerirken bir yandan da kapitalizm öncesi ilişki biçimlerinin uzantısını da taşıdığından, bu farklı nitelikler toplumsal hayatta karmaşık ve iç içe geçmiş bir şekilde

karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple Sudanlıları sosyal sınıflara ayırmak zorlaşmaktadır. Sınıfların ortaya çıkışı kapitalist üretim biçimleriyle ilgili olarak tespit edilebilir, ancak bunların oluşum ve bileşiminin tabiatı, onları başlangıç ya da geçiş olarak tanımlamayı gerekli kılar. Bu nedenle orta veya mikro düzeyde bir tanımlama yerine ayrıntıları ulusal ölçekli araştırmalar yoluyla daha sonra ortaya konulabilecek şekilde Sudan toplumun sınıf yapısını ana hatları ile şu üç kategoriye ayırmak yerinde olur. Bunlar:

1. **Yeni burjuvazi:** 'Büyük tüccarlar' bu sınıfın çekirdeğini oluşturur. Bu sınıf, Sudan ekonomisinde önemli varlıkları kontrol eder ve Sudan'da siyasal iktidar hiyerarşisinde kıdemli personel ve profesyonellerle iş birliği yapar.
2. **Orta tabaka:** Bu sınıf yarı profesyonel, orta düzey çalışanlar, küçük personel, küçük tüccarlar ve kiracı çiftçilerden oluşmaktadır. Bu sınıf endüstriyel kapitalizmin küçük burjuvazisine benzer.
3. **Kentsel ve kırsal yoksullar:** Bu başlık altındaki gruplar kentli işçiler, orta ve yoksul köylüler, göçmen gruplar, kırsal işçiler ve kiracı çiftçilerdir (Niblock, 1987, s. 97-99).

Abbas Abdel-Karim Sudan'ın merkezindeki Gezira projesinde çiftçi topluluğunun sınıf bölünmesi ve Doğu Sudan'daki Gedaref bölgesindeki tarım projelerini ele aldığı bir çalışmada Gedaref' deki arazi sahiplerini, kullanılan emek biçimlerine (üretim sürecinin mekanizasyon derecesi dahil), üretim sürecindeki pozisyona, üretim nesnesine ve arazi büyüklüğüne göre üç gruba ayırmıştır. Bunlar; büyük çiftçiler, küçük çiftçiler ve 'bildat' kültivatörleridir (Abdelkarim, 2005). Ancak, Abdul-Karim'in çiftçileri gruplara ayırması, Sudan toplumunun tamamını kapsayan bir sınıf analizi olarak kabul edilemez. Çünkü onun yaklaşımı belirli bir vatandaş kesimini incelemekte ve bu gruplar arasında ayırım yaratan sermaye birikiminin doğası hakkında net bir fikir vermemektedir. Ancak, Doğu ve Batı'daki tarım gelirlerinin Sudan'ın başkenti Khartoum'a devredildiği, arazi ve gayrimenkulleri satın almada kullanıldığı "Fatma Mahmoud" tarafından iddia edilmektedir (Mahmoud, 1984).

Diğer taraftan, bazı ekonomistler Sudan'da ciddi bir eşitsizlik olduğuna işaret etmektedirler. Kırsal bölgelerde yoksulluğun bariz bir şekilde daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Esasen kentsel alanların aşırı yoksul kategorisine girmesine rağmen, kent büyük bir azınlığı “zengin” kategoriye aittir. Kırsal alanlarda, hemen hemen bütün gruplar fakir bir azınlığın olduğu çok zayıf bir gruptur (Hassan, 2008). 1980-1981 yılında, yüksek öğrenim mezunlarının baba mesleğine göre dağılımına dair istatistiksel veriler, köylü ve göçebe babaların oğullarının sayısının 22.398 olduğunu, buna karşılık kentsel alanlarda yaşayan babalarının oğullarının sayısının yaklaşık 42 bin mezun olduğunu göstermektedir (Rahama, 1984, s.16). Öte yandan, Breidlid’a (2010) göre ise bu durum, Sudan'daki eşitsizlik kültürden kaynaklanmaktadır. Güç ve refah eşitsizliğinin marjinalleştirici sonuçları, algılanan dini ve etnik dayatma ile ayrılmaz bir biçimde iç içe geçmiştir.

Tarihi olarak, Sudan'daki eğitim, ananevi olarak Kur'an mekteplerinde herkese sağlanır. Sudan'da modern eğitim (maarif) 1899'da İngiliz işgali ile başlamıştır. Sömürgeci yönetim, din ve kabile liderlerinin oğullarını modern okullarla tanıştırmak için eğitime başlamıştır. İngiliz idaresi, bu gruptan, sömürge idaresi ile çalışan küçük idari yöneticiler ve hükümet projeleri için ihtiyaç duyulan bir zanaatkar sınıfını oluşturmuştur (Rahama, 1984.) Şerif Harir'e (1997) göre, bu sektörler bazı kabileler ve etnik gruplar tarafından tekelleştirilmiştir. Örneğin Jaaliler, Chaikiler ve Dnakla grupları ordu, polis ve güvenlik teşkilatının amir sınıfını tekelleştirmişlerdir.

Sudan'daki sosyal hareketlilik olgusunun incelenmesindeki bu literatür, sosyal hareketlilik ve toplumdaki farklı sosyal gruplar arasındaki ilişki için nesnel açıklamalar sağlayabilen kapsamlı bir yaklaşım sağlamak için çok boyutlu ölçümlerin kullanılmasının önemi olduğu sonucuna varmıştır. İzleyen alt başlık bu araştırmanın amaçları bakımından geliştirilmiş olan bir sınıf şemasının nasıl bir yordam ile oluşturulduğunu takdim etmektedir.

2.6. SUDAN İÇİN BİR SOSYO-EKONOMİK SEVİYE BELİRLEMEDE İZELEN YAKLAŞIM

Belirli bir ülkenin sosyal yapısı, güç, ayrıcalık ve prestije yönelik tutum tarafından belirlenen toplumun sosyal tabakalaşmasının toplam yapısı ile bireylerin bu belirleyicilerle ilişkileri arasında teorik bir yaklaşım inşa edilerek anlaşılabilir. Bu sınıf yapısı bağlamında bireyler, sermaye mülkiyeti (ekonomik, sosyal ve kültürel) veya üretim araçları üzerindeki kontrol veya çalışma ilişkileri veya bunların tümü ile ilişkileri açısından farklı sosyal gruplara (sosyal sınıflara) yeniden sınıflandırılmaktadır (Pop, 2013). Ancak, bu sosyal konumlar/sosyal sınıflar arasındaki sosyal hareketlilik kalıpları bir toplumdan diğerine, toplum tipine, makroekonomik eğilime ve aile sistemine göre farklılık gösterir (Titma ve arkadaşları, 2003).

Bu araştırma kapsamındaki verilerin analizinde dikkate alınacak ve Sudan'daki toplumsal sınıfların nesnel bir ayrımını sunan bir model veya prosedürel bir araç inşa etmede bir adım ileri gitmek amacıyla çok boyutlu bir prosedür izlenmiştir.

Bu çalışmada kullandığımız prosedür ya da yaklaşımda, katılımcıların tabakalı analizinde temel birimi birey değil ailedir ve bu hipotez Goldthorpe'dan (2002) destek görmektedir; Bunun nedeni, bireylerin yaşam şanslarının yalnızca işgücü piyasasıyla olan özel ilişkileriyle değil, aile veya aile üyeliğiyle belirlenmesidir (Erikson ve Goldthorpe, 1992). Breen, sosyal sınıfı ölçmeye yönelik bu yaklaşımın, sınıf konumunu belirlemek için erkeklere dayanan önceki yaklaşımların kapsadığı kadın aile üyelerinin tabakalaşmasına iyi bir çözüm sağladığına görmektedir (Breen, 2004).

Bu prosedür tarafından ölçülen ana değişkenler, ebeveynlerin işgücü piyasasındaki konumu, akademik başarı düzeyi (kültürel sermaye) ve ayrıca yaşam tarzı veya yaşam ayrıcalıklarıdır. Buna yönelik olarak katılımcıların mensubu oldukları toplumsal sınıf/tabaka hakkında karar vermeyi kolaylaştıracak bir dizi ekonomik, sosyal ve kültürel göstergesi benimseyen nesnel bir yöntem kullanılmıştır.

Bu bileşik (çok boyutlu) gösterge, çocukların eğitimi üzerinde önemli bir etkide veya katkıda bulunan bir dizi göstergeyi dikkate almaktadır. Bunlar; ebeveynlerin eğitimi, aile reisinin işi, aile reisinin gelir kaynağı ve ekonomik olarak aktif aile üyelerinin toplam geliri, içinde yaşanılmakta olan konut türü, yerleşim yeri, annenin eğitimi ve ailenin eğitim geçmişi gibi sosyal ve ekonomik kaynakları ve ailelerin demografik durumuna dair verilerden oluşmaktadır.

Eğitim: Hane reisinin tamamladığı en yüksek eğitim düzeyini dikkate almaktadır. Sosyal sınıfın veya sosyo-ekonomik statünün belirlenmesinde ebeveynlerin ve/veya hane reisinin eğitim seviyesi önemlidir çünkü daha yüksek eğitim seviyeleri genellikle daha iyi ekonomik sonuçlar ve sosyal kaynakların genişletilmesi ile ilişkilendirilmektedir. Bourdieu (1984), orta sınıf ailelerden gelen öğrencilerin, evlerinden edindikleri kültürel sermayenin etkisiyle akademik başarı şanslarının arttığını kaydetmiştir. Sudan'da yoksulluğun boyutlarına dair bir araştırmaya göre (AFDB,2020) göre, hane reisinin eğitiminin yoksulluk riski üzerinde olumlu bir etkisi vardır.

Aile üyelerinin eğitim seviyesi: Aile üyelerinin eğitimi, üyelerin daha iyi işler veya daha iyi gelir kaynakları elde etme fırsatlarını olumlu bir şekilde yansıtmaktadır. Böylelikle ailenin aylık gelirinin büyüklüğünü ve sosyal refah oranlarını olumlu bir şekilde artırmayı kolaylaştırmaktadır.

Gelir: Gelir ister temel eğitimde ister lisede olsun, çocukların akademik başarısını etkileyebilen (Kiernan, 2011) ve aynı zamanda üniversite eğitime kayıt modelini etkileyen, aile kaynaklarının önemli bir yönünü temsil etmektedir. Gelir; işten elde edilen aylık maaşlardan elde edilen aile geliri, aile yatırımlarının getirileri, aile reisinin yaptığı yatırımlar, gayrimenkul için kira veya tarım, ticari veya endüstriyel sektörlerdeki yatırım gibi çeşitli şekillerde ölçülebilmektedir. Burada araştırmacı, aile içinde sosyal dayanışmanın ve onun uzantılarının hala yürürlükte olması gözleminden hareketle gelir getirici işlerle uğraşan diğer aile üyelerinin getirisini de dikkate alarak aslen hane halkının toplam gelirini dikkate almaktadır.

Öğrencinin günlük gideri: Hane halkı geliri ve eğitime harcanan para miktarının ilk tahminini sağlayan ayrı bir gösterge olarak kullanılmaktadır.

Meslek: Goldthorpe (1979) gibi birçok sosyolog tarafından kullanıldığı için sosyal sınıfları ölçmede kullanılan en önemli araçlardan biri olmaktadır. Meslek, katılımcılardan mesleğin adı ve/veya ilgili aile bireyinin (yani aile reisinin) mevcut iş unvanı ve işindeki konumu istenerek belirlenmiştir. Bunun belirlenebilmesi için katılımcılardan ilgili bireyin mensubu olduğu/içinde çalıştığı kurumdaki kariyer basamağının neresinde olduğu ya da çalıştığı kurumun büyüklüğü bilgisi istenmiştir.

Sudan'daki ekonomik durum gereğince, meslek türü refah düzeyi endeksi olarak ve bu kapsamda yoksulluğun bir göstergesi olarak kullanılabilir. Nitekim, Sudan'da hane reisinin faaliyet gösterdiği sektöre göre yoksulluk seviyeleri hakkında Afrika Kalkınma Bankası tarafından hazırlanmış olan *2009-2015 Döneminde Sudan'da Yoksulluk ve Eşitsizlik Profili* başlıklı rapora göre en yüksek yoksulluk oranı geleneksel tarım sektöründe ve balıkçılık çalışanları arasındadır ama genel olarak kendi hesabına çalışanlar /serbest meslek sahipleri, maaşlı çalışanlara veya işverenlere kıyasla yoksulluktan özellikle etkileniyor gibi görünmektedir (AFDB, 2020).

Ailenin büyüklüğü: Bir ailenin büyüklüğü, ailenin kendi üyeleri için kullanabileceği kaynakların miktarı ve dağılımını etkilemektedir. Sudan'da yoksulluğun boyutları hakkında Afrika Kalkınma Bankası tarafından hazırlanmış olan *2009-2015 Döneminde Sudan'da Yoksulluk ve Eşitsizlik Profili* adlı çalışma büyük hanelerde (9'dan fazla üyeye sahip) yaşayan insanların daha yüksek yoksulluk riskleriyle karşı karşıya olduğunu göstermektedir (AFDB, 2020).

Ailenin yaşadığı bölge: 1970'lerden beri sosyologlar, sosyal adalet ve yaşanılan yer arasındaki ilişkiyi incelemenin önemine dikkat çekmektedirler. Sosyal perspektiften bakıldığında bir yer, insan etkinliği için bir alan olduğundan ve ister ekonomik bir faaliyet

ister diğ er sosyal süreçler olsun, üzerinde gerçekleş en sosyal süreçlerden etkilenmekte ve bunun tersi de geçerli olabilmektedir.

Harvey'e (1973) göre, şehir hakkında genel bir teori oluşturmaya çalışan herkes, şehirde meydana gelen sosyal süreçleri şehrin üstlendiğ i mekânsal formula ilişkilendirmelidir. Bu teorik süreç, sosyal hayal gücü ile mekânsal farkındalık veya coğ rafî hayal gücü arasında bir köprü kurmamızı sağlayacaktır. Yapılan çalışmalar aynı şehir içinde yer ve sosyal adalet arasındaki ilişkiyi incelemeye odaklanmış ve şehrin sosyal yapısı ile ekonomik fırsatlar arasında güçlü bir ilişki olduğ u sonucuna varmış tır. David Harvey, kent merkezine yakın mahallelerde yoksul işçilerin birikmesine dikkat çekerken zenginlerin; sanayinin, atıkların, ticaretin ve karmaş anın yoğunlaş tığı şehir merkezindekinden daha iyi çevre ve barınma koşullarında şehir merkezinden uzak yaşamayı tercih ettiğ ini söylemektedir.

Harvey (1973), şehirdeki gelir dağılımında eşitsizliklere neden olan ve içinde yaşayan insanlar arasındaki eşitsizliğ i artıran "gizli mekanizmalar" olduğ unu iddia etmektedir. Candipan (2019), ekonomik ve sosyal statüsü düşük bir ailenin sadece mahalle okulunda okuma zorunluluğ undan kurtulması ve çocukların ikamet edilen mahalle dışındaki okullara kaydolmasına izin verilmesinin aynı zamanda yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip insanların, azınlıklar veya düşük gelirli öğrencilerin bulunduğu okullardan baypas edilmeleri için daha fazla seçenek sunduğ u sonucuna varmış tır. Böylelikle aynı mahalleyi paylaşsalar bile sosyal sınıflar arasındaki sosyal ayrılığ ı desteklemektedir. Toft'a (2019) göre, mahalle bağ lamları, bireylerin, ve kardeşlerin sınıf konumu ve mesleğ i ile aynı sosyal sermayeyi kazanmalarına yardımcı olabilir.

İçinde yaşanan konutun türü: Afrika Kalkınma Bankası'nın *2009-2015 Döneminde Sudan'da Yoksulluk ve Eşitsizlik Profili* (2020) adlı raporuna göre, konut tipi gösterge olarak yoksulluğ un durumunu belirlemek için kullanılabilir. Rapora göre beton tuğ la evlerde yaşayanlar, diğ er hanelere göre yoksulluk riskine nispeten daha az maruz kalmaktadır.

2.7. KATILIMCILARIN TOPLUMSAL TABAKALARA ATANMASINDA İZLENEN YORDAM

Yukarıda ifade edilmiş olan ve bir bireyin mensubu olduğu toplumsal sınıf/tabakanın belirlenmesinde dikkate alınan hususlar dahilinde katılımcıların toplumsal tabaka/sınıf konumlarına atanması üç aşamada gerçekleştirilmiştir.

İlk aşamada, “*Ulusal İstatistikler Sosyo-Ekonomik Sınıflandırma /The National Statistics Socio-economic Classification*” NS-SEC³ sınıflandırmasında yer alan meslekler dikkate alınarak öğrencinin ailesinin durumu hakkında bir başlangıç sınıflandırması elde edilmektedir.

İkinci aşamada, ekonomik olarak aktif aile üyelerinin toplam geliri ile hane halkı gelirin büyüklüğü, konut sahipliğinin niteliği ve türü, yerleşim mahallesinin türü ve ailelerin ikamet ettiği coğrafi bölge gibi diğer veriler dikkate alınarak, katılımcıların ailesinin yaşam tarzı ve sınıf konumu hakkında bir değerlendirme yapılmaktadır.

Üçüncü aşamada ise, bu iki aşamada tespit edilmiş olan vasıflara bir ağırlık puanı verilerek katılımcının (yani öğrencinin) mensubu olduğu tabaka/sınıfı belirlenmeye çalışılmakta olup, bu işlemlerin yapısı Tablo 11’de gösterilmiştir.

³ NS-SEC, istihdam ilişkilerini ve mesleklerin koşullarını ölçmek için inşa edilmiştir (bkz. Goldthorpe 2007). Sınıflandırma için kullanılan elektronik araç aşağıdaki linkte kullanılabilir; https://onsdigital.github.io/dp-classification-tools/standard-occupational-classification/ONS_SOC_occupation_coding_tool.html

Tablo 1. Çalışmada Kullanılan Tabakalandırma Yordamı ve Ölçeği

S	Gösterge Adı	Türü veya sayısı	Verilen ağırlık puanı
1	Aile üyesi sayısı	0-4	12
		5-10	8
		11+	4
2	Babanın tamamladığı en yüksek eğitim seviyesi	İlk Okulu	3
		Orta –Lise Okulu	6
		Üniversite	9
		Lisansüstü	12
3	Babanın mesleği ve mesleğindeki mevkii	İşçi	3
		Memur	6
		Küçük iş sahibi (1-4 işçi)	9
		Otra iş sahibi (5-10 işçi)	12
		Büyük iş sahibi (11+işçi)	15
		Yönetici	18
		Genel Müdür	21
4	Ailenin içinde yaşadığı konutun türü	Köy evi	3
		Bir eyalet şehrinde bağımsız bir konut	6
		Şehirde bir daire	9
		Hartum’de bağımsız bir konut	12
		Hartum’da çok katlı bir konut	15
5	Konutun mülkiyet türü	Köy evi	1
		Kiralık	3
		Büyük Aile Evi	6
		Özel Mülkiyeti	9
6	Aileye ait araç (otomobil) sayısı	0	0
		1	3
		2	6
		3+	9
7	Ailenin ikamet ettiği yerleşim yeri	Göçmen köyü (Farik)	3
		Köy	6
		Kasaba	9
		Büyük bir Şehir	12
		Başkent	15
8	Mahalle derecesi	Gecekondu	3
		Üçüncü sınıf	6

		İkinci sınıf	9
		Birinci sınıf	12
9	Aile gelir kaynakları	Günlük ücret	3
		Aylık maaş	6
		Gayrimenkul ücreti	9
		Ticaret veya tarımdan elde edilen karlar	12
		Diğer aile üyelerinin maaşları (kişi başına)	6
10	Öğrencinin günlük harcama miktarı	50 SDG veya daha az	3
		50-100 arası	6
		101-150 SDG	9
		151-200 arası	12
		201 ya da fazlası	15
Elde edilebilecek maksimum puan			120+
Elde edilebilecek minimum puan			26-

Tabloda gösterilen ölçeğe göre katılımcıların tabaka/sınıf konumu bakımından elde ettikleri en düşük puan 26 olup, bu seviyeden yukarıya doğru toplam puanlar eşit bir aralıkla (30 puan ile) bölünmek suretiyle toplam 5 sınıf mevkii oluşturulmuş ve bunların puan aralıkları Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Sosyal Sınıflarını Gösterir Puan Aralıkları

Sosyal Sınıf	Sınıf puanı aralığı
Sınıf 1-Üst sınıf	155+
Sınıf 2-Üst altı sınıf	125-154
Sınıf 3-Orta sınıf	95-124
Sınıf 4-Orta altı sınıf	65-94
Sınıf 5-Alt sınıf	...-64

Katılımcı bireylerin toplumsal sınıf konumlarının belirlenmesine yönelik olarak izlenmiş olan bu yordamın sonuçlarına dayanarak, Bölüm 5'te üniversiteye kabul puanı aralığına göre yukarıda 5 gruba ayırmış olduğumuz katılımcıların, her bir grup itibariyle sahip oldukları toplumsal sınıf profillerinin, yani hangi toplumsal sınıf mevkilerinden gelmiş kişiler olduklarının bir tasviri yapılmaktadır. Ancak bundan önce, katılımcıların sınıf kökenleri ile erişmiş oldukları eğitim menzili arasındaki ilişkilerin ulusal bağlamının ne olduğunun taddim edilmesi ve bu kapsamda Sudan'ın sosyo-ekonomik yapısı, eğitim sistemi ve eğitim politikalarının kısa bir incelemesini yapmak gerekmektedir.

3.BÖLÜM

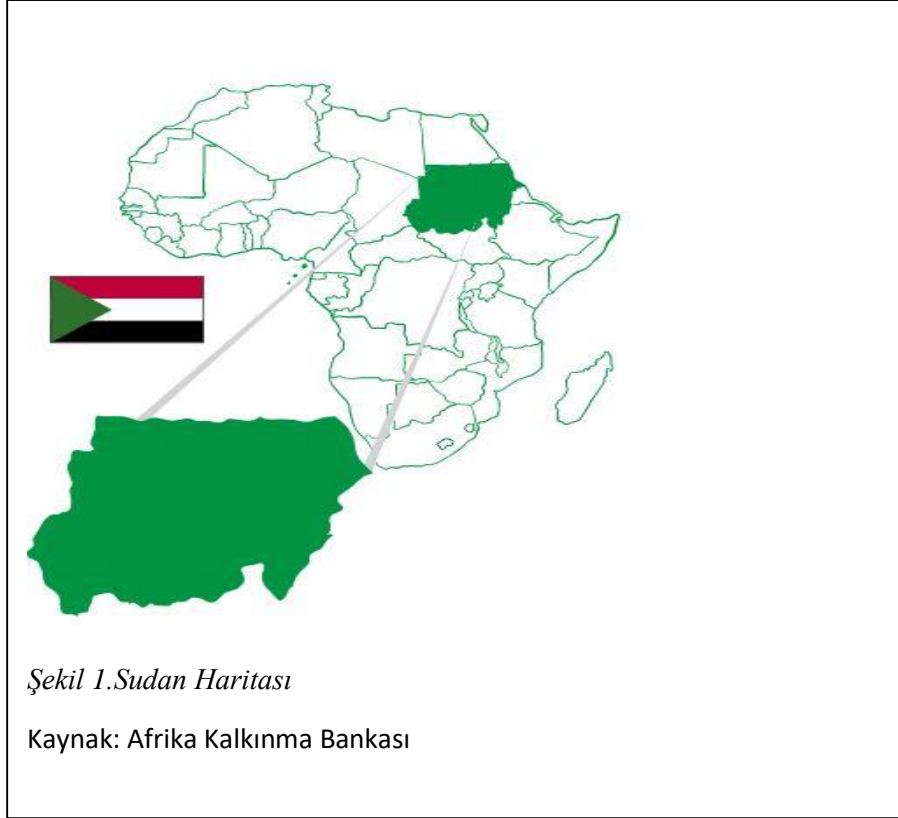
SUDAN CUMHURİYETİ'NDE SOSYAL, COĞRAFİ, EKONOMİK DURUM VE EĞİTİM SİSTEMİ

Yükseköğretime girişle ilgili eşitsizliklerin bireyler düzeyinde işleyen mekanizmalarının anlaşılabilmesi her şeyden önce bu eşitsizliklerin arka planında yatan bazı yapısal-makro etkenlerin neler olduklarının, yani aktörleri kuşatan makro bağlamın anlaşılmasını gerektirmektedir. Bu nedenle bu bölüm eğitim hareketliliğine dair kuramsal tartışmalar ve yaklaşımlar ile bireylerin hareketlilik için başvurdukları yollar ve izledikleri stratejiler arasındaki ilişkilerin yapısal bağlamının anlaşılmasına yardımcı olacak şekilde bazı temel konuların ikincil kaynaklardan hareketle incelenmesine hasredilmiştir. Bunların başında şüphesiz Sudan Cumhuriyeti'ndeki eğitim sistemi ve bu sistemin tarihsel gelişimi gelmektedir. Bu kapsamda Sudan Cumhuriyeti'nde genel eğitim veya halk eğitiminde okullaşma oranları ve eğitimin çeşitli aşamalarında -okul öncesinden lise öğretime kadar-okulu bırakma olgusuyla ve bunun cinsiyetler arası dağılımı da incelenecektir. Buna ek olarak, bu eğitim sistemini kuşatan, eğitim politikalarının oluşturulmasını ve etkilerini kısıtlayan ve bireyleri avantajlı veya dezavantajlı kılan diğer birçok iktisadi, toplumsal, etnik ve coğrafi etkenlerin neler olduklarının da ifade edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, bazı uygulamaları daha iyi ifade etmek için durumun bir örnek olarak Türkiye'deki eğitim sistemi ile karşılaştırılmasında da yarar bulunmaktadır.

3.1. SUDAN CUMHURİYETİ'NİN COĞRAFİ KONUMU, NÜFUSU VE EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

Sudan Cumhuriyeti, Kuzeydoğu Afrika'da, Kızıldeniz kıyısı, Mısır, Libya, Çad, Orta Afrika, Etiyopya, Eritre ve Güney Sudan Devleti ile sınırlanmıştır. Mavi Nil, Etiyopya platosundan Sudan'a doğru iner ve Beyaz Nil ile Sudan'ın başkenti Hartum'da buluşup birleşir ve ülkeyi güneyden kuzeye bölen dünyanın en uzun ikinci nehri olan Büyük Nil Nehri'ni oluşturur.

Sudan, 1,8 milyon kilometrekarelik bir alanı kaplayarak, Cezayir ve Kongo'dan sonra yüz ölçümü bakımından Afrika'da üçüncü ülke olma konumundadır.

İdari bakımdan Sudan; Kuzey Nil Nehri, Kızıldeniz, Kassala, Gedaref, Hartum, Gezira, Sennar, Mavi Nil, Beyaz Nil, Kuzey Kordofan, Güney Kordofan, Kuzey Darfur, Batı Darfur, Güney Darfur ve Batı Kordofan ve Doğu Darfur olmak üzere on sekiz eyalete bölünmüştür. Bu eyaletler sırasıyla bölgelere ayrılmakta ve yerel bir dizi küçük idari birimden oluşmaktadır (Tirab, 2016).

Sudan, diğer birçok Afrika ve Arap ülkesi gibi 1899-1956 yılları arasında İngiliz sömürgeciliğine maruz kalmıştır. Ancak bağımsızlığından bu yana da ülkede sürekli iç çatışma ve sivil savaşlar yaşanmıştır. 1955 yılında gayrimüslimlerin çoğunlukta olduğu Güney Sudan'da, Sudan'dan ayrılmak amacıyla silahlı bir isyan çıkmıştır. Bu isyan; 1972

yılında, Dünya Kiliseler Konseyi'nin aracılığıyla isyancılar ve Sudan hükümeti arasında Addis Abeba Barış Antlaşması imzalanarak sona ermiştir.

Bu antlaşma Güney Sudan'a kendi kendini yönetme -özerklik- hakkı vermiştir. Ancak on yıl sonra, Kuzey ve Güney arasındaki iç savaş yenilenmiş ve bu savaş da 22 yıl sürmüştür. İç savaş 2005 yılında Kuzey ve Güney Sudan arasında kapsamlı bir barış antlaşmasının imzalanmasıyla sona ermiştir. Bu da Güney Sudan'a kendi kaderini tayin etme fırsatı vermiştir ve Güney Sudan bölgesi, bu antlaşmaya dayanarak, 2011'de bağımsız bir devlet olarak Sudan'dan barış içinde ayrılmıştır. Güney Sudan'ın ayrılmasına rağmen, 2003'te ülkenin Darfur, Güney Kordofan ve Mavi Nil bölgelerinde iç savaş çıkması nedeniyle Sudan'da iç çatışmalar yeniden ortaya çıkmaya başlamıştır.

Mazroui (2005), Sudan'ın sömürge döneminde iki farklı modernleşme türüne maruz kaldığını ifade etmektedir. Birincisi Kuzey Sudan'daki kaba veya sert modernleşmedir ve bu tür modernleşmenin temellerini büyük kalkınma projeleri -Gezira projesi, karayolu ve demiryolu ağlarında olduğu gibi- oluşturur, diğeri ise modern eğitimidir. İkinci modernleşme türü yumuşak modernleşmedir. Yumuşak modernleşme, İngiliz dilinin ve Hristiyan dininin yayılmasına dayanır ve Güney Sudan bu tür bir modernleşmeden geçmiştir. Mazroui'ye göre bu ikili modernleşmenin doğası, Sudan'ı sürekli kriz içinde olan bir ülke haline getirmiştir.

Sudan, modern tarihi boyunca demokrasi ve iyi yönetimin yokluğundan zarar görmüştür. Ülke, beşi Hartum'da olmak üzere iktidarı ele geçirmeyi başaran on beşe yakın darbe girişimine tanık olmuştur. Bu darbe girişimleri sonrasında modern Sudan, elli iki yıl askerî yönetim altında kalmış, bağımsızlıktan bu yana demokratik yönetim süresi toplamı dokuz yılı geçmemiştir. Sudan'ın bu siyasi tarihi, Sudan'daki ekonomik, kültürel, sosyal ve eğitim süreçlerine gölge düşürmüştür. Genel olarak Sudan'ın modern tarihi boyunca iktidarı oluşturan ve miras alınan siyasi güçler, koloni siyasetinden faydalanan, servetlerini ve sosyal etkilerini bu politikalara göre oluşturan gruplardır (Süleyman, 2012).

3.2. SUDAN'IN SOSYAL VE EKONOMİK BAĞLAMI

Sudan'ın nüfusu 40 milyon olarak tahmin edilmektedir ve bunların %9,1'i göçebe yaşayan kabilelerden oluşmaktadır (UNESCO, 2009). Sudan nüfusunun yıllık artış oranı tahminen %2,4 olup, yıllık büyüme oranına göre Sudan'da doğurganlık oranı yaklaşık %5,20'ye, ortalama hanehalkı (veya aile) ortalama büyüklüğü 5.7 kişiye ulaşmaktadır (Planlama ve Eğitim İstatistikleri Yönetimi, 2018).

Sudan, demografik açıdan genç nüfusa sahip bir ülkedir. Ülkede 18-45 yaş aralığında yaklaşık 15 milyon genç ve genç yetişkin insan bulunmakta, 15 yaş altında çocuk sayısı ise nüfusun yaklaşık %42'ini oluşturmaktadır. Nüfusun %37'si kentsel alanlarda yaşamaktadır. Ortalama yaşam süresi ise 61,8 yıldır (Planlama ve Eğitim İstatistikleri İdaresi, 2016).

Sudan çeşitli türlerde nüfus hareketlerine, bir bölgeden diğerine geniş iç yer değiştirme dalgalarına, göç olaylarına tanıklık etmektedir. Aynı zamanda ülke uluslararası göç açısından en fazla mülteci gönderen ve alan ülkelerden biridir. Sudan, 2010'dan bu yana topraklarında bulunan, çoğu komşu Afrika ülkelerinden ve Güney Sudan'daki çatışmalardan kaçanlardan oluşan bir milyondan fazla mülteciyle, dünyanın en büyük mülteci alan ülkeleri arasında beşinci sırada yer almaktadır. Buna ek olarak, Sudan, Eritre, Etiyopya ve Somali'den gelen mültecilerin yanı sıra Avrupa'ya kaçmaya çalışan diğer mülteciler için de önemli bir geçiş ülkesidir⁴. 2015 yılında, çıkan iç savaşlar nedeniyle Sudan, ülke içinde büyük zorunlu göç dalgalarına tanık olmaktadır ve ülke içinde zorunlu göç ettirilmiş insan sayısının 2.174.000 olduğu tahmin edilmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) istatistikleri, ilkokul çağındaki mülteci ve sığınmacı çocukların yaklaşık %65'inin Sudan'daki ilköğretim okullarına kaydolduğunu tahmin etmektedir (UNHCR, 2018).

⁴<https://www.nrc.no/perspectives/2020/the-10-countries-that-receive-the-most-refugees/>

Sudan nüfusu büyük bir dini, etnik ve kültürel çeşitliliğe sahiptir. Sudan'daki ana din gruplarını; geleneksel inançlar, Hristiyan ve (Sünni) İslam dinleri oluşturmaktadır. Güney Sudan'ın ayrılmasında önce çoğunlukla ülkenin kuzeyinde yaşamakta olan Müslümanlar nüfusun yaklaşık %70'ini, geleneksel inançlara mensup olan gruplar ise nüfusun yaklaşık %25'ini oluşturmaktaydı. Geri kalan nüfusu ise Hristiyan ve diğer gayrimüslim gruplardan oluşmakta olup çoğunluklu olarak Güney Sudan ve Nuba Dağlarında yaşamaktaydı. Sudan'daki Hristiyan gruplar Katolik, Protestan ve Ortodoks mezheplerine mensuptur. Güney Sudan'ın ayrılmasından sonra Sudan'ın dini haritası tamamen değişmiş ve Müslümanlar nüfusun %97'lik kısmını oluşturur hale gelirken, Hristiyanların oranı çok düşmüştür. Bu Hristiyan dini azınlık çoğunlukla Güney Kordofan ve başkent Hartum'da yaşamaktadır. Etnik olarak Sudan nüfusu yaklaşık 150 farklı etnik grup veya kabileye mensuptur. Bu etnik çeşitlilik yüzünden Sudan sakinleri yaklaşık 134 yaşayan dil konuşmakta ve böylelikle ülke büyük bir dil çeşitliliğine ev sahipliği yapmaktadır (Abu Manga ve Jahallah, 2011).

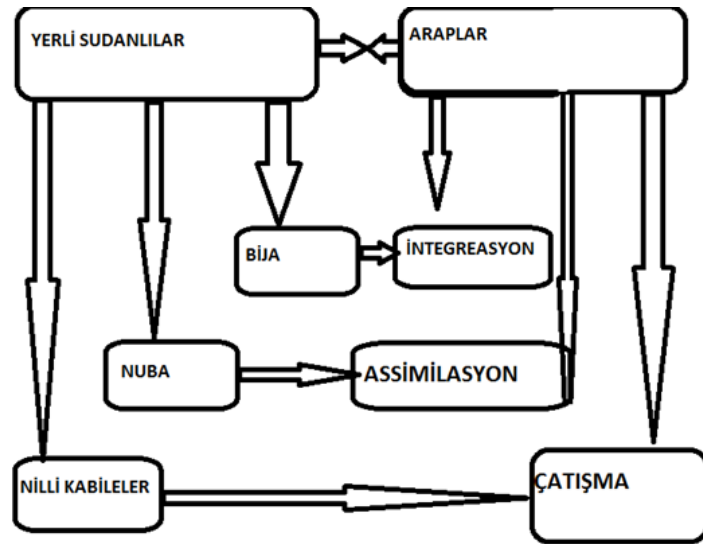
2005 yılında kabul edilen Sudan Anayasası'na göre ülkenin resmi dili Arapça olmakla birlikte İngilizcenin resmi işlerde ve yükseköğretimde kullanılmasına izin verilmektedir. İlköğretimde resmi dil Arapça olmakla birlikte gerektiğinde yerel dillerin kullanımına da izin verilmektedir. Sudan halkının çoğunluğu Arapça bilmekle birlikte, çoğunluğun ana dili Arapça değildir. Arapçanın yanında Nübyece, Furca, Ingessanaca gibi diller yaygın olarak kullanılmaktadır. Joseph Greenberg'in Afrika dilleri sınıflandırmasına göre, dünyada bulunan dört dil ailesinden üçü Sudan'da temsil edilmekte olup bunlar Afro-Asyatik dil ailesi (Arapça dili ve Beja dili vb.), Nijer-Kordofan dil ailesi (Alkowalab dili gibi) ve Nil-Sahra dil ailesi (Nubian ve Dinka dili gibi) dir (Abu Manga ve Abubakr,2006).

Etnik çeşitlilik bakımından Sudan'da 19 ana etnik grup ve 597 alt grup bulunmaktadır. Ülkede bulunan etnik gruplar genel olarak Arap kökenli kabileler ve Afrika kökenli kabileler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Arap kökenli kabileler zamanında Arap Yarımadasından göç eden, ana dili Arapça olan ve ten olarak diğerlerine göre daha açık (beyaz) olanlardır. Afrika kökenli kabileler ise Afrika'dan göç eden, ana dili Arapça olmayan Arap kökenlilere

göre daha esmer tenli olan kabilelerdir. Etnik ve coğrafi olarak, kuzeyde Araplar ve Nubianlılar (daha beyaz ten grubu), güneyde ise Nilotikler, Sudanlılar ve Zenciler yaşamaktadır. Sudan hem Afrika hem de Ortadoğu âdetlerinin, dillerinin ve kültürlerinin karıştığı bir ülkedir. (Tirab, 2016).

Sudan'da dil, etnik mensubiyet ve kültür arasındaki ilişki çok karmaşıktır. Muhammed Ömer Bashir'e göre Sudan'daki kültürel alanlar şöyle tarif edilebilir: Nil Nehri kültürü (Kuzey Sudan ve Doğu'da), Çoban kültürü (Orta Sudan'da), Beja Kültürü (Doğu Sudan'da), Kürt gruplarının kültürü (Batı Sudan'da), Nuba Dağları'nın kültürü (Batı Sudan'da), Almapan ve İnkasna kültürü (Güney Mavi Nil Bölgesi'nde) (Bashir, 2005).

Şerif Hariri ve Tifidat'a göre, Sudan'daki sosyal ve ekonomik avantajlar, ülkedeki siyasi ve ekonomik güce sahip olmaları nedeniyle Arap kültürünün sahiplerinin elinde yoğunlaşmış ve diğer gruplar bu ayrıcalıklardan yararlanmayı izleyen süreçte takip etmiştir. Bu gruplar ilk olarak Araplar ve onlara egemen gruplar (Araboğluları), ikinci olarak Batı Afrika'dan gelen göçmenler, üçüncü olarak Beja grupları ve son olarak Güneyli gruplardır (Hariri ve Tifidat, 1997). Süleyman'a göre, Sudan'daki etnik grupların arasındaki çatışmanın nedenleri, güç ve siyasi sistemin kontrolü, ekonomik kaynaklara erişim ve kültürel kimliğin dayatılması veya korunması şeklinde özetlenebilir (Süleyman, 2010).

Şekil 2. Sudan'daki Sosyal Gruplar Arasındaki Entegrasyon ve Çatışma İlişkilerinin Örüntüleri

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Ekonomik açıdan, Sudan öncelikle bir tarım ülkesidir ancak son zamanlarda hizmet sektörü GSYİH'ye önemli bir katkı sağlamıştır. Tarım sektörü toplam gayri safi hasılanın %29'una, sanayi sektörü %20 ve hizmetler sektörü %50,8'e katkıda bulunmaktadır (Central Bank of Sudan, 2018). Bu bağlamda tarım sektöründe yıllık büyüme oranı %10,4, sanayi sektöründe yıllık büyüme oranı %6,8 olup, hizmet sektöründe ise yıllık büyüme oranı %17,4'dir ve bu oranla hizmetler sektörü en hızlı büyüyen ekonomik sektördür (Sudan Eğitim Bakanlığı, 2018). Sudan, madenler ve petrol rezervi açısından da oldukça zengindir. Petrol çalışmalarını ilk defa 1960'lı yıllarda Kızıldeniz'de başlatılmıştır. 2012 yılı itibariyle ülkedeki kanıtlanmış rezervlerin beş milyar varil olduğu bilinmektedir. Ham petrol üretimi 2004 yılında günlük ortalama 345 bin varil iken, 2010 yılında 514 bin varile çıkmıştır. Ancak 9 Temmuz 2011 tarihinde nüfusun %20'sini barındıran Güney Sudan'ın referandum ile ayrılmasıyla Sudan, petrol rezervlerinin %75'ini kaybetmiştir. Ayrıca Sudan altın madeni açısından da oldukça zengin bir ülkedir. 2015 yılında Sudan'ın altın üretimi 85 tona yaklaşmışken (Afrika'nın 3. büyük, dünyanın 17. büyük üreticisi), 2017 yılına geldiğimizde Sudan'ın altın üretimi 105

tona ulaşmıştır. 2018 yılında ise 78 tonu aşarak altın üretiminde Afrika'nın ikinci, dünyanın dokuzuncu büyük altın üreticisi konumunu elde etmiştir (Kamaleldeen, 2019).

Genel olarak Sudan'daki kalkınma projeleri Kuzey ve Güney Hartum'daki Nil Nehri boğazı, Mavi Nil, Kassala ve Kordofan'da (Süleyman, 2012) yoğunlaşmış olup, dengesiz bir dağılıma sahiptir ve bölgeler arası dengeli bir kalkınma bundan zarar görmektedir. Bu bölgelerde yaşayan nüfus ülke nüfusunun %30'unu oluştururken, bunların GSYİH'ya katkı oranı %70 civarındadır. Sudan'da yoksulluğun mekânsal boyutları üzerine yapılan bir çalışmaya (African Development Bank, 2020) göre, Sudan'da ikamet edilen yere göre yoksul olma olasılığı büyük değişiklikler göstermektedir. Örneğin, Orta Sudan'daki Gezira eyaletinde yoksul olma olasılığı %3 iken orta Sudan'dan uzak bölgelerde yoksulluk riskinin önemli ölçüde artmaktadır: Kuzey Kordofan nüfusunun %16'sı yoksulluk tehdidi altında iken bu oran Güney Darfur'da %22, yüzde 28 % Güney Kordofan'da, Kızıldeniz'de %33, Orta Darfur'da %35 ve Batı Darfur'da yaklaşık %40'e yükselmektedir. Benzer bir durum gıda güvensizliği açısından da söz konusudur: En yüksek oran Orta Darfur ve Batı Darfur'da olup buralarda her üç kişiden birinin gıda güvensizliği yaşadığı gözlenirken %22 ile Güney Kordofan Eyaleti'nde oran %22'ye gerilemekte, Darfur'un geri kalanı, Kordofan, Kızıldeniz ve Beyaz Nil eyaletlerinde biraz daha azalmaktadır.

Eğitim hakkında, 2005 Sudan Anayasası'nın 44. Maddesi şöyle der: "Eğitim her vatandaşın hakkıdır. Devlet; eğitimin din, dil, ırk, cinsiyet veya malullük esasına dayanarak hiçbir ayırım gözetilmeksizin devam etmesini sağlamalıdır. Temel düzeyde eğitim zorunludur ve hükümet bunu ücretsiz sağlamalıdır" (Sudan Anayasası, 2005). Aslında Sudan'daki yetişkin okuryazarlık oranının %57 olarak tahmin edildiğini görülmektedir (UNICEF, 2014). Cinsiyete göre erkek ve kadın oranı %51'e yakınken, kadınlar %49'u temsil etmektedir (Ali, 2010).

3.3. SUDAN CUMHURİYETİ'NDE EĞİTİM SİSTEMİ

Sudan Cumhuriyeti'nde üniversite öncesi verilen eğitim yıllara göre farklı isimlerle adlandırılır. Bunlar: K12, kamu eğitimi (UMUMI) ve genel eğitimidir. Bu eğitim, ilköğretimin başlangıcından lise sonuna kadar olan eğitimi içerir. Bu eğitim sistemi, çocuğun temel eğitime girmeden önce geçirdiği iki yılı, öğrencilerin sekiz yıl öğrenim gördükten sonra üç yıldan oluşan orta öğretimi de kapsadığı için “genel eğitim” adını almaktadır.

3.3.1. Sudan'daki Eğitim Aşamaları

Eğitim genel olarak genel eğitim ve yükseköğretim olmak üzere iki aşamaya ayrılır. Genel eğitim, anaokulundan başlayıp üniversiteye girmeden önceye kadar olan süreçte verilen eğitimidir. Bu, öğrencilere yükseköğretim kurumlarında yükseköğretim kademelerine hak kazanmaları için temel bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlayan bir eğitim türüdür (Tairab ve Ronghuai, 2017).

Ancak bazı ülkeler üniversite öncesi verilen eğitime farklı isimler vermektedir. Bazıları bunu K12 olarak adlandırırken, bazıları ise ilköğretimin başlangıcından lise sonuna kadar olan eğitimi de içerdiği için genel eğitim olarak adlandırmaktadır. Sudan, genel eğitim terimini, bir çocuğun temel eğitime kaydolmadan önce iki yıl devam ettiği kademe (bir tür okul öncesi eğitim), ardından sekiz yıllık temel eğitim süresi ve bunun ardından da üç yıllık orta eğitimi içine alan eğitim için kullanmaktadır.

Sudan'ın genel eğitimindeki öğrenciler, üç tür eğitim sistemine (eğitim basamaklarına) tanık olmuşlardır. Sudan'da modern eğitimin başlangıcından beri kullanılan ilk sistem, her aşama için dört yıl olan üç aşamalı sistemdir. Bu sistem ilkokul, ortaokul ve lise (4+4+4) kademelerine ayrılmıştır. Sudan, bağımsızlıktan iki yıl sonra, yani 1958'de, Sudan eğitim sistemini ve sonuçlarını incelemek üzere Arap eğitim uzmanlarından oluşan teknik bir komite görevlendirmiştir. “Akrawi” Komitesi denilen bu komite, Sudan'daki eğitim basamaklarının diğer Arap ülkelerindeki genel eğitim sistemlerine benzer olacak şekilde

değiştirilmesini tavsiye etmiştir. Arap eğitim sistemi ilkokul için altı yıl, ortaokul için ise üç yıldan oluşmaktadır. Sudan Eğitim Bakanlığı da bu tavsiyeyi kabul etmiştir (Shamoon, 2018).

Devlet başkanı Ja'far al Namiri'nin Mayıs 1969'da gerçekleşen darbe sonrasında iktidarı ele geçiren sosyalist hükümetinin Eğitim Bakanı Dr. Mohaiddin Sabri, hükümetin tüm okul çağındaki çocuklar için zorunlu eğitim kararı aldığını duyurmuştur. Ayrıca, göçebe kabilelerin bulunduğu bölgelerde de eğitime erişimi teşvik edecek bir dizi politika açıklamıştır. Buna bağlı olarak Sabri, Sudan'da yüzlerce yeni okul kurmuştur. Buna ek olarak, lisedeki eğitim disiplinlerini çeşitlendirmiş ve nitelikli işçi kadrolarındaki ciddi eksiklikleri gidermek için teknik eğitimi genişletmiş ve aynı zamanda kız çocukları için eğitimi kolaylaştırmıştır. Bu bağlamda Bakan Mohaiddin Sabri 24 Mayıs 1970'te Akrawi' Komitesi'nin tavsiyesini uygulamış ve önceki eğitim basamakları sistemini Arap eğitim sistemi (3+3+6) (ilk, orta, orta, lise) ile değiştirmiştir.

Bu yapısal reformun amaçlarından biri, ortaokuldan liseye kadar olan öğrencilerin okulda kalma oranlarını artırmaktır. Bu yeni eğitim sisteminin uygulamaya konulmasından sonra 1965-1969 döneminde okulda kalma (yani öğrenime devam etme) oranları yüzde 11,04'ten yüzde 12,9'e yükselmiş ve ilerleyen dönemlerde daha da artmıştır. 1973-1974 yılında her 100 ilkokul öğrencisinden ortaöğretime katılan 20 öğrenci olmuştur. Genel eğitime kaydolmadaki artış, diğer nedenlerin yanı sıra, ilk ve orta öğretim sınavlarını geçemeyenlerin mesleki eğitime katılmalarına bağlanabilir (Sanyal ve Yacoub, 1975). Ancak genel olarak Sudan Eğitim Bakanlığı, 1970-1975 döneminde ortaöğretime kayıt oranını %60'a yükseltmeyi hedefleyen beş yıllık bir plan hazırlamıştır. Bu artışı sağlamak için, plan kapsamında 131 erkek ve 87 kız okulunun açılması hedeflenmiştir. Beş yıllık planda ayrıca ilkokula başlama oranının %42'den %48,3'e çıkarılması ve çocukların ilkokula yedi yaşında başlaması da yer almaktadır. Bu planın uygulanması ve eyaletler arasında fırsat eşitliği için liselere kabul artık Hartum'daki merkezi otorite tarafından yönetilmektedir (Shamoon, 2018).

Eğitim sistemindeki dñzenlemeler, Cumhurbaşkanı Nimeiri (1969-1985) ve Başkan Siwar Al-Dhahab (1985-1986) ve Sadık Al-Mehdi (1986-1989) hñkñmetleri başkanlık yaptıkları sñre boyunca ettirilmiştir. 1989'da Sudan'da General Ömer el-Beşir'in iktidara gelmesinden sonra, Sudan hñkñmeti 1990 yılında bir eğitim konferansı dñzenlemiřtir. Konferans; kamu eğitiminin felsefesi ve hedefleri, eğitim sistemi, eğitimin genelleştirilmesi ve yayılması, mñfredatın doğası, öğretmenlerin gelişimi ve eğitim dili ile ilgili kapsamlı değişikliklere yol açağan önemli kararla sonuçlanmıştır. Konferans, eğitimin felsefesi ve hedefleri açağısından, halk eğitiminde bir dizi hedefin olması gerektiğini tavsiye etmiştir. Bunlar; gençler arasındaki dini inancı pekiştirmek ve onların din değerleri üzerinde davranışlarını geliştirmelerine yardımcı olmak, böylece bu dine dayanan toplumun sosyal, ekonomik ve siyasi değerlerini yaratmak, gençler arasındaki birlik ruhunu güçlendirmek, yurda sadakat duygusu aşılamak ve kendi kendine yardım eden bir toplum oluşturmak, ÷lkede millî bilinci oluşturmak ve bunun için çalışmak, Sudanlıların medeniyet ve kültürel rolünü yeniden canlandırmak gençlerin bireysel kapasite ve becerilerini geliştirmek, bireyler için modern teknik eğitim fırsatları sağlamak ve gençler arasında çevresel bir duygusu yaratmaktır.

Konferansta eğitimin demokratikleştirilmesi ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması için temel ve zorunlu eğitimin engelli çocuklar da dahil olmak üzere tüm okul çağındaki çocukları kapsaması ve bunun uygulanması tavsiye edilmiştir. Her bölgenin durumuna göre hem geleneksel Kuran okulları hem modern okullar hem de karma okullar farklı eğitim Őekilleri kullanılabilir. Genel olarak kırsal kesimde yeni ve düşük maliyetli bir okul modeli yaratılarak okul öncesi eğitimin temellerinin genişletilmesi teşvik edilmektedir. Konferansta ayrıca, halka açağık eğitimin devlet tarafından her düzeye ücretsiz olarak verilmesi ve zenginlerin de çocukların eğitimine katkıda bulunması tavsiye edilmektedir. Konferans, eğitim sistemi ile ilgili olarak genel eğitimi iki aşamaya ayırmaya karar vermiştir: ilk aşama sekiz yıllık temel eğitimin olduğu ve çocukların altı yaşından itibaren okula başladığı sñreçtir. Bir sonraki aşama ise öğrencilerin liseye geçtiği aşamadır. Lise öğretimi üç yıldan oluşmaktadır. Bu aşama akademik okullar, teknik ve mesleki eğitim okulları ve İslami çalışmaları içeren okullar gibi birçok okul türünü içerir.

Bu eğitim konferansının (1990) sonuçlarına göre, Sudan'daki eğitim sistemi 1990'ların ortalarından itibaren okul öncesi, temel eğitim ve orta öğretim olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır.

3.3.1.1. Okul Öncesi Eğitim

Sudan anayasaları okul öncesi eğitimin ücretsiz veya zorunlu olduğunu belirtmemektedir. Ancak buna karşılık çocukların dört yaşında okula kaydolmasını teşvik etmektedir ve okul öncesi eğitimi iki yıl devam ettirmektedir. Bu tür eğitim veren iki tür eğitim kurumu vardır. Bunlardan birincisi modern kurum dediğimiz şehir merkezlerinde bulunan “anaokulu”, diğeri ise geleneksel bir eğitim kurumu olan "el-Halve". El-Halve'nin ana rolü, çocuklara Kur'an-ı Kerim'i ve okuma-yazma ilkelerini öğretmektir. Çoğu çocuk dört-beş yaşlarında buraya başlamaktadır ancak yine de el-Halve herhangi bir yaştan öğrenciyi de kabul etmektedir. Halveliler genellikle Sudan'ın kırsal kesimlerinde yayılım göstermektedir. Okul öncesi eğitim aşamasından sonra ise çocuklar temel eğitime devam etmektedir.

Devlet, bu tür eğitim konusunu sivil topluma ve özel sektöre bıraktığı ve devlet bunun yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi için merkezi planlar belirlemediği için, Sudan'da bu eğitim düzeyinde kayıt oranları eyaletler arasında farklılık göstermektedir (Shamoon, 2018).

3.3.1.2. Temel Eğitim

1998 tarihli Sudan Anayasası zorunlu temel eğitimi onaylamıştır ve eğitim sistemi, eski eğitim (6+3+3) sisteminde olduğu gibi çocukların yedi yaşında okula gitmek yerine altı yaşında temel eğitime başlamaları gerektiğine karar vermiştir. Temel eğitim, sekiz akademik yıldan oluşmaktadır ve Sudan'daki -özellikle illerde bulunan -temel okulların %50'sinden fazlası karma olduğu için okullar öğrencilerini, öğrencilerin yaşlarına göre üç gruba veya seviyeye ayırmıştır. Buna göre, birinci grup 1'inciden 3'üncü sınıfa kadar olan öğrencilerden,

ikinci grup 4-6'ncı sınıf öğrencilerinden ve üçüncü grup ise 7 ve 8'inci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

Öğrenciler, liseye geçiş için sekizinci sınıfta sınava girmektedirler. Bu sınav tüm devlet okulu öğrencileri için ortak bir standarttır. Öğrenciler temel eğitim diploması aldıktan sonra ise liseye başlamaktadırlar.

1992 Temel Eğitim Okulları Yönetmeliği ile şu konularla ilgili düzenlemeler getirilmiştir: kayıt kuralları, sınıf mevcudu, okul üniforması ve öğrencilerin genel davranışı; öğretmenlerin görevleri, dini değerlere göre ödül ve cezalar, müfredat dışı faaliyetler, sınavlar, terfiler, telafi sınavları vb. (UNESCO, 2010).

2020 yılında yapılan Eğitim Konferansı kararlarına göre, genel eğitim sistemi Sudan Eğitim Bakanlığı tarafından öğrencilerin 6 yaşında başladıkları ve altı yıl süren ilköğretim aşaması, 13-14 yaşlarında başladıkları ve üç yıl süren ortaöğretim aşaması ile 15-16 yaşlarında başladıkları ve üç yıl süren lise öğretimi aşaması olarak belirlenmiştir.

3.3.1.3. Lise Öğretim Aşaması

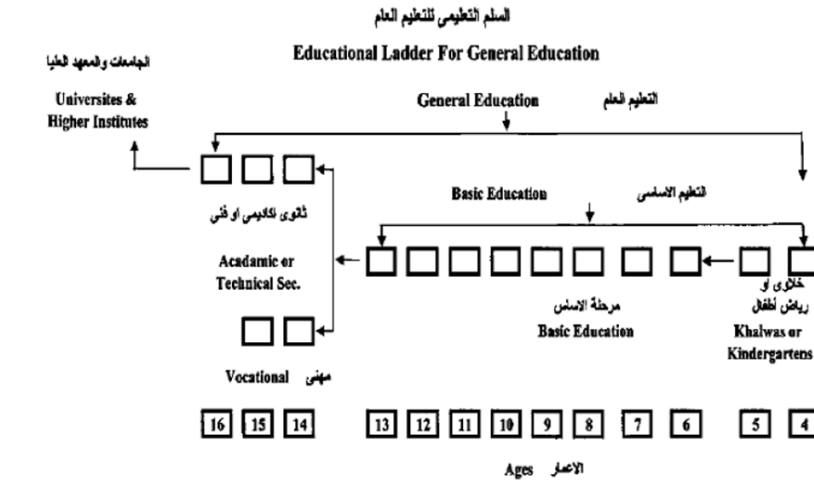
Lise öğrenimi aşaması üç akademik yıldan oluşmaktadır ve ortaöğretimde, akademik eğitim ve diğer teknik veya mesleki eğitim olmak üzere iki seçenek veya iki sektör bulunmaktadır. Teknik veya mesleki eğitim alanında sanayi, tarım, ticaret ve kızlara yönelik ev ekonomisi olmak üzere dört tür okul vardır. Genellikle öğrenciler on dört ile on altı yaşları arasında orta öğretime başlamaktadırlar.

Akademik eğitimde öğrenciler ilk iki yıl ortak birtakım dersleri almaktadırlar ve daha sonra üçüncü yıla geçtiklerinde fen (sayısal) veya edebiyat (sözel) olmak üzere iki bölümden birini seçmektedirler. Lise eğitiminin sonunda, Sudan'daki tüm lise öğrencileri lise diploması için standart bir sınava girmektedir (UNESCO, 2018). Devlet ortaokulları genellikle karma

eğitimim olmadığı okullardır, yani kız ve erkek öğrencilerin eğitimi ayrı ayrı yapılmaktadır. Fakülte açığı azaltmak ve maliyetleri düşürmek için; devlet, "ortak okul" adı verilen iki okul ve bir öğretmen ekibinden oluşan -aynı öğretmen ekibinin hem erkek hem de mahalledeki kız okullarında ders verdiği -yeni bir okul türünü benimsemeye başlamıştır.

Öğrenciler lise sınavlarının sonuçlarına göre, bir lisans derecesi elde etmek için yükseköğretime/üniversitelere kaydolurlar. Üniversite süreci farklı çalışma alanlarında yapılmaktadır ve süresi 4-6 yıl arasında değişmektedir. Sudan diplomasının Sudan'daki bir yükseköğretim kurumuna kayıt yaptırmak isteyen diğer ülkelerden alınan diplomalarla denkliği bulunmaktadır (Sudan Eğitim Bakanlığı, 2018).

Yüksek Öğrenim Bakanlığı Kabul Ofisi istatistiklerine göre, yurt dışından Sudan üniversitelerinde yer almak isteyen öğrenciler: Arap ülkelerinde ikamet eden Sudanlı öğrenciler, Nijerya, Çad, Kenya, Somali ve Senegal gibi Afrika ülkelerinden gelen öğrenciler ve Mısır, Libya, Filistin gibi bazı Arap ülkelerinden gelen öğrencilerdir ve bu nedenle Sudan dışından alınan lise diplomasının denkliğinin bulunması gerekmektedir. Yerel olarak, Sudanlılar, Arap ülkeleri tarafından verilen lise diplomalarına "Arap diploması", Cambridge (IGSCE) tarafından verilen diplomalara ise "Londra diploması" demektedirler.

Şekil 3.Sudan Cumhuriyeti'nde Eğitim Basamakları

Kaynak: Sudan Genel Eğitim Bakanlığı

Bu eğitim sistemi tüm dünyada olduğu gibi Sudan'da da genel eğitimi 12 yıl yerine 11 yıl yaptığı için eleştirilmiştir. Bununla birlikte okul müfredatları da eleştirilmiştir. Bu nedenle, 2012'deki Yedinci Ulusal Eğitim Konferansı, 2020/2021 akademik yılından başlayarak, genel eğitimin 11 ila 12 yıl arasında tamamlanmasını tavsiye etmiştir. Bu kararlar birlikte genel eğitim sistemi, temel ve lise (8+3) olmak üzere iki aşamalı yerine ilk, orta ve lise (6+3+3) olmak üzere üç aşamalı bir sisteme dönüştürülmüştür.

3.4. EĞİTİM SİSTEMİNE TOPLUMSAL CİNSİYET, KENTSEL DURUM VE OKUL TÜRÜNÜN ETKİSİ

3.4.1. Eğitime Kayıt ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet Parite Endeksi (GPI), belirli bir sosyal grubun maruz kalabileceği cinsiyet eşitliği derecesini izlemek üzere, yüksek eğitim ve genel öğretim kayıt istatistiklerinde kullanılmaktadır. Bu gösterge, örneğin nüfusun en zengin %20'si arasında ilköğretimi tamamlamış kadınların yüzdesi ve nüfusun en yoksul %20'si arasında ilköğretimi bitirmiş

kadınların yüzdesi kullanılarak hesaplanır. Bu gösterge, sürdürülebilir kalkınma göstergeleri arasında ve UNESCO uzman grubu tarafından eğitimdeki eşitsizliğin küresel bir ölçütü olarak önerilmiştir (UNESCO, 2018). Gelir, medeni durum, kentsel durum ve ebeveynlerin eğitim düzeyi gibi diğer göstergeler dikkate alındığında ve toplumsal cinsiyet açısından değerlendirildiğinde aradaki eşitsizlik sonuçları karmaşık hale getirmektedir.

Sudan Eğitim Bakanlığı, belirli bir yaş grubundaki toplam nüfus sayısına dayalı eğitim düzeyinde kadınların eğitime kayıt oranını ölçmek için yüzde göstergesini kullanmaktadır. Genel olarak istatistikler, Sudan'da okula gitmeyen kızların yüzdesinin erkeklerden daha yüksek olduğunu göstermektedir (UNICEF, 2014). Doğu Sudan, Kassala ve Kızıldeniz eyaletlerinde kızların temel eğitimde devamsızlıklarını etkileyen bir dizi kültürel ve sosyal faktöre atıfta bulunmaktadır (Ramazan, 2010). Anne ve babaların eğitim düzeylerinin düşük olması, velilerin kız çocuklarının eğitiminin önemini farkında olmamaları ve eğitimin değerini gören ailelerin bile kız çocukları için eğitiminin önemini, erkek çocuklarının eğitiminden sonra geldiğini düşünmeleri bu etkenler arasında yer almaktadır. Aileler kızlarını erken yaşta evlendirmeyi tercih etmektedir. Öte yandan, genç yaşta evlenen erkekler de genellikle okula gitmedikleri veya erken yaşta okulu bıraktıkları için eşlerinin evlendikten sonra eğitimlerine devam etmelerini istememektedirler.

Ailelerin ekonomik durumlarına ilişkin nedenlerin yanı sıra, okula uzak bölgelerde yaşayan kız öğrencilere sağlanan yemek sisteminin askıya alınması, öğrenci velilerine harç veya eğitim masraflarının yüklenmesi ve bu bölgelerde bulunan muhafazakâr toplum tarafından reddedilen ilk ve orta okullardaki karma eğitim sistemi gibi nedenler kızların okula devam etmelerini engellemektedir.

Sudan'da 2010 yılına dair aile sağlığı araştırmasının verileri, ailenin varlıktaki düşük statüsünün okulda dışlanma ile olumsuz bir şekilde ilişkili olduğunu ve 3-5 yaşındaki okula gitmeyen çocukların yaklaşık %77'sinin en yoksullar arasında olduğunu, %18'inin varlıklı ailelerden olduğunu göstermektedir. İlkokul yaşında olup okula gitmeyen çocukların %52,4'ü

en yoksul ailelerden gelirken, okula gitmeyen çocukların %3,6'sı varlıklı ailelerden gelmektedir (UNICEF, 2014).

UNICEF raporu, her üç evli kadından birinin on sekiz yaşının altında olduğunu ve evliliğin, evlenmeden önce okulu bırakan ve eğitimden ayrılan kız çocukları için de gerçekleşebileceğini ortaya koymaktadır. Demek ki, okulu bırakmanın temel nedeni evlilik değildir ancak, bazı Sudanlı kadın örgütlerine göre, ilkokula kaydın geç yaşta yapılabilmesi ve bunun da kız çocuklarının öğrenciyken ergenlik yaşına ulaşmalarına neden olduğunu belirtmektedir. Ek olarak, köy ve kasabalarda bulunan temel okulların sağlık sistemlerinin zayıf olması ve yapılan yardımların az olması kızların okulu bırakma yaşını etkilemektedir. Kızların bu aşamada temel sağlık ihtiyaçlarını karşılamak için okulu bırakmaları kaçınılmaz olmaktadır. Bu nedenle evlilik yaşının ertelenmesi, kızlar arasında evrensel eğitime ulaşmak için yeterli bir koşul değildir.

UNESCO raporu, okulun bulunduğu yerin kızların ikamet ettiği yere olan mesafesinin, ailenin kız çocuklarının eğitiminin devamına ilişkin tavrında önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Birçok aile, özellikle güvenliğin az olduğu bölgelerde, ev ve okul arasındaki yolun tehlikeli olmasından dolayı kızlarının güvenliklerini sağlamak için, onların eğitim hayatına son vermek zorunda kalmaktadır (UNESCO, Sudan Eğitim Politikası İncelemesi, 2018).

3.4.2. Kentsel Durum ve Eğitime Erişim

Sudan'da bulunan federal hükümet sistemi altında, genel eğitimin sorumluluğu tamamen eyalet hükümetlerinin omuzlarına yüklenmiştir. Eyaletler ve bölgeler arasında mevcut olan ekonomik, gelişimsel ve kültürel keskin eşitsizlik, eğitime kayıt oranlarında kendini gösteren büyük bir eşitsizliğe yansımıştır. Genel olarak kalkınma açısından Sudan'da eyaletler ve bölgeler arasında büyük bir farklılık olduğu söylenebilir. Örneğin son yıllarda Sudan'daki eyaletlerde, 15 yaşın üzerinde bulunan çocuklar arasında okuryazarlık oranı değişmektedir. Kentsel alanlarda 15 yaşındakiler arasında okuryazarlık oranı %79 iken, Sudan'da kırsal

kesimde aynı yaş grubu için okullaşma oranı yaklaşık %51'dir. Ayrıntılı olarak baktığımızda Hartum eyaletinde okuma yazma oranının eyalet nüfusu içinde %81 olduğu, Batı Darfur'da %44'ü ve Kassala'da %46'yı geçmediği görülmektedir. Okuma yazma bilmeyenlerin oranının yüksek olduğu eyaletlerde okula gitmeyen çocuk sayısının da arttığı görülmektedir.

Kırsal ve göçebe topluluklarda eğitimin başarısını yansıtan yerel gençlik rol modellerinin eksikliği, Bedevilerin ve kabilelerin yaşadığı uzak kırsal alanlarda çocukların ve ailelerin eğitim arzusunu zayıflatmaktadır. Ailelerin bir bölgeye duyduğu güvensizlik ve istikrarsızlık çocuklarını okula göndermemelerini etkileyen en büyük nedenlerinden biridir. UNICEF raporu, çocukların okulları terk etmelerinin diğer nedenlerini de sıralamıştır. Bunlar arasında okul sayısının azlığı, barınma yerlerinin uzaklığı ve Sudan'daki eğitim kaynaklarının adaletsiz dağılımı bulunmaktadır (UNICEF, 2014).

2012-2017 yılların arasında Sudan Eğitim Bakanlığı Eğitim Planlama ve İstatistik Şubesi'nin istatistikleri, Sudan'daki öğrencilerin (erkek ve kız) yaklaşık %2'sinin temel eğitim sürecinde okulu bıraktığını göstermiştir. 2012/2013 akademik yılı istatistikleri ise erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha yüksek oranda okulu bıraktığını göstermiştir (Sudan Genel Eğitim Bakanlığı, 2012/2013; Sudan Genel Eğitim Bakanlığı, 2014/2015; Sudan Genel Eğitim Bakanlığı, 2016/2017). Ancak bu olguya Sudan'daki on sekiz eyalette ayrıntılı olarak bakıldığında; Sudan Halk Eğitim Bakanlığı Eğitim Planlama Şubesi'nden alınan istatistikler, Kuzey Eyaleti, Gezira, Sennar, Kuzey Kordofan, Güney Kordofan, Doğu Darfur ve Gedaref eyaletlerinde 2012'den 2017'ye kadar olan yıllarda okulu bırakma oranının düştüğünü, Orta Darfur, Güney Darfur ve Kassala Eyaletlerinde ise küçük bir artış yaşandığını göstermiştir. Millî Eğitim Bakanlığı, bazı eyaletlerdeki iç savaş nedeniyle 2016/2017 yılında veri sağlayamadığını bildirmiştir.

Aşağıda verilmiş olan Tablo 4, 2012-2017 döneminde temel eğitim aşamasındaki eyaletlerde okulu bırakma oranını göstermektedir.

3.4.3. Kamu Ve Özel Eğitim

Sudan Cumhuriyeti'nde devlet eğitim hizmetlerinin en büyük sağlayıcısı konumundadır. Sudan'da temel ve ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin büyük çoğunluğunun devlet okullarına gittiği belirtilirken, okul öncesi dönemdeki öğrencilerin çoğunun özel eğitim kurumlarına devam ettiği bilinmektedir (UNESCO, Sudan'da Eğitim Sektörü için Genel Stratejik Plan 2018-2022, 2019).

Tarihsel olarak, Sudan iki tür eğitime tanık olmuştur: Birincisi devlet eğitimi, diğeri ise toplumsal özel eğitimidir. Sudan'da toplumsal özel eğitim kâr amaçlı değildir ya da bir birey, aile veya grup tarafından tekelleştirilmemiştir. Daha ziyade, eğitimi tüm Sudan'da yaygınlaştırmak önceliklidir. Bunu engelleyemeye çalışanlara karşı tüm Sudanlılar ulusal bir tepki göstermektedir.

1990 yılından itibaren Sudan ekonomisinin sosyalist ekonomiden serbest ekonomiye dönüşmesi ve devletin kamu kurumlarını özel sektör lehine terk etmesiyle birlikte özel eğitim olgusu Sudan'ın tüm şehirlerinde yayılmaya başlamıştır. 2012 yılında, özel liseler Sudan'daki okul sayısının %30'unu temsil etmekte iken bundan sadece dört yıl sonra, özel okullar 2016/2017 akademik yılında Sudan'daki toplam eğitim kurumu sayısının yaklaşık %34'ünü temsil eder hale gelmiştir.

2012/2013 öğretim yılında Hartum eyaletindeki özel okulların sayısı neredeyse devlet okullarının sayısına eşitlenmiştir (370'e karşılık 379). Ancak 2016/2017 eğitim-öğretim yılında, özel okulların sayısı katlanarak artmış ve yaklaşık 707 okula ulaşmıştır. Buna karşılık devlet okullarının sayısı aynı dönemde sadece 28 okul artarak 398 okula ulaşmıştır. Öte yandan, 2017 yılında Kızıldeniz, Doğu Darfur ve Güney Kordofan eyaletlerinde bazı devlet okulları kapatılmıştır. Aşağıdaki tablo 2012-2017 döneminde eyaletlerdeki lise okullarının türüne göre dağılımını göstermektedir.

Tablo 3.2012-2017 Döneminde Eyaletlerdeki Liselerin Mülkiyet Türüne Göre Dağılımı

	2013-2012		2015-2014		2016-2015		2017-2016	
	Özel Okul	Devlet Okulu	Özel Okul	Devlet Okulu	Özel Okul	Devlet Okulu	Özel Okul	Devlet Okulu
Tüm Sudan	1023	2350	1358	3131	1248	2912	1467	2924
Kuzey Eyaleti	5	100	5	96	6	109	8	107
Nil Nehri	21	148	22	150	22	136	0	136
Hartum	370	379	605	392	621	393	707	398
Gezira Eyaleti	82	285	86	616	97	654	82	669
Mavi Nil	8	36	9	42	12	45	12	47
Sennar Eyaleti	8	167	20	136	20	197	20	197
Beyaz Nil	27	206	40	196	38	252	24	253
Kuzey Kordofan	31	123	82	556	33	185	40	155
Güney Kordofan	24	119	28	83	28	85	34	92
Batı Kordofan	1	126	0	126	35	172	58	177
Kuzey Darfur	44	148	37	152	49	157	49	164
Güney Darfur	268	153	260	138	129	142	142	157
Batı Darfur	17	45	46	71	29	53	53	53
Doğu Darfur	19	47	30	95	30	39	30	39
Orta Darfur	23	33	25	38	42	45	57	50
Kızıldeniz	34	61	17	56	16	56	11	30
Kassala Eyaleti	29	79	32	84	27	85	26	86
Gedaref	12	95	14	104	14	107	114	114

3.5. GENEL EĞİTİM KURUMLARINA KAYDOLMA ORANLARI

Kaydolma oranı, yaştan bağımsız olarak ilköğretimin birinci sınıfına yeni girenlerin toplam sayısı olarak tanımlanmakta ve resmî olarak ilkokula kaydolma yaşı nüfusunun yüzdesi olarak ifade edilmektedir. Bu gösterge, ilköğretime genel kayıt düzeyini yansıtmakta ve ayrıca eğitim sisteminin resmî olarak okul yaşındakiler için birinci sınıfa kaydolma olanaklarını ve fırsat sağlama becerilerini göstermektedir. Matematiksel olarak kayıt oranı, birinci sınıfa yeni girenlerin sayısının, yaşına bakılmaksızın resmî olarak okula başlama yaşındaki nüfusa bölünmesi ve sonucun 100 ile çarpılmasıyla hesaplanmaktadır (UNESCO, 2009). Bu nedenle okul yaşını aşan çocukların kayıt yaptırması, okula geç veya erken yaşta ulaşamamış çocukların kayıt yaptırması ve sınıf tekrarı yapan çocukların brüt kayıt oranı %100'ü geçebilmektedir.

1956'daki bağımsızlığından bu yana Sudan bir ülke olarak nicelik ve nitelik açısından karmaşık bir eğitim sistemini devralmıştır. Nicelik olarak eğitim fırsatları sayı ve kapsam olarak sınırlıyken, nitelik olarak eğitim fırsatları Sudan'ın farklı bölgelerinde adil olmayan bir çeşitlilik göstermektedir. Eğitime kayıta kadın ve erkek arasında da eşitlik bulunmamaktadır. Sudanlı araştırmacı Muhammed Omar Bashir, o aşamayı şöyle anlatmıştır:

1956'daki ilk Sudan nüfus sayımına göre, beş yaş ve üstü okul çağındaki çocuklar arasındaki eğitim oranı sadece %14'tü. Bu şanslı öğrencilerden lise ve daha yüksek eğitim kurumlarına kayıt yaptırabilenlerin oranı %2,2'yi geçmezken, ilk ve orta aşamaları tamamlayanların oranı %6,9'u, geriye kalan %90,9'luk kısım ise ilk eğitimin aşaması ile sınırlı kalmıştır. O tarihte de kadınların eğitim oranı erkeklerin eğitim oranından çok daha düşüktür. Erkeklerin eğitim oranı %22,9, kadınların eğitim oranı ise sadece %4'tür. İlköğretim sonrası eğitimin coğrafi dağılımında da farklılıklar vardı. Sudan'ın Mavi Nil, Kassala ve Hartum şehirleri gibi kuzey ve doğu bölgelerinde eğitim daha yaygınken, güney bölgelerinde daha az yaygındır. İlk eğitim Hartum bölgesinde daha müreffeh ve çok daha yaygındır. Yukarı Nil ve Bahr al-Ghazal bölgelerinin tüm şehirlerinde kadın ve erkek eğitim oranı diğer şehirlere göre daha düşük, Kordofan ve Darfur bölgelerinde ise eğitim oranı kuzeydeki diğer şehirlere benzerdir. Genel olarak, eğitimin yaygınlaşmasında Sudan'ın kuzeyi, Hartum'dan sonra yer almıştır (Bashir, 1992).

Yaklaşık altmış yıl sonra, ülkedeki eğitim oranını artırmak için 2000 yılında Sudan Hükümeti, Birleşmiş Milletler Kültür, Eğitim ve Sanat Örgütü tarafından Senegal'in başkenti Dakar'da başlatılan “Herkes için Kapsayıcı Eğitim” girişimini kabul etmiştir. “Herkes İçin Eğitim Hareketi”, eğitimin her yaştan, gruptan, tüm dezavantajlı, marjinal ve yoksul gruplar arasında yaygınlaştırılması çağrısında bulunmuştur. Bu nedenle, Sudan hükümeti 2000-2015 yılları arasındaki dönemde girişimin hedeflerine ulaşmak için bir eğitim planı geliştirmiştir (Sudan'da Eğitim Bakanlığı, 2008).

“Herkes İçin Kapsayıcı Eğitim” girişiminin Sudan ulusal bağlamında hedeflediği gruplar: göçebe kabile çocukları, özel ihtiyaçları olan (engelli) çocuklar, savaşlar ve doğal afetler nedeniyle yerlerinden edilmiş çocuklardır. Buna göre, Sudan hükümeti bu çalışmayı temel eğitimde okullaşma oranını 2007 yılına kadar %35'e, 2011 yılına kadar %50'ye, 2015 yılına kadar ise %72'ye çıkarmak üzere planlamıştır.

Sudan Eğitim Bakanlığı tarafından benimsenen çalışmanın bir diğer amacı ise kız çocukları başta olmak üzere, 6-13 yaşları arasında bulunan tüm çocuklara ücretsiz temel eğitimin sağlanmasıdır. Bununla birlikte lise eğitiminde fırsat eşitliğini sağlamak ve cinsiyet eşitsizliklerini ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Öte yandan, çalışmanın hedeflerinden biri de iller arasında dengeyi ve eşit eğitim fırsatlarını sağlamak, adaleti sağlamak ve yaygın eğitim kurumları aracılığıyla çocukların ve eğitimi kaçıranların temel yaşam becerileri programlarından hakkaniyetli olarak yararlanmalarına olanak sağlamaktır (Sudan Eğitim Bakanlığı, 2008).

3.5.1. Okul Öncesi Eğitime Kayıt Durumu

Sudan'da son yirmi yılda okul öncesi eğitimde yıllık artış yaklaşık %5 iken, temel eğitim kurumlarındaki brüt kayıt oranı artışı (Gross Enrollment Rate GER) yıllık %10 olarak tahmin edilmiştir. İki artış karşılaştırıldığında, öğrencilerin eğitimin ilk aşamalarından ayrılmasının söz konusu olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Çocukların okulu bırakma nedenleri; temel eğitime erişememe, uygun okulların olmaması veya tuvalet gibi gerekli altyapının bulunmaması gibi temel koşullardan kaynaklanmaktadır. Öte yandan, çocukların, eğitimi desteklemeyen ve bu nedenle onları erken yaşlardan itibaren ticari işgücü piyasasına girmeye veya çobanlık, su sağlama gibi aile işletmelerinde çalışmaya iten iktisadi ve kültürel nedenlerden dolayı da okulu bıraktıkları görülmektedir.

2000 yılında okul öncesi eğitime kayıt oranı %6 iken bu oran 2009'da %37,1'e, 2016'da %44,6'ya, 2017 yılında ise %45'e yükselmiştir (UNESCO ve Sudan Eğitim Bakanlığı, 2018). Mevcut istatistikler, çoğu ilkokulun kendisine bağlı anaokullarına sahip olduğunu göstermektedir. Bir UNESCO raporuna göre, kırsal alanlardaki ilkokulların dörtte üçü ve kentsel alanlardaki ilkokulların üçte ikisi anaokuluna sahiptir. Sudan'daki ilkokulların %72'sinin kendilerine bağlı anaokulları olduğu tahmin edilmektedir (UNESCO, 2019).

Devlet temel okullarına bağlı okul öncesi eğitim kurumları olmasına rağmen, özellikle kentsel alanlarda özel anaokullarına kayıt oranları, devlet anaokullarındaki kayıt oranına göre daha yüksektir. 2010 Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Raporu'na göre, özel eğitim kurumlarına bağlı anaokullarının Sudan'da eğitimin bu aşamasında eğitim fırsatları pazarının yaklaşık %71'ine sahip olduğu tahmin edilmektedir (UNICEF, 2014).

Tablo 4. Okul Öncesi Eğitime Kayıt Olma Oranı

YIL	ÖĞRENCİ SAYISI			4-5 YAŞINDA NÜFUS			KAYDOLMA ORANI (%)		
	ERKEK	KIZ	TOPLAM	ERKEK	KIZ	TOPLAM	ERKEK	KIZ	TOPLAM
2016/ 2017	535516	530865	1066361	1204441	1166156	2371597	44.40	45.5	45.00
2015/ 2016	503257	513012	1016269	1152014	1152014	2277593	43.70	45.60	44.60
2014/ 2015	560654	510466	1071120	1144596	1097220	2241816	44.40	44.50	44.50
2013/ 2014	509463	513212	1022675	1105974	1069881	2175855	41.90	45.40	43.60
2012 /2013	402029	420050	822079	1072889	1037519	2110408	37.50	40.50	39.00

3.5.2. Temel Eğitime Kayıt Durumu

Yukarıda da belirtildiği üzere, 1992'de Sudan Eğitim Bakanlığı, ilköğretim ve ortaöğretim aşamalarını birlikte “Temel Eğitim” aşaması olarak adlandırılan yeni bir eğitim sistemi oluşturmuştur. Bu sisteme göre altıncı sınıfın sonunda yapılan ilköğretim diploma sınavlarını kalıcı olarak kaldırmıştır. Bu sınavların sonuçlarına göre gelecek üç yıl içinde ortaöğretim kurumlarına sınırlı sayıda, eğitimlerini tamamlamak üzere öğrenci kabul edilmektedir. Yeterli puanı alamayan öğrenciler ya 6.sınıfı tekrar edip ilköğretim diploma sınavlarını geçmeye çalışmakta ya da on üç yaşında okulu bırakmaktadırlar. Eğitim sistemine (8 + 3) göre, zorunlu eğitim süresi 6 yıldan 8 yıla uzatılmıştır ve böylelikle öğrenciler yapılan sınavlarla eğitimlerine ara vermeden 14 veya 15 yaşına kadar okulda kalmaktadırlar. Bu eğitim sisteminin (8 + 3) avantajlarından biri, gerekli okul sayısını azaltarak okul kurma maliyetini düşürmesi ve Sudan'da herhangi bir uzak köyde ilkokulu okuyan öğrenciler temel eğitimlerini burada tamamlayabilmelerini sağlamasıdır. Eski eğitim sisteminde (6+3+3) ise öğrenciler eğitimlerini tamamlayabilmek için on beş veya on altı yaşına kadar iki tür okula ihtiyaç duymaktaydılar. Bunun yanında bir ilkokul, bir ortaokul, bir dizi öğretmen ve derslik vb. ihtiyaç duymaktaydılar. Eğitim sistemindeki yapısal değişiklikle birlikte 2000 yılından sonra temel eğitime kayıta dikkat çekici ve istikrarlı bir artış gözlemlenmiştir.

Temel eğitime kayıt oranı, 2009 ve 2016 yılları arasında %72'de sabittir. 2017'de ise bir puan artarak %73'e yükselmiştir. Temel okullara kız öğrencilerden daha fazla erkek öğrenci kaydolmakta, erkek öğrenci genel kayıt oranı %75 iken, kız öğrencilerin oranı ise %71'dir. Genel olarak, çoğu il ve bölgelerde, kız ve erkek öğrenciler arasındaki kayıt oranı arasındaki fark oldukça azdır ancak bazı bölgelerde ise eşitsizlik oldukça fazladır (UNESCO, 2019).

Tablo 5.2012-2017 Yılları Arasında Temel Eğitime Brüt Kayıt Durumu

İLLER	Brüt Kayıt Oranı (%) Gross Enrolment Rate (%)			
	2012-2013	2014-2015	2015-2016	2016-2017
Tüm Sudan	70.9	70.2	86.1	86.2
Kuzey eyaleti	80.0	81.5	101.8	101.3
Nil Nehri	84.7	79.6	101.9	102.1
Hartum	78.5	74.9	72.7	77.1
Gezira eyaleti	86.4	83.1	97.8	96.7
Mavi Nil	55.4	53.9	65.8	71.7
Sennar eyaleti	73.8	71.7	94.8	89.4
Beyaz Nil	79.0	79.8	90.0	96.1
Kuzey Kordofan	75.1	80.2	107.7	108.7
Güney Kordofan	76.7	58.7	108.1	102.2
Batı Kordofan	66.2	69.5	79.6	99.7
Kuzey Darfur	78.4	87.6	110.2	106.9
Güney Darfur	59.0	57.4	63.4	60.4
Batı Darfur	36.9	66.6	102.9	91.6
Doğu Darfur	66.1	48.1	72.3	66.4
Merkez Darfur	77.9	78.9	112.9	103.2
Kızıldeniz	53.5	49.5	72.2	72.1
Kassala eyaleti	50.6	51.8	76.8	72.8
Gedaref	66.7	64.1	80.5	78.2

Kaynak: 2012/2013, 2014/2015, 2015/2016 ve 2016/2017 yılları Sudan Eğitim Bakanlığı İstatistik Kitapları

Eğitimin bu aşamasındaki okullaşma oranı, geçtiğimiz yıllara göre belirgin bir iyileşme göstermesine rağmen bakanlık tarafından, yukarıda bahsettiğimiz "Herkese İçin Eğitim" çalışmasının belirlediği hedeflere göre daha düşük kalmıştır. Bu oranları, Mısır ve Libya'da olduğu gibi Kuzey Afrika'daki komşu ülkelerdeki okullaşma oranlarıyla karşılaştırdığımızda, Sudan'da kayıt oranlarının çok daha düşük olduğunu, ancak diğer yandan Sudan'ın Sahra altında bulunan komşularıyla -Çad, Orta Afrika ve Güney Sudan- karşılaştırıldığında kayıt oranlarının daha iyi olduğu görülmektedir.

Mısır'da bulunan Uluslararası "Price Waterhouse Coopers" tarafından hazırlanan rapora göre, 2016/2017 akademik yılında Sudan'da anaokulu öğrencilerinden %90'ının devlet okullarına

kaydolduğu ve hükümetin temel eğitimin sağlayıcısı olduğu da belirtilmiştir. İlköğretimde %89, ortaöğretimde %66 olan, küresel ortalamanın çok üzerinde olduğu belirtilen ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde net okullaşma oranının sırasıyla %97 ve %81'e ulaştığı açıklanmıştır (PwC, 2019).

3.5.3. Genel Eğitimde Okulu Bırakmanın Doğası

UNICEF'in tanımladığı şekliyle eğitimden kopma ya da çocukların okulu bırakma olgusu, okula gitme yaşına gelmiş olan ve bu yaşta okulda olması gereken, ancak okula kayıt yaptırmamış veya kaydolduktan sonra okulu bırakan çocukların durumunu betimlemektedir. Sudan bu olgudan etkilenen ülkelerden biridir. 2010 yılı Eğitim Bilgi Yönetim Sistemi verileri (EBYS), Sudan'da beş ila on üç yaş arasındaki üç milyondan fazla çocuğun okula gitmediğini göstermektedir (UNICEF, 2014).

Sudan'da hem kayıt hem de okulu bırakma oranları, ebeveynlerin eğitim düzeyi, ekonomik durum ve ailenin statü durumu gibi faktörlerin yanı sıra öğrencilerin cinsiyeti ve kentsel durumu olmak üzere iki ana faktörden de etkilenmektedir.

Tablo 6.2012-2017 Döneminde Eyaletlerde Temel Eğitim Aşamasında Ortalama Okulu Bırakma Oranları

	2012-2013			2014-2015			2015-2016			2016-2017		
	Okul Bırakma Oranı			Okul Bırakma Oranı			Okul Bırakma Oranı			Okul Bırakma Oranı		
	Erkek	Kız	Ortalama	Erkek	Kız	Ortalama	Erkek	Kız	Ortalama	Erkek	Kız	Ortalama
Tüm Sudan	2.2	1.8	1.9	2.4	1.8	2.1	3.6	2.4	2.4	1.3	1.2	1.2
Kuzey Eyaleti	7.9	4.5	6.3	4.4	2.6	3.5	3.5	3.7	3.6	4.9	2.2	3.6
Nil Nehri	0.6	0.5	0.5	0.6	0.5	0.5	0.0	0.0	0.0	3.0	2.9	3.0
Hartum	0.4	0.3	0.4	0.5	0.3	0.4	0.5	0.3	0.4	0.2	0.2	0.2
Gezira Eyaleti	0.5	0.3	0.4	0.4	0.3	0.4	0.4	0.3	0.4	0.5	0.3	0.4
Mavi Nil	1.4	1.7	1.5	0	0		9.8	6.2	8.1	7.1	5.0	6.1

Sennar Eyaleti	1.6	1.2	1.4	1.4	1.5	1.4	1.1	1.3	1.2	1.1	1.3	1.2
Beyaz Nil	1.9	2.1	2.0	1.4	1.7	1.5	1.2	1.3	1.2	1.2	1.3	1.2
Kuzey Kordofan	1.0	0.9	1.0	3.6	1.0	0.9	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
Güney Kordofan	15.1	15.0	15.1	7.5	5.5	6.7	0.7	0.7	0.7	1.7	2.2	2.0
Batı Kordofan	1.3	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	0.0	0.0	0.0	3.2	3.3	3.3
Kuzey Darfur	1.8	1.8	1.8	1.7	1.7	1.7	1.6	1.9	1.7	0.0	0.0	0.0
Güney Darfur	0.7	0.8	0.8	1.4	1.4	1.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Batı Darfur	3.4	2.6	3.1	3.5	1.3	2.5	1.1	0.9	1.0	0.0	0.0	0.0
Doğu Darfur	6.0	6.8	6.3	3.9	4.5	4.1	2.9	3.9	3.4	2.7	3.3	3.0
Ortadafur	2.8	2.8	2.8	6.3	6.3	6.3	5.5	7.6	6.4	0.0	0.0	0.0
Kızıldeniz	3.7	3.8	3.7	7.9	3.2	5.7	3.7	2.3	3.1	1.5	1.5	1.5
Kassala	6.3	3.7	5.2	3.1	3.1	3.1	40.3	47.1	43.4	0.0	0.0	0.0
Gedaref	3.3	3.2	3.3	12.0	10.1	11.2	3.9	4.5	4.2	2.4	2.3	2.3

(Bazı istatistiklerdeki sıfır (0) veri eksikliğini göstermektedir)

Kaynak: (2012/2013- 2016/2017 yılları için Eğitim İstatistikleri Kitapları Dizisi)

3.5.4. Öğrencilerin Liseye Kaydolma Durumu

1990-2000 yılları arasında öğrencilerin liseye kayıt sayısı ikiye katlanmış, liseye kayıtlı öğrenci sayısı 251.074'ten 401.424'e; okul sayısı ise 568'den 1694'e yükselmiştir. Bu dönemde elde edilen kazanımlar arasında, kızların eğitime kaydolma oranının 1990'da %42'den 2000'de %48'e yükselmesiyle lisede cinsiyete dayalı okullaşma arasındaki farkın azalması yer almaktadır (Shamoon, 2018). Lise düzeyinde 2009'da %34 olan liseye kayıt oranı 5 puan artarak, 2016'da %39'a yükselmiş ve ardından 2017'de bir puan daha artarak %40'a yükselmiştir (UNESCO, 2018).

Tablo 7.Eyaletler İtibariyle 2012-2017 Döneminde Liseye Kayıt Oranı

ILLER	Liseye Brüt Kayıt Oranı (%)			
	2012-2013	2014-2015	2015-2016	2016-2017
Tüm Sudan	37.7	40.4	39.9	40.2
Kuzey Eyaleti	50.7	47.3	48.1	50.3
Nil Nehri	51.8	46.1	48.9	43.9
Hartum	49.6	51.2	59.3	61.9
Gezira Eyaleti	59.4	53.8	54.6	55.0
Mavi Nil	16.8	27.0	22.9	33.5
Sennar	31.0	33.2	35.0	33.7
Beyaz Nil	58.0	65.2	39.9	40.0
Kuzey Kordofan	26.1	49.5	34.1	28.5
Güney Kordofan	35.2	23.8	31.5	31.8
Batı Kordofan	22.6	34.0	27.7	34.1
Kuzey Darfur	34.1	38.0	45.9	46.4
Güney Darfur	30.2	47.6	28.4	26.2
Batı Darfur	11.8	30.5	35.6	29.8
Doğu Darfur	29.3	14.3	20.6	25.2
Merkez Darfur	36.2	41.1	43.8	41.8
Kızıldeniz	26.8	23.9	26.5	25.0
Kassala Eyaleti	17.4	20.2	20.3	18.8
Gedaref	28.1	28.3	23.0	32.1

Kaynak: (2012/2013- 2016/2017 yılları için Eğitim İstatistikleri Kitapları Dizisi)

Cinsiyet açısından bakıldığında, kızlar için liseye kayıt oranı %41, erkekler için ise %35'tir. Bu oran, Orta Darfur, Batı Kordofan, Gedaref ve Batı Darfur hariç, Sudan'daki çoğu eyalette geçerlidir (UNESCO, 2019). Aşağıda yer alan Tablo 6, 2012-2017 döneminde lise düzeyinde cinsiyete dayalı toplam kayıt oranını göstermektedir.

Table 8.2012-2017 Döneminde Lise Düzeyinde Cinsiyete Dayalı Toplam Kayıt Sayısı ve Oranı

	Tüm Öğrencilerin Sayısı			Görülen Lise Öğretime Kayıt Oranı (%)		
	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek
2012-2013	886223	438258	447965	37.3	38.1	36.6
2014-2015	1017597	492648	524949	40.4	41.1	40.6
2015-2016	1007203	505997	501206	39.9	40.9	39.0
2016-2017	1067449	543315	524134	40.2	42.4	38.1

Kaynak: (2012/2013- 2016/2017 yılları için Eğitim İstatistikleri Kitapları Dizisi)

3.6. SUDAN'DA YÜKSEKÖĞRETİME KAYIT DURUMU

Araştırmacılar, Sudan'da yükseköğretimin gelişimini beş aşamaya ayırmışlardır. Bunlar: (1) 1899'dan 1956 Sudan Ulusal Bağımsızlığına kadar olan sömürge altındaki dönem, (2) 1956'dan 1970'e kadar uzanan bağımsızlıktan sonraki ikinci dönem, (3) 1970 ile 1989 arası yayılma ve kurumsallaşma dönemi, (4) 1989-2005 arası İslamlaştırma ve dar özelleştirme ilkelerine dayalı Yükseköğretim Devrimi aşaması (Babyesiza, 2015) ve (5) 2005 ve sonrasındaki kitlesel özelleştirme aşamasıdır.

İdari açıdan Yüksek Öğrenim Bakanlığı, ülkedeki yükseköğretim kurumlarını düzenlemekten ve bilimsel araştırmaları denetlemekten sorumludur, ancak 1972'den beri Ulusal Yüksek Öğrenim Konseyi; politikaların formüle edilmesi, planların çizilmesi, bilimsel araştırmalar için hedef ve önceliklerin belirlenmesi ve finansal destek sağlanması gibi işlerden de sorumlu olmuştur.

1956'daki bağımsızlık yılında Sudan yükseköğretim sisteminde yer alan eğitim kurumları şunlardan oluşmaktaydı: Hartum Üniversitesi, Kahire Üniversitesi -Hartum Kampüsü-, Omdurman İslami İlimler Koleji, Güzel ve Uygulamalı Sanatlar Koleji, Şambat Orman Koleji, Hartum Teknik Enstitüsü, Şambat Tarım Enstitüsü, Hartum Sağlık Koleji, Hartum Hemşirelik Yüksekokulu ve İnşaat Yüksek Teknik Enstitüsü.

Bağımsızlıktan hemen sonra Sudan, üniversite eğitiminde en hızlı genişleme oranlarından birini yaşamıştır ve Hartum Üniversitesi'ne kayıt yaptıran öğrencilerin sayısı, 1956/1957 yıllarında 802'den 1968/1969 yıllarında 3448'e yükselmiştir. Aynı zamanında Kahire Üniversitesi, Hartum Kampüsü'ne kayıtlı öğrencilerinin sayısı, 1956/1957 akademik yılında 422 öğrenciyken 1968/1969 akademik yılında yaklaşık 4595'e yükselmiştir (Sanyal ve Yacoub, 1975).

Eğitim kurumu sayısı bakımından 2022 yılı itibarıyla ülkede 36 devlet üniversitesi, 20 vakıf üniversitesi, 53 özel kolej ve 19 teknik üniversite olmak üzere 128 yükseköğretim kurumu bulunmaktadır. Öğrenci sayılarına göre 2018 yılında kayıtlı öğrenci sayısı 300.000'e ulaşmıştır; bunların %54'ü kadın, %46'sı ise erkektir (Sudan Yüksek Eğitim Bakanlığı, 2019).

Akademik alanlar ve uzmanlıklar açısından bakıldığında, lisans düzeyinde, Sudanlı öğrencilerin yaklaşık %32'si Sosyal Bilimler, İşletme Bilimleri ve Hukuk Fakültelerinde, %23'ü Eğitim Fakültelerinde, %15'i beşerî bilimler ve sanat fakültelerinde, %9'u ise Halk Sağlığı ve sosyal Hizmet Fakültelerinde, %7'si Mühendislik ve Mimarlık Fakültelerinde,

%4'ü Tarım Bilimleri ve %10'u ise Fen Bilimleri Yüksekokulu ve Bilgi Teknolojileri Yüksekokuluna kayıtlıdır (Sudan Yüksek Eğitim Bakanlığı, 2018).

2018 yılında Sudan'daki üniversite öğretim üyelerinin sayısı 21.584'e (profesör, doçent, yardımcı doçent, öğretim görevlisi ve araştırma görevlisi) ulaşmıştır. Bunların yaklaşık %51'i ise doktora derecesi sahibidir. Öğretim üyelerinin %73'ü erkekler, %27'si de kadınlardan oluşmaktadır. Üniversite öğretim üyeleri sırasıyla en çok tıp, sosyal bilimler ve eğitim bilimlerinde çalışmaktadır (Mayada ve arkadaşları, 2020).

Bölgesel olarak değerlendirildiğinde, Sudan'da yükseköğretime kayıt diğer Sahra Altı Afrika ülkelerinden daha yüksektir. Bu değer Orta Doğu ve Kuzey Afrika (Middle East and North Africa =MENA) ülkelerine benzemektedir. Sudan'daki yükseköğretim cinsiyet eşitliği endeksi ise Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine benzemektedir. 2009'da yükseköğretime kayıt olanların yüzde 56'sını erkekler oluşturmaktadır (Dulvy, 2012).

Isaak'a göre Sudan'da üniversite diploması devlet hizmeti için bir pasaport görevi görmektedir. Bu durum, öğrencileri yükseköğretim kurumlarına kaydolmaya iten sosyal faktörlerinden biri olarak sayılmaktadır. Bu faktör birçok öğrencinin devlet hizmetine girme isteğini artırmıştır. Aynı zamanda devlet, gençler genel eğitimi tamamladıktan sonra mesleki eğitime kaydolmaya teşvik etmeyi başaramadığı için ve bu bağlamda, devletin politikasının, orta ve lise öğretimin yaygınlaştırılması ve tüm gençlerin teşvik edilmesi olduğu için devlet hizmetine girme, her yıl çok sayıda öğrenciyi yükseköğretim kurumlarına kaydolmaya itmektedir. Yükseköğretimin çok sayıda öğrencinin mali ve sosyal düzeylerini geliştirmesi için tek fırsatı temsil etmesi de bir neden olabilmektedir (Isaak, 1982).

Lise aşaması tamamlandıktan sonra öğrenciler Sudan üniversitelerine kaydolmak için kullanılan kabul türlerinden birini seçmektedir: Bu kabul türleri şunlardan oluşmaktadır: (1) genel kabul, (2) özel kabul, (3) üniversite ve devlet araştırma merkezlerinde çalışanların

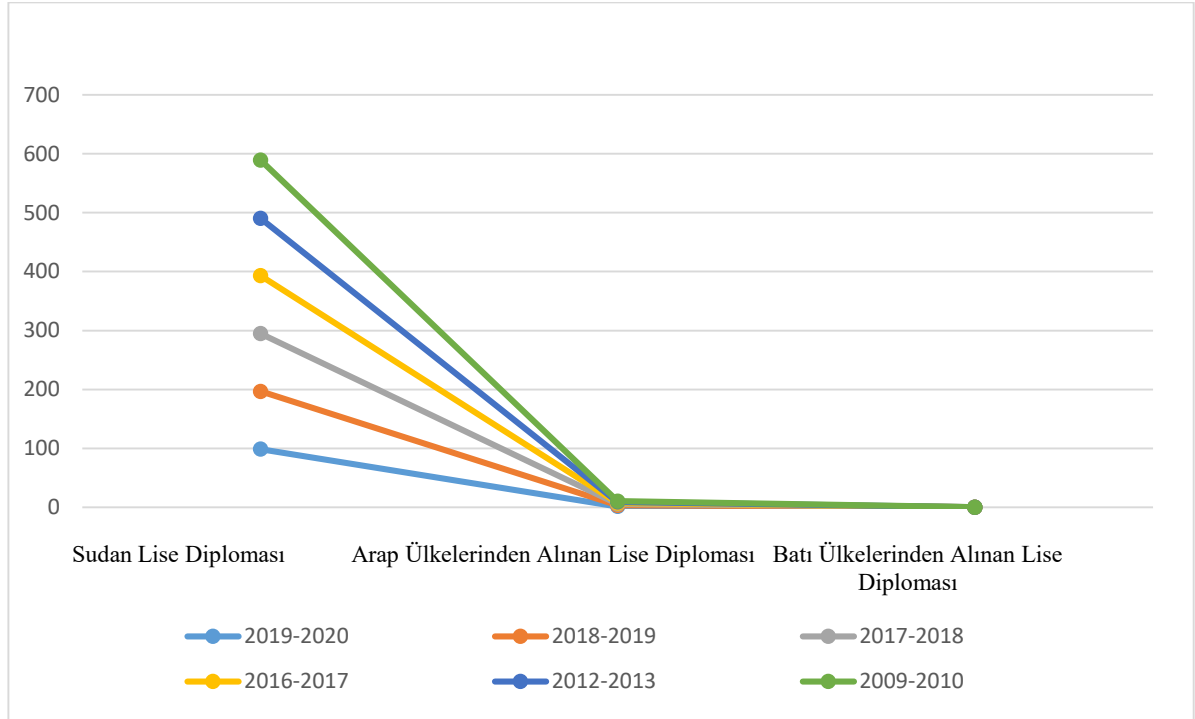
çocuklarının kabulü, (4) uzaktan eğitim için kabul, (5) yurt dışından gelen öğrencilerin kabulü ve (6) en az gelişmiş illerin kabulüdür.

Tablo.9 Kabul Türüne Göre 2017-2020 Yılları Arasında Sudan Üniversitelerine Kayıtlı Öğrencilerin Sayısı

Kayıt yılları	Az Gelişmiş İllerden Kabul	Uzaktan Eğitim İçin Kabul	Yurt Dışından Gelen Öğrencilerin Kabulü	Üniversitede Çalışanlarının Çocuklarının Kabulü	Özel Kabul	Genel Kabul
2016-2017	28646	49469	32675	12997	58980	217832
2017-2018	32662	54482	25059	12997	51991	242894
2018-2019	35280	39111	50267	14212	56848	277004
2019-2020	37759	25944	53861	14927	59709	297516

Kaynak: (2012/2013- 2016/2017 yılları için Yüksek Eğitim Bakanlığı İstatistikleri Kitapları Dizisi)

Sudan'da bir öğrenci yükseköğrenime kaydolmak için; Sudan lise diploması, Arap ülkelerinin lise bitirme diploması, Cambridge diploması ve Uluslararası Bakalorya diploması gibi lise diplomalarından birinin sahibi olmalıdır. Tüm yabancı liseler diploma standartlarını Sudan lise diploması standartlarına göre düzenlemelidir.

Şekil 4. Lise Diploması Türüne Göre Yükseköğrenime Kabul İçin Başvuranlar

Kaynak: (2012/2013- 2016/2017 yılları için Yüksek Eğitim Bakanlığı İstatistikleri Kitapları Dizisi)

Kısacası, okul öncesi eğitimden üniversite eğitimine kadar farklı eğitim düzeylerindeki Sudanlı öğrenci sayısı yaklaşık 19 milyondur ki bu sayı Sudan nüfusunun yarısına eşittir. 2019 yılında eğitime kayıtlı toplam 19.330.986 öğrencinin farklı eğitim seviyelerindeki dağılımları ise şu şekildedir: okul öncesi: 2.384.221; temel eğitim: 6.683.215; lise: 5.970.498; yükseköğretim: 4.323.034 (Sudan Genel Eğitim Bakanlığı, 2020).

3.7. HARTUM ÜNİVERSİTESİ'NE ÖĞRENCİ KAYIT DURUMU

Hartum Üniversitesi'nin tarihi, sömürge döneminde Lord Kitchener'in General Gordon'un anısına bir kolej kurmayı önerdiği 1898 tarihine dayanmaktadır. Gordon Memorial College adlı bu kolej 1902'de resmen açılmıştır. Kolej sadece bir ilkokul olarak tasarlanmamıştır. Koleje 1905'te asistan mühendisler ve arazi araştırmacıları yetiştirmek amacıyla bir ortaokul

eklenmiştir. 1906'da ise ilkokul öğretmenleri yetiştirmek amacıyla dört yıllık bir kurs kurulmuştur (Rahama,1984).

1924'te Kolej, şu disiplinleri öğretmeye odaklanan bir meslek lisesine dönüşmüştür: Şeriat, Mühendislik, Öğretmen Eğitimi, Büro, Muhasebe ve Bilim. Aynı yıl Kitchener Tıp Okulu kurulmuştur. 1936 yılında ise Hukuk Fakültesi kurulmuş böylece Sudan'da yükseköğretim başlamıştır (University of Khartoum, 2021).

1940'a gelindiğinde Kolej; Ziraat, Sanat, Hukuk, Bilim, Mühendislik ve Veterinerlik Fakültelerini de kurmuştur ve her fakülte, mezunların çalışması beklenen devlet dairesine bağlanmıştır. Ocak 1945'te tüm bu fakülteler, Londra Üniversitesi ile yapılan özel bir düzenlemeyle tek bir yönetime verilmiştir. Kolej 1951'de Hartum Üniversitesi Koleji haline getirilmiştir. Aynı yıl Kitchener Tıp Okulu, Üniversite Koleji ile birleştirilmiştir. Londra Üniversitesi ise sınavları ve verilen notları belirlemiştir. Seçkin öğrenciler lisans derecelerini Londra Üniversitesi'nden almıştır. Geri kalan öğrencilere ise diploma verilmiştir (Bashir, 1992).

Bugünkü Hartum Üniversitesi, 1956'da ülkenin bağımsızlığı ile, Hartum Koleji'nin dönüşümünün bir sonucudur. Parlamento, koleje tam üniversite statüsü veren bir yasa tasarısını 24 Temmuz 1956'da kabul etmiştir (Bashir, 1992). Hartum Üniversitesi bağımsızlıktan sonra önemli bir genişlemeye tanık olmuştur ve Hartum Üniversitesi'ne kayıtlı öğrenci sayısı 1956/1957'de 802'den 1968/1969'da 3.448'e yükselmiştir (Sanyal ve Yacoub, 1975).

İlk kız öğrenci, 1945'te Gordon Memorial Kolejine ve ardından Hartum Üniversitesi'ne kabul edilmiştir. O zamandan beri, kız öğrencilerin sayısı giderek artmıştır. 1947-1968 döneminde, Hartum Üniversitesi'nden mezun olan kadın sayısı sadece 143'tür ve bunlardan sadece 20'si tıp mezunudur. 1970-1971 yılları arasında kadınlar ilk kez Ziraat, Veterinerlik ve Mühendislik Fakültelerinden mezun olmuştur. 1974'e gelindiğinde kız öğrencilerin sayısı

ikiye katlanmıştır. Hartum Üniversitesi'nde 21. yüzyılın başına kadar sayısal üstünlük kız öğrencilerin aleyhine kalmıştır, ancak kız öğrencilerin sayısı giderek artmıştır (Ishak, 1982). Son on yılda özellikle Tıp Fakültesi, Eczacılık Fakültesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Fen Fakültesi ve Eğitim Fakültesi başta olmak üzere kız öğrenci sayısı erkek öğrenci sayısını net bir şekilde geçmiştir. Mühendislik Fakültesi “son erkek öğrenci kalesi” olarak kalmıştır⁵. Bununla birlikte, aşağıda yer alan Şekil 5'te gösterildiği üzere, üniversiteye kaydolmada hem kızlar hem de erkekler bakımından aşağı yönlü ve dalgalı bir seyir söz konusudur.

Tablo 10.1974-2019 Döneminde Cinsiyete Göre Hartum Üniversitesi Fakültelerine Kayıtlı Öğrenci Sayısı

Fakülteler	1974-1975		1975-1976		1976-1977		1977-1978		2018-2019	
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
Tıp ve Diş Hekimliği	87	815	123	865	18	159	209	1030	232	84
Eczacılık	15	141	24	136	9	20	40	160	83	11
Bilim (Fen)	205	1265	238	1272	19	93	162	495	177	48
Veterinerlik	35	338	43	319	10	72	58	433	81	62
Hukuk	24	142	29	151	5	27	25	218	53	13
Ziraat	35	827	98	717	18	167	175	974	79	71
Edebiyat	133	708	139	731	20	144	159	805	160	28
İktisat	92	151	81	864	15	188	110	836	160	28
Eğitim	56	391	77	394	17	101	106	537	468	77
Mühendislik	160	413	16	749	5	133	30	986	110	343
Mimarlık	24	142	18	188		24	-	-	52	4

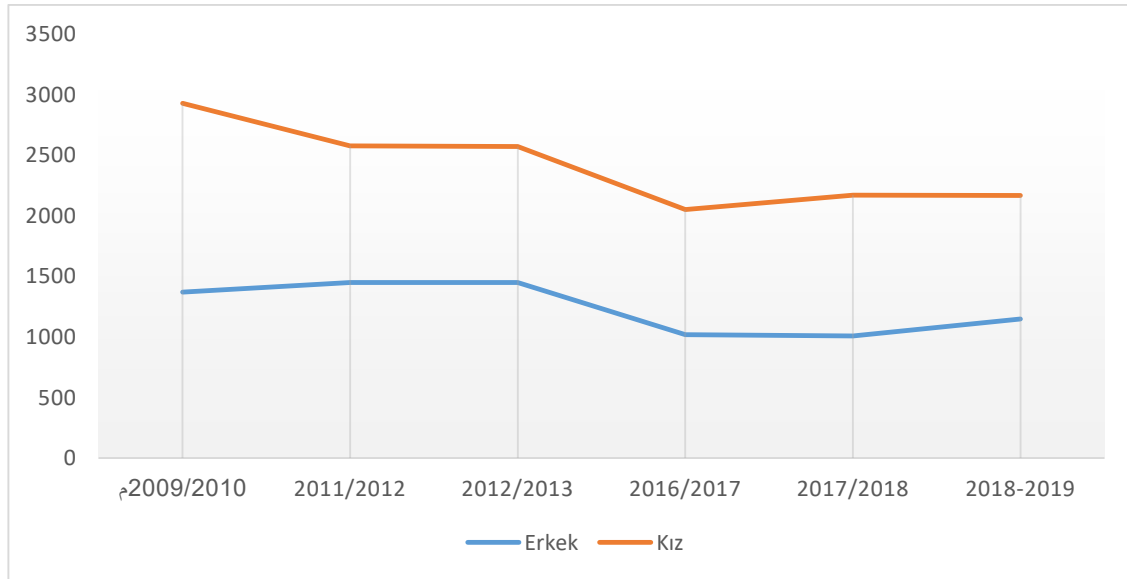
Kaynak: (1974/1975- 2018/2019 yılları için Yüksek Eğitim Bakanlığı İstatistikleri Raporları)

⁵ Hartum Üniversitesi Öğrenci Dekanı Dr.Omar Abdul Qayyum ile Mülakat. Hartum Üniversitesi. Aralık 2021.

Tablo 11.2009-2019 Döneminde Hartum Üniversitesi'ndeki Lisans Programlarına Cinsiyete Göre Kaydolma

Öğretim yılı	Kız		Erkek		Toplam
	Sayı	%	Sayı	%	
2009-2010	2930	68,1	1372	31,9	4302
2011-2012	2580	64,0	1451	36,0	4031
2012-2013	2573	64,0	1450	36,0	4023
2016-2017	2052	66,8	1019	33,2	3071
2017-2018	2172	68,3	1009	31,7	3181
2018-2019	2170	65,4	1150	34,6	3320

Kaynak: (2012/2013- 2016/2017 yılları için Yüksek Eğitim Bakanlığı İstatistikleri)

Şekil 5.2009-2019 Döneminde Hartum Üniversitesi'nde Lisans Programlarına Kayıt Yaptırmanın Cinsiyete Göre Seyri

Kaynak: (2012/2013- 2016/2017 yılları için Yüksek Eğitim Bakanlığı İstatistikleri)

Özet olarak, Sudan'daki eğitim sistemi, ülkedeki siyasi sistemin istikrarsızlığı nedeniyle birçok değişikliğe uğramıştır. Sudan'daki eğitim politikaları, ilköğretimin okul çağındaki tüm öğrenciler için ücretsiz ve zorunlu olmasını sağlamıştır. Ancak, okula gitmeyen yaklaşık bir milyon çocuk ve Sudan'ın bazı bölgelerinde okulu bırakan öğrenciler bulunmaktadır. Sudan'ın bazı bölgelerinde bulunan bazı muhafazakâr görüşler kızların eğitimini engellediği için, erkek öğrenciler on yıllardır Sudan'daki eğitimde en şanslı kişiler olmuştur. Sudan'daki üniversiteler sıralamasında ilk sırada yer alan Hartum Üniversitesi'nde kızlar, üniversiteye kaydolma fırsatlarının çoğunu elde edebilmektedirler.

3.8. SUDAN'DA YÜKSEKÖĞRETİME ERİŞİMDE EŞİTLİĞİ SAĞLAMA STRATEJİLERİ

Doksanlı yılların başından bu yana, Sudan hükümetleri, ekonomik ve sosyal başarı sağlamış, Sudan bölgeleri arasında eşitliği amaçlayan politikaları bağlamında, ülkede yükseköğretime kaydolma fırsatını artırmaya özen göstermiştir. Sudan hükümetleri, kayıt oranlarını ve yüksek öğrenime adil erişimi artırmak için iki yol izlemiştir. Bunlar: (1) üniversite öncesi eğitimde okullaşma oranlarının artırılması ve (2) yükseköğretime kayıta niceliksel genişleme ve pozitif ayrımcılık politikası olmak üzere iki başlık altında toplanabilir. Şimdi kısaca bunların içeriğini tarif edelim.

3.8.1.Üniversite Öncesi Eğitimde Okullaşma Oranlarının Artırılması

Genel Eğitim Bakanlığı, genel eğitimde okullaşma oranlarını artırmak için bu kapsamda eğitim sistemini üç aşamalı sistemden iki aşamalı bir sisteme dönüştürmüştür. Bu durum da öğrencilerin erken yaşta eğitimden ayrılmalarını engellemiştir. Böylece lise öğretime giriş sınavına girmeden önceki eğitim alma süresi sekiz yıla çıkarılmıştır.

Ayrıca Arap göçebe kabilelerin ve uzak bölgelerde yaşayan çocukların eğitimini teşvik etmek için UNICEF ile iş birliği içinde ailelere (Eğitim için Gıda Girişimi gibi) bir dizi teşvik sağlamıştır (İbrahim, 2014). Bu bağlamda, nicelik olarak artışın tüm okulların zayıflamasını etkilememesi adına ve ekonomik olarak da en ucuz seçenek olacağından, okulların coğrafi ve hükümet sistemine göre bölünmesi politikasını izlenmiştir. Bu doğrultuda her eyalette kaliteli eğitim sağlamak amacıyla, bir dizi model okul benimsemiştir.

Süreç kronolojik olarak değerlendirildiğinde, sömürge zamanlarından beri Sudan hükümetleri, bölgelerden başarılı olan öğrencilere yaklaşık üç ulusal okuldan birini seçme hakkı vererek daha kaliteli eğitim alma fırsatı verme yöntemini benimsemiştir. Öğrencilerin o okullara kabulü ise her eyaletteki her okul için bir kontenjana dayanmaktadır. Bu okullar, 1946 yılında kurulan Wadi Madani şehrinde bulunan Hantoub Lisesi, Omdurman'da bulunan Wadi Sedona Lisesi, 1952 yılında Kordofan'da kurulan Khortaqaat Lisesidir. Daha sonraki süreçlerde, bu politika genişletilmiş ve her ilçede Sennar Ortaokulu, Port Sudan Ulusal Okulu ve Kosti'deki Al Quoz Okulu gibi merkezi okullar açılmıştır. Bu okulların hepsinde öğrencilere ücretsiz yiyecek ve içecek desteği sağlanmıştır.

Sudan hükümetleri, eğitim kurumlarında öğrencilere barınma ve geçimini tam olarak sağlama politikasını terk ettikten sonra, 1990'ların ortalarında yeni bir politika izlemeye başlamıştır. Bu doğrultuda öğrencilerin seçkinlerini eğitim kurumlarına dahil eden model okullarla bir veya sınırlı sayıda okul seçme politikasını benimsemeye başlamıştır. Eyaletlerdeki Milli Eğitim bakanlıkları, model okullarda öğrenci ve öğretmenlere büyük önem vermektedir. Devlet liselerindeki bu sınıflandırmanın amacı, öğrencilerin Sudan'daki büyük yükseköğretim kurumlarındaki rekabetçi fakültelelere kaydolma şanslarını arttırmaktır.

3.8.2.Yükseköğretime Kayıtta Niceliksel Genişleme ve Pozitif Ayrımcılık Politikası

Bu bağlamda, hükümetler aşağıdakiler de dahil olmak üzere bir dizi politika benimsemişlerdir:

3.8.2.1. Pozitif ayırım: Daha Az Gelişmiş Eyaletlerden Gelen Öğrencilere Yer Tahsisi

1990 yılında Sudan'ın tüm eyaletlerinde tüm disiplinlerde nitelikli profesyonel kadronun oluşmasını sağlamak için Sudan'da Yüksek Öğretim Bakanlığı, yükseköğretim kurumlarına kabulde az gelişmiş eyaletler için olumlu bir yaklaşım politikası benimsemiştir. Bu politika kapsamında, eyaletlere bağlı üniversitelerin bazı fakültelerinde bu eyaletlerden gelen çocuklara belli bir kontenjan fırsatı sunularak, genel kabul için gerekenden daha düşük geçer not sahibi olsalar dahi çeşitli fakültele kabul edilme şansı verilmiştir.

Bu kontenjanlar, tıp fakülteleri, mühendislik fakülteleri ve diğer beşerî bilimler fakülteleri gibi eyalet üniversitelerinde bulunan tüm bilim fakültelerini kapsamaktadır. Bu tahsisin kontenjanlar içindeki oranı %20'den başlayıp %30'a yükseltilmiştir ve Sudan Yüksek Eğitim Bakanlığı'nın internet sitesi bu devlet üniversitelerindeki kontenjanların %50'sinin artık bu politikaya göre ayrıldığını göstermektedir. Bu bağlamda, büyük üniversitelerde bu tür kabul yoluyla farklı eyaletlerden öğrenci kabul etmek için sınırlı sayıda da olsa bir fırsat yaratılmıştır. 1990-2009 döneminde bu pozitif ayrımcılık politikasından yararlananların sayısının yaklaşık 40.000 kız ve erkek öğrenci olduğu tahmin edilmektedir (Sudan Yüksek Öğretim Bakanlığı, 2010).

3.8.2.2. Niceliksel Genişleme Politikası: Devlet Üniversitelerinin Sayısının Artırılması

- **Üniversite sayısını arttırmak:** 4 Aralık 1989'da Sudan hükümeti, Yüksek Öğrenim Devrimi adı verilen ve önemli düzenlemeler içeren bir dizi karar yayınladı. Bu kararlar ile mevcut tüm yüksekokul ve kolejlerin mevcut üniversitelerden birine eklenmesine yükseköğretim kurumlarında kapasitenin iki katına çıkarılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda devlet, bireyleri ve sivil toplum kuruluşlarını özel ve vakıf üniversiteleri kurmaya, eyalet hükümetlerini de bölgelerinde üniversite kurmaya teşvik eden bir politika benimsemiştir. Bu politika sayesinde 1990'da beş olan Sudan'daki devlet üniversitesi sayısı 2020'de 34'e, özel üniversite sayısı da 21'e yükseldi ve üniversite

seviyesin terfi etmek için Millî Eğitim Bakanlığı'nın onayını bekleyen yaklaşık 88 özel kolej vardır (Sudan Yüksek Öğretim Bakanlığı, 2020).

- **Yükseköğretime erişimin yollarını artırmak:** Mart 1990'da çıkarılan Yüksek Öğrenim Kanunu ile Sudan Yüksek Öğrenim Bakanlığı, üniversite eğitimi almak isteyen Sudan vatandaşlarına kapıyı açmaya yönelik politikalar ilan etmiştir. Bu anlamda, üniversitelere uzaktan eğitim sistemi, sürekli eğitim programları ve açık öğretim programları da dahil olmak üzere birçok program aracılığıyla genel kabul sistemi dışından öğrenci kabulüne izin verilmektedir. Ayrıca bu politikalar doğrultusunda devlet, devlet kurumu çalışanlarını da üniversite eğitimine devam etmeleri için teşvik etmiştir.

3.8.3. Öğrenci Destek Fonu Oluşturulması

Sudan'da yükseköğretim öğrencilerine yönelik ücretsiz barınma ve geçim sisteminin kaldırılmasından sonra yeni adımlar atılarak 1991 yılında Öğrenci Destek Fonu kurulmuştur. Öğrenci Destek Fonu'nun temel amacı, Sudan'ın tüm eyaletlerindeki Yüksek Öğretim kurumlarında öğrenci sayısındaki artışı karşılamak için öğrenci yurtlarını kurmak ve yönetmektir (Yüksek Öğretim Bakanlığı 2010).

3.8.4. Bazı Kolejlerde Kadınlara Yönelik Cinsiyet Kısıtlamalarının Kaldırılması

Yakın zamana kadar Sudan'da kadınların, kadınların doğasına uygun olmayan alanlar olduğu gerekçesiyle üniversitedeki bazı bilim dallarına kayıt olmalarına izin verilmemiştir. Ancak 2005 yılında Kuzey ve Güney arasındaki Kapsamlı Barış Anlaşması'nın imzalanmasından sonra, Yüksek Öğretim Bakanlığı öğrencilerin, jeoloji ve harita mühendisliği gibi daha önce kadınlara yasak olan alanlar da dahil olmak üzere, tüm ana bilim dallarında eğitim görmelerine izin vermeye karar vermiştir.

4. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ, VERİLERİN ANALİZİ VE KATILIMCILARIN PROFİLİ

4.1. ARAŞTIRMANIN TASARIMI

Sudan Cumhuriyeti'nin başkenti Hartum'da bulunan Hartum Üniversitesi, yukarıda daha önce de belirtildiği üzere, 1902 yılında Gordon Memorial College adıyla kurulmuş ve 1956 yılında Sudan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından Hartum Üniversitesi adını almıştır. Bu tarihten itibaren, Hartum Üniversitesi bünyesinde barındırdığı birden fazla kampüsü ve sahip olduğu karma eğitim sistemiyle Sudan'ın en büyük ve en eski üniversitesi sıfatını kazanması yanında, Afrika'nın en üst düzey üniversiteleri ve akademik sıralamalarında, en yüksek mertebelere haiz olan kurumları arasına girmiştir. Üniversitenin dört kampüsü bulunmaktadır. Bunlardan Hartum'un merkezinde ve Mavi Nil kıyısında yer alan Merkez Kampüsünde, Mühendislik, Mimarlık, Sanat, Ekonomi, Sosyal Bilimler, Hukuk, İşletme, Fen ve Matematik Fakülteleri bulunmaktadır. Üniversitenin Sağlık Bilimlerini kapsayan ikinci kampüsünde, Tıp, Eczacılık, Diş Hekimliği, Hemşirelik ve Halk Sağlığı Fakülteleri bulunmaktadır. Her iki kampüs de Hartum şehrinin merkezinde yer almaktadır. Kampüsler birbirinden üç kilometre uzaklıktadır. Üçüncü kampüs, Hartum eyaletinin Kuzey Hartum kentinde bulunmaktadır. Bu kampüste Veterinerlik ve Ziraat, Ormanlık ve Hayvansal Üretim Fakülteleri bulunmaktadır. Dördüncü kampüs ise Hartum eyaletinin kuzeybatısında Omdurman kentinde yer almakta olup Eğitim Fakültesi bu kampüste yer almaktadır.

Çalışmada araştırmacının hedeflediği kitle, Hartum Üniversitesi'nde lisans derecesi için kayıt yaptıran tüm Sudanlı öğrencilerdir. Ülkenin farklı bölgelerinden gelen öğrenciler, tüm ülkenin sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi ve etnik çeşitliliğini yansıtmaktadır. Bu öğrenciler, lise son sınavından (lise diploması sınavı) aldıkları puanların sonucunda genel kabulle üniversiteye yerleşmektedirler. Eğer öğrencinin sınav notları genel kabul ile üniversiteye

girmesi için yeterli değilse-bir dereceye kadar- koltuk satın alarak özel kabul ile yerleşebilmektedirler. Araştırmanın yapıldığı tarihte üniversiteye kayıtlı lisans öğrencilerinin sayısı 27,300 idi. Bu araştırma kapsamında kendileri ile mülakat yapılan öğrenciler iki temel şartı karşılayan öğrenciler arasından seçilmişlerdir. Bunlar: (1) Sudan Cumhuriyeti vatandaşı olmak ve (2) araştırmanın yapıldığı tarihte bir lisans programına kayıtlı olmak. Dolayısıyla Sudan Cumhuriyeti vatandaşı olmayan öğrenciler ile lisansüstü eğitim programlarına kayıtlı olan öğrenciler araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Bu çalışma, başlangıçta, aşağıda tarif edilmiş olan ve üniversitenin ilgili fakülte veya bölümüne minimum kabul sınırına dayalı olarak beş gruba ayrılan yaklaşık 1.300 katılımcıdan oluşan bir örneklem üzerinden durumun inceleneceği nicel bir çalışma olarak planlanmıştır. Bu kapsamda Sudan'daki olağan akademik takvime dayanarak, bu saha çalışmasının 2018 yılının Aralık ile 2019 yılının Nisan ayları arasında yapılması ve eğitim yılının başlamasından bir ay sonra başlayıp 40 gün sonra sınavların başlamasından hemen önce bitirilmesi planlanmıştır. Ancak, belirtilen bu dönemde Sudan'da ağırlıklı olarak öğrencilerin katıldığı yaygın protestolar yaşanmıştır ve buna bağlı olarak Hartum'daki yetkililer üniversiteleri süresiz kapattıklarını duyurmuşlardır. Bunun üzerine, Tez İzleme Komitesi'nin 1 Temmuz 2019 tarihli toplantısında, araştırmacı saha çalışmasının önceden planlanmış formata göre yürütülmesinin zorluğunu bildirmiş, müzakere ve istişare sonrasında komite üyeleri çalışmanın nicel bir araştırmadan nitel bir çalışmaya dönüştürülmesine karar vermişlerdir. Bu karara dayanarak TİK, araştırmacıya Hartum Üniversitesi'ndeki kayıtlı öğrencilerle anket çalışması için tasarlanmış ve Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından onaylanmış olan soru cetvelinin amacı ve kapsamı dahilinde derin ve kapsamlı görüşme yapmasını önermiştir. Buna istinaden, anket soruları açık uçlu sorulara ve/veya konu başlıklarına dönüştürülerek bir mülakat cetveli oluşturulmuş ve araştırma sürecinde bu mülakat cetveli kullanılmıştır. Bu mülakat cetveli ile anket soru listesi arasındaki yegane fark mülakatın akış sürecini kolaylaştırmak için bazı alt bölümlerin öne alınması veya geriye bırakılmasından ibarettir. Okuyucuların karşılaştırmasını kolaylaştırmak için mülakat cetveli ve anket soruları Ek-1 ve Ek-2'de sunulmuştur.

28 Ekim 2019 tarihinde Sudan Yüksek Eğitim Bakanlığı tarafından Sudan'daki üniversitelerin yeniden eğitime başlanacağı duyurulmuştur. Buna bağlı olarak araştırmacı, yurt dışı araştırma izni almak için Sosyal Bilimler Enstitüsüne müracaat etmiş ve bu talebinin kabul edilmesinin ardından 17 Aralık 2019 ila 17 Şubat 2020 tarihlerinde alan araştırmasını yapmıştır.

Burada belirtmek gerekir ki, TİK'in vermiş olduğu kararla çalışma tarayıcı bir çalışmadan keşfedici (explorative), yoğun yahut nitel bir araştırmaya ve bu yolla da yaygınlık yerine incelenen problemin doğasını, değişen derinlik seviyelerinde belirlemeyi ve problemin daha iyi anlaşılmasını sağlamayı amaçlayan bir hale dönüşmüştür (bkz. Brown ve Brown, 2006).

Araştırmanın hedef kitlesinden öğrenciler, genel yerleştirme sonuçlarına göre yerleştikleri fakülte ve bölümlerin genel kabul sıralamasında kabul edilen minimum puana göre 5 gruba ayrılmıştır. Bu gruplar şöyle sıralanmaktadır:

- **Birinci grup**, 2016 yılında kabul puanı %90'ın üzerinde olan fakültelere kayıt yaptırmış olan öğrencileri içermektedir. Bu grup Tıp, Diş Hekimliği, Eczacılık, Makine Mühendisliği, Elektrik Mühendisliği ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerini içermektedir.
- **İkinci grup**, 2016 yılında kabul puanı %85-%90 arasında olan fakültelere kayıtlı öğrencileri kapsamakta olup bu grubu; Tıbbi Laboratuvar, Mimarlık, İnşaat Mühendisliği, Matematik- Bilgi Teknolojileri, Petrol Mühendisliği, Hukuk Fakültesi, İktisat, Kimya, Hemşirelik ve Sanat Fakülteleri temsil etmektedir.
- **Üçüncü grup**, 2016 yılında kabul puanı %80-%85 arasındaki olan fakültelere kayıtlı öğrencileri içermektedir. Bu grubu; Halk Sağlığı ve Çevre Sağlığı Fakültesi, Veterinerlik Fakültesi, Jeodezi Mühendisliği, Maden Mühendisliği, Fen Fakültesi, Matematik Fakültesi -Bilgisayar Bölümü, Matematik Bilimleri Bölümü, İstatistik

Bölümü-, Arapça Dili, İngiliz Dili, Eğitim Fakültesi -Coğrafya, Tarih ve Eğitim Psikolojisi Bölümleri- kapsamaktadır.

- **Dördüncü grup**, 2016 yılında kabul puanı %75-%80 arasında olan öğrencilerin kayıtlı oldukları Hayvancılık Fakültesi, Ziraat Mühendisliği Fakültesi, Eğitim Fakültesi -Biyoloji, Kimya, Fizik, Fransız Dili Bölümleri-, Matematik Bilimleri Fakültesi -Matematik Bölümünü- öğrencilerini içermektedir.
- **Beşinci grup**, 2016 yılında kabul puanı %70-%75 arasında olan öğrencileri kabul eden Ziraat Fakültesi, Ormancılık Fakültesi ve Eğitim Fakültesi-Aile Çalışmaları, Okul Öncesi Eğitim, Özel Eğitim, Beden Eğitimi ve Beslenme Bölümü-öğrencilerini kapsamaktadır.

Her bir grupta yer alan ilgili fakültele kayıtlı öğrenci sayısı eşit değildir. Ancak, her bir gruptan kendileriyle mülakat yapılan öğrenci sayısı kendi kümelerinin büyüklüğüne kıyasla oransal olarak eşit sayıda değil, her bir gruptan olabildiğince eşit sayıda bireyle mülakat yapmaya yönelik olarak tasarlanmış olup, kendileriyle mülakat yapılan öğrencilerin gruplar, cinsiyet, geldikleri il ve üniversiteye kabul türüne göre dağılımları Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 12.Kendileriyle Mülakat Yapılan Öğrencilerin Cinsiyet, Geldikleri İl ve Üniversiteye Kabul Türüne Göre Dağılımları

Gruplar	Cinsiyete göre		Geldikleri ile göre		Kabul Türüne Göre	
	Erkek	Kadın	Hartum	Başka Eyalet	Özel	Genel
1.Grup	5	4	5	4	4	5
2. Grup	4	6	8	2	0	10
3. Grup	7	1	2	6	1	7
4. Grup	1	6	2	5	0	7
5. Grup	4	2	2	4	0	6
Toplam	21	19	19	21	5	35

Bir örneği Ek-1 'de verilmiş olan Mülakat Cetveli'nde göröleceği üzere, mülakat soruları öğrencilerin ve ailelerinin sosyo-ekonomik durumları ve aile reisinin veya katılımcının ebeveynlerinin aldığı en yüksek eğitim düzeyi ile ilgili soruları içerecek şekilde tasarlanmış olup, okul türü ile ilgili soruları da içermektedir. Katılımcıların üniversite öncesi eğitim aldıkları yer, üniversiteye giriş türü ve her aşamada öğrencilerin velisinin kim olduğu, katılımcının günlük harcama tutarı, aile bireylerinin toplam gelir miktarı, ailenin nüfusu, ailenin ikamet ettiği yerin coğrafi konumu, bölgenin kentsel durumu, sunulan hizmetlerin niteliği ve ayrıca babanın veya aile reisinin çalıştığı işyerinin mülkiyetine sahip olup olmadığı ve mesleğindeki derecesi gibi sorulardan oluşmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde ayrıca farklı fakültelere kayıt olmanın doğası ve öğrencilerin sosyal, ekonomik, coğrafi ve cinsiyet geçmişleriyle ilişkisi hakkında açıklayıcı sorular ve katılımcıların Hartum Üniversitesi'ndeki kabul haritası üzerinde yorumlarını sunabilecekleri sorular yer almıştır.

Bilindiği üzere, bu tür sorulara verilmiş cevaplar yoluyla üretilmiş olan veriler betimleyici-yorumlayıcı yaklaşımlar yoluyla analiz edilirler. Betimleyici-yorumlayıcı yaklaşım, insanların vizyonlarını, yorumlarını, algılarını ve nesnelere yükledikleri anlamları, olguları ve ürettikleri ve yeniden ürettikleri sosyal dünya hakkındaki kavramları keşfetmekle ilgilenir (Mason, 2004; Miles ve Gilbert, 2005). Rennie, betimleyici-yorumlayıcı yaklaşımların gerçekçilik ile görecilik arasındaki zor orta yolu temsil ettiğini düşünmektedir (Elliott ve Timulak, 2021).

Mülakat çalışmalarına başlamadan önce Hartum Üniversitesi Öğrenci Dekanı ile görüşülerek kendisine araştırma konusu anlatılmış ve buna ek olarak araştırmacının danışmanı tarafından araştırmanın konusu ve amacı hakkında yazılmış bir yazı ile Mülakat Cetvelinin bir örneği kendisine takdim edilmiştir. Araştırmacıya bunun üzerine ilgili dekan tarafından "öğrencilerle mülakat yapmak amacıyla istediği zaman üniversiteye girebilmek için" şifahi izin verilmiştir.

4.2. MÜLAKAT SÜRECİ

Mülakatlar, okul günlerinde, dersler arasındaki boş saatler dikkate alınarak, 10:00 ile 15:00 saatleri arasında yapılmıştır. Bu mülakatlar farklı fakültelerin dersliklerinin yakınında ve üniversite yemekhanelerinde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda araştırmacı, üniversitenin Tıp Fakülteleri Kampüsü, Hartum'daki Ana Kampüs, Kuzey Hartum'daki Şambat Kampüsü ve Ummdurman'daki Eğitim Fakültesi Kampüsü olmak üzere dört farklı kampüs yanında resmî tatil günlerinde Hartum'daki öğrenci yurtlarında toplam 40 öğrenci ile mülakat yapmıştır.

Araştırma sürecinde katılımcılara zincirleme örnekleme olarak da bilinen kartopu yöntemi ile ulaşılmıştır. Aranılan özelliklerin nadir ve bulunmasının zor olduğu durumlarda kullanılan bu yöntemin (Sedgwick, 2013) izlenmesi gerçekten de bir zorunluluk haline gelmiştir. Zira örneğin, araştırmacı, kimin hangi bölgeden olduğu veya hangi kabul türü ile üniversiteye katıldığına dair bir ön bilgi ile hareket etme imkanına sahip olmamıştır. Dolayısıyla, araştırma tasarımında nitelikleri belirtilmiş türden bireylere ulaşmada kendisiyle mülakat yapılanların verdikleri bilgiler kilit ve vazgeçilemez bir öneme sahip olmuştur.

Her görüşmenin başında araştırmacı tarafından katılımcılara araştırmanın amacı, görüşmede isimlerini ifşa etme veya takma isimler kullanma haklarının olduğu, istedikleri zaman görüşmeden çekilme haklarının olduğunu, herhangi bir soruyu sebep göstermeden veya özür dilemeden cevaplamama hakları olduğunu olduğu belirtilmiş ve yazılı onayları yanında görüşmeyi kabul ettiklerini sözlü olarak da beyan etmelerini istemiştir.

Ayrıca araştırmacı katılımcılara bu görüşmenin kendilerinin izin vermeleri halinde ses kayıt cihazı kullanılarak kayıt altına alındığını, bu bilgilerin sadece bilimsel araştırma amaçlı olduğu belirtilmiş ve kendileri izin verdikleri müddetçe görüşmelere ses kayıt cihazı kullanılarak kayıt altına alınmıştır. Ayrıca, daha sonra çalışma hakkında iletişim kurmak istemeleri halinde araştırmanın danışmanının iletişim bilgileri de kendileriyle paylaşmıştır. Genel olarak, öğrencilerin çoğu görüşmeye davet edildiklerinde katılmayı kabul etmişlerdir. Bununla birlikte, görüşme saatinin ders saati ile çakışması nedeniyle randevularını özür

dileyerek iptal etmek zorunda kalan birkaç öğrenci de olmuştur. Bir vakada ise, katılım onayını vermeden önce babasından telefon yoluyla izin isteyen bir kız öğrencinin babası ilgili öğrenciye araştırmaya katılma izni vermemiştir. Kendilerinden kaynaklanan bir sebepten dolayı araştırmaya katılamadıkları için özür beyan eden öğrenciler, mülakat yapacak başka birini bulamama durumunda üniversitenin kapanış saatlerinde çalışmayı hızlı bir şekilde tamamlayabilmek için mülakata katılabileceklerini söylemişlerdir. Buna karşılık araştırmacı da kendilerine bilimsel araştırma etiğinin bir gereği olarak kendilerinin, araştırmacıya karşı mahcubiyet duymaları gereken bir durum olmadığını ve gerek olması halinde kendileri ile tekrar iletişime geçebileceğini ifade etmiştir. Babasının Sudan toplumunun ünlü isimlerinden olmasından dolayı ismini açıklamadığı için özür dileyen bir öğrenci dışında tüm katılımcılar kendilerini gerçek isimleriyle tanıtmışlardır.

Mülakatlar Arapça ve Sudan lehçesinde gerçekleştirilmiştir. Böylece katılımcılar kendilerini ve görüşlerini rahatça ifade edebilmişlerdir. Araştırmacının aynı zamanda profesyonel bir gazeteci olması hasebiyle edinmiş olduğu önceki deneyimleri katılımcılarla güven inşa ederek ve fakat bu dostluk ruhundan olumsuz etkilenmeksizin mülakatların kendi odağından sürdürmesi ve tamamlamasına önemli bir katkı sağlamıştır. Bu kapsamda, bu araştırmanın doğası, keşfedici nitel araştırmaya çok yakın olduğu için, araştırmacı, katılımcıların araştırma konusuyla ilgili gözlemlerini, konu dışında olsa bile, kendilerine yöneltilen ana soruları cevapladıkları sürece açıklamalarına izin vermiştir.

Son üç görüşme sırasında, alan çalışmasının doyum noktasına geldiği ve mülakatların artık dikkat çeken yeni bir fikir veya duruma işaret etmediği fark edilmiştir. Buna dayanarak artık mülakatların sonlandırılması kararı verilmiştir.

Araştırmacı, görüşme kayıtlarını her akşam kayıt cihazından bilgisayarına aktarırken, bir yedeğini başka bir cihazda saklamıştır. Ses kayıtlarının analiz edilebilmesine bir ön hazırlık olarak onlar önce Arapça yazılı bir metin haline getirilmiş ve bunun sonucunda 400 sayfalık bir metin elde edilmiştir. Tez metninde bu mülakatlardan yapılan alıntılar yine araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

4.3. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI

Bu araştırmanın verileri yukarıda İkinci Bölüm’de (2.4) “toplumsal sınıf ile eğitim hareketliliği arasındaki ilişkiyi açıklayıcı modelleri” kapsamında ifade edilmiş olan hususlar yanında yine aynı bölümün 2.5, 2.6 ve 2.7 alt başlıklarında ayrıntıları takdim edilmiş olan Sudan için geliştirilmiş sosyo-ekonomik seviye ölçeği dikkate alınarak analiz edilmiştir. Böylelikle, belirtmek gerekir ki, araştırma verileri katılımcıların eğitim durumları ve akademik geçmişlerinin araştırılmasına dayalı bir model olan eğitime geçiş modeli ışığında analiz edilmektedir.

Nicel çalışmaların toplumdaki sosyal hareketliliğin derecesini ölçmek için sağlamış oldukları istatistiksel verileri sağlamıyor olsalar bile, nitel çalışmaların dikey sosyal hareketlilikteki ardışık nesillerin eğilimlerinin ve sosyal hareketliliğin doğasının doğru niteliksel ölçümlerini sağlama yeteneğine sahip olduklarına şüphe yoktur. Ayrıca, nitel yöntem, ilişkiyi basit bir nedensel açıklamadan (yani istatistiksel ilişkiden) daha derinlemesine keşfetme yeteneği bakımından nicel çalışmalardan daha iyi performans gösterir (Bloomer,1969; Marshall, 1988; Reay,1998). Nicel analizin insanları incelemek için uygun olmayan bir yöntem olduğu ve soyut istatistiksel korelasyonlardan başka anlamlı sonuçlar üretemeyeceği sık sık ifade edilmektedir. Bunun ilk nedeni, değişkenlerin doğa bilimlerinde olduğu gibi doğru bir şekilde tanımlanamaması, diğer etkileyen faktörlerden tamamen izole edilememesidir. Buna karşılık insan yaşamının davranışların ve olayların “yorumlayıcı bir sürecini” içermekte oluşu söz konusudur. Bu nedenle de insan eylemleri söz konusu olduğunda bunların sadece eyleme dışsal değişkenler değil, ona içsel ve olaylar ve olgularla yorumlayıcı bir etkileşim içinde seyreden bir doğaya sahip olduğuna sıkça dikkat çekilmektedir. İnsan eylemlerinin bu düşünümsel karakterinin nicel yöntemlerle anlaşılabilmesi ve ifade edilebilmesi mümkün görünmemektedir.

Bu nedenle toplumsal olay veya olgular ancak bağımsız ve bağımlı değişken arasındaki ilişki yanında bu değişkenler ile sosyal aktörler arasındaki etkileşimli ilişki ve tüm bunlarla olguyu inceleyen araştırmacı arasındaki ilişkiye dayanan bir yaklaşım izlenerek açıklanabilmektedir.

Ayrıca, bir yorumlama modelinin inşası bağlamında, sosyal olgunun meydana geldiği sosyal ve ekonomik bağlam dikkate alınmalıdır (Sayer, 1999). Buna ek olarak nitel araştırma, sosyal olgunun iki aşamalı bir yorumunu sağlamaktadır. Bunlardan birincisi aktörler tarafından, olgunun nedenlerinin, gerekçelerinin ve gelişiminin yorumlanmasıdır. İkincisi ise araştırmacı tarafından gerçekleştirilen ve toplumsal olgunun analizi sürecinden ortaya çıkan sonuçlar ve yorumlardır.

Araştırmanın yöntemi ile ilgili bu açıklamaların ardından izleyen bölümde üniversiteye kabul puanı gruplarına göre katılımcıların sınıf profillerinin bir takdini yapılacaktır. Bu takdim ve devamında katılımcılara gerçek isimleri ile değil, mahlas isimleri ile atıfta bulunmaktadır. Yine çalışmanın bütün bölümlerinde katılımcıların beyanlarından yapılan alıntılarda kendileri, aileleri veya atıfta buldukları kişilerin anonimliğini gözetmeye azami gayret gösterilmiştir. Bu amaca yönelik olarak kurum isimleri yerine onların niteliklerini ifade eden (ulusal veya uluslararası bir örgüt gibi), kişiler için belli türden bir mevki (kamuda üst düzey yönetim konumu gibi) ifadeler eklenmiştir. Bireyin kimliklerini ifşa edici nitelikte oldukları sürece yerleşim yerlerinin isimleri yerine öğrenimini gördüğü yer, mahalle isimi yerine yaşadığı mahallenin ismi gibi tanımlayıcı nitelikler parantez içinde verilmiştir.

5. BÖLÜM

ÜNİVERSİTEYE KABUL PUANI GRUPLARINA GÖRE KATILIMCILARIN TOPLUMSAL SINIF PROFİLLERİ

Bu çalışma kapsamında kendileriyle mülakat yapılan bütün katılımcılarının, çalışmanın ikinci bölümünde tarif edilmiş olan yordama uygun olarak bir sınıf konumuna atandıklarında bunların şöyle bir dağılım gösterdikleri görülmektedir: Üst sosyal sınıfta 7 katılımcı, “üst altı” sosyal sınıfta 7 katılımcı, “orta” sosyal sınıfta 9 katılımcı, “orta altı” sosyal sınıfta 9 katılımcı ve “alt” sosyal sınıfta da 9 katılımcı. Bu katılımcıların kayıtlı oldukları fakülte grupları itibariyle sınıf konumlarına dağılımları ise Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 13. Çalışmada Yer Alan Grupların Hangi Sınıf Konumlarında Yerleştirildiklerinin Kısa Betimlemesi

Sosyal Sınıf	Grup 1	Grup 2	Grup 3	Grup 4	Grup 5	Toplam
Üst	4	3	0	0	0	7
Üst Altı	3	3	1	0	0	7
Orta	0	2	3	3	1	9
Orta Altı	1	1	2	2	2	8
Alt	1	1	2	2	3	9
Toplam	9	10	8	7	6	40

Katılımcıların sınıflara dağılımında bu çalışmada kullanılmış olan yordamın sonuçları ile NS-SEC yordamının sonuçları farklılık göstermektedir. Bunun nedeni NS-SEC'in sadece iş-meslek unvanını dikkate almakta, ancak bu çalışmada kullanılan yordam daha farklı göstergeleri de dikkate almaktadır. Bu fark ile ilgili olarak altı çizilmesi gereken önemli bir husus ise şudur: Aynı meslek konumunun, endüstriyel Avrupa bağlamı ile tarımsal

ekonomiye dayanan Sudan toplumunun bağlamındaki göstereceği ekonomik ve sosyal düzeydeki farklılık nedeniyle, sosyal ve ekonomik ayrıcalıklar da farklı görünecek ve buna bağlı olarak sınıf sınıflandırması da farklı hale gelecektir.

Bu genel takdimin ardından her bir grupta yer alan katılımcıların sınıf profillerini ve kendilerin yapılan alıntılar yardımı ile kendi ailelerinin sınıf konumlarını nasıl tarif ettiklerini biraz daha ayrıntılı olarak incelemekte yarar bulunmaktadır.

5.1. BİRİNCİ GRUPTA YER ALAN KATILIMCILARIN SINIF PROFİLLERİ

Birinci grupta yer alan katılımcılar %90 veya daha yüksek puanla üniversitede kayıt yaptırmış olanlardan oluşmaktadır. Katılımcılar arasında bu gruba mensup 9 öğrenci (5 erkek, 4 kız) bulunmaktadır. Bunlar Tıp Fakültesi (3 öğrenci), Diş Hekimliği (1 öğrenci), Elektrik Mühendisliği (2 öğrenci), Makine Mühendisliği (1 öğrenci) ve İdari Bilimler Fakültesi'nde (2 öğrenci) ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfta öğrenim görmekte olan öğrencilerdir. Bu öğrencilerden beşi genel kabul, dördü ise özel kabul koşulları ile ilgili fakültelere kayıt yaptırmışlardır. Öğrencilerin dördü Hartum dışından gelmiş olup, beşinin ailesi ise Hartum'da yaşamaktadır.

Gruptaki öğrencilerden üçü mensubu oldukları ailenin reisinin (gerçekte babalarının) işini iş insanı (business man) olarak tanımlanmaktadır. Büyük ölçekli ticari, endüstriyel ve tarımsal projelere ve işyerlerinde 25'ten fazla çalışana sahiptirler. Öğrenciler şunlardır: Raheek ve Humaira. Bu iki öğrenci- Raheek ve Humaira- Hartum'da üst düzey mahallelerde yaşamaktadırlar. Üçüncü öğrenci ise Malak'dır ve ailesi Kuzey eyaletindeki büyük bir şehirde yaşamaktadır.

Grupta, 4 öğrencinin aile reisleri profesyonel meslek erbabıdır. Hasan 4. sınıf Elektrik Mühendisliği öğrencisidir ve babası mimar olarak çalışmaktadır. İkinci öğrenci Ahmed, tıp fakültesi üçüncü sınıf öğrencisidir ve babası Sudan'daki özel bir şirkette mali müdür olarak çalışmaktadır. Üçüncü öğrenci Tıp Fakültesinde 2.sınıf öğrencisi olan Saeed'dir ve babası Suudi Arabistan'da öğretmen olarak çalışmaktadır. Dördüncü öğrenci ise Samer, Tıp Fakültesi 4.sınıf öğrencisidir ve babası Körfez ülkelerinden birinde tıp doktoru ve aynı zamanda üniversite profesörü olarak çalışmaktadır.

Grupta yer alan öğrencilerden Elektrik mühendisliği 4. Sınıf öğrencisi olan Taha'nın babası öğretmen, İdari Bilimler Fakültesi 3. Sınıf öğrencisi olan Hamad'ın babası ise çiftçi, kendisinin ve ailesinin masraflarından sorumlu olan ağabeyi ise vasıfsız kol işçisidir.

Şimdi bu öğrencilerin kendi ailelerinin sınıf ya da sosyo-ekonomik durumunu nasıl tarif ettiklerini kısaca inceleyelim.

Birinci Grubun Katılımcılarının Sosyal Sınıf Tanımları:

K1. Raheek, Kadın, Makine Mühendisliği 2. Sınıf Öğrencisi:

Raheek, ailesinin ekonomik koşullarını şöyle anlatmaktadır:

Babam Harum üniversitesi Mühendislik Fakültesi'nden mezun oldu, mezun olduktan sonra bir süre çalıştı ve daha sonra yüksek lisans derecesi aldı. [Bir müddet]uluslararası bir petrol şirketi'nde çalıştı ve şirkette yüksek bir mevkiye ulaştı. Şirketteki liderlik sıralamasında ikinci adam oldu. Daha sonra tarım alanında kendi işini kurdu ve çiftlik sahibi oldu. Ayrıca, hem Hartum'da hem de Hartum dışındaki diğer bölgelerde de büyük çiftliklere sahiptir. Babam plastik fabrikasının sahibidir ve aynı zamanda kardeşleriyle başka bir plastik fabrikasına da ortaktır. Babam ayın zamanda hayvan yetiştirdiği bir çiftliğin sahibidir. Kısaca, Hartum'daki en lüks Mahallelerinden birinde yaşıyorum, şükürler olsun ki, tüm kat büyük bir dairemiz var çünkü beş kız kardeşten oluşan büyük bir aileyiz, şükürler olsun ki mükemmel bir hayat yaşıyoruz ve evde bir de araba var.

Raheek'in annesi ise Hartum Üniversitesi'nden mezun olmuş ve kısa bir süre büyük uluslararası bir örgütte çalışmıştır. Evlendikten sonra gönüllü olarak işten ayrılmaya karar vermiştir. Raheek, ait olduğu sosyal sınıfı üst-orta olarak tarif etmekte ve bunu şöyle ifade etmektedir:

Sudan benim kişisel bakış açımıla üç sosyal sınıfa sahiptir: büyük sınıf fakir insanlar sınıfıdır ve onlar yemeği bile zorlukla bulmaktadırlar. Ardından daha küçük bir sınıf gelmektedir ve bu orta sınıftır. Son olarak üst sınıf dediğimiz zenginler sınıfı gelmektedir. Bizimki sınıfımız ya da kendimizi nasıl sınıflandırabiliriz bilmiyorum ama sanırım orta ve üst sınıf arasındayız, eğer orada arasındaki sınıf varsa biz oradayız. Biz üst orta sınıfta olduğumuzu söyleyebilir miyim?

Üst düzey yöneticiler ve iş insanlarının NS-SEC'e göre üst sınıfa mensup bireyler olarak tasnif edildikleri ve bu çalışmada izlenmiş olan yordam/ prosedür dikkate alındığında Raheek'in vermiş olduğu bilgiler onun ailesinin bu konumda (üst sosyal sınıf) yer aldığına işaret etmektedir.

K2. Humaira, kadın, İdari Bilimler Fakültesi 1. Sınıf Öğrencisi:

Humaira, Sudan'ın başkenti Hartum'un Omdurman'ın lüks bir bölgesinde yaşamakta ve ailesinin durumunu şöyle tarif etmektedir:

Babam kendi işini kurmadan önce bir süre mühendis olarak çalıştı. Büyükbabam da bir mühendisti ve sanırım [Hartum Üniversitesi'nin] adı Gordon [Memorial College] iken bu üniversiteden mezun oldu. Aynı şekilde anne tarafından büyükbabam da bir mühendistir. Babam şimdi bir iş insanıdır. Plastik ve lif ürünleri üretimi alanında 3 fabrikası ve yaklaşık 300 dönümlük arazisi vardır. Yani tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Hartum'daki en lüks semtlerinde kocaman iki binamız ve evde 3 arabamız var.

Humaira'nın annesi üniversite mezunu ancak şu anda çalışmamaktadır. Ayrıca Humaira özel bir servis otobüsü ile üniversiteye gidip gelmekte ve bunun için ayda 2000 SDG ödemektedir.

Raheek'in ailesi gibi Humaira'nın ailesinin de yukarıda belirtilen hususlar (yani NS-SEC'e göre ve bu araştırmada izlenen yordama göre) dahilinde üst sosyal, yani bizim sınıflamamızdaki "üst" sınıf mevkiinde olduğu söylenebilir.

K3. Malak, Kadın, Diş Hekimliği 2. Sınıf Öğrencisi:

Malak'ın babası hem eğitim hem ekonomik faaliyet türünde hem de yaşam alanında kırsal zenginler için ideal bir model olarak kabul edilebilecek nitelikler taşımaktadır: Malak, ailesinin gelir kaynaklarını şu sözlerle anlatmaktadır:

Tabii ki babam Kuzey Sudan'da hurma ticareti yapmaktadır. Babamın büyük hurma çiftlikleri, sebze çiftlikleri ve hayvancılık çiftliği de vardır. Kadın olduğum için çiftliklerimizin ne kadar olduğunu bilmiyorum ve tarım ile doğrudan ilişkim yok. Ancak bilgilerime göre, çiftliğe bağlı binalarda yaklaşık en az 12 kişi kalıcı olarak yaşıyor ve hasat mevsiminde babam düzinelerce işçiyi işe alıyor. Kuzey Sudan'da büyük Kenti'ndeki evimiz müstakil bir ev, iyi inşa edilmiş ve güzeldir. Babam ve erkek kardeşimin her birinin özel bir arabası var. Benim günlük giderim 250 SDG'dir. Kişisel değerlendirmeme göre, ülkenin ortalamasından yüksek bir aile olarak kabul edildiğimizi düşünüyorum.

NS-SEC'e göre, tarım ve bahçecilikte yönetici ve sahiplerin işleri birinci sosyal sınıf olarak sınıflandırılmakta ve çalışmada kullanılan prosedüre göre de Malak “ üst altı” sosyal sınıfta yer almaktadır.

K4. Hasan, Erkek. Elektrik Mühendisliği 4. Sınıf Öğrencisi:

Hasan'ın aile reisinin işi, yüksek mesleklerden biri olarak kabul edilmektedir ve NS-SEC'e göre “İşveren veya serbest meslek sahibi ya da çalışanlar tarafından işgal edilip edilmediğine bakılmaksızın her türlü yüksek mesleki işi kapsayan pozisyonlar” olarak tanımlanmaktadır. Bu grupta çalışanlarla işveren arasında hizmet ilişkisi bulunmaktadır. Hasan, ailesinin gelir kaynaklarını şu sözlerle anlatmaktadır:

Babam mimar olarak çalışan bir mühendistir. Mimarlık ve jeoloji mühendisliği okumuştur. Şimdi zengin Körfez ülkelerinin birindeki en büyük mimar şirkette çalışıyor. İdaresi altında 25'in üzerinde orta rütbe personel ve yüzlerce işçiler çalışmaktadır. Annem liseden sonra eğitimini tamamlamamış ve erken evlenmiştir. Kuzey Hartum'da bir dairemiz var ve babam tapu kaydını annem adına yaptırdı. Omdurman'ın birinci sınıf semtinde, babam adına kayıtlı üç katlı bir binamız var ve bu bina tamamen kiralanmıştır. Ailenin gelir kaynakları esas olarak babanın körfez ülkesinde mühendis olarak çalışması, bina kirası ve kardeşlerimin maaşından gelmektedir. Bu gelir miktarı ayda 200 bin Sudan poundunu aşmaktadır.

Hasan'ın aile reisinin mesleği, prestijli mesleklerden kabul edildiği için NS-SEC'e göre birinci sınıf olarak sınıflandırılmakta ve bu çalışmada kullanılan sınıflandırma prosedüre göre de "üst" sınıfta yer almaktadır.

K5. Ahmed, Erkek, Tıp Fakültesi 3. Sınıf Öğrencisi:

Ahmed, Sudan kamu hizmetinde yüksek mesleklerde çalışan ailelerde üçüncü nesil olarak kabul edilmektedir. Ahmed'in dedesi, Sudan hükümetinin 1956'da bağımsızlığından sonra üst düzey yetkililere tahsis ettiği bir ev sahibi olmayı hak kazanmıştır. Ahmed'in ailesi hala bu bölgede yaşamaktadır. Ahmed ailesinin gelir kaynaklarını şu sözlerle anlatmaktadır:

Babam yıllarca Körfez ülkelerinin birinde çalıştı ve okul çağına geldiğimizde ailem Sudan'a döndü. Babam şimdi Hartum'da özel büyük bir şirkette mali müdür olarak çalışıyor, annem de İngilizce okulunda bir öğretmendir ve bizim ana gelir kaynaklarımızı anne ve babamın maaşları oluşturmaktadır. Biz Hartum'un birinci dereceli mahallesinde yaşıyoruz. Ben ve erkek kardeşim tıp fakültesine özel öğrenciler olarak girdik, bu yüzden her birimiz yıllık 72 bin SDG okul ücreti ödüyoruz. Benim günlük giderim 150 SDG'dir.

NS-SEC'e göre, finans müdürleri ve yöneticileri Sınıf 1'de kodlanmaktadır ve bu çalışmada kullanılan sınıflandırma modeli ile tutarlıdır. Dolayısıyla Ahmed'in ailesinin sınıf mevkiinin de "üst" sınıfta olduğu düşünülmektedir.

K6. Saeed, Erkek, Tıp Fakültesi, 2.Sınıf Öğrencisi:

Tıp Fakültesi ikinci sınıf öğrencisi olan Saeed, Hartum'un (Tablo 11'deki sınıflandırmaya göre) birinci sınıf olarak sınıflandırılması gereken bir mahallesinde yaşamaktadır. Burada babasının dört katlı bir binası bulunmaktadır. Babası Ziraat Fakültesinden mezun olmuştur ama çalışmak için Arap ülkelerinden birine gitmiş ve öğretmenlik yapmıştır. Ailenin ana gelir kaynakları Saeed'in babasının öğretmenlikten elde ettiği maaş ve ayda 70.000 SDG'yi aşan bina kirasıdır. Saeed, ailesinin eğitim için yapmış olduğu harcamalar ve ailesinin sınıf konumu hakkında şunları söylemektedir:

Günde 200 SGD harcıyorum, Ağabeyim de Gezira Üniversitesi'nde Tıp okuyor. Babam ona her iki haftada bir 5 bin SGD ve bazen de her hafta 5 bin pound gönderiyor. Ancak

küçük kardeşlerim özel okullarda okuyorlar.Zengin bir aile olduğumuzu söyleyemem, ama sıradan bir aile olduğumuzu söyleyebilirim.

NS-SEC'e göre, büyük ölçekli gayrimenkul sahipleri veya bu tür mülklerden büyük miktarda kira geliri elde edenler Sınıf 1'de kodlanmaktadır ve bu çalışmada kullanılan prosedüre göre de Saeed'in "üst altı" sosyal sınıfta kodlanması uygundur.

K7. Samer, Kadın, Tıp Fakültesi 4. Sınıf Öğrencisi (Özel Öğrenci):

Samer, Beyaz Nil Eyaletinde yaşamaktadır. Babası şehrindeki bulunan Tıp Fakültesi Hastanesi'nde doktor ve üniversite profesörü olarak çalışmakta, annesi ise aynı şehirde avukatlık yapmaktadır. Samer 'in ailesi, geleneksel Sudan ailesine kıyasla küçük bir ailedir ve üç çocuktan oluşmaktadır. Tıp Fakültesine girdikten sonra, babası ailenin mali koşullarını iyileştirmek için doktor olarak çalışmak üzere Suudi Arabistan Krallığı'na göç etmiştir. Suudi Arabistan Krallığı'ndaki uzman doktorların maaşları ayda yaklaşık 18.000 Suudi riyalidir. Bu da yaklaşık 350.000 Sudan pounduna karşılık gelmektedir. Yaşadıkları kentte Samer ailesinin iyi inşa edilmiş müstakil bir evi bulunmaktadır. Babası Hartum Üniversitesi Tıp Fakültesinden, annesi de aynı üniversitenin Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Samer, bir öğrencinin günlük giderinin minimum 100 pound olduğunu söylemektedir. Bu, öğrencinin hayatının minimum seviyeye ulaşması için ağır bir kemer sıkma gerektirmektedir. Bunu karşı, Samer'in günlük gideri yaklaşık 250 SGD'dir.

NS-SEC analitik sınıfına göre, tıp doktoru mesleğini birinci sınıfa göre sınıflandırmaktadır. Bu çalışmada takip edilen prosedüre göre ise "üst altı" sınıfta yer almaktadır.

K8. Taha, Erkek, Elektrik Mühendisliği 4. Sınıf Öğrencisi:

Taha, Gezira Eyaleti'ndeki köylerden biri olan "... Köyü" okulundan Sudan'da yapılan ortaokul sınavları sonucunda ilk 100 öğrenci arasına girmeyi başarmıştır. Babası Oumdurman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nden mezun olmuştur. Wad Madani şehrinde lise öğretmen olarak ve daha sonra köy lisesinde müdür olarak çalışmıştır. Şimdilerde Gezira Eyaleti'nin Eğitim Bakanlığında İslami Eğitim Uzmanı olarak

çalışmaktadır. Annesi ise sadece ilköğretimi bitirmiştir. Taha, babasının kendisi ile erkek ve kız kardeşlerinin eğitimi için gösterdiği çabalara şükran duymaktadır. Ancak babasının gelirinin günlük harcamalarda yiyecek ve içecek için bile yeterli olmadığından şikâyet etmektedir. Önceki sömestrda üç kardeşinin mezun olmalarından sonra Taha, aile üyeleri arasında üniversiteye giden tek öğrencidir, ancak buna rağmen Taha'nın günlük gideri 100 SDG'ye ulaşmamıştır. Taha şöyle anlatmaktadır:

Bir zamanlar, kardeşlerimden üçü üniversite öğrencisiydi ve babam onlara harcama yaparken sadece bir devlet çalışanıydı ve sınırlı bir maaşı vardı. Şu an ailedeki tek üniversite öğrencisiyim, ancak durumum oldukça kötü. Babamı çok aradım ve ona Hartum'daki yaşamın ne kadar pahalı olduğunu ve günde en az 100 SDG'ye ihtiyacım olduğundan bahsettim. Ancak yine de aynı para miktarı gönderiyor. Bu da iki hafta boyunca yeterli olmuyor.

Taha'nın ailesinin ana gelir kaynağı babası devletten alınan maaşıdır. Sudan hükümetinin maaş sistemine (Şekil 6) göre, üçüncü derecede bir lise öğretmenin aylık maaşı yaklaşık 5 bin SDG civarındadır. Bu maaş orta seviyenin üzerinde sayılan maaşlardan biridir.

Şekil 6. 2019 yılında Sudan'da Kamu Hizmetindekilerin Maaş Tablosu

Kaynak: Sudan Maliye Bakanlığın Web Sitesi

NS-SEC analitik sınıfına göre, lise öğretmenlerinin meslekleri ikinci sınıf olarak sınıflandırılmıştır, ancak bu çalışmadaki prosedüre göre aile “orta altı” sosyal sınıfta yer almaktadır.

K9. Hamad, Erkek, İdari Bilimler Fakültesi, 3. Sınıf Öğrencisi

Hamad Sudan'ın Gezira eyaletinde yaşamaktadır. İdari Bilimler Fakültesinde üçüncü sınıf öğrencisi olan Hamad, bir köyde doğmuş ve orada ilköğretim ve lise eğitimini tamamlamıştır. Babası, iki eşine ve yedi çocuğuna bakabilmek için bölgede bulunan bir tarım projesinde çalışmıştır. Hamad, bu geniş ailenin altıncı çocuğudur. Babası ve annesi hiç eğitim görmemişlerdir. Ekonomik durumları, beş erkek kardeşi sınıf birincisi olmalarına rağmen onları okulu bırakmaya zorlamıştır. Hamad da bir ay boyunca liseden ayrılmak zorunda kalmıştır. Ancak babasının ısrarı üzerine geri dönmüştür çünkü babası kendisini affetmemekle tehdit etmiştir. Lisenin bitmesine bir ay kala babası vefat etmiştir. Günlük olarak çalışan vasıfsız bir işçi olan ağabeyi Hamad'ın eğitiminden sorumlu olmuştur. 2015-2016 öğretim yılı için yükseköğretime kabul edilmesiyle Hamad, 1902 yılında üniversite kurulduğundan beri köylerinde Hartum Üniversitesi'ne kabul edilen ilk öğrenci olmuştur. Hamad, yiyecek ve içecek için günlük giderlerinin ne kadar olduğu sorusunu yanıtlamamakla birlikte, üniversite eğitiminin ilk yılında 3 bin SDG'yi aşmayan öğrenim ücretini vermekte bile zorlandığını şöyle anlatmaktadır:

Üniversitenin ilk yılında, ağabeyim babamın ölümünden sonra benim eğitim masraflarımdan sorumluydu ve ...'de günlük bir işçiydi. İlk yıl tüm öğrenim ücretlerini ödeyemedim. Sadece bir kısmını ödedim. Bir fakülte çalışanı olan Samira geri kalanını ödedi. Öğrenciler bu çalışanı "Mama Samira" olarak adlandırmıştır.

Hamad'ın babası yaklaşık 20 dönümlük tarım arazisine sahiptir ancak yüksek üretim maliyetleri nedeniyle aile üretim yapmaktan kaçınmıştır. Toprağını bazen başkalarına kiralamış ya da başkalarıyla ortaklık kurmuştur. Ancak her iki durumda da tarımın getirisi oldukça düşüktür.

NS-SEC analitik sınıfına göre, çiftçiler dördüncü sınıfın içinde yer almaktadır ancak Hamad'ın ailesi bir çiftlik sahibi olmalarına rağmen, topraklarını başkalarına kiralamakta ve ağabeyi Hartum'da vasıfsız bir işçi olarak çalışmaktadır. Sonuç olarak, bu çalışmada kullanılan prosedüre göre de 'alt' sınıfında yer almaktadır.

Bu grupta, üst sosyal sınıfta dört, "üst altı" sosyal sınıfta üç katılımcı, "orta altı" sosyal sınıfta bir katılımcı ve "alt" sosyal sınıfta bir katılımcı olduğu tespit edilmiştir. Tablo 14, birinci gruptaki katılımcıların kimler olduklarının kısa bir özetini sunmaktadır.

Bu gruptaki katılımcıların sınıflandırılması sonuçlarında, NS-SEC ile bu çalışmada kullanılan prosedürün sonuçların arasında fark olduğu kaydedilmiştir. Çünkü NS-SEC'in katılımcıların sadece iş unvanına bağlılığı ama bu çalışmada kullanılan prosedürde daha fazla göstergeler içerilmektedir.

Tablo 14. Birinci Grubun Katılımcılarının Kimler Olduklarının Kısa Betimlemesi

Katılımcı No	Birinci Grup					
	Cinsiyeti	Takma ismi	Kayıtlı olduğu fakülte/bölüm	Üniversiteye kabul şekli	Geldiği yer	Ailesinin sınıf konumu
Katılımcı 1	Kadın	Raheek	Makine Mühendislik,	Özel	Hartum	Üst
Katılımcı 2	Kadın	Humaira	İdari Bilimler	Özel	Hartum	Üst
Katılımcı 3	Kadın	Malak	Diş Hekimliği	Genel,	Karima	Üst Altı
Katılımcı 4	Erkek	Hasan	Elektrik Mühendislik,	Genel,	Hartum	Üst
Katılımcı 5	Erkek	Ahmed	Tip	Özel	Hartum	Üst
Katılımcı 6	Erkek	Saeed	Tip	Genel	Hartum	Üst Altı
Katılımcı 7	Kadın	Samer	Tip	Özel	Beyaz Nil	Üst Altı
Katılımcı 8	Erkek	Taha	Elektrik Mühendislik	Genel	Gezira	Orta Altı
Katılımcı 9	Erkek	Hamad	İdari Bilimler	Genel	Gezira	Alt

5.2. İKİNCİ GRUPTA YER ALAN KATILIMCILARIN SINIF PROFİLLERİ

İkinci grupta yer alan katılımcılar %85-90 aralığında puanı olan öğrencileri kabul eden fakültelelere kayıt yaptırmış olan katılımcılardan oluşmaktadır. Bu grupta kendileriyle mülakat

yapılmış olan 10 katılımcı bulunmaktadır. Bu katılımcıların kayıtlı oldukları fakülteler itibariyle dağılımları şu şekildedir: Edebiyat Fakültesi (4 öğrenci), Matematik Bilimleri Fakültesi (2 öğrenci) Bilgi Teknolojileri Bölümü (2 öğrenci), Hemşirelik Fakültesi (1 öğrenci) ve Hukuk Fakültesi (1 öğrenci). Bu gruptaki öğrencilerin beşi kız, beşi erkektir. Bu öğrenciler üniversiteye genel kabul uyarınca kayıt yaptırmış olup, aralarında özel kabul yoluyla kayıt yaptırmış kimse bulunmamaktadır. Bunların sekizi Hartum'un çeşitli mahallelerinden, diğer ikisi ise Hartum dışından gelmişlerdir.

Gruptaki öğrencilerden biri mensubu oldukları ailenin reisinin işini iş insanı (business man) olarak tanımlanmaktadır. Büyük ölçekli ticari, endüstriyel ve tarımsal projelere ve işyerlerinde 25'ten fazla çalışana sahiptirler. Bu gruptaki aile reislerinden dördü Sudan'da üst düzey devlet çalışanları ve yüksek yargıda, orduda, poliste ve kamu hizmetlerinde çalışmaktadır. Aynı yüksek pozisyonda, büyük bir özel şirketin genel müdürü olarak çalışan ailelerden birinin reisi vardır. Yukarıdaki sayılan öğrencilerin hepsi Hartum'da üst düzey ve derece mahallelerde yaşamaktadırlar. İki aile reisi kendi hesabına çalışan, kalan öğrencilerin ailelerinden birinin hane reisi küçük çiftçi, diğeri de üniversite profesörüdür.

İkinci Gruptaki Katılımcılarının Sosyal Sınıf Tanımları:

K10. Hatice, Kadın, Hemşirelik Bilimleri Fakültesi 3. Sınıf Öğrencisi

Hatice'in babası çiftçi olarak çalışmaktadır ve dedesinden miras kalan ve başka gelir kaynağı olmayan Gezira Projesi'nde 8 dönümlük araziye sahiptir. Çocuklar hala eğitim aşamasında oldukları için aile gelirine katkıları bulunmamaktadır. Hatice'nin babası ilkokul mezunudur, annesi ise hiç eğitim görmemiştir ve hiç işi olmamıştır. Kendisinin ekonomik olarak bir geliri bulunmamaktadır. Ailesi Gezira eyaletinde küçük bir köyde sahip oldukları mütevazı bir evde yaşamaktadır. Köyde ilkokul ve ortaokul, bir sağlık merkezi, iki eczane, bir kulüp ve polis karakolu dışında başka herhangi bir kurum yoktur. Hatice'nin günlük harcamaları,

öğrenci yurtlarında yaşayan bir öğrenci olarak insan hayatı için gerekli olan yemek, içecek ve diğer harcamalarla 100 Sudan poundunu (SDG) geçmemektedir.

NS-SEC, bu aileyi küçük işletme sahiplerini ve kendileri için çalışanları (küçük işverenler ve kendi hesabına çalışanlar) içeren dördüncü sınıfa yerleştirmektedir (bkz. Goldthorpe 1997) ve (NS-SEC) de zirai müteahhit, ziraat teknisyeni, çiftçi ve sürü yöneticisi gibi meslekleri aynı sınıfa koymaktadır. Dolayısıyla aile, çalışmada kullanılan prosedüre göre ise “alt” sosyal sınıfta yer almaktadır.

K11. Gadal, Erkek, Hukuk Fakültesi 1. Sınıf Öğrencisi

Hukuk Fakültesi birinci sınıfta okuyan Gadal, üniversitelerin 2018-2019 öğretim yılında kapatılması nedeniyle akademik yıla bir yıl geç kalmıştır. Babası, Hartum Üniversitesi Eğitim Fakültesinden mezun olduktan sonra orduya katılmıştır. Şu anda Sudan Silahlı Kuvvetleri’nde üst düzey kıdemli subay rütbesiyle askeri akademilerin birinde müdür olarak çalışmaktadır. Aylık maaşının yanı sıra Omdurman’ın birinci dereceli mahallelerinden birinde bir evi olan babası, bu evin kirasından da yararlanmaktadır. Çünkü ordu ona Hartum’un semtindeki bulunan ordu lojmanında bir ev vermiştir. Barınmanın yanında ordu, kıdemli subaylara elektrik, su ve sağlık sigortası da sağlamaktadır.

Gadal, kıdemli subayların yaşam tarzını ve çocuklarının akademik başarısının doğasını şöyle anlatmaktadır:

Subayların konaklama yerleri kademelere ayrılmıştır: Örneğin, binbaşı rütbesindeki subaylar kendi konut sitelerinde yaşarken, albay ve albay rütbelerindeki subaylar da başka bir konut kompleksinde yaşarlar. ... Çocuklarının en iyi eğitimi aldığını görüyorum. Örneğin tugayların konut binasında üçü Tıp okuyan, biri Eczacılık Kolejinde, ikisi Mühendislik Kolejinde okuyan yedi çocuğuz. Diğer askeri rütbeler için diğer konut kompleksindeki çocukların eğitimine gelince, çocuklarını özel üniversitelerde indirimli ücretlerle okutanları görmek mümkün. Ayrıca Rabat Üniversitesi tarafından verilen veya yurt dışındaki burslardan da yararlanmaktadır. Kardeşlerim ve ben, Özel Okullarında üniversite öncesi eğitim aldık ve şimdi bir kız kardeşim özel bir üniversitede Eczacılık okuyor. Ailemizin gelirine göre, okul harçlarımız yüksek değil, eczacılıkta okuyan kız kardeşim için 12 bin SDG, Lisesi’ndeki kız kardeşim için de yaklaşık 12 bin, küçük kız kardeşim için ise anaokuluna yılda 6 bin ödenmektedir. Bence babamın yıllık gelirine göre makul bir

meblağ. Babamın geliri bizim için oldukça yeterli. Aynı zamanda babam bazı akrabalarımızın da çocuklarının eğitimine yardım etmektedir. Günlük harçlığım ise 120 Sudan poundudur.

NS-SEC, askeri personeli silahlı kuvvetlerde görevliler kategorisinin altında sınıflandırmaktadır. Ordu subayı, uçuş teğmeni, filo lideri gibi mesleklerin de olduğu bu sınıfı, “Yüksek Yönetimsel ve Profesyonel İşler” olarak adlandırıldığı ve buna göre, sosyal sınıf 1.1’e yerleştirmektedir. Gadal’ın ailesi bu çalışmada kullanılan prosedüre göre ise “üst altı” sosyal sınıfta yer almaktadır.

K12. Mardi, Erkek, Alman ve İngiliz Edebiyatı 1. Sınıf Öğrencisi

Babası, Sudan Yargı Makamı Kanununa göre yüksek mahkeme hâkimliğinden önce gelen Temyiz Mahkemesi’nde hâkim olarak çalışmaktadır. Çünkü yasa temyiz yargıçlarının temyiz hakimleri arasından seçilmesini veya on sekiz yıldan az olmamak üzere hukuk mesleklerinde çalışmış olmaları şartını koymaktadır (Osman, 2009).

Mardi, ailenin ekonomik koşullarıyla ilgili olarak şunları aktarmaktadır:

Babam 27 yıldır yargıda çalışıyor ve şu anda yüksek mahkeme hâkimi. Genel olarak hâkimlerin maaşları hâkimin derecesine göre değişiyor. Mesela babam teşvik ve ödenek dışında aylık yaklaşık 45 bin SDG maaş alıyor. Babamın ailesi tüccar, erkek kardeşlerinin de hepsi tüccar. Babamın, Hasan adındaki küçük kardeşi ile ticaret ortaklığı var. Amcam şu anda Libya pazarının en büyük tedarikçisi ve Çin, Hindistan ve Dubai'den mal ithal ediyor. Babam amcamdan daha büyüktür ve ticarete ondan önce girmiştir. Babam hakimliğe başladığında dükkânı amcama bıraktı. Bu ortaklıktan da babama çok kâr gelmektedir. Ayrıca Hartum'da lüks mahallerinden birinde kirada bir dairemiz vardır.

NS-SEC'e göre, bu tür işler için en uygun sınıflandırma, en üst düzey yönetici ve profesyonel işleri içeren birinci sınıf bölüm iki (1.2)'dir. Bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre de aile “üst” sosyal sınıfta yer almaktadır.

K13. Wasif, Erkek, Matematik Bilimleri Fakültesi, Bilgi Teknolojileri, 4. Sınıf Öğrencisi

Babası Sudan polis teşkilatında subay olarak çalışmıştır. 2012'de üst düzey kıdemli subay rütbesinde ölmüştür, ancak erken ölümüne rağmen çocuklarını eğitimlerini tamamlamalarına olanak tanıyan ekonomik koşullar bırakmıştır. Bu konuyu Mustafa şöyle anlatmaktadır:

Babam ölümünden önce emlak, arazi, miras ve benzeri konularda ailenin mali durumunun devamlılığını sağlayacak maddi koşullar yaratmaya çalışmıştı. Bu nedenle ailemizin mali durumu onun ölümünden sonra değişmedi ve onun yokluğundan da ne ekonomik ne de akademik olarak etkilendik. Mükemmel ortaokullarda okuduk ve çok şükür eğitimde ileri bir aşamaya geldik. Ablam özel bir üniversitesinde Eczacılık bitirdi. Küçük kız kardeşim Hartum Üniversitesi'nde Edebiyat Fakültesinde okuyor ve ben de aynı üniversitede Matematik Bilimlerinde okuyorum. Annem Doğu Sudan'da bulunan büyük bir şehirden geldi ve onun babası meşhur bu şehrin tüccarlarından büyük bir tüccardır.

Wasif, başkent Hartum'un en prestijli konut komplekslerinden birinde lüks bir apartman dairesinde ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Kendisine ait bir arabaya da sahiptir.

Kendi tarifine göre, Wasif, üst orta sınıfta olduğuna inanmaktadır. Oysa Wasif'nin ailesi babasının önceki işi göz önüne alındığında üst düzey memurlar listesinde yer almaktadır. Ayrıca mevcut aile gelir kaynaklarına ve NS-SEC sınıflandırmasına göre emlak, konut ve emlak yöneticileri grubu içinde sınıflandırılabilir. Bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre Wasif, “üst” sosyal sınıfta yer almaktadır.

K14. Hasna, Kadın, Kimya Mühendisliği, 1. Sınıf Öğrencisi

Babası inşaat mühendisi olarak çalışmaktadır ve emlak inşaatı alanında Mühendis ve özel bir müteahhitlik şirketinin sahibidir. Annesi ise özel bir hastanede tıbbi laboratuvar doktoru olarak çalışmaktadır. Günlük harcamacı 200 pound civarındadır ve ek olarak, evinden üniversiteye günlük gidiş gelişi için bir grup kız öğrenciyle birlikte özel servis aracı kullanmaktadır. Bu araç için her öğrenci kendi payına 2 bin Sudan poundu ödemektedir. Hasna, Omdurman'ın birinci dereceli bir mahallesinde ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Ailenin ayrıca Oumdurman'da birinci dereceli mahallede iki kattan oluşan müstakil bir evleri de bulunmaktadır.

Hasna, ailesini orta sınıf bir aile olarak sınıflandırmakta, hayatını ise rahat ve mutlu bir yaşam olarak tanımlamaktadır. Nesnel olarak, NS-SEC'e göre, ailenin reisi yani babası, (mühendislik uzmanları) kategorisine girmektedir. Bunun sınıf tanımı işverenler, serbest meslek sahipleri ya da kendi işyerinde çalışan kategorilerinin dahil olabileceği "daha yüksek profesyonel işler" olan 1.2'dir. Aile bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre de "üst" sosyal sınıfta yer almaktadır.

K15. Madani, Erkek, Edebiyat Fakültesi, 2.Sınıf Öğrencisi

Sudan'ın Kuzey Darfur'undaki Alfaşir şehrinden olan Madani'in ailesi düzenli elektriğin olmadığı ikinci sınıf bir Mahallesi'nde yaşamaktadır. Belediye bu mahallede yaşayanlara her sabah evleri için tanklarla su sağlamaktadır. Madani, babası, babasının üç eşi ve yirmiden fazla çocuktan oluşan geniş bir ailenin üyesidir. Madani'in babası, deve ticaretinde simsar olarak yaptığı işten ve kardeşiyle ortak yaptığı ticaretten elde ettiği gelire ailesinin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Babasının herhangi bir tarım arazisi veya mülkü bulunmamaktadır. Herhangi bir eğitim de almamıştır. Madani, babasının gelirinin ayda 20 ila 22 bin SDG arasında olduğunu tahmin etmektedir. Madani, yurt ve üniversite masrafları, günlük giderler için babasından ayda yaklaşık 3 bin ödenek almaktadır.

NS-SEC'ye göre, bu aile küçük işletme sahipleri ve kendileri hesabına çalışanları kapsayan dördüncü sınıfa yerleştirilebilmektedir. Aile bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre de "orta altı" sosyal sınıfta yer almaktadır.

K16. Mihera, Kadın, Matematik Fakültesi Bilgi Teknolojisi Bölümü 2. Sınıf Öğrencisi

Mihera, üniversiteye 2016 yılında girmiştir. Ancak, üniversitenin iki yıl ara vermesi ve ardından 2018-2019 öğretim yılında ülkedeki siyasi huzursuzluk nedeniyle bir yıl daha kapalı kalması nedeniyle hala ikinci sınıfta okumaktadır. Aynı zamanda onun kız kardeşi özel bir üniversitede Eczacılık Fakültesinde okumaktadır. Babası, İktisat Fakültesi'nden mezun olmuş ve iktisat alanında yüksek lisans yapmıştır. Özel bir şirkette idari müdür olarak çalışmaktadır. Yatırım için kiralık gayrimenkul sahibidir ve ayrıca ...'da tarım arazileri ve

iki arabası bulunmaktadır. Mihera, Hartum'un Jabra bölgesinde ailesiyle birlikte yaşamakta ve günde 150 pound harçlık almaktadır. Birkaç kız öğrenciyle birlikte ortak kiraladıkları bir minibüsle aylık 2.000 pound ödeyerek üniversiteye gidip gelmektedir. Demek ki, Mihera'nın -okul ücretleri hariç- toplam aylık harcaması yaklaşık 6500 Sudan pounduna karşılık gelmektedir.

NS-SEC, Mihera'nın babasının yaptığı iş, iş destek yöneticisi, teslimat ofisi yöneticisi, ofis yöneticisi, uygulama yöneticisi, satış yönetimi yöneticisi ve satış ofisi yöneticisi gibi meslekleri içeren "Alt yönetim ve profesyonel meslekler" kategorisi altında yer almaktadır. NS-SEC sınıflandırmasına göre, Mihera ailesinin dahil edildiği sosyal sınıf olan "üst altı" sınıfta yer almaktadır.

K17. Halima, Mikrobiyoloji Bölümü 5. Sınıf Öğrencisi

Halima, Fen Fakültesi'nde Tıp Laboratuvarında (Mikrobiyoloji) okumaktadır ve genel kabul ile kaydolmuştur. Babası büyük devlet üniversitesinin Mühendislik Fakültesi'nde profesör olarak çalışmaktadır. Annesi de özel bir kurumun medya ofisinde çalışan bir gazetecedir. Ailesi, Hartum'da ikinci sınıf bir mahallede yaşamaktadır. Halima'nın ikisi öz ikisi de üvey olmak üzere toplam dört erkek kardeşi bulunmaktadır. Ailesinin ana gelir kaynağını ebeveynlerin ve ağabeylerinin maaşları sağlamaktadır. Halima'nın ayrıca biri havacılık mühendisi, diğeri ise İngilizce öğretmeni olarak çalışan iki tane de kız kardeşi bulunmaktadır.

Halima, ailesinin orta sınıftan olduğunu ve onların ne zengin ne de fakir olduklarını düşünmektedir. NS-SEC, yüksek öğretimdeki akademik mesleği sınıf 1.2 olarak sınıflandırmaktadır. Yani birinci üst sınıf ve ikinci bölüm anlamına gelmektedir. Aile bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre ise orta sosyal sınıfta yer almaktadır.

K18. Banan, Kadın, Hartum Üniversitesi, Rus dili ve Edebiyatı Bölümü 3. Sınıf Öğrencisi

21 yaşındaki Banan, Hartum Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Rus dili ve Edebiyatı okumaktadır. Omdurman'da yaşamaktadır. Banan'ın babası, babasının ölümünden sonra ailesini geçindirmek için genç yaşta okulu bırakıp Hartum'da bir matbaada çalışmaya başlamış, sonrasında kâğıt ticaretine başlayıp bir dükkân sahibi olmuştur. Banan, ailenin hayatını şöyle anlatmaktadır:

Omdurman'da yaşıyorum ama merkezde değildir aynı lüks birinci sınıf gibi Mahallelerde değil ama Omdurman şehrinde üçüncü sınıf bir mahallesinde yaşıyorum. Babam, 18 yaşından beri kâğıt ticaretinde çalışıyor. Dedemin ölümünden sonra çalışmaya başlamış. Babam iki kız kardeşi olan bir genç olduğu için çalışmak ve okulu bırakmak zorunda kalmış. Hartum başkentinde bir Matbaası'nda sıradan bir çırak olarak işe başlamış ancak sonrasında kâğıt ticaretinde ustalaşana kadar kendini geliştirmiş. Kâğıt ticareti çok fazla kazancın olduğu bir alandır. Babamın dükkânı şu an Harum Alsoq Al Arabi pazarında bulunmaktadır. Babamın yanında çalışan işçileri de vardır ve çoğu kadındır. Mali durumumuz ortalamanın üzerinde bulunmaktadır. Babamın annesinden babama miras olarak bir ev kaldı ve biz şu an orada oturmaktayız. Bunlara ek olarak da arabamız var ve babam bize temel yaşam koşullarını sağlamaya çalışıyor. Örneğin iyi bir eğitim, iyi bir sağlık hizmeti, güzel bir ev ve araba gibi. Babamın aylık geliri yaklaşık 40 bin Sudanlı pound, bunun %25'i çocukların eğitimine ayrılıyor. Üniversitede günlük harçlığım 120 pound, Hartum Üniversitesi'nde başka bir Koleji'ndeki kız kardeşim de okuyor ve aynı miktarı da alıyor. Bu para ailesinin evinde yaşayan bir öğrencinin ulaşım, kahvaltı ve küçük ihtiyaçlarını karşılamak için oldukça yeterli. Üniversitedeki arkadaşlarımla harcamalarına göre bu günlük harcama miktarı ortalama bir tutar, çünkü benden daha az para alanlar ve benden daha fazla alanlar da bulunmaktadır.

NS-SEC'e göre, bu aile küçük işletme sahipleri ve kendileri için çalışanları (küçük işverenler ve kendi hesabına çalışanlar) içeren dördüncü sınıfa yerleştirilmektedir. Bu sınıf geniş bir bağımsız çalışan iş sahibi yelpazesini içermektedir. Bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre ise bu aile orta sosyal sınıfta yer almaktadır.

K19. Mahasin, Kadın, Edebiyat Fakültesi 3. Sınıf Öğrencisi

Mahasin, Edebiyat Fakültesi üçüncü sınıfta Almanca öğrenirken, kız kardeşi Rabat'ta bir özel üniversitede Eczacılık Fakültesinde okumaktadır. Babası Sudan hükümeti bakanlıklarından birinde idari müdür, annesi ise Sudan Dışişleri Bakanlığı'nda idari memur olarak

çalışmaktadır. Annesi Sudan'ın yurt dışındaki büyükelçiliklerinden birinde üç yıl çalışmak üzere gittiği ve daha sonra geri dönüp tekrar yurt dışına gönderildiği için Sivil Hizmet Yönetmeliğine göre daha fazla maaş almaktadır. Babası başka bir kadınla daha evlidir ve iki karısından altıdan fazla çocuğu vardır. Babası, her karısına ayrı bir ev alabilmek için çalışmıştır ve evlerin tapusunu eşlerinin üzerine yapmıştır. Mahasin'in ailesi Hartum'un güneyinde ikinci dereceli bir mahallesinde iki katlı bir evde oturmaktadır. Ailenin ana gelir kaynağı ebeveynlerin maaşıdır.

Kendi tanımına göre, Mahasin ailesini orta sınıf olarak görmektedir. NS-SEC, kıdemli yönetim alanlarını 1. sosyal sınıf ve 2.bölüm olarak sınıflandırmaktadır. Bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre ise Mahasin'in ailesi üst altı sosyal sınıfta yer almaktadır.

İkinci grupta, üst sosyal sınıfta sınıflandırılan üç katılımcı olduğu, "üst altı" sosyal sınıfta sınıflandırılan beş katılımcı, "orta altı" sosyal sınıfta sınıflandırılan bir katılımcı ve iki katılımcının ise "altı" sosyal sınıfta sınıflandırılmıştır. Tablo 15, ikinci grubun katılımcılarının kimlerden oluştuğunun kısa bir betimlemesini göstermektedir.

Tablo 15. İkinci Grubun Katılımcılarının Kimler Olduklarının Kısa Betimlemesi

İkinci grup						
Katılımcı No	Cinsiyeti	Takma ismi	Kayıtlı olduğu fakülte/bölüm	Üniversiteye kabul şekli	Geldiği yer	Ailesinin sınıf konumu
Katılımcı 10	Kadın	Hatice	Hemşirelik	Genel	Gezira	Alt
Katılımcı 11	Erkek	Gadal	Hukuk	Genel	Hartum	Üst altı
Katılımcı12	Erkek	Mardi	Edebiyat	Genel	Hartum	Üst
Katılımcı 13	Erkek	wasif	Matematik-Bilgi Teknolojisi	Genel	Hartum	Üst
Katılımcı 14	Kadın	Hasna	Kimya Mühendisliği	Genel	Hartum	Üst
Katılımcı 15	Erkek	Madani	Edebiyat Fakültesi	Genel	Kuzey Darfur	Orda altı
Katılımcı 16	Kadın	Mihara	Matematik-Bilgi Teknolojisi	Genel	Hartum	Üst altı
Katılımcı 17	Kadın	Halima	Laboratuvar	Genel	Hartum	Orta

Katılımcı 18	Kadın	Banan	Edebiyat Fakültesi	Genel	Hartum	Orta
Katılımcı 19	Kadın	Mahasin	Edebiyat	Genel	Hartum	Üst altı

5.3. ÜÇÜNCÜ GRUPTA YER ALAN KATILIMCILARIN SINIF PROFİLLERİ

Bu grupta yer alan öğrenciler üniversiteye %80-85 başarı puanı ile kayıt yaptırmış olan öğrencilerdir. Bu grupta kendisiyle mülakat yapılan sekiz katılımcı bulunmaktadır. Bu katılımcıların kayıtlı oldukları fakülteler itibariyle dağılımları şu şekildedir: Fen Fakültesi (3 öğrenci), Halk Sağlığı Fakültesi (1 öğrenci), Mühendislik Fakültesi (1 öğrenci), Sağlık Bilimleri Fakültesi (1 öğrenci), İktisat Fakültesi (1 öğrenci) ve Matematik Bilimleri Fakültesi (1 öğrenci). Bu grupta yer alan öğrencilerden biri kız, yedisi erkektir.

Üçüncü Grubun Katılımcılarının Sosyal Sınıf Tanımları:

K20. Hafız, Erkek, Fen Fakültesi, 5.Sınıf Öğrencisi

Hafız, Kassala eyaletinin gecekondulu bir köyünde doğmuştur. Bu alandaki evler, Şekil (7)'de gösterildiği gibi saman ve ahşaptan yapılmıştır. Babası resmî herhangi bir eğitim almamış ve geleneksel bir okulda (Halvet) Kur'an-ı Kerim okumuştur. Babası, köyün pazarında mahsul tüccarı olarak çalışmış ve pazardaki yapısal değişikliklerle birlikte Omdurman'daki mahsul pazarında komisyoncu olarak çalışmaya başlamıştır. Ayrıca aynı bölgesinde bir çiftliğin sahibidir. Çiftliğin mevsimsel üretiminden 50 ila 100 çuval mısır ve yaklaşık 15 kantar⁶ susam almaktadır. Hafız bu miktarı "ailenin yaşamını bir yıl boyunca sürdürmek için yeterli" olarak tanımlamaktadır. Bu yüzden Hafız babasının ticari faaliyetini de sınırlı olarak tanımlamaktadır. Ailesi, ...'da, yağmurlu havaya uygun yerel malzemelerle inşa edilen ve 8 kişilik bir konutta oturmaktadır. Hafız ise Hartum Üniversitesi öğrenci yurdunda yaşamaktadır. Babasından her ay tahminen 4 bin SDG almaktadır.

Hafız bugün üniversitedeki hayatı hakkında şunları söylemektedir:

⁶1 kantar= 143.8Kg

Son yıllarda zamların artmasıyla birlikte günlük giderler de arttı. Örneğin 2015'te okul arkadaşlarımla bir öğün yemek ve meyve suyu aldığımda yaklaşık 5 SDG ödüyordum. Bugün en ucuz yemek yaklaşık 35 pound ve kendimi şımartmak istersem yaklaşık 50 SDG'ye ihtiyacım var. Demek istediğim bir öğün yemek, çay ve meyve suyu masrafa dahil olmadan en az 40 SDG tutuyor ve babam Omdurman'a yerleştiği için sabit olarak aldığı aylık bir miktar yok, param bittiği zaman babamdan yeni para alıyorum.

NS-SEC tasnifine göre çiftçiler dördüncü sınıf kategorisinde yer almakta ve benzer şekilde bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre de aile orta altı sosyal sınıfta yer almaktadır.

Fotoğraf 1. Saman ve ahşaptan yapılmış doğu ve Batı Sudan'da kırsal ev tarzı

K21: Nadia, Kadın, Halk Sağlığı Fakültesi, 1. Sınıf Öğrencisi

Nadia, Doğu Sudan'ın El-Kadarif şehrinde yaşamaktadır. Babası ilkököl eğitimi almış ve başkent Hartum'da bir askeri taburda Sudan ordusunda birinci çavuş rütbesiyle asker olarak çalışmıştır. Emekli olduktan sonra ailesinin yanına El Kadarif'e yerleşmek için geri dönmüştür. Ailesi, El-Kadarif'te üçüncü sınıf bir mahallede dedesinden miras olarak kalan bir evde oturmaktadır. Fatima'nın babasının Sudan silahlı kuvvetlerden aldığı emekli maaşı dışında bir gelir kaynağı bulunmamaktadır. Fatima günde yaklaşık 150 SDG harcamakta ve öğrenci yurdunda kalmaktadır.

Nadia, El-Kadarif mahallelerini şöyle anlatmaktadır:

El-Kadarif mahalleleri farklı derecelerde bulunur. Bunlar; Deem, Hamad, Al Shaigia, Al Janayen ve Al Midan gibi iyi mahallelerdedir. Elektrik ve su gibi hizmetler mevcuttur. Bu mahalleler zenginlerin ikamet ettiği yerlerdendir. Kerfis, Al-Sufi, Wood Al-Kobir mahalleleri ise binaların çimento, demir ve samandan yapıldığı orta sınıftaki mahallelerdir. Bizim mahallemiz üçüncü dereceli mahallelerinden birinde bulunmaktadır. Buradaki evler ise genel olarak samandan yapılmıştır.

Fatima'ya göre, ailesi orta sınıfta yer almaktadır. NS-SEC, asker yarı rutin ve rutin mesleklerinde içermektedir. Bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre ise Fatima'nın ailesi orta altı sosyal sınıfta yer almaktadır.

K22. Haydar, Erkek, Harita Mühendisliği, 2. Sınıf Öğrencisi

Haydar, 7 çocuklu bir ailenin en küçük çocuğudur. Ailesi Beyaz Nil Eyaleti'nden, Omdurman'ın batısındaki bir köye taşınmıştır. Bu köy geçmişte gecekonduların bulunduğu bir yer durumundayken şehir planlaması sayesinde üçüncü sınıf bir mahalleye dönüştürülmüştür. 2007'de mahallenin içme suyu şebekesi, sağlık hizmetleri ve elektrik hizmetleri sağlanmıştır. Nüfus açısından değerlendirildiğinde Arap göçbeleri halkın çoğunluğunu oluşturmaktadır. Haydar'ın ailesi, çocuklarının üniversiteden mezun olup işe girmelerinin ardından Omdurman'ın ikinci dereceli bir mahallesinde satın aldıkları eve taşınmıştır.

Haydar, aile gelirinin kaynakları ile ilgili şunları söylemektedir:

Babam vefat etmeden önce yerel bir yemek lokantası vardı ve buranın gelirinin neredeyse yarısını bizim eğitimimize harcıyordu. Onun ölümünden sonra çalışan tüm kardeşlerim ailemizin ihtiyaçlarını karşılamak için bir araya geldiler, çünkü ailemizin tarım arazileri dışında başka bir gelir kaynağı yoktu. Toplam gelirimiz yirmi bin civarında ve ailemizin ekonomik durumunun iyi olduğunu söyleyebilirim. Ağabeylerim, liseden beri eğitimim için bana ayda yaklaşık 3 bin SDG gönderiyorlar. Günlük giderim arkadaşlarıma kıyasla ortalama düzeydedir. Şimdi ikinci dereceli mahallesinde yaşıyoruz. Bu evin tapusu, babam tarafından ailenin istikrarını sağlamak ve onun mirasçılar tarafından paylaşılmasını engellemek için annemize verilmiştir.

Haydar, kendi sınıflamasına göre, ailesinin orta sınıf olduğuna inanmaktadır. NS-SEC göre bu aile dördüncü sosyal sınıfa yerleştirebilmektedir. Bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre ise orta sosyal sınıfta yer almaktadır.

K23. Asil, Erkek, Sağlık Bilimleri Fakültesi 4. Sınıf Öğrencisi

Güney Darfur eyaletinin Nyala şehrinden olan Asil, dokuz çocuklu bir aileden gelmektedir. Babasının başka bir karısı daha vardır ve ondan da birkaç üvey kardeşi bulunmaktadır. Babası ana gelir kaynağını tarım ve hayvancılıktan (yaklaşık 100 inekten) sağlamaktadır. Asil, temel eğitimini köy okullarında aldığından temel eğitim için paraya ihtiyaç duymamıştır. Sonrasında lise okumak için Nyala'ya taşınmış ve memur yardımcısı olan ağabeyiyle yaşamaya başlamıştır. Ağabeyi onun lise ve üniversitede masraflarını karşılamıştır.

Asil bu durumu şu sözlerle anlatmaktadır:

Tabi ki ben ailenin en genç üyesiyim ve çocukluğumdan beri bana para harcayanlar ağabeylerimdi, babam bana hiç para harcamadı. Babam benim eğitimimi ve yetiştirilmemi ağabeylerimin sorumluluğu olarak görüyordu, benim tüm ağabeylerimi ikinci babam olarak kabul etmemi istiyordu. Bana "Eğer ağabeyinin sözlerini duymadıysan benim sözlerimi de duymamışsındır" diyordu.

NS-SEC sınıflamasında zirai müteahhit, ziraat teknisyeni, çiftçi ve sürü yöneticisi gibi meslekleri dördüncü sınıfa yerleştirmektedir. Bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre ise Asil'in ailesi alt sosyal sınıfta yer almaktadır.

K24.Tacettin, Erkek, İktisat Fakültesi 4. Sınıf Öğrencisi

Tacettin, İktisat Fakültesi'ne özel kabulle gitmiştir. Babası, Mısır'da bir üniversiteden mezun olmuş ancak iç savaş nedeniyle yerinden edilmiştir. Yerinden edildikten sonra özel bir okulda bekçilik de dahil olmak üzere çeşitli mesleklerde çalışmıştır. Daha sonra, Kordofan, Batı Sudan'daki büyük uluslararası teşkilata ait bir ajansın bir şubesinde müdür olarak çalışmaya başlamış ve yeniden bir hayat kurmuştur.

Tacettin bu hikâyeyi şöyle anlatmaktadır:

Babam El Geneina kırsalındaki bir köyünde doğdu, El Geneina'da ilkokul, ortaokul ve lisede okudu. Üniversiteyi Sudan hükümetinin verdiği bursla Mısır'da tamamladı. Mezun olduktan sonra köye döndü ve öğretmen olarak çalıştı. İç savaş nedeniyle yerinden edildiğinde herhangi bir devlet kurumunda herhangi bir mesleğe girmeye çalıştı. Böylelikle ... özel bir okulda resepsiyonist olarak çalıştı. 2005 yılında Darfur Sorunu'nun ardından yabancı kuruluşlar bölgemize geldiğinde, babam bir büyük uluslararası örgütü teşkilatında nöbetçi olarak çalışmaya başladı. Şimdilerde örgütün Sudan'ın bir kentindeki şubesinin müdürü olarak görev yapmaktadır. Babamın uluslararası organizasyonlarda işe girmesi eğitimimde bana çok yardımcı oldu Burada çalışmaya başlamadan önce normal devlet okul ücreti olan 150 SDG'yi ödeyemediğini hatırlıyorum. Eğer babam uluslararası organizasyonlarda çalışmasaydı özel bir okulda veya Hartum Üniversitesi'nde okumayı hayal bile edemezdim.

Tacettin'in verdiği bilgiye göre babasının toplam aylık maaşı yaklaşık 4000 ABD dolarıdır. Babası bu gelirin yanında, satın aldığı büyüklüğü yirmi dönümden fazla olan bir çiftlikte tarımsal faaliyetler gerçekleştirmektedir. Buna ek olarak, Al-Geneina'da bir evi ve Omdurman şehrinin bağlı ikinci sınıf bir mahallesinde büyük, iyi inşa edilmiş bir evi ve Al-Aubyad'da bir arsası bulunmaktadır.

NS-SEC kategorisine göre, Tacettin'in ailesi, babasının mesleğinin yöneticilik olması sebebiyle birinci sosyal sınıfta yer alıyor görünmektedir. Bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre ise üst altı sosyal sınıfta yer almaktadır.

K25. Mohanad, Erkek, Fen Fakültesi 2. Sınıf

Mohanad, Hartum'un ikinci sınıf semtinde, dedesinden miras kalan evinde yaşamaktadır. Babası Doğu Avrupa ülkelerinden birinde elektrik mühendisliği bölümünden mezun olmuştur ancak şu an kendisine miras olarak kalan bir dizi dükkânı kiralarak yaşamını idame ettirmektedir. Aynı zamanda nadir hayvan, kuş ve süs kuşu yetiştirme ticareti de yapmaktadır. Mühendislik diploması almasına rağmen mühendislik dışında işler yapmasının nedenini Mohanad şöyle anlatmaktadır:

Babam mezun olup Sudan'a döndükten sonra önceki rejim döneminde elektrik mühendisi olarak işe başvurmuş ve görüşmeye gittiğinde kendisine Kuran'dan kaç sureyi ezberlediği sorulmuş, babam da cevaplamış. Bunlar babamın elektrik mühendisliğinden mezun olduğumu kanıtlayan sorular değil. Mahalledeki vaiz memurundan bir tavsiye vermesini istemiş ve ona sormuş: "Tüm bunların elektrikle ilişkisi nedir?". Sonrasında hükümetle ilgili işlerde umudunu kaybetmiş. Onu Doğu Avrupa'dan gelen bir komünist olarak görüyorlardı. Annem Sudanlı değil, O ...(Doğu Afrika'da bir ülke)'lı ve ...(Doğu Avrupa'da bir ülkede)'da ekonomi ve hukuk okumuştur. Birkaç yıl İngilizce eğitim veren bir okulda öğretmen olarak çalışmıştır.

Mohanad, ailesinin mali durumu hakkında ise şunları söylemektedir:

"Olağanüstü bir aileyiz yani her yıl Sudan dışına turizm için seyahat edecek kadar zengin değiliz ama turizm için her 4 yılda bir seyahat etme şansımız var. Demek istediğim, belki orta veya orta üstü aile olduğumuzu söyleyebilirim."

NS-SEC sınıflamasına göre Mohanad'ın babasının kendi hesabına çalışan olması sebebiyle dördüncü, bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre ise orta sosyal sınıfta yer aldığı görülmektedir.

K26. Harun, Erkek, Matematik Bilimleri 3. Sınıf Öğrencisi

Harun, Güney Darfur eyaletindeki Nyala'da ailesiyle birlikte sahip oldukları evde yaşamaktadır. Babası liseye eşdeğer olan Kur'an-ı Kerim Enstitüsü'nde okumuştur. Sonrasında Polis Teşkilatına katılmış ve siyasete girmiştir. ... yılında milletvekili seçilmiştir. Halen Polis Teşkilatında çalışmaktadır. Harun'un ailesi on kişiden oluşmaktadır. Tüm

kardeşleri Sudan'daki üniversitelerin yönetim, dil, veterinerlik ve mühendislik gibi alanlarından mezun olmuşlardır.

Harun mali açıdan bağımsız olduğunu ve ailesinden veya başka bir kişiden destek almadığını şöyle söylemektedir.

Lise ikinci sınıftan itibaren, maddi olarak bağımsız oldum. Lise son sınıfa hazırlanırken bile, özel okula kendi paramla başladım ve üniversiteye girdim. Aynı zamanda kendime de baktım. Kardeşlerimin çalıştığı doğru ama ben tamamen kendi kendime yetiyorum ve aileden destek almıyorum. Bunu iyi bir şey olarak görüyorum. Bu nedenle bazen fabrikalarda, bazen lokantalarda, bazen otellerde bazen de markette, günde 16 saat çalışıyorum. Akademik durumumun bu bağlamda ele alırsanız olumsuz etkilenmesi gerekir.

Bu açıklama nedeniyle Harun ailesi ve kendisinin farklı sınıflandırmalara tabi tutulması gerekmektedir. Ancak sosyal hareketlilikte analize ailenin sosyal ve kültürel geçmişi de dahil edilmektedir. Buna göre NS-SEC göre Harun, altıncı sınıfta; bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre ise alt sosyal sınıfta yer almaktadır.

K27. Kemal, Erkek, Fen Fakültesi 5. Sınıf Öğrencisi

Kemal, Beyaz Nil bölgesinde doğmuş ve hayatının çoğunu orada geçirmiştir. Tüm akademik hayatı yaşadığı şehirde bulunan ordu okullarında geçmiştir. Beş kardeşi bulunmaktadır. Kardeşlerinin hepsi üniversitelerden mezun olmuştur. Annesi öğretmen, babası ise lise mezunudur ve tüccar olarak çalışmaktadır. Beyaz Nil bölgesi şehirlerinde biri restoran diğeri bakkal olmak üzere iki dükkânı vardır. Kemal, eğitim masrafları için kimin sorumlu olduğuyla ilgili şunlardan bahsetmektedir:

Anaokulundan liseye, eğitime para harcayan babamdı. Ama üniversiteye başladığımdan beri kardeşim benimle aynı şehirde yaşıyor. Benim eğitim masraflarımı karşılamaya başladı. Onu ikinci babam olarak görüyorum. Erkek kardeşim Elektrik Mühendisliği Kolejinde mezun oldu ancak bir gün bile mühendis olarak çalışmadı, doğrudan ticarete atıldı. Şimdi Hartum'da tıbbi cihaz satan iki mağazası bulunmaktadır.

Kemal, günlük giderinin günde yaklaşık 150 SGD olduğunu tahmin etmektedir ve araştırmacıya, kardeşinden ayda 4,500 pound para aldığını bildirmiştir.

Bu çalışma, sosyal sınıfın Sudan'daki üniversitelerin öğrencilerin üniversiteye girişteki eğitim başarı durumlarına etkisiyle ilgilenmektedir. Bu yüzden, öğrencinin üniversiteye girdikten sonra harcamayı devralan erkek kardeşinin sosyal sınıfına değil, liseye kadar kendisinin iktisadi sorumluluğunu üstlenmiş olan ebeveyninin sosyal sınıfına daha fazla odaklanılmaktadır. NS-SEC sınıflandırmalarına göre, bakkal mesleği dördüncü sosyal sınıfta sınıflandırılır ve küçük serbest meslek sahiplerini içerir. Bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre bu vaka orta sosyal sınıfta yer almaktadır.

Tablo 16, üçüncü grubun katılımcılarının kimler olduğunun kısa bir betimlemesini göstermektedir.

Tablo 16. Üçüncü Grubun Katılımcılarının Kimler Olduklarının Kısa Betimlemesi

Üçüncü grup						
Katılımcı No	Cinsiyeti	Takma İsmi	Kayıtlı olduğu fakülte/bölüm	Üniversiteye kabul şekli	Geldiği yer	Ailesinin sınıf konumu
	Erkek	Hafız	Fen Fakültesi	Genel	Kassla	Orta altı
Katılımcı 21	Kadın	Nadia	Halk Sağlığı	Genel	El-Kadarif	Orta Altı
Katılımcı 22	Erkek	Haydar	Harita Mühendisliği	Genel	Hartum/Oumdurman	Orta
Katılımcı 23	Erkek	Asil	Sağlık Bilimleri	Genel	Guney Darfur	Alt
Katılımcı 24	Erkek	Tacettin	İktisat	Özel	Batı Darfur	Üst altı
Katılımcı 25	Erkek	Mohand	Fen Fakültesi	Genel	Hartum	Orta
Katılımcı 26	Erkek	Harun	Matematik Bilimleri	Genel	Guney Darfur	Alt
Katılımcı 27	Erkek	Kamal	Fen Fakültesi	Genel	Beyaz Nil	Orta

5.4. DÖRDÜNCÜ GRUPTA YER ALAN KATILIMCILARIN SINIF PROFİLLERİ

Dördüncü grup, en düşük %75 ve en yüksek %80'lik bir kabul oranı ile Hartum Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerine kabul edilen öğrencileri içermektedir. Bu fakülteler, uygulamalı bilim fakülteleri ve insan bilimleri alanındaki fakülteler arasında dağılım göstermektedir. Bu bölümdeki katılımcılar aşağıda 4 tanesi eğitim fakültesi, 1'i İngiliz dili ve sosyal bilimler, 1'i tarih bölümü ve 1'i fizik bölümü olarak belirtilmiştir.

Cinsiyete göre ise katılımcılar 6 kız ve 1 erkek öğrenciden oluşmakta olup, coğrafi bölge açısından Hartum ve Nil Nehri eyaletinden birer öğrenci; Kızıldeniz, Gezira ve Batı Kordofan eyaletlerinin her birinden birer öğrenciyi içermektedir.

Dördüncü Grubun Katılımcılarının Sosyal Sınıf Tanımları:

K28. Tibyan, Kadın, Eğitim Fakültesi, Biyoloji Bölümü 1. Sınıf Öğrencisi

Tibyan, Sudan'ın kuzeyinde bulunan Nil Nehri eyaletinin büyük bir şehrinde lise okumuştur. Ailesi o zamanlar Hartum'da, üçüncü sınıf bir mahallede yaşamıştır ancak sonrasında Nil Nehri eyaletine taşınmış ve büyükbabasıyla yaşamayı tercih etmişlerdir. Tibyan'nın babası çalışmamakta, oturdukları mahallenin pazarında az sayıda işçi çalıştırdığı birkaç dükkân işletmektedir. Babası sadece orta eğitimi bitirmiştir. Tibyan, günlük masrafları için babasından 60 SDG almaktadır. Tibyan'nın ailesi kendilerine ait olan bir evde yaşamaktadır. Ailenin herhangi bir tarım arazisi, mülkü veya arabası bulunmamaktadır. Amna ve kardeşleri devlet okullarında okumaktadır.

Tibyan, 10'dan az işçi çalıştıran küçük bir dükkân sahibi olan babasının mesleği nedeniyle NS-SEC'ye göre dördüncü sınıfa (küçük işverenler ve kendi hesabına çalışanlar) dahil edilmektedir. Bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre de bu aile orta altı sosyal sınıfta yer almaktadır.

K29. Takwa, Kadın, İngiliz Dili ve İngilizce Bölümü, 5. Sınıf Öğrencisi

Takwa, Kızıldeniz eyaletinde Port Sudan kentinde yaşamaktadır. Babası bir matbaada müdür olarak çalışmaktadır ve aynı zamanda oraya ortaktır. Ailesi, Port Sudan'da ikinci sınıf bir mahallesinde, babasına ait büyük bir evde yaşamaktadır. Ailenin gelir kaynağını; babasının matbaadan aldığı maaş ve matbaadan ortaklıktan gelen karı, körfez ülkelerinden birinde doktor olan kız kardeşi ile Suudi Arabistan'da mühendis olarak çalışan erkek kardeşinin maaşları oluşturmaktadır. Temelde, doktor olan kız kardeşi, Takwa'nın üniversite eğitiminin masraflarından sorumludur ve her ay 5.000 Sudan poundu göndermektedir. Takwa, üniversiteye bağlı öğrenci yurdunda kalmaktadır.

Takwa, ailesini sıradan bir aile diyerek orta sınıf olarak sınıflandırmaktadır, ancak mahalle sakinlerin tarafından sağlanan başka bir değerlendirmeyi şu sözleriyle açıklamaktadır:

Sıradan bir aileyiz, ama belki de insanlar bizi zengin bir aile gibi düşünüyor olabilir. Çünkü Suudi Arabistan'da çalışan erkek kardeşim her tatile geldiğinde zenginlik işareti olan lüks araçlarla gelir. Aynı şekilde eğlenceyi seven bir aileyiz. Mesela her yılbaşında, akrabalarımız ailemizi ziyaret ediyor ve bizimle neşe dolu bir hafta geçiriyorlar.

Bu aile, Takwa'nın ortaokul ve üniversite öncesi düzeydeki eğitiminden sorumlu olması sebebiyle babasının veya şu anda eğitiminden doğrudan sorumlu olan kız kardeşinin konumuyla tarif edilebilir. Ancak araştırmacı, çalışma konusunun liseden üniversite düzeyine kadar geçen süreyi ele alması ve o dönemdeki harcamalardan sorumlu olması sebebiyle babanın konumunu kullanmayı tercih etmektedir. Ayrıca, aile uzun yıllar sınıf konumunu babadan almış olduğu için de baba tercih edilmiştir.

Takwa, 10'dan az işçi çalıştıran küçük bir matbaa sahibi/ortaklığı olan babasının mesleği nedeniyle NS-SEC'ye göre dördüncü sınıfa (küçük işverenler ve kendi hesabına çalışanlar) dahil edilmektedir. Bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre de orta sosyal sınıfta yer almaktadır.

K30. Maryam, Kadın, Eğitim Fakültesi, Eğitim Psikolojisi Bölümü, 4. Sınıf Öğrencisi

Batı Kordofan eyaletinde, Güney Sudan Cumhuriyeti sınırlarında bulunan bir kasabadan olan Maryam, Eğitim Fakültesi Eğitim Psikolojisi Bölümü öğrencisidir. Babası ise ortaokul eğitimini tamamlamış Sudan Halk Silahlı Kuvvetlerinde (SHSK) asker olarak çalışmaktadır. Ailede sadece o bölgedeki nüfusun temel besin maddesi olan “zura”yı (sorgum) sağlamak için küçük bir alanda "yağmurlu tarım" dışında herhangi bir ekonomik faaliyet yapılmamaktadır. Ailenin tüm çocukları hala farklı eğitim aşamalarında olduğu için onlar çalışmamakta ve aileye maddi destek vermemektedirler. Annesi aynı kasabada bir lisede temizlikçi olarak çalışmaktadır. Annesi Maryam'ın babasından 2016'da ayrılmıştır ve Maryam'ın yedi öz kardeşi bulunmaktadır. Arap göçebelere olan bu aile, çocukların eğitimi için bu kasabaya yerleşmişlerdir. Ailenin saman ve ağaçların dallarıyla yapılmış ve bir köy evini andıran bir evi bulunmaktadır (Bkz. Şekil.7). Maryam, Eğitim Fakültesi içinde bulunan öğrenci yurdunda kalmaktadır ve günlük ücreti 70 SDG civarındadır.

Maryam bazı nedenlere göre ailesini fakir bir aile olarak sınıflandırmaktadır ve bununla ilgili şunları söylemektedir:

Ailemizin geçim kaynağı esas olarak babamın maaşına, çiftçiliğe ve orduda çalışmadığı günlerde kasaba pazarında küçük bir satıcı olarak yaptığı işte dayanmaktadır. Kardeşlerim henüz çalışmıyorlar bu yüzden geliri sınırlı bir aileyiz, öyle düşünüyorum.

NS-SEC'ye göre, askerlerin işleri üçüncü sınıf olarak sınıflandırılmaktadır. Ancak askeri işler Sudan'da en düşük maaşlı işler arasında yer aldığı ve ek olarak babasının gelirinden yararlananların sayısı yaklaşık 9 kişi olduğu için bu aile orta sınıfın ayrıcalıklarından yararlanamamaktadır. Bu nedenle araştırmacı, onları emek ve yarı rutin meslekleri içeren dördüncü katmanda sınıflandırmaktadır. Araştırmacı tarafından hazırlanan prosedür kategorisi, onları işçi sınıfı ve küçük işlerin olduğu alt sosyal sınıfa yerleştirmektedir.

K31. Sanaa, Kadın, Eğitim Fakültesi, Kimya Bölümü, 1. Sınıf Öğrencisi

Sanaa'nın babası öğretmendir ve Öğretmenler Sendikası Üyesi olarak çalışmaktadır. Annesi ise Omdurman üçüncü dereceli bir mahallede bulunan bir temel okulda öğretmen olarak

çalışmaktadır. Aile üyelerinin çoğu öğretim alanında çalışmaktadır. Aile, Kuzey Sudan'da bulunan orta büyüklükte bir şehirden gelmiş ancak çalışmak için başkente göç etmiştir. Ebeveynlerin yanı sıra dört çocuktan oluşan ailenin Omdurman'ın üçüncü bir dereceli mahallesinde bir evleri bulunmakta, ebeveynlerin maaşı dışında başka gelir kaynağı ise bulunmamaktadır.

NS-SEC, öğretmenlerin temel aşamadaki işlerini ikinci kademe olarak sınıflandırmaktadır. Bununla birlikte, Sudan'daki işlerin maaş yapısının gerçekleri, öğretmenlerin maaşlarının kamu hizmetindeki en düşük maaşlardan biri olduğunu ancak babasının sendikada çalışmasının ailenin sınıflandırmasını etkilediğini göstermektedir. Bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre de orta sosyal sınıfta yer almaktadır.

K32. Hud, Erkek, Eğitim Fakültesi, Kimya Bölümü, 2. Sınıf Öğrencisi

Hud'un babası, inşaat mühendisliği mezunu olmamasına rağmen inşaat alanında müteahhit olarak çalışmaktadır. Hud babasının mesleki ve gelir durumunu şöyle özetlemektedir:

Babam bir müteahhit, ama tabii ki diploması yok. Ancak Irak Cumhuriyeti'nde çalışırken müteahhitlik konusunda tecrübe kazanmıştır. Babam bazen bir seferde iki ev inşaatı teklifi alıyor, bu yüzden aylık geliri çok yüksek ama gelir miktarını tahmin edemiyorum. Ancak her iki yılda bir 200.000 Sudan poundu fiyatına yeni bir ev aldığını ve günlük gelirin yaklaşık 5.000 SGD olduğunu söyleyebilirim.

NS-SEC'e göre, bir inşaat müteahhidinin mesleği, belirli bir akademik yeterlilik gerektirmemekle birlikte, ancak sahada uygun deneyimi sağlayan mesleki eğitimi alarak sahaya girmek mümkündür. Bu meslek sahipleri, çok sayıda işçiye sahip serbest meslek sahipleri sınıfı olan dördüncü sınıfta, bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre ise Hud'un ailesi orta sosyal sınıfta yer almaktadır.

K33. Tayba, Kadın, Tarih Bölümü, 2. Sınıf Öğrencisi

Tayba, Eğitim Fakültesi Tarih Bölümünde okumaktadır. Ailesi ise şu anda Nil Nehri eyaletindeki orta büyüklükte bir kentte yaşamaktadır. Tayba, babasının özel bir şirkette satış temsilcisi olarak çalıştığını ve aylık 4.500 Sudan poundu maaş aldığını ifade etmektedir.

Tayba'nın ailesinin Port Sudan'da bir evi bulunmaktadır. Babasının maaşı dışında başka gelir kaynağı yoktur. Annesi ise ev hanımıdır ve herhangi bir ekonomik faaliyette bulunmamaktadır. Ebeveynlerinin eğitimi lisenin ötesine geçmemiştir.

NS-SEC'e göre bu aile (kollektör satışı ve kredi temsilcileri) 6. seviyedeki yarı rutin meslekler altında sınıflandırılmıştır. Bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre ise Tayba'nın orta altı sosyal sınıfta yer almaktadır.

K34. Manahil, Kadın, Fizik Eğitimi, 5. Sınıf Öğrencisi

Gezira Eyaletinde bir köyünde doğmuş ve yaşamıştır. Manahil'in babası inşaat işçisi olarak çalışmaktadır ve yaklaşık 7 dönümlük arazinin sahibidir. Aile sonbaharda mısır yetiştirmek için yağmurlu tarım yapmaktadır. Başka bir gelir kaynakları bulunmayan aile hala aynı köyde yaşamaktadır ve orada kendilerine ait basit bir köy evleri bulunmaktadır.

NS-SEC'ye göre, inşaat sektöründeki işçilik 7. seviye (rutin meslekler) altında kategorize edilmiştir. Sudan'da işçinin yalnızca talep üzerine (çağrı üzerine) aralıklı olarak çalışma fırsatı bulabildiği ve aynı zamanda herhangi bir iş veya geçim güvenliğinden yoksun olduğu için inşaat alanının doğasına göre araştırmacı, bu aileyi "precrait" olarak altı sınıf içerisinde sınıflandırmaktadır. Tablo 17 dördüncü grubun katılımcıları kimler olduklarının kısa bir betimlemesini sunmaktadır.

Table 17..Dördüncü Grubun Katılımcılarının Kimler Olduklarının Kısa Betimlemesi

Dördüncü Grup						
Katılımcı No	Cinsiyeti	Takma İsmi	Kayıtlı Olduğu Fakülte/Bölüm	Üniversiteye Kabul Şekli	Geldiği Yer	Ailesinin Sınıf Konumu
Katılımcı 28	Kadın	Tibyan	Eğitim Fakültesi, Biyoloji Bölümü	Genel	Nehri Elnil/Aldamer	Orta Altı
Katılımcı 29	Kadın	Takwa	Eğitim Fakültesi, İngilizce Bölümü	Genel	Kızıl Deniz	Orta
Katılımcı 30	Kadın	Maryam	Eğitim Fakültesi, Psikolojisi Bölümü	Genel	Batı Kordofan	Alt

Katılımcı 31	Kadın	Sanaa	Eğitim Fakültesi, Kimya Bölümü	Genel	Hartum/ Oumdurman	Orta
Katılımcı 32	Kadın	Hud	Eğitim Fakültesi, Kimya Bölümü	Genel	Hartum/ Oumdurman	Orta
Katılımcı 33	Kadın	Tayba	Eğitim Fakültesi, Tarih Bölümü	Genel	Nehri Elnil /Atbara	Orta Altı
Katılımcı 34	Kadın	Manahil	Eğitim Fakültesi, Fizik Eğitimi	Genel	Gezira	Alt

5.5. BEŞİNCİ GRUPTA YER ALAN KATILIMCILARIN SINIF PROFİLLERİ

Beşinci grup, %70-75 başarı kabul oranı ile üniversitelere giren altı öğrenciden oluşmaktadır. Bu öğrencilerin kayıtlı oldukları programlar şu şekildedir: Ziraat Fakültesi (3 öğrenci), Eğitim Fakültesi (3 öğrenci). Eğitim Fakültesi öğrencilerinin bölümleri ise; Beden Eğitimi (1 öğrenci) ve Beslenme Bölümü (1 öğrenci)dür. Bu grupta bulunan öğrencilerin ikisi kız dördü erkektir.

Beşinci Grubun Katılımcılarının Sosyal Sınıf Tanımları:

K35. Jalal, Erkek, Ziraat Fakültesi, 4 Sınıf Öğrencisi

Jalal, Ziraat Fakültesinde okumaktadır. Al-Fasher yakınlarındaki küçük bir köyden gelmiştir. Al-Fasher, Jalal'ın ilk ve lise öğrenimini ağabeyinin bakımını altında geçirdiği ara lokasyon gibi görünmektedir. Jalal'in babası, evlendikten sonra Sudan dışında hayatının çoğunu, çok fazla gelir getirmeyen marjinal işlerde çalışarak; Libya, Irak ve Suudi Arabistan'da geçirmiştir. Annesi, hayatının ana kahramanıdır ve ölümüne kadar ona hem annelik hem de babalık yapmıştır. Jalal'ın ebeveynlerinin eğitimi, Kuran inzivasında geleneksel bir din eğitimidir. Jalal, annesinin vefatının ve babasının yurt dışından dönmesinin ardından ailesinin durumundaki değişimden şöyle bahsetmektedir:

Annem, ağabeyimi okula devam etmeye teşvik etmek ve babamın yokluğundan kaynaklanan psikolojik ve ekonomik boşluğu doldurmak için babamın yurt dışında olduğu zamanlarda tarımda çalıştı. Çünkü eğitimle kendimizi daha iyi hale getirebileceğimize inanmıştı. İlkokul dördüncü sınıfta annemin ölmesiyle ailenin geri kalan üyeleri Al Fasher'deki ... Mahallesi'ne kardeşimin evinin yanındaki bir eve

taşındılar. Babam, Libya'dan döndükten sonra başka kadınla evlendi. Ölmeden önce üç kızı daha oldu. Şimdilerde ağabeyim, babamın dul eşi ve kız kardeşlerimiz için harcama yapmakta ve evinin sorumluluğunun yanı sıra benim eğitim masraflarımı da karşılamaktadır. Ağabeyim ... Üniversitesinde Ekonomi okudu. ... Bankası'nda muhasebeci olarak çalışmaktadır.

Jalal, Ziraat Fakültesi içindeki öğrenci yurdunda kalmaktadır ve aylık harcaması 3 bin SDG civarındadır. Jalal, diğer kardeşlerinin kendi aile işlerini idare ettiklerini ve bu yüzden ailenin banka muhasebecisi olan erkek kardeşinin gelirin bağı olduğunu ve erkek kardeşinin gelirin ailenin geçinebilmesi için yeterli olduğunu belirtmektedir. Çünkü erkek kardeşinin geliri, ailesinin ve Jalal'ın aylık harcamalarının yanı sıra, babasının dul eşi ve annesinin ailesi de dahil olmak üzere çok sayıda aile üyesi arasından paylaşılmaktadır.

NS-SEC sınıflandırmasına göre, bir bankada çalışan bir muhasebecinin işi, benzeri idari işler gibi ikinci üst kademe olarak sınıflandırılmaktadır. Ancak aylık gelirin dağıtıldığı kişi sayısı dikkate alındığında, Jalal'ın kardeşinin maaşını toplamda üç aileye dağıttığını görmekteyiz, ki bu da ailenin bu sınıfta sınıflandırılmasını zor ve mantıksız kılmaktadır. Araştırmacının benimsediği prosedür kategorisine göre ise bu aile orta altı sınıfta yer almaktadır.

K36. Babiker, Erkek, Ziraat Fakültesi 2. Sınıf Öğrencisi

Kassala eyaletinin bir köyünde doğmuş ve Hudandawa kabilesinden olan Babiker, babasının mesleği ve mülkleri hakkında şunları söylemektedir:

Tabi ki babam aslen Kassala eyaletinde başka bir köyün mensubu ve annemle evlenmek için köyümüze gelip yerleşmiştir. Bu yüzden bir çiftliği veya tarım arazisi yoktur. Babam bir demirciydi ve köyümüzde küçük bir atölyesi vardı. Ancak bir sırt hastalığı vardı ve bu da görece çalışmasına engel oldu. Bazen amcamın sahibi olduğu küçük bir bakkalda satıcı olarak çalışıyor. Babamın gelirini tahmin edemiyorum ama günü gününe rızkıyla yaşadığını söyleyebilirim. Annem, köydeki temel okulda öğretmen olarak çalışıyor. Benim eğitim masraflarımı babam karşılıyor. Benim günlük harcadığım para 100 SDG civarında yani ayda 3 bin pound harcıyorum. Bu parayla günde sadece iki öğün yemek ve bir bardak meyve suyu alabiliyorum. Daha fazlası için yeterli değil. Öğrencilerin destek fonu "kefalet'ine" (destek) başvurduğum ama şu ana kadar öğrenim ücretim 3500 SGD olmasına rağmen oradan tek kuruş alamadım. Desteğin ayda 200 SDG olduğunu öğrendim!

Babiker'in babası köydeki küçük bir dükkânda nadiren çalıştığı zamanlar dışında işsizdir. Bu bağlamda, Babiker'in babası iş istikrarından, sosyal güvenceden yoksun ve kalıcı bir gelir kaynağına sahip değildir. Babiker'in babasının sosyo-ekonomik özellikleri, Mike Savage'ın "Precarit" olarak adlandırdığı yeni sosyal sınıf tanımıyla tutarlıdır.

NS-SEC, hiç çalışmayan ve uzun süreli işsiz olanları sosyal sınıf yapısının en alt sınıfında koyar. Babiker ve ailesi, bu çalışmada kullanılan prosedüre göre de 'alt' sınıfta yer almaktadır.

K37. Adam, Erkek, Ziraat Fakültesi, 1.Sınıf Öğrencisi

Kendisi henüz annesinin karnındayken babası ölen Adam, Kuzey Darfur'daki... köyünde doğmuştur. İç savaş nedeniyle göç etmiş, uzun bir yolculuğun ardından kendisi ve ailesi, Al Fasher şehri yakınlarındaki bulunan mülteci kampına yerleşmiştir. Adam'nın annesi kampta kalırken, kendisi Al Fasher'de kuzeniyle yaşamak üzere oradan taşınmıştır. Kuzeni, üniversite giriş sınavına ve Hartum Üniversitesi Ziraat Fakültesine kabul edilene kadar Adam'ın tüm eğitim masraflarını üstlenmiştir. Adam dünyaya gelmeden önce babası üç kadınla daha evlenmiştir. Bu evliliklerden çok sayıda çocuğu olmuştur ancak bu çocukların hiçbiri eğitim almamıştır ve okuma yazma bilmemektedirler. İç savaş onları Kuzey Darfur'da ayrı bölgelere dağıtmıştır.

Adam şunları söylemektedir:

Bir mülteci kampından çıkıp kuzenimle yaşamaya karar verdim. Ona gitmeseydim, beni arayıp soran kimse olmazdı. Geldiğim bu eğitim seviyesine de ulaşamazdım. Bu süreçte annemle ve benimle ilgilenen tek kişi kuzenim oldu. Kuzenim yıllarca seyyar satıcılık yaptıktan sonra Al-Fasher çarşısında küçük bir dükkânda tüccar olarak çalışmaya başladı. Kendisi erdemli bir insan ve o olmasaydı bu aşamaya gelemezdik. Kuzenim Al Fasher'in çevresinde bir gecekonduya yaşıyor. O, ailemizde liseyi bitiren tek kişi, ancak ekonomik koşullar nedeniyle üniversite okuyamamış.

Adam, ilkokula devam edebilmesi için gereken parayı kazanmak amacıyla erken yaşlardan itibaren tarımda yevmiyeli bir işçi olarak çalışmaya zorlanmıştır. Adam, eğitimi süresince, kuzeninin ekonomik koşulları kötüleştiği ve okul ücretlerini karşılayamadığı için birçok kez

okuldan atılmıştır. Üniversiteye giriş sınavından sonra Adam, Omdurman'da hamal olarak çalışmaya başlamış ardından eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli parayı toplamak amacıyla günde 12 saat bir fabrikada işçi olarak çalışmak zorunda kalmıştır. Bu sırada kuzeni öğrenim ücretlerini ödemeye devam etmiştir. Adam, tatilde çalışarak kazandığı paranın yeterli olması için günde sadece iki öğün yemek yediğini ve iki hafta boyunca 1000 SDG yetmesi için kahvaltının yanına “sabah çay⁷'ni” almadığını söylemektedir.

Öğrenci olan Adam'ın velisinin pozisyonu NS-SEC e göre, “Küçük işverenler ve kendi hesabına çalışanlar” kategorisinde olduğu için Adam'ın sınıflandırması dördüncü sınıfta olacaktır. Ama Eğer Adam düzensiz çalışan vasıfsız bir işçi olarak alınırsa, NS-SEC onu, hiç çalışmayan ve uzun süreli işsiz olanları koyduğu sosyal sınıf yapısının en alt sınıfına koyar. Bu çalışmada kullanılan prosedüre göre de Adam ‘alt’ sınıfta yer almaktadır.

K38. Khalid, Erkek, Spor ve Beden Eğitimi 1. Sınıf Öğrencisi

Khalid'in geleneksel ayakkabı imalatçısı olan babası günde yaklaşık dört ayakkabı yapmaktadır. Günlük geliri, ayakkabı başına kârı olan yaklaşık 200 pound, tüm ayakkabıları satması durumunda ise 600 ila 800 pound arasında değişmektedir. Khalid, babasının genellikle tüm ayakkabıları satmadığını belirtmektedir. Khalid'in babası ayakkabı imalatının yanı sıra sonbahar mevsiminde yaklaşık 20 Muhamas (yaklaşık 25 dönüm) mısır ve dura tarımı yapmakta, buradan elde ettiği mamul sezon başına 65 çuvalı geçmemektedir. Ayrıca evin süt ihtiyacı için de birkaç koyun yetiştirmektedir. Khalid'in ailesi; babası, babasının iki eşi ve altısı şu anda üniversite okuyan 14 çocuktan oluşmaktadır. Khalid, ailesinin evinin saman ve çamurdan yapıldığını belirtmekte ve mahalledeki komşularına kıyasla ailesini fakir olarak tanımlamaktadır.

Khalid, babasının okulda ve üniversitede okuyan çocuklarının ihtiyaçlarını ne ölçüde karşılayabildiğini şu sözlerle anlatmaktadır:

Ailemin, en küçüğü şimdi anaokulunda, en büyüğü ise üniversitede okuyor. Bu kadar çok sayıda çocuğun masraflarının karşılanabileceğini düşünmüyorum. Ailemden aldığım

⁷ Sudan'daki bu ifade, aşırı yoksulluğu ve tam bir kemer sıkma durumunu gösterir.

parayla üniversiteye gittiğim zaman günlük hayatımı zorlukla idare ediyorum. Şu an günlük giderim 120 SDG ve Omdurman'da oturan ablamla yaşıyorum.

NS-SEC e göre, Khalid'in babasının mesleği “Küçük işverenler ve kendi hesabına çalışanlar” kategorisinde yer aldığı için Khalid'in dördüncü sınıfta yer almaktadır. Ancak, bu çalışmada kullanılan prosedür kategorisine göre de bu aile alt sosyal sınıfta yer almaktadır.

K39. Fajr, Kadın, Eğitim Fakültesi Matematik Bölümü, 3. Sınıf Öğrencisi

Fajr, Eğitim Fakültesi Matematik Bölümü'nde okumaktadır. Kendisi Eğitim Fakültesinde okumak istememiş ancak üniversiteye giriş sınavında aldığı notlar ona Hartum Üniversitesi'nde Eğitim Fakültesinde okumaktan başka bir seçenek bırakmamıştır. Mensubu olduğu sınıf konumu, onu eğitimini hızlı bir şekilde tamamlamaya ve yeni bir hayat kurmaya zorlamaktadır. Fajr, babasının baş komisyoncu, annesinin ise ortaokulda fen bilgisi öğretmeni olarak çalıştığı bir ailede büyümüştür. Ancak annesinin üniversiteye giriş sınavlarına girmesine iki hafta kala vefat etmesi hayatını değiştirmiştir. Fajr bu değişimi şöyle anlatmaktadır:

Aslen evimiz Hartum çevresinde bulunan bir kasabadaydı ve orada ilkokulu ve lisenin bir kısmını okudum. Lise son sınıfı Hartum'daki ünlü özel bir okulunda okudum. O süreçte ailemizin gelirinin yaklaşık %50'si benim ve kardeşlerimin okul masraflarına gidiyordu. İlkokul ve lisede, lise öğretmeni olan annem ve üniversite okumayan babam masraflarımızı karşılıyordu. Babam o sırada Sudan dışında bir gurbetçiydi. Şimdi ise babam Sudan'da ancak istikrarlı bir işi yok. Amcamın benzin istasyonu ile akaryakıt getiren şirketler arasında aracılık yapıyor ve bu şekilde günlük para kazanıyor. ... Annemin ölümünden sonra, babam başka bir kadınla evlendiği ve ondan iki çocuğu olduğu için büyükannemle kalıcı olarak yaşamaya başladım. Ama büyükannem de vefat etti. Bu yüzden teyzemle Omdurman'da üçüncü dereceli mahallede yaşamaya başladım. Teyzemin evi Eğitim Fakültesine nispeten yakın ve genellikle sabah üniversiteye arabasıyla gidiyor ve toplu taşıma araçlarıyla dönüyorum. Günlük giderim 120 SDG civarında.

Fajr bu çalışmada kullanılan sınıflandırmaya göre orta altı sınıfta yer almaktadır.

K40. Nessim, Kadın, Eğitim Fakültesi, Beslenme Bölümü, 2. Sınıf Öğrencisi

Nessim'in babası üniversite mezunudur ve bir sigorta şirketinin bölümlerinden birinin başkanı olarak çalışmaktadır. Annesi ev hanımıdır ve herhangi bir işle uğraşmamaktadır. Babasının Sudan'ın en büyük şirketlerinden birindeki prestijli bir işi olmasına rağmen, ailenin Hartum'da bir evi bulunmamaktadır. Aile, Hartum'un prestijli bir semtinde 15 yıldan fazla bir süredir kiralık bir evde yaşamaktadır. Nessim, ilkokulu bir özel okulda ve yine ünlü bir özel okulda liseyi bitirmiştir. Üniversiteye toplu taşıma ile gidip gelmektedir.

NS-SEC, Nassim'in babasının işini finans kuruluşları yöneticileri kategorisine koymaktadır ve analitik sınıfı 2'dir. Nessim'in ailesi, bu çalışmada kullanılan vakaların sınıflandırılmasına göre orta sosyal sınıfta yer almaktadır. Tablo 18, beşinci grubun katılımcılarını kısaca betimlemektedir.

Tablo 18..Beşinci Grubun Katılımcılarının Kimler Olduklarının Kısa Betimlemesi

Katılımcı no	Beşinci Grup					
	Cinsiyeti	Takma ismi	Kayıtlı olduğu fakülte/bölüm	Üniversiteye kabul şekli	Geldiği yer	Ailesinin sınıf konumu
Katılımcı 35	Erkek	Jalal	Ziraat Fakültesi	Genel	Kuzey Darfur	Orta altı
Katılımcı 36	Erkek	Babikir	Ziraat Fakültesi	Genel	Kassala	Altı
Katılımcı 37	Erkek	Adam	Ziraat Fakültesi	Genel	Kuzey Darfur	Alt
Katılımcı 38	Erkek	Khalid	Eğitim Fakültesi Spor ve Beden Eğitimi	Genel	Guney Darfur	Alt
Katılımcı 39	Kadın	Fajr	Eğitim Fakültesi Matematik Bölümü	Genel	Hartum	Orta altı
Katılımcı 40	Kadın	Nessim	Eğitim Fakültesi, Beslenme Bölümü	Genel	Hartum	Orta

Katılımcıların bu çalışmada istihdam edilmiş olan sınıf şeması bakımından hangi sınıf kökenlerinden geldiklerine dair bu betimlemenin ardından izleyen bölümde onların nasıl bir eğitimsel sosyal hareketlilik yapısı içinde yer aldıkları tarif edilecektir.

6. BÖLÜM

KATILIMCILARIN EĞİTİMSEL SOSYAL HAREKETLİLİK BİÇİMLERİ

Bu bölümde, katılımcıların eğitimde erişmiş oldukları her bir menzilin göstergesi olarak onların hangi puan aralığından üniversiteye kayıt yaptırmış oldukları dikkate alınarak, her bir grubun üyeleri arasında ne türden hareketlilik örüntüleri olduğunun analizi yapılacaktır. Ancak durumun ifade edilebilmesi için sosyal hareketliliğin mahiyeti ve bazı temel kavramları ile hareketliliğin hangi yönüne atıfta bulunulduğunu da ana hatları ile ifade etmekte yarar bulunmaktadır.

6.1. Sosyal Hareketliliğin Kapsamı ve Niteliği

Sosyal hareketlilik, en genel anlamı ile, bireylerin ve/veya toplumsal grupların toplumsal kökenlerine veya bir ölçüm anında başlangıç noktası olarak alınan konumlarına göre sosyal ve ekonomik merdivende (social and economic ladder) dikey veya yatay olarak hareket etmesini ifade etmektedir. Düşük gelirli bir ailenin orta sınıfın bir parçası haline gelmesi ya da çocukların ebeveynlerinkinden daha iyi veya kötü bir hayata sahip olmamaları hareketlilik ile kastedilen durumun tipik örneklerindedir. Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum) (2020) tarafından yayımlanan Küresel Sosyal Hareketlilik Raporu, bir ülkedeki gelir eşitsizliği ile endeksteeki sosyal hareketlilik derecesi arasında doğrudan ve doğrusal bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Sosyal hareketlilik ölçütleri; sosyal hareketliliğin fazla olduğu toplumlarda sosyo-ekonomik geçmişine, coğrafi konumuna, cinsiyetine veya kökenine bakılmaksızın, kişisel meritokrasinin ve bireysel yeteneklere dayalı fırsat eşitliğinin teşvik edilme olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Sosyal hareketliliğin düşük olduğu toplumlarda ise

eşitsizliklerin sosyal yapıdan kaynaklandığını ve zaman içinde şiddetlendiğini göstermektedir.

Sosyal hareketliliğin araştırılmasında hareketliliğin yönünü (dikey veya yatay) inceleyen birçok yaklaşım vardır. Bu yaklaşımlardan bazıları sosyal hareketliliği, çocukların nesli ile babanın neslinin karşılaştırılması gibi nesiller arası bir karşılaştırma yoluyla ele almaktadır. Bazıları ise aynı nesil içindeki sosyal hareketlilikle ilgilenmektedir. Ayrıca, sosyal hareketliliği, sosyal hareketliliğin boyutuna ve şekline bağlı olarak bireylerin ve/veya grupların hareketliliği biçiminde inceleyen yaklaşımlar olduğu kadar yapısal sosyal hareketlilik olarak inceleyen araştırmacılar da vardır.

6.1.1.Yapısal Toplumsal Hareketlilik

Yapısal toplumsal hareketlilik, sınıf hiyerarşisindeki değişikliklerden kaynaklanan hareketi ifade eden bir dikey hareketlilik türüdür. Tabakalaşma sistemindeki bir mevkiinin veya örneğin bir mesleğin onu işgal eden bireylerin kendi çabalarından bağımsız olarak diğer mevkilere kıyasla konumunun ve bu konuma bağlanan maddi veya kültürel mükafat veya imtiyazlarının değişmesi anlamına gelmektedir. Tarihsel ve siyasal koşullar, ekonominin yapısal değişikliğe uğraması veya işgücü piyasasındaki gelişmeler nedeniyle sosyal hiyerarşide profesyonel bir grubun (örneğin, öğretmenlerin yahut askerlerin) yeri değişebilir.

6.1.2. Bireysel Hareketlilik

Bireysel hareketlilik, bir bireyin bir konumdan daha yüksek veya daha aşağıda yer alan bir konuma hareketidir. Bununla birlikte, bu hareketlilik genellikle ırk, etnik köken, cinsiyet, din, eğitim seviyesi, beceriler, meslek, ikamet yeri, sağlık veya cinsiyet gibi bireysel özelliklerden etkilenir (Dünya Ekonomik Forumu, 2020). Bireysel hareketlilik, nesiller arasındaki sosyal hareketlilik ve aynı nesil içindeki sosyal hareketlilik olmak üzere ikiye ayrılır.

6.1.2.1. Kuşaklar Arası Sosyal Hareketlilik

Kuşaklar arası sosyal hareketlilik yaşam süresince aynı ailenin kuşakları içinde, özellikle ebeveynlerin nesli ile çocukların nesli arasında meydana gelen değişimi ifade etmektedir. Çocuğun, kendi meslek hayatında babasınınkinden daha yukarıda veya aşağıdaki bir konuma yükselmesi veya düşmesini ifade eder. Kuşaklar arasında hiçbir sosyal hareketliliğin olmadığı ya da çok az olduğu durumlarda eşitsizlik, insanların dünyaya geldikleri andan itibaren yaşam şansını belirleyen -Hindistan'daki kast sisteminde olduğu gibi- toplumun sosyo-ekonomik inşasını derinden etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan, kuşaklar arasında sosyal hareketliliğin olduğu durumlarda, insanların içine doğdukları koşullar etkili olmakla birlikte yine de bireysel çabanın ve arzunun da menzile erişimde önemli bir etken olduğunu belirtmek gerekir.

6.1.2.2. Kuşak İçi Sosyal Hareketlilik

Bu tür sosyal hareketlilik, iki farklı kuşak arasında değil, aynı kişinin yaşamı boyunca meydana gelen hareketlilikle ilgilidir. Örneğin, bir fabrikada şef olarak çalışan bir kişinin, terfi aldıktan sonra müdür yardımcısı olarak atanması gibi. Sosyal hareketliliğin nedensel analizini⁸ yaparken bu tür hareketliliği test etmek önemlidir (Sørensen, 1975). Ayrıca bireylerin sosyal bir konumdan daha yüksek sosyal ayrıcalıklara sahip bir sosyal konuma geçmek için yaşadıkları toplum bağlamında izledikleri mekanizma ve stratejileri de incelemek gerekir. Toplumsal olgu doğrudan bir nedensellik ilişkisiyle sınırlı değildir, toplumsal aktörler nesnel koşullardan ya da koşullardan konuyla ilgilenmelerini etkileyecek şekilde etkilenebilir.

⁸ Bu analiz türünde, bir dizi değişken arasındaki ilişkileri, belirli neden-sonuç bağlantıları açısından incelemeye çalışıyoruz.

6.2. BİRİNCİ GRUPTA SOSYAL HAREKETLİLİK

6.2.1. Nesiller Arası Sosyal Hareketliliğin Durumu

Yukarıda Bölüm 5’de ifade edildiği üzere, bu grupta yer alan toplam dokuz katılımcıdan yedisi üst sınıflarda yani üst ve üst altı sınıflarda, biri orta altı sınıfta (Sınıf 4’te) ve biri de eğreti yani precariat / sınıf altı mevkiinde bulunan ailelere mensuptur.

Üst sınıflarda olanlardan birinin ailesi Beyaz Nil Eyaleti’nde, diğeri Kuzey Eyaleti’nde yaşamakta, diğerleri ise Hartum’da yaşamaktadır. Orta altı sınıfa mensubu olan katılımcının ailesi ve alt sınıfta bulunan katılımcının ailesi ise Hartum’dan sonra ülkenin en büyük ikinci eyaleti olan Gezira’nın köylerinden birinde yaşamaktadırlar. Ayrıca Sınıf 1’e (üst sınıfa) mensup olarak değerlendirilen dört öğrencinin anneleri de üniversite mezunudur, üçünün ise büyük ebeveynleri de üniversite mezunudur. Geziralı, alt sınıfta konumlandırılan katılımcı ise kendi köyünden üniversite eğitimine erişmiş olan ilk kişidir.

6.2.2. Birinci Grupta Sosyal Hareketlilik Modelleri

Saha çalışması verilerinden birinci grupta bulunan katılımcıların dört farklı hareketlilik stratejisi izledikleri tespit edilmiş olup bunlar ana modeller itibarıyla: (1) Mevcut konumunu sürdürme, (2) Sınıf içi yatay hareketlilik ve (3) Yukarı yönlü hareketlilik olarak ana model içinde ifade edilebilir görünmektedir.

6.2.2.1. Mevcut Konumunu Sürdürme Modeli

İlk örüntü, üniversiteye girişte genel kabul veya genel kabulün mümkün olmadığı zamanlarda özel kabul yoluyla iki veya daha fazla nesil için aynı üniversite düzeyi ve türü yoluyla sınıf konumunu sürdürme modelidir. Örneğin, babası Tıp Fakültesi mezunu olan bir öğrencinin Tıp ya da Elektrik Mühendisliği Bölümüne (ya da birinci grupta bulunan diğer fakültelere) kabul edilip öğrenimine devam etmesi bunun bir örneğini temsil etmektedir. Bu öğrencilerin

kendileri ve aileleri, bu eğitim türünü genel kabulle almaya çalışmaktadırlar. Eğer gereken geçerli puanı alamıyorlarsa özel kabulle de sahip olabilmektedirler.

Babası iş insanı olan Raheek, Ziraat Mühendisliği Fakültesine genel kabul yoluyla kabul edilmiştir. Bir yıl orada okumuş daha sonra ailesindeki akademik ve profesyonel mirası korumak için özel kabul yoluyla Makine Mühendisliği Fakültesine geçiş yapmıştır. Raheek, ailesindeki sosyal hareketin doğasını şöyle anlatmaktadır:

“Babam da Makine Mühendisliği Fakültesi mezunudur. Mezun olduktan sonra, bir süre çalışmış sonra yüksek lisans yapmıştır. Annem de Khartoum Üniversitesi Psikoloji Bölümü Sanat Fakültesi mezunudur. Amcalarım ve dayılarım da hepsi yüksek eğitimi bitirmişlerdir. Dayılarımın, hepsi lisansüstü eğitim almışlardır. Bunlardan biri Hartum Üniversitesi’nden Jeoloji mezunudur. Şu an bir Avrupa ülkesinde bir üniversitede profesör olarak çalışmaktadır. Diğeri ise Hartum Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesinden mezun olmuştur. Amcalarıma gelince, onlardan ikisi Sudan Üniversitesi Mühendislik Fakültesinden mezun olmuştur. Diğeri amcam ise İşletme Fakültesinde eğitim görmüştür. Dedelerim de yüksek eğitim mezunları arasında yer almışlardır. Annemin babası Hartum Üniversitesi Ziraat Fakültesi mezunu, Babamın babası ise Hartum Politeknik Enstitüsü Mühendislik Bölümünden mezun olmuştur. Ailemizin seçkin eğitim düzeyinin ve bu sosyal arka planın başarımızda bir temel faktör olduğunu düşünüyorum. Eğitim ve meslek hakkında ailemiz bize herhangi bir mecburiyet ya da baskı yapmamıştır. Ancak elbette onları taklit ediyoruz. Bunun nedeni ise eğer tüm akrabalarınız yüksek pozisyonlardaysa onlardan daha aşağı olmak istemezsiniz ve onları başarınızla mutlu etmek ve sizinle gurur duysunlar istersiniz. Bu yüzden yeteri kadar çalışırsanız onlar gibi olursunuz. Tabi onlar her zaman arkamızda ve biz istemeden bile destek verirler” (Raheek, 1.Grup, Kadın, Mühendislik Fakültesi, Hartum, Üst Sosyal Sınıf).

Birinci sosyal sınıfta yer alan ve özel kabul ile Tıp Fakültesine kayıtlı olan Ahmed, ailesinin tıp, mühendislik ve işletme yönetimi okuyarak sosyal konumunu korumaya çalıştığını doğrulamaktadır.

“Tıp okudum, çünkü doktorlarla dolu olan bir evde büyüdüm. Akrabalarımın tüm çocukları tıp okudular, bunlardan sadece biri işletme okudu. Bazıları Hartum Üniversitesi’nde ve bazıları ise Mamoun Hummida Üniversitesi veya Ulusal Üniversite gibi özel üniversitelerde okudular.” (Ahmed, 1. Grup, Erkek, Tıp Fakültesi, üst.s. Sınıf, Hartum).

6.2.2.1.1. Yatay Hareketlik

Geleneksel olarak yatay sosyal hareketlilik, bir bireyin yaşamının bir noktasında meslekler arasındaki hareketiyle ölçülür. Ancak burada yatay eğitim hareketliliği, oğlunun baba ile aynı eğitim düzeyine sahip olması (örneğin üniversite eğitimi), diğer yandan oğlunun kayıtlı olduğu fakültenin babasının mezun olduğu kolej kıyasıyla görece eşit veya daha iyi/mutuvazi sosyal değere sahip olması veya daha yüksek veya daha düşük olması anlamına gelmektedir. Örneğin, Taha'nın (1.Grup, Erkek, Elektrik Mühendisliği, Orta altı S.Sınıf, Gezira) babası üniversiteye kabul puanı en düşük olanlardan biri olan İlahiyat Fakültesi mezunudur. Ancak onun başarısı kendi köyünde o zamana kadar bir öğrencinin elde etmey, hatta ülkenin Milli Eğitim Bakanının bile hakkında yorum yaptığı bir başarı olmuştur. Fakat, babası da bir üniversite mezunu olduğundan Taha'nın kuşaklar içi hareketliliği bir yatay hareketlilik veya kısa menzilli bir yukarı yönlü hareketlilik olarak düşünülmelidir. Taha bu durumu şöyle aktarmıştır:

“Babam, Oumdurman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi mezunu, Madani Liselerinde öğretmen olarak çalıştı. Köyde liseye müdür olarak atandı, şimdi İslami eğitim uzmanı olarak çalışıyor” (Taha, 1.Grup, Erkek, Elektrik Mühendisliği, Orta altı S.Sınıf, Gezira).

6.2.2.1.2. Dikey Hareketlik

Katılımcılar arasında kendilerini yeniden üretmeye çalışan sınıfların aksine, sahip oldukları ekonomik sermayeyi kültürel ve sosyal sermayeye dönüştürmek için çalışmayı ifade eden başka bir model görmekteyiz. Bu modelin temsil edenlerin amacı, sosyal olarak arzu edilen her türlü sermayeyi toplamak (sermaye birikimi) ve böylece üst sosyal sınıfın statüsünü ve iş profilini kazanması için ekonomik olarak oldukları kadar kültürel olarak da birikimli hale gelmektir. Burada izlenen yol özel okullarda veya devlet okullarında okuyarak lise ve üniversiteye giriş yapmaktır. Örneğin, baba zengin fakat üniversite eğitimi almamış biridir fakat genel veya özel kabul yoluyla oğlunu iyi okullardan birine gönderme imkanına sahiptir.

Buna karşılık, alt sınıf ailelerden gelen öğrenciler ise kişisel gayretleriyle eğitim piramidinin en altından en üstüne geçebilmektedirler.

Malak, ekonomik ve sosyal koşulları iyi olan bir aileden gelmektedir. Ancak, amcaları yüksek eğitim almış olmasına rağmen babası yüksek eğitim almamıştır. Bu nedenle o tüm ekonomik kaynaklarını, çocuklarının özel okula ve özel üniversiteye gitmelerini sağlamak için kullanmaktadır. Malak bunu şöyle anlatmaktadır:

"Mükemmel mali durumumuza rağmen, amcalarımıza göre en alt eğitim seviyesindeyiz. Onlar profesör ve çocukları da üniversitede profesör, doktor ya da diğer alanlarda mezunlar. Babam üniversiteye bile gitmedi ama eğitimi bir yatırım olarak görüyor. Bu nedenle ağabeyim Hartum Eczacılık Fakültesinde 4. Sınıf öğrencisi. Özel kabul alarak başladı. Ben de Diş Hekimliği Fakültesinde okuyorum.

Tabi ki, Sudanlı olarak, erkek bir çocuk üniversiteyi parayla okuyabilir ve bu çok normal kabul edilir. Ama benim kız kardeşim için normal değildir. Kültürlü olmamıza rağmen ailem toplumdaki etkileniyor. Yani kız çocuğunun aileye erkek çocuktan beklenen maddi ve ekonomik getiriden daha az fayda sağladığına inanıyorlar. Çünkü kız evlenip aileden uzaklaşacak ve onun menfaati başkalarına olacak. Tabii ki bu doğru değildir." (Malak, 1.Grup, Kadın, Diş Hekimliği, Üst altı, S.Sınıf, Kuzey Sudan).

Yukarı yönlü hareketliliğin bir başka örneği İdari Bilimler Fakültesi'nde üçüncü sınıf öğrencisi olan Hamad'ın hikayesinde karşımıza çıkmaktadır. Hamad, ailesinin yükseköğretimdeki ilk neslini ve aynı zamanda köyünden Hartum Üniversitesi'ne giden ilk öğrenciyi temsil etmektedir. Hamad bu başarısının okumayı ve yazmayı hiç öğrenmemiş babası sayesinde olduğunu söylemektedir.

"Babamın -Allah rahmet eylesin- ısrarı sayesinde eğitimimi tamamladım ve Hartum Üniversitesi'ne girdim. Lisede üçüncü yılımdayken okulu bırakmam gerektiğine karar verdim. Aslında bir ay bıraktım. Babam beni affetmeyeceğini söyledikten sonra geri döndüm. Bugün, köyümüzde İdari Bilimler gibi büyük bir üniversitede okuyan ilk kişi benim." (Hamad, 1. Grup, Erkek, İdari Bilimler, Alt S.sınıf, Gezira).

6.3. BİRİNCİ GRUPTA AYNI KUŞAK İÇİNDEKİ SOSYAL HAREKETLİLİK

Bu bölümde, kendileriyle mülakat yapılan öğrencilerin akranları ile aralarındaki hareketlilik biçim ve örüntüleri üç karşılaştırma alanı içinde incelenecektir. Bunların ilki onların aile çevresindeki akranlarına kıyasla ne tür bir hareketlilik gösterdikleri, ikincisi içinde yetiştikleri veya yaşadıkları mahalle ve köydeki akranlarına kıyasla hareketlilik durumları ve son olarak da mezun oldukları lisedeki akranlarına göre hareketlilik biçimleridir. Bu suretle, onların toplumsal hareketliliklerinin biçimi ve örüntülerini sadece kendi köken aileleri bakımından değil, daha geniş ve bireylerin kendi durumlarını değerlendirme ve eylem ve çabalarını belli bir hedefe yönlentmelerinde bir kıstas olarak dikkate aldıkları daha geniş bir toplumsal bağlamda ele almak mümkün olacaktır. Bu üç karşılaştırma çemberi, Sudan'daki bölgeler arasındaki sosyal hareketlilik olgusunu incelemek ve bu bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının gençler arasında fırsatların dağılımındaki etkisini araştırmak için de çok faydalıdır.

6.3.1. Aynı Aile Çevresi İçindeki Sosyal Hareketlilik

Katılımcıların eğitim hareketliliği kendi öz ve eğer varsa üvey kardeşlerinin eğitimsel hareketliliği ile karşılaştırıldığında birkaç model karşımıza çıkmaktadır. İlk karşımıza çıkan aynı üniversitede veya Sudan'ın içinde veya dışındaki diğer üniversitelerden birinde, aynı düzeyde ve aynı itibara sahip bir fakültede okumaktır. Bu gruptaki fakültelerde öğrenim kazanmanın iki yolu vardır: Birincisi bu fakülteye akademik başarıya göre genel kabulle girmek, ikincisi ise bu fakülteye özel kabulle girmektir.

6.3.1.1. Sosyal Konumu Sürdürme Modeli

Saeed (1.Grup, Erkek, Tıp Fakültesi, Üst S.Sınıf, Hartum) ve ağabeyinin durumu, kendi imkanlarıyla akademik hayatı devam ettirmek ve genel kabulle üniversiteye katılmada ideal bir modeli temsil etmektedir. İyi bir devlet model okulunda (veya Türkiye'de bilinen şekli ile Deneme lisesinde ve Anadolu lisesinde) liseyi okuyan iki kardeş, Tıp Fakültesine kabul

edilmiştir. Ağabeyi Gezira Üniversitesi Tıp Fakültesine, Saeed ise Hartum Üniversitesi Tıp Fakültesine gitmektedir.

Babası bir iş adamı olan Humira, özel kabulle İşletme Fakültesine kabul edilmiştir. Humira, ticaret ve yatırımdaki ekonomik faaliyetlerinin doğası gereği, ailesinde işletme eğitimi almanın bir eğilim olduğuna ve çocukların babalarının iş hayatındaki izinden gitmeleri için onları bu role hazırlayacağına inanmaktadır. Bu hedefe ulaşmak için baba, çocuklarını özel kabul seçeneği ile veya ünlü özel üniversitelere -Mamoun Hamida Üniversitesi gibi- veya Sudan dışındaki üniversitelere eğitim için göndermektedir. Humira bu durumdan şöyle bahsetmektedir:

“Babam İşletme okudu. Üç fabrikası ve 300 dönümden fazla bir çiftliğe sahip. Bu nedenle babam bizi İşletme okumaya ikna etti. Şimdi erkek kardeşim ... Özel Üniversitesi'nde İşletme üçüncü sınıfta okuyor. Ben de Hartum Üniversitesi'nde özel kabulle İşletme birinci sınıfta okuyorum. (Humira, 1.Grup, Kadın, İşletme Fakültesi, Üst S.Sınıf, Hartum).

Bu örüntüde, çocukları yurt dışındaki üniversitelere gönderme stratejisini de görmekteyiz. Hasan, Körfez ülkelerinden birinin en büyük mühendislik şirketlerinden birinde mimar olarak çalışan babasının, Hasan'ı ve eğer Sudan'da okuyamazlarsa kardeşlerini, prestijli bir alanda eğitim görmeleri için yurt dışına gönderebilme imkanın bulunduğunu da ifade etmektedir:

Ağabeyim Ahmed Malezya'da Elektrik Mühendisliğinden mezun oldu ve kardeşim İbrahim şu anda İnşaat Mühendisliği mezunu. Kız kardeşlerimden biri Sudan Üniversitesinde Muhasebe, diğeri Hartum Üniversitesi'nde Tıp okudu. (Hasan, 1.Grup, Erkek, Elektrik Mühendisliği, Üst Sınıf, Hartum).

6.3.1.2. Yükseliş Eğilimi Modeli

Bu örüntüde katılımcılardan bazılarının kardeşlerinin okuduğu fakültelerden daha yüksek veya daha iyi akademik değerlendirmelerle başka fakültelere kaydolabildikleri veya üniversiteye kayıtlı ilk nesil olarak üniversiteye girebildikleri görülmektedir.

Hamad, birinci düzeydeki fakültelerden biri olan İşletme Fakültesinde üçüncü sınıf öğrencisidir. Kendilerini geçindirmek için mücadele eden fakir bir aileden gelmektedir Buna rağmen, yine de öğrencilerin "edebiyatçıların tıbbı" olarak adlandırdığı İşletme Fakültesine girmeyi başarmıştır. Hamad, kardeşlerinin maddi nedenlerle eğitimlerini tamamlayamadıklarını söylemektedir. Tek gelir kaynakları olan tarım ekonomik olarak kâr getirmemekte ve çiftçilik günlük temel ihtiyaçlarını karşılamamaktadır.

Benden büyük üç üvey erkek kardeşim var ve benden büyük iki öz kardeşim var. Onlar akademik açıdan oldukça başarılılar ve sınıf birincisi oldular ama ne yazık ki maddi koşulların yetersiz olması nedeniyle ortaokulu bıraktılar. Eğitim yolculuğunda tek başıma kaldım. (Hamad, 1. Grup, Erkek, İdari Bilimler, Alt S.sınıf, Gezira)

Bazı aileler, kızlarının başka bir eyalete taşınmalarını veya kız ve erkek öğrencilerin bir arada olduğu üniversitelerde okumalarını istememektedir. Böyle durumlarda kız öğrenciler en iyi fakültelere kaydolabilecek durumda olsalar bile aileler buna izin vermemektedir. Burada kültür toplumsal cinsiyet eşitliğini etkilemekte, kız ve erkek çocuklar arasındaki ayrım ortaya çıkmaktadır. Bu tür vakalar, muhafazakâr toplumlarda veya ailelerde ahlaki-manevi değerler ve telakkilerin doğrudan maddi faydaların önüne geçtiğini göstermektedir.

Örneğin, babası Eğitim Bakanlığında uzman olarak çalışan ve köylerinin camisine gönüllü olarak imamlık yapan Hamad, kız kardeşinin hikayesini şöyle anlatmaktadır:

Kız kardeşim, Hartum Üniversitesi'nin en iyi fakültelerinden biri olan İdari Bilimler Fakültesinde öğrenim görmeye hak kazandı. Lise sınavında (%86) gerekli puanı almasına rağmen Eğitim Fakültesi İngilizce Bölümüne gitti. Ama babam Medani'deki Gezira Üniversitesine gitmesi konusunda ısrar etti. Babamın bu ısrarının nedeni Hantoub'daki Eğitim Fakültesinin sadece kızlara yönelik bir okul olması, kadın ve erkeklerin aynı sınıfta olmasına izin verilmemesidir. Babam kız kardeşimin orada olması gerektiğini emretti. Tabi ki babamın kararına bir itiraz yok çünkü bizim toplumumuzdaki hâkim kültüre göre biz erkeklerin bile itiraz hakkı yok. Bu emirler yanlış olsa bile. Tabi babam kültürlü bir öğretmen olmasına rağmen karma üniversitelerde kızını okutmaktan çekiniyor. Hatta kız kardeşlerim mezun olduktan sonra evlendiler ve hiç çalışmadılar. Elbette bu durum arkasında kültür var. Çünkü Gezira eyaletimizde, 'kızın çalışmak yerine bir ev seçmesi gerekir', yani evlilik anlamına gelen bir atasözümüz vardır (Taha, 1.G, Erkek, Elektrik Mühendislik Fakültesi, Gezira,Orta altı S. Sınıf).

6.3.2. Mahalle veya Köy İçindeki Akranlara Kıyasla Sosyal Hareketlilik

Katılımcıların kendileri ve kendileri ile aynı yerleşim yerlerinde (köy veya mahalle) yaşayan yaşlılarının eğitimsel hareketliliği söz konusu olduğunda üst düzey mahallelerde yaşayan zengin / üst sınıf ailelerin çocuklarını tıp, eczacılık, mühendislik ve idari bilimler (birinci grupta) fakültelerine gönderdikleri görülmektedir. Fakir ve alt sınıflardan ailelerin çocuklarının (genellikle oğullarını) ise düşük veya orta bir kabul puanına göre öğrenci alan fakülterlere gittiğini görmekteyiz. Ancak yine de alt sınıfların yerleşim bölgelerinden gelen ve fakat birinci grubun fakültelerine girebilen vakaların olduğu da görülmektedir.

Saeed'in (1.Grup, Erkek, Tıp Fakültesi, Üst S.Sınıf, Hartum) geniş ailesinin ve kuzenlerinin eğitim durumu değerlendirildiğinde, onun ailesinde genel eğitim eğiliminin özel üniversitelerde tıp ve mühendislik okumak olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak akranları özel lisede okumalarına rağmen üniversite sınavlarında yüksek puan alamadıklarından, ailelerinin parasıyla özel üniversitelerde bu alanlarda öğrenim görmüşlerdir.

Raheek (Makine Mühendisliği), Humira (İşletme) ve Ahmed'in (Tıp) ailelerinde de aynı modeli görmekteyiz. Ahmed bu durumdan şöyle bahsetmektedir:

"Akrabalarımın çocukları ve çevremdeki tüm gençler tıp okudu. Bunlardan sadece birkaçı farklı olarak işletme okudu. Bazıları Hartum Üniversitesi'nde, bazıları ise Mamoun Hamida Üniversitesinde veya Alwataniya gibi özel üniversitelerde okudular."
(Ahmed, 1. Grup, Erkek, Tıp Fakültesi, üst.S. Sınıf, Hartum).

Bu araştırmada elde edilen veriler, birinci gruba, yani %90 veya üzeri puan aralığında üniversiteye kayıt yaptırmış olan öğrenciler kadar onların kayıt yaptırdıkları fakülterlere kayıt yaptıran öğrencilerin çoğunlukla üst sınıf ailelerden geldiklerini göstermektedir. Üst sınıflar, tıp fakültesine veya onunla aynı grupta yer alan diğer fakültelerine kaydolmayı özel kabul veya genel kabul yoluyla kolay bir mesele olarak görürken, fakir ailelerden gelenler için tıp fakültesine gitmek adeta peygamberlerin mucizelerine benzer bir mucize anlamına gelmektedir.

Alt orta sınıf bir aileden gelen Taha, Elektrik Mühendisliği Fakültesine girmedeki başarısını, ait olduğu küçük köy ve belediyenin eğitim tarihi düşünüldüğünde ve sosyo-ekonomik bağlamda değerlendirildiğinde nadir görülen bir durum olarak açıklamaktadır.

Hiç kimsenin köyümüzle ilgili umudu yoktu. Ya da köyümüzden bir öğrencinin %80 puan almasını beklemezler. Tüm Sudan'da radyo yayınıyla lise sınavının sonuçları ve ilk yüze giren öğrencilerin isimleri yayınlanır. Bence umutsuz hissetmeleri doğal bir durumdur. Çünkü okulumuz da dahil olmak üzere bölgemizdeki tüm okullarda tam bir öğretmen kadrosu bulunmamaktadır. Tabi ki, köyde kardeşlerimin dışında üniversitede okuyanlar vardı ama onlar Hartum Üniversitesi'nde veya en iyi fakültelere gitmemişlerdir. Köyümüzde Hartum Üniversitesi Mühendislik Fakültesine ilk giren öğrenci, 2013 yılında [en üst kabul puanı ile öğrenci kabul eden fakültelerden biri olan] Mühendislik Fakültesi Makine Bölümünden mezun olan M.O'dur. M.O. Mühendislik Fakültesine girebilmek için üniversite giriş sınavlarına üst üste dört kez girmek zorunda kaldı. Üç kez Hartum Üniversitesi için sınav girmişti. Ancak başarılı olamadı. En son dördüncü kez tekrar şansını denedi ve %90 başarılı oldu. Bu başarı o zamana kadar eşi benzeri görülmemiş bir başarıydı! Ama ne yazık ki hayatından 4 yıl gitti. Benim sınıfımda, ilk seferinde başarılı olan 3 öğrenci var. Biri benim. Hartum'dayım, Sudan Üniversitesinde bir öğrencisi ve An-Nahud Üniversitesi Eğitim Fakültesinden bir kız girdi. Sınıfımızın geri kalanı akademik yılı tekrarlamak zorunda kaldılar. Bu sadece bizim köyümüz için değil, Sudan'ın tüm köyleri için geçerlidir (Taha, 1. Grup, Erkek, Elektrik Mühendisliği, Orta altı S. Sınıf, Gezira).

Yaş bakımından akranların (birth cohorts) dikey sosyal hareketliliğini yukarı sınıflardan aşağıya doğru takip ettiğimizde üst sınıflara mensup ailelerden gelenlerin ve/veya üst sınıfların yaşadıkları yerleşim yerlerinde yaşayanların hareketliliklerinin yönünün yatay seyrettiği görmekteyiz. Buna karşılık alt sınıftan gelenlerin aynı kuşaktan olan mahalle sakinleri arasındaki sosyal hareketlilik mesafesi ve akran kuşağı içindeki sosyal hareketlilik, incelenen vakanın Hartum Üniversitesi ve daha yüksek üniversitelerde okuyabilen ilk kuşak olma derecesine ulaşınca kadar artmaktadır. Hamad'in sözleri bu durumu iyi örneklendirmektedir:

“Bugün tüm köyde İşletme Bilimleri Fakültesi gibi bir prestijli bir fakültede okuyabilen ilk kişiyim, ayrıca köyümüzde Hartum Üniversitesi'nde ilk okuyan kişi de benim. Maddi zorluklar, köy gençlerinin lise veya ortaokuldan sonra öğrenimlerine devam etmelerinin karşısında çıkan ilk engeldir. Diğer engel ise eğitim ve ilahiyat gibi alt fakültelerden mezuniyetin beklenen düşük mali getirisi. Diğer yandan köy okullarımızın yetersiz koşulları yüzünden gençlerimiz üniversite giriş sınavında yüksek not alamıyor.

Köylülerimiz için en önemli şey hangi seviyede okudunuz veya hangi fakülteden mezun olduğunuz değildir, ama her ay ne kadar kazandığınız önemlidir'' (Hamad, 1. Grup, Erkek, İdari Bilimler, Alt S. Sınıf, Gezira)

6.3.3. Mezun Olunan Lisedeki Akranlara Kıyasla Hareketlilik

Üniversiteye %90 ve üzeri başarı puanı ile kaydolmuş olan bu grupta, tıp, eczacılık, elektrik mühendisliği, makine mühendisliği ve işletme gibi kabulü neredeyse tekelleşmiş durumda olan bölümlere, Sudan'ın başkenti Hartum'un üst düzey mahallelerinde bulunan bazı ortaokullardan gelen katılımcılar olduğu tespit edilmiştir.

Saeed şöyle bahsetmektedir;

Tıp Fakültesindeki genel ve özel kabulle gelen öğrenciler de dahil olmak üzere toplam 330 öğrencinin kırktan fazlasını en ünlü lise Model okullarından olan Şeyh Mustafa Model Okulundan gelen öğrenciler oluşturmaktadır. Tabii ki, Hartum Üniversitesi'nde de Şeyh Mustafa Model Okulundan Dış Hekimliği, Eczacılık, Mühendislik ve İşletme Fakültelerinde okuyan çok sayıda arkadaşım var. Şeyh Mustafa Model Okulunun yaklaşık 600 öğrencisi bulunmakta ve bu öğrenciler; biyoloji, mühendislik, bilgisayar ve edebiyat alanlarında okumaktadır. Bu öğrencilerden yaklaşık yarısından fazlası Hartum Üniversitesi'ne kabul edilmiştir. Tabii ki, bazı öğrenciler; Tıp Fakültesi, Elektrik Mühendisliğini veya benzer bölümlere girmek için üniversite giriş sınavına yeniden girmişlerdir. Bu nedenle ilk yıl Tıp Fakültesine birlikte kabul edilen Al- Şeyh Mustafa Okulundan gelen öğrencileri de sayarsam, öğrenci sayısı çok artmış olmalıdır.''(Saeed, 1. Grup, Erkek, Tıp Fakültesi, Üst S. Sınıf, Hartum).

Başkent Hartum'da hem devlet liselerinin hem de özel liselerin ve özellikle model okulların eğitim kalitesinin ve bunun bir ifadesi olarak bu liselerden mezun olanların yüksek prestijli üniversitelere veya fakültelere girmedi ülkenin diğer bölgelerinde bulunan liselerdeki öğrenciler karşısında bariz bir üstünlüğü vardır. Bunun sebebi Hartum dışındaki okullarda eğitim kalitesinin düşük olması ve okul ortamının iyi olmamasıdır. Bu nedenle, üst sınıfa mensup ailelerden geliyor olsalar bile Hartum dışındaki bölgelerden gelen öğrencilerin bu tür üniversite veya fakültelere girmedi Hartumlu öğrenciler karşısında sahip oldukları rekabet şansı genel olarak mütevazı kalmaktadır.

Kuzey eyaletinden gelen Diş Hekimliği Fakültesi öğrencisi Malak, üst ve üst altı sınıflardan gelen öğrenciler de dahil olmak üzere Hartum dışındaki bölgelerden gelen öğrencilerin durumunu şöyle anlatmaktadır:

Kuzey eyaletindeki özel okullarımızda %86 oranında başarı gösterdiğimizde, bu okuldaki öğrenci ve öğretmenlerin gözünde bile çok büyük bir başarı kabul edilmektedir. Bir öğrencinin daha önce elde ettiği en yüksek oran %89'du. Yani ilk denemede 90 ve üzeri puan alabilen öğrenci bulunmamaktadır. Eyaletimizde Hartum Üniversitesi'ne veya Elektrik Mühendisliği, Mekanik, Tıp veya Eczacılık gibi bölümlere ilk denemede girebilen tek bir kız öğrenci yoktur. Ama şimdi Diş Hekimliği ve Eczacılık Fakültesine kabul edilen üç öğrenciyiz. Biz bile eyaletteki diğer bölgelere kıyasla en iyi olan Karima şehrinde yaşadığımız halde üniversite giriş sınavlarına tekrar girmek zorunda kaldık. (Malak, 1.Grup, Kadın, Diş Hekimliği, Üst altı, S.Sınıf, Kuzey Sudan).

6.4. İKİNCİ GRUPTAKİ KATILIMCILARIN HAREKETLİLİK BİÇİMLERİ

Bu grup, kabul puanı %85-%90 arasında olan fakültelere, yani Tıbbi Laboratuvar, Mimarlık, İnşaat Mühendisliği, Matematik- Bilgi Teknolojileri, Petrol Mühendisliği, Hukuk Fakültesi, İktisat, Kimya, Hemşirelik ve Sanat Fakültelerine kayıtlı öğrencileri kapsamaktadır. Bu grupta yer alan katılımcılardan üçü üst sosyal sınıfa (Sınıf 1), üçü de üst-altı (Sınıf 2), ikisi orta (Sınıf 3), birisi alt (sınıf 5) ve birisi ise orta-altı (Sınıf 4) sınıfa mensup ailelerden gelmektedir. Üst sosyal sınıfa mensup olan vakaların tamamının ebeveynleri üniversite mezunudur. Buna karşılık orta ve orta altı sınıfa mensup olan katılımcıların ebeveynleri ise ya okur-yazar değil ya da en fazla ortaöğretim seviyesinde öğrenin görmüş olan bireylerdir. Üst ve üst altı sınıflara (Sınıf 1 ve 2) mensup olanların aileleri Hartum'da yaşarken, orta altı ve sınıflarda yer alanlar ise başkent Hartum'un dışında, Darfur ve Gazira eyaletlerinde yaşamaktadır.

6.4.1. İkinci Grupta Yer Alan Katılımcıların Kuşaklar Arası Sosyal Hareketliliği

Bu grupta kuşaklar arası hareketlilikte üç model ayırt etmek mümkün görünmektedir. Bunlardan ilki niteliksel veya göreceli yükseliş modelidir. Bu modelde sosyal merdiven

birkaç nesil boyunca aileye açık halde bulunmaktadır. Kademeli olarak bir yükseliş görülmekte ve kuşaktan diğerine daha düşük bir sosyal konumdan daha yüksek bir sosyal konuma geçiş görülmektedir. İkinci model, muhafazakâr bir modeldir ve bireyler aynı yüksek öğrenimi alarak kendilerini yeniden üretmeye çalışmaktadır. Burada, erkek çocukların ebeveynlerle aynı adımları izlediğini görmekteyiz. Üçüncü model ise yükseköğretimde öncülü olmayan yeni yükselenler modeli olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.4.1.1.Kademeli Yükseliş Modeli

Bu örüntüde, öğrencilerin ebeveynlerinin, en azından babalarının, üniversite mezunu olduğunu görmekteyiz. Ama bu eğitimler aynı kategorideki fakültelerde gerçekleşmemiştir. Aksine, erkek çocuklar, ebeveynlerinkinden daha iyi fakültele giderek akademik anlamda ilerlemek için sosyal sınıf ayrıcalıklarından yararlanmaktadırlar. Bu tür sosyal hareketlilik çoğunlukla askeri kurumlarda çalışan aileler ve meslektaşları arasında görülmektedir. Sudan'daki Askeri Kolejlere ister Polis Koleji ister Askeri Kolej olsun, fakir sınıflardan gelen çocukların üst sınıflara yükselmesi için her zaman bir merdiven olmuştur. Çünkü bu okullar yükselmek için en güvenli bir yoldur; sonuçları ve sonu bilinmektedir. Askeri kurumlarda öğrenim görmüş olanları destekleyenler genellikle baba veya ağabeydir. Babanın olmadığı durumlarda ağabey "yeni bir destekleyici" rolü oynamaktadır. Askeri okullar 18 yaşındaki (erkek) öğrencileri kabul etmekte ve öğrencilerinin hem okul süresi boyunca tüm masraflarını karşılamakta hem de mezun olduktan sonra onlara dolgun bir maaş ile istihdam ve Sudan toplumunda yüksek sosyal statüyü garantilemektedir.

Wasif'in (BT öğrencisi), büyükbabası Gezira'da bir tarım projesinde çalışan ve çiftliklerini nesilden nesle aktarmış olan, okuma yazma bilmeyen çiftçilerdendir. Küçük yaşta, liseyi bitirdikten hemen sonra, babası bu döngüden çıkmak için tarım dışında başka bir profesyonel alan aramaya karar vermiştir. Böylece Polis Kolejine katılmıştır. Wasif bunu şöyle anlatmaktadır:

“Babam Gezira eyaletinin fakir bölgesindedir. Babam oradaki sefil hayattan kendini kurtarmıştır. Oradaki genç insanların normal hayatı şöyle geçmektedir: Hayatınızı

babanızın çiftliğinde çalışarak geçirirsiniz ve bu hayatı sonra oğlunuza ve oğlunuzun çocuklarına teslim edersiniz. Babam bu yüzden bu hayattan kaçmış ve başka bir hayat aramıştır. Bu nedenle lise sınavından sonra Polis Kolejine girmiş ve ailesinden bağımsız olmuştur. Çünkü Kolej ona eğitim süresi boyunca barınma, yeme, içme ve maaş vermiştir. Mezun olduktan sonra ise polis memuru olarak işe başlamış ve ardından polis teşkilatında üst sıralara yükselmiştir.” (Wasif, 2.Grup, Erkek, Üst. SS., Hartum).

Sudanlı aileler hem kendi üzerlerindeki mali ve diğer yükler hem de Sudan Devleti'nin askeri mesleklere verdiği itibar ve güç gibi pek çok nedenle askerlik mesleğine geçişi memnuniyetle karşılamaktadır. Ülkedeki askeri gruplar, iktidara ve kamusal alana hükmetmektedir. 1821'den beri süregiden bu durum, Sudan'ın 1956'da bağımsızlığını kazanmasından bu yana da pek değişmemiştir. Örneğin, bağımsızlık sonrası Sudan'ın modern tarihi, kısa ve kesintili demokratik dönemlere tanık olmuştur. 1956-1958, 1964-1969 ve 1985-1989 dönemlerinin her birini, sırasıyla 6 yıl, 16 yıl ve 30 yıl olmak üzere 11 Nisan 2019'a kadar süren uzun askeri yönetim dönemleri takip etmiştir.

Katılımcılardan Gadal, askeri kolejlerin ve kurumların fakir sınıflara sosyal hareketlilik için yeni bir yol açtığına dikkat çekmektedir. Sadece üniversiteden mezun olmak yoksul ailelerin çocuklarına daha iyi sosyal ve ekonomik konumlara yükselme fırsatı vermemektedir. Mütevazı bir aileden gelen, üniversiteden mezun olarak bir lisans derecesi alanlar için istihdam imkanları kısıtlıdır ve eğer varsa da bunlar iktisadi getirisi yetersiz olan iş ve mesleklerdir. Çünkü fakir öğrenciler çoğu zaman en iyi fakültelerden mezun olamamaktadır. Gadal, bu durumu babasının tecrübesiyle şöyle açıklamaktadır:

“Babam ve annem kuzendir. Onlar Batı Sudan'dan gelmişlerdir. Onların babaların çiftçidir. Buldukları bölgede eğitim çok nadir görülmektedir. Darfur'daki akrabalarımızın Askeri bir kurumda [ilk kademe general] rütbesine terfisi nedeniyle tebrik etmek için babamı aramış olmalarına çok şaşırıyorum. Babamın ve ünlü bir avukat olan amcamın toplumda nadir görülen bir örnek olduğunu düşünüyorum. Babam Hartum Üniversitesi Fakültesinde okudu ve mezun olduktan sonra birkaç iş fırsatı buldu. Sonrasında orduya katılmaya karar verdi ve orduda yüksek rütbelere ulaştı. Şimdi [mesleğinde daha üst rütbede] biri olduğu için [askeri bir eğitim kurumunun] yöneticisi olarak görev yapıyor.” (Gadal, Erkek, 2.Grup, Hukuk, Üst altı S. Sınıf, Hartum).

Sosyal veya mali bir destek olmadan gerçekleşmiş bu yükselme modeli karşısında çok iyi iktisadi imkanlara sahip, fakat yüksek eğitimden, dolayısıyla kültürel ve sosyal sermayeden yoksun bir ailenin örneğinde ise başka bir modelle karşılaşmaktayız. Bu modelde ebeveyn kuşağındaki kardeşlerin veya erkek çocukların neslinde kaliteli yüksek öğrenim ve üst düzey mevkii elde etmeleri için mali-iktisadi kapasitenin kullanılmaya çalışıldığını görmekteyiz. Bu amaca ulaşmak için gerekirse onlara bir tür baskı bile uygulanmaktadır.

Mardi, Edebiyat Fakültesi Alman Dili Bölümünde okumaktadır. Babası yüksek yargıda hâkim olarak çalışmaktadır. Annesi de Şeriat ve Hukuk Fakültesi mezunudur. Babası yargı hizmetine girme fırsatı bulur bulmaz, ailesi, hâkimlik pozisyonunu kabul etmesi için ısrar etmiş ve ticaretle ilgili işini büyük bir maddi kazanç getiriyor olmasına rağmen bıraktırmışlardır. Mardi, bu kararın tüm ailenin eğitim sürecine olumlu yansımaları olduğuna inanmakta ve bu durumu şu sözlerle anlatmaktadır:

“Allah'a hamdolsun, yedi amcam var. Bunların sekizincisi babam ve ticaretle uğraşan diğer amcalarım arasında eğitimini tamamlayan ve hükümette çalışan tek kişi babam. Bu mesleği dedemden bir miras almışlar. Ondan Allah razı olsun, ona iyilik ve uzun ömür versin. Allah'a hamdolsun ki eğitim artık ailemizde yaygınlaştı. Okuryazar olmayan amcalarım bile çocuklarını -özellikle tıp fakültesine- parayla da olsa, maddi koşulları çok iyi olduğu için gönderebilmek için can atıyorlar. Bundan dolayı benim bildiğim kadarıyla çocuklarına tıp okumaları için baskı yapıyorlar.”(Mardi, Erkek,2.Grup, Edebiyat Fakültesi, Üst S. Sınıf, Hartum).

6.4.1.2. Sosyal Konumu Sürdürme Modeli

Bu model, çocukların, babalarının öğrenim gördükleri aynı alanlarda yükseköğrenimlerini tamamlayarak kendilerini yeniden üretmeye çalışıp muhafaza ettikleri bir duruma işaret etmektedir. Burada, erkek çocuklar ebeveynlerinin yaptıklarını adım adım takip etmektedirler. Bu grupta yer alanların, kültürel ve ekonomik sermayesi yüksek ailelerin sosyal merdiveni tırmanma yeteneğine sahip olduklarını ve "iyi fakülte" olarak tarif edilen fakültelerde eğitim alarak sosyal konumlarını korumaya çalıştıklarını görmekteyiz. Bu muhafazakâr modelde, kadının doğasına uygun olduğu düşüncesiyle kızların tıp, eczacılık, bilgisayar bilimi veya mühendislik bölümlerinde eğitim almaları tercih edilmektedir.

Herhangi bir alanda kızların eğitimine karşı olumsuz bir tutumla karşılaşmadığımız birinci gruptaki katılımcıların kentsel kökenli ailelerine kıyasla, bu grupta baba neslinin geldiği muhafazakâr kırsal geçmişin önemli bir etkisi olduğu görülmektedir.

“Ben Hasna, Hartum Üniversitesi, Kimya Mühendisliği Fakültesinde okuyorum. Ailem aslen Kordofan Batı Sudan'da yaşıyor. Eğitim için Kordofan'dan Beyaz Nil'deki Bakht al-Rada şehrine göç ettiler. Babam hem mimarlık lisans ve yüksek lisans hem de inşaat mühendisliği diplomalarına sahiptir. Babam aynı zamanda inşaat sektöründe müteahhitlik de yapmaktadır. Annem, Al-Zaeem Al-Azhari Üniversitesinden Tıbbi Laboratuvarlarla ilgili lisans derecesi almıştır. Amcalarımın hepsi Hartum Üniversitesi'nde İnşaat Mühendisliği ve Mimarlık okudular. Başlangıçta isteğim Sudan dışında mekatronik mühendisliği okumaktı ancak babam, ben bir kız ve genç olduğum bahanesiyle bunu reddetti. Kimya mühendisliği okumayı seçmemin nedeni ise babamın kimya okuyan meslektaşlarının bu alanın kızlar için iyi ve en uygun bir mühendislik alanı olduğunu söylemeleri. Kimya mühendisliğinin "kadınlara yönelik bir alan" olduğu inşaat ve makine mühendisliği kadar yoğun olmadığı anlamına gelmektedir.” (Hasna, Kadın, 2.Grup, Kimya Mühendisliği, Üst S. Sınıf, Hartum).

Aynı şekilde bu grupta, Mihara (2.BT) kendisinin eğitimsel sosyal sınıfını yeniden üretmektedir. Babası ekonomi okumuş ve aynı alanda yüksek lisans yapmıştır. Mihara, ailesinde yüksek öğrenime kaydolan ikinci nesil sayılmaktadır. Burada sosyal sınıfın yeniden üretimi, bir sosyal konumdan başka veya bir uzmanlık alanından diğer disiplinlere geçme şeklinde olmaktadır. Mihara, oldukça popüler, en önemli disiplinlerden biri olan bilgi teknolojisi üzerinde çalışmaktadır. Bu süreçte öğrenci, üniversiteye genel kabul yoluyla başlayamazsa, saygın bir üniversitede parayla bir koltuğu satın alarak eğitime erişebilmektedir.

6.4.1.3. Yeniden Yükselenlerin Örüntüsü

Katılımcılar arasında bu örüntüde yer alanlardan ikisi öğrenimlerinin dördüncü yılında olup, bunlar Darfur ve Gazira eyaletinden gelmektedir. Üçüncü öğrenci ise orta sınıf bir aileye mensup olup, Hartumludur. Bu örüntüde, Hartum eyaleti dışından gelen öğrenciler arasında, temel ve orta eğitimlerini devlet okullarında tamamlamış öğrenciler bulunmaktadır. Buna karşılık, üst sınıftan katılımcıların daha kalabalık olduğu birinci grupta, üniversiteye geçişin çoğunlukla özel bir temel eğitim okulundan ve çoğunlukla ünlü bir model devlet lisesi veya

iyi bir akademik itibara sahip özel bir okuldan olduğu dikkat çekmektedir. Bu kategoride, aynı zamanda lise diploması sınavına daha yüksek notlar almak için tekrar girmiş olan ve sonuçta oldukça iyi not almış olanlar da bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu tür öğrencilerin lise diploması sınavlarına tekrar tekrar girerek birinci gruptaki fakültelere kaydolma girişimleri genellikle başarılı olamamakta ve dolayısıyla onlar ikinci grupta yer alan fakültelere kaydolmak zorunda kalmaktadırlar. Bu grupta yer alan katılımcıların ailelerinin sosyal sınıf konumu ve ebeveynlerinin eğitim seviyesi genelde düşüktür.

Örneğin, Kuzey Darfur'daki'den gelen Madani'in (2.G, 4.SS) anne ve babası resmi bir eğitim almamış ve okuma yazma bilmeyen bireylerdir. Bu nedenle Madani ve kardeşleri yükseköğretime kaydolan ilk nesil olarak karşımıza çıkmaktadır. Gazira eyaletinde bir Köyünden gelen Hatice'in (hemşirelik fakültesi) babası bir çiftçidir ve ilkokuldan sonra resmi bir eğitim almamıştır. Hatice eczacılık okumak istemiştir ancak üniversite için lise sınavlarına üç kez girmesine rağmen, eczacılık fakültesine girebilecek notu almayı başaramamıştır. Lise diploması sınavından almış olduğu puan, onun başka bir üniversitede eczacılık okumasına imkân sağlayacak düzeyde olmasına rağmen o Hartum Üniversitesi'nde Hemşirelik Bölümü okumayı tercih etmiştir. Zira böylece gelecekte daha iyi bir iş fırsatı elde edebilmek için marka ve basamak olarak Hartum Üniversitesi'nin adından yararlanabileceğini düşünmüştür. Hatice'nin hikayesi, ikinci ve üçüncü grupta yer alan fakültelerde Gazira eyaletinden gelen öğrencilerin arasında çok yaygındır. Bu hikâye, onların başlangıçta mükemmel öğrenciler olduklarını ancak mahallelerinde kaliteli lise eğitimi alma fırsatı bulamadıklarını anlatmaktadır. Ekonomik durumları başkent Hartum'da veya Gazira eyaletinin başkenti Wad Medani'de yoğun bir akademik kurs almalarına ya da özel öğretmenlerden ders almalarına yardımcı olmamıştır. Hatice hikayesini şöyle anlatmaktadır:

“Ben bu üniversiteye %86'lık bir başarıyla geldim. Ama hemşirelik çok istediğim bir alan değildi. Aslında isteğim eczacılıktı ama vazgeçtim. Çünkü liseden sonra iki kez üniversite yeterlilik sınavlarına girdim. Ama bir türlü yüksek not alamadım. Bu gerçeğe teslim oldum ve bu yüzden buradayım. Ben tahmin ediyorum ki Hartum Üniversitesi'nden Hemşirelik diploması almak diğer üniversitelerden eczacılık diploması almaktan daha iyidir bence. Diğer üniversiteler de devlet üniversitesi olarak tanınmasına rağmen Hartum Üniversitesi Sudan'daki ilk üniversite olduğu için marka değeri sayesinde daha güzel fırsatlar bulabilirim. Sudan'da gerçeğin bu olduğunu söyleyebiliriz.”(Hatice, Kadın, 2.Grup, Hemşirelik Fakültesi , Alt S. Sınıf, Gezira)

Banan, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümünde okumaktadır. Ailesi Hartum'da yaşamakta olan kentsel orta sınıf bir ailedir. Banan'ın babası 18 yaşında kendi babasının ölümünden sonra ailesini desteklemek için çalışmaya başlamış ve eğitimini bırakmak zorunda kalmıştır. Birkaç yıl sonra iyi gelir getiren özel bir işletme kurmuştur. Banan'ın babası maddi imkanlarını çocuklarının eğitimi için kullanmıştır. Banan bu durumu şöyle anlatmaktadır;

“Ben Banan, 21 yaşındayım. Omdurman'da yaşıyorum ama Bayt al-Mal ve El-Mulazmin gibi eski mahallelerinden birinde değilim. Babam ve annem liseyi bitirmişler. Ancak babam siyasetle ilgilenerek ve kültürel kitaplar okuyarak kendi kendini geliştirmiştir. Babam en iyi eğitimi almamız için çok heveslidir bu yüzden işten elde ettiği gelirin yaklaşık yüzde yirmi beşini bizim eğitimimiz için kullanmaktadır. Hatta ben liseyi ünlü model okulunda özel bir sınıfta okudum. Şimdilerde ise Hartum Üniversitesi'nde Edebiyat Fakültesinde okuyorum. Kız kardeşim ise BT Fakültesinde okuyor.”(Banan, Kadın, 2.Grup, Edebiyat Fakültesi, Orta S.Sınıf, Hartum).

6.5. İKİNCİ GRUPTA AYNI KUŞAK İÇİNDEKİ SOSYAL HAREKETLİLİK

Bu kısımda, tıpkı yukarıda yer alan birinci gruptaki katılımcıların durumu ile ilgili olarak yapıldığı gibi, katılımcıların yaşça kendi akranları arasındaki hareketlilik örüntüleri yine aile çevresi, yaşadıkları köy veya mahalle ve mezun oldukları lisedeki akranları ile karşılaştırmalı bir biçimde incelenecektir.

6.5.1. Aynı Aile İçinde Sosyal Hareketlilik

Katılımcıların aynı nesil kardeşler veya üvey kardeşler arasındaki sosyal hareketliliklerinde birkaç model karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birisi Sudan'ın içinde veya dışında aynı düzeyde ve itibara sahibi bir üniversitede okumaktır. Diğeri ise kardeşlerinin okuduğu fakültelerden daha iyi itibara sahip ve fakat daha az itibarlı bir üniversitede öğretim görmektedir.

Bu ikinci grupta, üst (Sınıf 1) ve üst-altı (Sınıf 2) sınıftan bireylerin genel kabul yoluyla büyük ve itibarlı üniversitelere kaydolmalarının imkânsız olduğu durumlarda, özel eğitim yoluyla sosyal konumlarını korumaya çalıştıklarını görmekteyiz. Bu model, tüm grupların sosyal sınıf davranışlarında yaygın olarak görülmektedir.

Wasif'in deneyiminde ailelerin, prestijli fakültelerde devlet eğitimiyle veya özel eğitimle sınıf konumunu yeniden oluşturma ve koruma görevini yerine getirmek için mali kapasitelerini, (aile reisi okul tamamlanmadan önce ölse bile) nasıl kullandıklarını görmekteyiz:

“Babam, ölümünden önce, ailenin maddi koşullarının gayrimenkul, mirasçı ve diğer şekillerde kalıcılığını sağlayacak maddi koşullar oluşturmaya çalıştı. Böylece ailenin ekonomik durumu değişmedi. Babamın yokluğundan akademik olarak etkilenmedik. Babam öldüğünde ben ortaokul 2. sınıf, küçük kız kardeşim ilkokul 8. sınıftaydı. Ablam ise mezuniyetine çok yakındı. Allah'a şükür, şimdi eğitimde ileri bir aşamaya geldik. Ablam Rabat Üniversitesinde özel kabullü olarak Eczacılık okudu. Küçük kız kardeşim Hartum Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde. Ben ise Matematik BT Bölümündeyim.” (Wasif, Erkek, 2.G, 4.Bilgi Teknolojisi, Üst S.Sosyal, Hartum).

Üst ve orta sınıfa mensup aileler belli bir alanda alınacak eğitim sonrasında edinilecek olan mesleğin gelir getirici niteliğinden çok, eğitimin statü kazandırıcı vasıfları veya unvanları ile daha fazla ilgileniyor görünmektedirler. Bunun için de çocuklarının diğer alanlarda okumalarına pek sıcak bakmamaktadırlar. Örneğin, yeni mezun olmuş pratisyen bir hekimin maaşı eğitim fakültesi mezunu bir orta öğretim öğretmenin maaşından daha düşük olduğu halde aileler veya çocuklar tıp fakültesini tercih etmektedirler. Bu aileler, sahip oldukları kaynakları ile şüphesiz ki çocuklarını dört yıl sürecek olan uzmanlık eğitiminin masraflarını da üstelenmektedirler. Buna karşılık, alt sosyal sınıflar veya yoksul aileler bu türden unvanların elde edilmesini önemsiyor olsalar bile, onların önceliği çocuklarının bir an önce çalışma hayatına dahil olmaları ve gelir elde etmeleri ya da buna imkân sağlayacak bir alanda eğitim görmeleridir. Mihara'nın ifadeleri farklı sınıfların tavrını iyi özetliyor görünmektedir:

“Kız kardeşim Ahfat Üniversitesinde Eczacılık kız kuzenlerim ise Tıp okuyorlar. Ailemizin erkek çocukları da en çok mühendislik okuyor. Ailemin erkek çocuklarından birinin eğitim ya da tarım fakültelerinden herhangi birinde okuduklarını hatırlamıyorum bile. Dahası, çok uzaktan akrabalarımızdan bile bu alanlarda okuyan biri olduğunu hiç hatırlamıyorum. Bence sebebi Sudan'da bu alanların gelişmiş olmaması. Tarım güzel, faydalı bir alan ve birçok araştırma imkânının olduğu bir alan olmasına rağmen öğrenciler ve aileleri ondan nefret ediyor. Tıp okumanın sebebini bilmiyorum ama bence istemelerinin nedeni maddi beklentiler değil. Çünkü çoğunlukla, genç doktorların maddi durumları normal koşullarda. Çoğu durumda doktorun, itibarı olan bir kliniğin sahibi olması uzun zaman alıyor. Bu nedenle dikkat ederseniz çok zengin doktorlar normalde yaşlılar. Bence, bir insan hayatının sonunda zengin olmak için tıp ya da başka bir alan

okumamalı diye düşünüyorum.” (Mihara, Kadın, 2.Grup, Bilgi Teknolojisi, Üst altı S.Sınıf, Hartum).

Eğitim görülen alanın sosyal statü değerinin mi yoksa gelir getirici işlevinin mi daha ön plana çıkmakta olduğunu öğrenmek amacıyla araştırmacı, katılımcılardan biri olan Banan’a yönelttiği “Eğer biri mühendislik diğeri ise edebiyat okuyan ve her ikisi de zengin olan iki kişiden hangisiyle evlenirsiniz?” sorusuna şöyle cevap almıştır:

“Elbette ailem mühendisi en iyi seçenek olarak görecektir. Tek başına mühendis veya doktor olmak size toplumda ek bir avantaj sağlıyor. Eğer zengin olmasa bile toplumda harika bir konum sağlıyor.” (Banan, Kadın, 2.Grup, Edebiyat Fakültesi, Orta S.Sınıf, Hartum).

İkinci model olan kardeşlerin okuduklarından fakültelerden daha itibarlı bir fakültede ancak daha az itibarlı olan bir üniversite okuma modeli ise şöyle çalışmaktadır: Yoksul ve kırsal kesimdeki aileler, özellikle daha büyük çocuklarının eğitimi ailenin yaşamında bir fark yaratmıyorsa, akademik başarı için daha büyük potansiyele sahip bir çocuğu, kıt gelir kaynaklarında fark yaratmak için kullanmaya çalışmaktadırlar. İktisadi kapasiteleri düşük olduğu için onların çocuklarını özel kabul yoluyla büyük ve itibarlı üniversitelerde okutabilmeleri mümkün değildir. Bu nedenle, bölgesel üniversitelerde özel kabul yoluyla tıp veya mühendislik fakültelerinde düşük maliyetli bir koltuk aramaktadırlar. Dahası, bölgesel üniversitelerde okuyan öğrencilerin barınma, beslenme ve günlük masraflarının daha düşük olması da bu yönelimi teşvik etmektedir.

Örneğin, Madani’nin (Erkek, 2.Grup, Edebiyat Fakültesi, Kuzey Darfur, Orta altı S. Sınıf) babası hiçbir eğitim almamıştır. Büyükbabası hafız (Kur'an'ı ezberlemiş) yaşlı bir adam olmasına rağmen, babası Kuran’ın sadece bir suresini ezberlemiştir. Ancak Madani, ticaret ve komisyonculuk alanındaki çalışmalarından dolayı, babasının üniversite eğitiminin türleri ve piyasa değeri hakkında bir ön fikir sahibi olduğunu belirtmektedir:

“Temel eğitimimi, Kuzey Darfur, Elflashir şehrinde bir devlet okulunda liseyi ise ...’de okudum ve hepsi normal devlet okulları. Temel eğitiminde 230 puan ve lisede de %84 not aldım. Direkt Edebiyat Fakültesine girmedim çünkü lisede fen bölümünden mezun oldum. Bu yüzden üniversite giriş sınavına da fen bölümünden girmek zorunda kaldım. Babam bana çocuklarının hepsi edebiyat bölümünden üniversitelere girdiğini

bu yüzden benim ve ikiz kardeşimin fen bölümünden girmemiz gerektiğini söyledi, Tabi, sonra lise sınavlarında %84 başarı gösterdim. Buna dayanarak, babam, benim adıma Nyala Üniversitesi Tıp Fakültesine özel kabul talebi oluşturdu ve beni kabul ettiler. Nyala Tıp Fakültesinden gelen kabul mektubunu babamdan sakladım ve aynı zamanda geçmiş olaylara -Omer ElBashir Hükümetine karşı gösterilerde- katıldım ama maalesef elimi kaybettim. Bu yüzden tıp fakültesinden istifa etmek zorunda kaldım. Ancak şimdiye kadar aileme Nyala Tıp Fakültesinden kabul aldığımı ve oradan istifa ettiğimi hiç söylemedim. Üniversiteye istifamı sunduktan sonra, boş pozisyonlar için genel kabulde yeniden başvurum. Böylece Hartum Üniversitesi Fen Fakültesine kabul edildim. Ancak ilk mülakatta bana, fakültede laboratuvarlarda çalışmam gerektiğini ve bunu tek elimle başaramayacağımı söylediler. Bu yüzden başka bir fakülteye geçme fırsatı verdiler. Bu yüzden edebiyat fakültesini tercih ettim. Şimdi Çince Dili ve Edebiyatı Bölümünde okuyorum.” (Madani, Erkek, 2.Grup, Edebiyat Fakültesi, Kuzey Darfur, Orta altı S. Sınıf)

Bu örnekte ayrıca, Sudan'daki yükseköğretimde engelli öğrencilerle ilgili bazı eşitsizlikler olduğunu ve üniversitenin engelli bir öğrencinin üniversite eğitimini rahat bir şekilde geçirebilmesi için yeterli tedbirleri almadığı da görülmektedir.

6.5.2. Mahalle veya Köy İçindeki Akranlara Kıyasla Sosyal Hareketlilik

Sudan'daki bir köy⁹, genellikle bir üst ataya ait tek bir sosyal birim olarak bilinmektedir. Bir köy, büyük olasılıkla bir kabileye, dini mezhebe ya da Sufi tarikatına ait sınırlı sayıda büyükbabanın olduğu bir grup aileyi içermektedir. Köylüler hem etnik köken hem de ortak bir yaşam kültürünü paylaşmaktadır. Bu nedenle köy sakinleri arasında eğitime yönelik olarak benzer bir eğilimin olması da hayli yüksek bir ihtimaldir.

İkinci grupta yer alan öğrencilerden biri olan Hatice, Gazira eyaletinde bulunan kendi köyünde kendi neslindeki sosyal hareketin doğasına ilişkin betimleyici bir resim sunmaktadır. Onun ifade ettiklerine göre, köyünde eğitime olan ilgi yakın dönemde artmış

⁹ H. B. Barclay'ın *Buurri Al Lamaab : A Suburban Village in the Sudan (Buurri Al Lamaab: Sudan'da Bir Banliyö Köyü)*, (Cornell University Press, 2019) adlı çalışması Sudan'da köy ve köy hayatı hakkında iyi bir kaynaktır.

olmasına rağmen hala zayıf ve tüm nesil için kapsamlı değildir. Bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Bir zamanlar köyde eğitime ilgi yoktu, ancak son yıllarda eğitime, özellikle kız çocuklarının eğitimine büyük bir ilgi var. Ancak yine de bu durum olması gerekenin altında kalıyor. Örneğin, kuzenlerim arasında eczacılık okuyan biri var ve diğerleri okulu bırakıp orduda asker olarak çalışmayı başladılar. Ailemin kızları arasında eğitilmiş ve çalışan kişi oranı çok düşük. Genellikle kadınlar liseden sonra okulu bırakır, evlenir ve ev hanımı olurlar.” (Hatice, Kadın, 2.Grup, Hemşirelik Fakültesi, Alt S. Sınıf, Gezira).

Bu gruptaki öğrencilerin çevrelerini oluşturan toplumsal gruplarda, öğrenci aile içinde yükseköğrenime erişmiş ilk nesilden biri olsa bile, Hartum dışındaki bölgelerde bulunan üniversitelerdeki bazı fakültelere veya bölümlere başlamalarının yeterli kabul edilmemesi dikkat çekmektedir. Bu durumun getirdiği hayal kırıklığı, üniversite koltuğunun terk edilmesine veya yasadışı göçmenlik gibi durumların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Burada iyi bir yükseköğrenim eğitimi alma fikri göçmen öğrencilerin arasında açık görülmektedir. Avrupa'ya ulaşmayı başaran ve siyasi, insani sığınma hakkı elde edenlerin Avrupa'daki üniversitelere gitmeye istekli oldukları ancak Sudan'da okudukları bölümlerin dışındaki bölümlere başlamaya hevesli oldukları görülmektedir. Madani, kardeşleri ve mahallelerinden gelen öğrenciler hakkındaki gözlemlerini, bunların değerlendirilmesini ve sosyal hareketliliğe alternatif bir merdiven olarak yasadışı göçle ilgili deneyimlerini şöyle anlatmaktadır:

“El Fasher'deki mahallemizin yaklaşık %70'i üniversiteye kaydoldu ancak son iki yılda çoğu üniversiteyi yarıda bırakıp Libya'ya yürüdüler. Oradan deniz yoluyla bazıları Avrupa'ya ulaştı, bazıları ise denizde boğuldu. Ağabeyim de Omdurman İslam Üniversitesinde Kimya okudu. Beş yıl önce ise "Sonbuck10"a bindi ve gitti. Şimdi Britanya'da nükleer mühendisliği okuyormuş.” (Madani, Erkek, 2.Grup, Edebiyat Fakültesi, Kuzey Darfur, Orta altı S. Sınıf).

Gadal, bazı öğrencilerin kaydolmuş oldukları akademik dalların öğrencilerde oluşturduğu hayal kırıklığını ve yine bazı üniversitelerin mezunlara katabileceği bilgi birikiminin veya iş fırsatlarının sosyal hareketlilik için iyi bir kaldıraç sağlamamasından kaynaklanan hayal

¹⁰ Sudan'da yasadışı göçmenlerin kullandıkları teknelere verilen bir ad.

kırıklığını daha iyi anlatabilmek için yasadışı göçe başka bir alternatif daha eklemektedir. Bu alternatif stratejide sosyal hareketlilik merdivenini tırmanmak için öğrenciler okulu bırakıp zengin Körfez ülkelerinde yüksek akademik nitelik gerektirmeyen yüksek gelirli işlere katılmaktadır.

“Genel olarak, bizim neslimiz ebeveynlerimizin neslinden daha iyi bir eğitime sahip ve akrabalarımızın bir kısmı şu anda Karary Üniversitesinde Mühendislik okuyor. Ancak maalesef bazıları okulu bıraktı ve yasadışı bir şekilde Fransa'ya göç etti. Köpek gibi sefil bir hayat yaşadılar. Amcam-babamın üvey kardeşi-bile üniversiteden ayrıldı. Muhasebe okuyordu ancak [Körfez ülkelerinden birinin] ordusuna katıldı çünkü oradaki maaşlar mükemmel. Şimdi kendine bir aile kurmak üzere olduğu için bir ev satın aldı. Ve tüm bu olanların hepsini iki yılda yaptı.”(Gadal, Erkek, 2.Grup,Hukuk,Üst altı S. Sınıf, Hartum).

6.5.3. Mezun Olunan Lisedeki Akranlara Kıyasla Hareketlilik

Bu grupta iki tür akademik farklılaşma karşımıza çıkmaktadır: Birincisi, genel olarak, okuldaki akranlarına kıyasla katılımcıların şanslarının daha iyi olduğu ve bu örüntünün, Hartum dışındaki bölgelerden gelen öğrencilerde daha yaygın olmasıdır. Diğeri ise öğrencilerin liseden birinci ve ikinci grupların bulunduğu fakültelere toplu geçiş yaptığı durumdur.

Sudan'da bir dizi devlet üniversitesinin kurulması, başkent Hartum'da ve eyalet üniversitelerinde yükseköğrenime kayıtlı öğrenci sayısının artmasına katkıda bulunmuştur. Ancak yine de Hartum'da bulunan üniversiteler büyük üniversiteler olarak tanımlanmaktadır. Tüm Sudanlı öğrencilerin özellikle Hartum Üniversitesi'ne girebilmek için yarıştığı görülmektedir. Hartum Üniversitesi'nde koltuk sahibi olanlar, diğer üniversitelerde koltuk kazanan akranlarına göre kendilerini daha ayrıcalıklı hissetmektedirler. Bu ayrıcalık hissiyatı kabul alınan üniversiteler başkentten uzaklaştıkça azalmaktadır. Madani, bu akademik pazardaki konumunu şöyle anlatmaktadır:

“İlkokul ve [mezun olduğu] Lisesi'ndeki sınıf arkadaşlarımın %90'ı üniversitelere girdiler. Bazılarının puanları istedikleri bölümlere yetmediği için ve daha yüksek puan alabilmek için lise son sınıfı tekrar okudular. Arkadaşlarım, Güney Darfurdaki bulunan Nyala Üniversitesi, buradaki Neelain Üniversitesi ve Sudan Üniversitesindeki İnsani Bilimler alanlarında okuyorlar. Ancak Hartum Üniversitesi'nde benden ve Diş

Hekimliği okuyan bir arkadaşımın başka kimse yoktur.” (Madani, Erkek, 2.Grup, Edebiyat Fakültesi, Kuzey Darfur, Orda altı S. Sınıf).

Diş Hekimliği Fakültesi, Hartum Üniversitesi Tıp Fakültesindeki fakültelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha az gelişmiş ülkelerden gelen öğrenciler için “Pozitif Ayrımcılık Programı” kapsamında bazı öğrencilerin üniversite giriş sınavında nispeten düşük notlarla kabul edilmesine izin veren tek fakülte olarak bilinmektedir. Bu program, Sudan Hükümeti tarafından onaylanmış ve az gelişmiş eyaletlerden gelen öğrencilerin diğer eyaletlerdeki öğrencilerin rekabet edemeyecekleri düşünülen bir dizi eyalet (Örn. Darfur) hedeflemektedir.

Araştırmacı, katılımcılardan biri olan Madani'nin söylediklerine dayanarak, Darfur'un üç eyaletinden diş hekimliği fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin arasında Darfur'dan gelen başka bir öğrenci olup olmadığını bulmaya çalışmıştır. Burada araştırmacı, diş hekimliği birinci sınıfta okuyan Malak'e, Sudan'ın diğer eyaletlerinden gelen öğrencilerin sayısını ve diş hekimliği fakültesi birinci sınıftaki Darfurlu öğrencilerin sayısının kaç olduğunu sormuştur. Malak bu soruyu şöyle cevaplamıştır:

“Şu anda birinci sınıfta Darfur'dan gelen sadece bir öğrenci var. Onun Hartum'da lise sınavına girdiğini düşünüyorum çünkü Darfur'un şartlarına göre süper zeki olmadığı sürece bu kadar yüksek bir not alabileceğini düşünmüyorum. Diğer eyaletlerden Gezira'dan iki öğrenci var. Biz Kuzey eyaletinden üç öğrenciyiz. Geri kalan öğrencilerin hepsi Hartum'dan gelmişler. Tıp fakültesinin durumu da aynı imaja göre şekillenmiştir.”(Malak, 1.Grup, Kadın, Diş Hekimliği, Üst altı, S.Sınıf, Kuzey Sudan).

Öte yandan ister ünlü bir devlet lisesi olsun isterse ünlü bir özel lise olsun, bu okullarda okumuş üst sınıftan öğrencilerin Sudan'daki üniversitelerde, özellikle Hartum Üniversitesi'ndeki bazı bölümlerde sosyal sınıflarını yeniden ürettikleri veya yapılandırdıkları görülmektedir. Mihera (2.BT, 2.G, 2.SS, Hartum) üniversitedeki bu durumu şu şekilde özetlemektedir:

“Liseyi Omdurman'dakiDevlet Lisesi'nde okudum. Tabi ki, matematik fakültesi öğrencilerinin ve belki de üniversite öğrencileri çoğu özel okullarda okuyorlar. Aslında, lise sınıflarımızın büyük bir kısmı şu anda Hartum Üniversitesi'nde, özellikle Tıp Fakültesinde okuyorlar. Öğrencilerin çoğu Biyoloji Bölümünde ve geri kalanı ise İktisat, Edebiyat ve Mühendislik Fakültelerinde okuyorlar. Yani sınıfta 70 kız öğrenci varsa, bunlarından yaklaşık 60'ı şu anda üniversitede ve çoğu tıp, eczacılık ve diş

hekimliği fakültesinde okumaktadır. Yemin ederim ki, tüm Hartum Üniversitesi öğrencileri,,, ve benzeri ünlü özel ve model okullardan gelmişlerdir. Tabii ki, bu adil bir durum değil. Çünkü bu beş-altı okul üniversite üzerinde tam bir tekele sahiptir. Ancak bunun tamamen haksız olmadığını da söyleyebilirim. Çünkü fakültelere giriş bireysel başarıya dayanıyor ve bana öyle geliyor ki bunun nedeni seçkin öğrencilerin bu okullarda eğitim görmesi ve oradan üniversitelere girmeleridir.

Mihera ile aynı liseden mezun olan Hasna, Hartum Üniversitesi Tıp, Mühendislik ve İşletme Fakültelerini tekelleştiren beş veya altı okul olması olgusunu, bu okulların öğrencilerinin temel eğitim aşamasından itibaren akademik anlamda başarılı olmalarından kaynaklandığını ve bu ayırımın onları bu seçkin okullara ve ardından Hartum Üniversitesi'ne girmelerini sağladığını söylemektedir. Bu konu hakkında Hasna şunları söylemektedir:

“Hartum’da yüksek başarı oranına sahip birkaç okul olduğu ve mezunlarının çoğunun Hartum Üniversitesi’ne girdiği doğrudur. Çünkü bu okulların zor kabul koşulları olduğu açıkça ortadadır. Örneğin Asmaa Abd al-Rahim 265’ten fazla puan almadıkça öğrenci kabul etmez. Kabul ettiği öğrenciler ise akıllı ve elbette gayretlidir. Lise sınavındaki yüksek başarı puanı Hartum Üniversitesi’ne girmeyi garantilemektedir. Dikkat edilmesi gereken nokta, liseler hangi başarı puanına sahip öğrencileri kabul ederdi? Bence bu işin püf noktası budur. Bu durum öğrencinin gelecekteki yolunu belirleyecektir.” (Hasna, Kadın, 2.Grup, Kimya Mühendisliği, Üst S. Sınıf, Hartum).

Wasif (4.BT), öğrenci kabul puanları çok yüksek olan fakültelere gidebilenlerin sadece Sudan'ın merkezinde yaşayan, ekonomik açıdan ayrıcalıklı kişiler olduğunu ve ekonomik özgürlüklerinin, sürecin en başından itibaren iyi özel okullarda eğitim almalarını kolaylaştırdığını savunmaktadır. Bu nedenle iyi fakültelerdeki öğrencilerin oluşturduğu demografik özellikler Sudan'daki tüm etnik ve kültürel grupların varlığını yansıtmamaktadır.

Bu konuda şunları söylemektedir:

“Sudan’daki sosyo-ekonomik kalkınmadaki dengesizlik nedeniyle, matematik bilimleri fakültesi öğrencilerinin çoğu Orta Nil (Nil kıyısı ile uzanan merkez bölgesi) ve komşu bölgelerden gelmektedir. Yüksek kabul puanı alabilmek öğrencinin üniversite giriş sınavında bazı ayrıcalıklar elde etmesini gerektirmektedir. Bu ayrıcalıklar, mükemmel bir ekonomik duruma ve yaşam standartlarına sahip bir ailede büyümesi dahil olmak üzere, yüksek kaliteli eğitimin sunulduğu liselerde okumak da olabilmektedir. Tüm bu ayrıcalıklar, eğitimde başarı için sağlıklı bir ortam sağlanmasına ve öğrencilerin zihinsel yeteneklerine ek olarak katkıda bulunmaktadır. Yukarıdakilere dayanarak, üniversitenin sosyal yapı özelliklerini ve öğrencilerinin sosyal geçmişini izlersek, bu

yapının Büyük Sudan'daki sosyal yapının gerçek bir yansıması olduğu ortaya çıkacaktır.” (Wasif, Erkek, 2.G, 4.Bilgi Teknolojisi, Üst S.Sosyal, Hartum).

6.6.ÜÇÜNCÜ GRUPTA SOSYAL HAREKETLİLİK BİÇİMLERİ

Üçüncü gruptaki öğrenciler, 2017 yılında kabul puanı %80-%85 arasındaki olan fakültelere kayıt yaptırmış olan öğrencilerdir. Bu fakülteler şunlardan oluşmaktadır: Halk Sağlığı ve Çevre Sağlığı Fakültesi, Veterinerlik Fakültesi, Jeodezi Mühendisliği, Maden Mühendisliği, Fen Fakültesi, Matematik Fakültesi -Bilgisayar Bölümü, Matematik Bilimleri Bölümü, İstatistik Bölümü- Arapça Dili, İngiliz Dili, Eğitim Fakültesi-Coğrafya, Tarih ve Eğitim Psikolojisi Bölümleri.

6.6.1. Nesiller Arası Sosyal Hareketlilik

6.6.1.1. Gruptaki Yükseliş Örüntüsü

Güney Darfur'dan Harun, geleneksel kültürün, modern okulu tamamen reddetmesi üzerine çocukların eğitimden uzaklaşmasında önemli bir rol oynadığına dikkat çekmektedir. Bu konuda şunları söylemektedir:

“Büyük kültürel bileşenimizde, Darfur toplumundaki eğitim süreci- büyük şehirler hariç- gereksiz bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu toplum için eğitim sadece Kuran'ı ezberlemektir. Darfur toplumuna göre iyi bir eğitim almış olan kişi Kuran'ı öğrenen kişidir. Onlar; modern okulu (medrese), okumamış (ma darasa) olarak adlandırmaktadır. Ailemize gelince, babam yükseköğrenim görmemiştir. Ancak lise muadili olan Kur'an-ı Kerim Enstitüsünde okumuştur. Enstitüyü tamamladıktan sonra polis olmuştur. Ardından siyasi çalışmalara girmiştir. ...'da ise milletvekili seçilmiştir. Hala siyasetle uğraşmakta ve polislik yapmaktadır.” (Harun, Erkek, 3.Grup, BT, Alt S.Sınıf, Güney Darfur).

Bu örüntüde, ailesinde yükseköğretime giden ilk kişi olan Hafız'ın babası hiç resmi bir eğitim almamıştır. Bunun yerine geleneksel bir okulda (el-Khalwa) Kuran'ı ezberlemiştir. Hafız'ın kendisi ilkokula gitmemiştir. Ancak ilkokulun son sınıfında resmi eğitimine başladıktan sonra liseye gitmiştir. Hafız, yükseköğrenimde ilk neslin çektiği sıkıntıyı ve üniversitedeki yabancılaşmasının nasıl olduğunu şöyle anlatmaktadır:

“Ben çok şanslıyım çünkü sınıfımda bir şekilde benim gibi hisseden insanlarla karşılaştım. Onlar Darfur, diğer eyaletler ve El-Kadarif'ten gelen öğrencilerdi. Ancak bölümümüzün büyük çoğunluğu üst sınıftan gelen insanlardan oluşmaktadır. Hepsi Hartum'dan gelmektedir. Neredeyse hepsi Sudan'da ilk sıralarda yer alan iyi okullarda okumuşlardır. Birisinin babasının mühendislik veya edebiyat mezunu olduğunu görebilirsiniz. Büyükannesi de Hartum Üniversitesi mezunudur. Yani üniversiteyi ve sistemini bilmektedir. O üniversite hakkında konuşurken, bilinçli olarak ondan bahsediyor. Öte yandan ben, yanlışlıkla veya tesadüfen üniversiteye kabul edildim. İkimiz arasındaki en büyük farklardan biri budur.” (Hafız, Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta altı S.Sınıf, Kassla).

Haydar, babasının ve annesinin eğitim görmediğini, ancak yine de çocuklarını eğitmek konusunda aşırı istek duyduklarını, gelirlerinin çoğunu çocuklarının eğitimine harcadıklarını söylemektedir. Hatta kendilerini devam etmeye bile zorladıklarını anlatmaktadır:

“Babamın eğitimi ilköğretimin ötesine geçmiyordu ama eğitimimizin devamı ya da kesilmesi için karar verme özgürlüğümüz yoktu. Hatta babam bize baskı yapıyordu. Ama başarılı olduktan sonra eğitim hakkında hiç pişman olmadık. Babam ev yemekleri yapan bir lokantanın sahibiydi. Gelirinin neredeyse yarısını eğitimimize ayırıyordu.” (Haydar, Erkek, 3.Grup, Harita Mühendisliği, Orta S.Sınıf, Oumdurman).

Kemal'in (Jeoloji Mühendisliği öğrencisi) babası, Sudan'ın en ünlü liselerinden biri olan Lisesi'nde okumuştur. Bu okuldan mezun olanların bir kısmı daha sonra Sudan siyasetinde önemli mevkilere yükselmişlerdir. Ancak Kemal'in babası liseden sonra eğitimine devam etmemiştir. Kusti Pazarında iş başlamıştır. Bu nedenle bir baba olarak en büyük oğlu için elinden geleni yapmaktadır. Kemal bu deneyimi şöyle anlatmaktadır:

“Babamın bana akademik bir alanı ya da herhangi bir okulu dayattığını hissetmedim. Tüm arzularıyla istediğimi yaparım. Bu konu kız kardeşlerim için de geçerlidir. Bence istisna ağabeyim çünkü babam, aramızda ağabeyimin en başarılı olduğunu düşünüyordu. Bu yüzden onun büyük bir üniversiteye girmesi gerekiyordu. Ama ağabeyim üniversite giriş sınavına girdiğinde, tıp veya mühendisliğe girmeye yetmeyen bir puan aldı. Babam, ağabeyimin lise son sınıfı tekrar etmesi konusunda ısrar etti. İkinci kez üniversite giriş sınavına girdiğinde ağabeyim %84 puan aldı ve Juba Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümünü kazandı. Babam benim akademik seçimlerim içinse hiç müdahale etmemiştir.” (Kemal, Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta S.Sınıf, Beyaz Nil Eylati).

6.6.1.2. Sosyal Konumu Sürdürme Örüntüsü

Bu grup içinde bu örüntü kapsamında biri genel, diğeri ise özel kabul yoluyla üniversiteye kaydolmuş iki vaka bulunmaktadır. Üniversiteye genel kabul yoluyla kayıt yaptırmış olan Mohanad'ın (Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta S.Sınıf, Hartum), annesi bir başka Afrika ülkesinden olup, hukuk ve ekonomi fakültelerinden mezun olmuş birisidir. Babası ise Hartum Üniversitesi Fen Bilimleri Fakültesinde bir yılını tamamladıktan sonra Doğu Avrupa ülkelerinden birine elektrik mühendisliği okumak üzere gitmiştir. Mohand, Hartum Üniversitesi'ndeki birinci grup fakültelere kabul edilebilmek için yeterli bir not alamayınca, ailesi özel bir üniversitede tıp fakültesinde okumasını teklif etmiştir. Ancak Mohanad, Fen Fakültesinde devam etmeyi, iki kız kardeşi ile aynı adımlarla yürümeyi ve yollarını devam ettirmeyi tercih etmiştir. Kız kardeşleri, Fen Fakültesinde okumuşlar ve ardından Batı Avrupa ülkelerinden birinden lisansüstü eğitim bursu kazanmışlardır. Mohanad bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“Tabi ki, Hartum’da başarılı öğrencilerinin çoğu, üniversite giriş sınavından sonra büyük fakültelere yüksek bir başarı notuyla girmeseler bile, özel kabul yoluyla veya özel bir üniversitede tıp okurlar. Ben de bu kültüründen gelen biriyim çünkü lisede bilimsel bölümün %84’ünü aldıktan sonra, ailem başka bir üniversitede özel kabulle tıp okumamı tercih ederdi. Zaten bana teklif ettiler ama reddettim. Sınavda aldığım notlarım olduğu bahanesiyle, arzuladığım fakülteye kaydolacağım. Bana tıp okumak için para harcaması anlamsız geliyor. Lise sınavına tekrar girmemi önerdiler ama reddettim. Şimdi Hartum Üniversitesi’nde genel kabul yoluyla okuyorum, mezun olduktan sonra, Almanya’daki kız kardeşlerimin yanına gideceğim. Orada genetik mühendisliği alanında yüksek lisans yapacağım. Şu an Almanca öğreniyorum ve Almancanın yanı sıra Arapça, Fransızca ve İngilizce konuşabiliyorum (Mohanad, Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta S.Sınıf, Hartum).

Fen bilimleri fakültelerine özel kabul yoluyla katılan çok az öğrenci olduğu görülmektedir. Buna karşılık olarak, ekonomi gibi beşerî bilimler fakültelerinde, nispeten çok sayıda özel kabul öğrencisi bulunmaktadır. Bu öğrencilerin çoğu Hartum’daki üst ve orta sosyal sınıflardan ve bölgelerin üst sosyal sınıflarından gelmektedir.

Tacettin, Çad sınırında bulunan Batı Darfur’dan gelmektedir. Babası ise Mısırda bir üniversitesinden mezun olup köylerinde birkaç yıl öğretmen olarak çalıştıktan sonra

uluslararası bir örgütte çalışmış, şimdi ise aynı örgütün... 'daki ofisinin başkanlığını yapmaktadır. Liseyi Al-Geneina şehrinde tanınmış bir okul olan Özel Okulunda okumuştur. Üniversiteye girmek isteyenlerin söz konusu bu okula gitmesi gerektiği ve normal, mütevazı bir başarı oranı elde etmek isteyenlerin ise bir devlet okulunda devam etmesi gerektiğine dair yaygın bir söyleyiş vardır. Tacettin, babasının eğitim hayatını kendisi için nasıl planladığını şöyle anlatmaktadır:

“Tabi ki Okuluna gitme kararını veren babamdı. Bunun üzerine üçüncü sınıfta edebiyat bölümünde okumayı seçtim. Lise ikinci sınıfta, sınıf birincisi olduğum için fen bölümünde okumak istedim ancak babamın kararını kabul ettim. Babam bana, Hartum Üniversitesi'nde eğitim alma isteğim varsa, eğer fen bölümünden gidersem ulaşmanın zor olduğunu ve yüksek bir not elde edemeyeceğimizi söyledi. Çünkü eğitim temelimiz Sudan'ın geri kalanındaki öğrencilere kıyasla daha zayıftı. Edebiyat bölümünde biraz daha fazla çaba gösterirsek daha yüksek not elde edebileceğinizi, öte yandan fen bölümünden gidersek, zayıf bir not alacağımızı ve en iyi ihtimalle Nyala Üniversitesine kabul edileceğimizi söyledi. Üniversite giriş sınavlarında %77 başarı göstererek Hartum Üniversitesi İktisat Fakültesine özel kabulle girdim. Üniversiteye girene kadar bu kararların öneminin farkında değildim ama bu babamın planıydı. Onu dinliyordum çünkü babam bana sürekli ondan sonra ailenin reisi olacağımı ve Hartum Üniversitesi'ne girmem gerektiğini söylüyordu. Bu yüzden babam bana başka bir üniversiteye gitmek yerine Hartum Üniversitesi İktisat Fakültesine özel kabulle girmem gerektiğini söyledi. Daha sonra kız kardeşimin Ahfad Özel Üniversitesi Kırsal Kalkınma alanında lisans eğitimi almasını istedi. Çünkü babam, bu alanın iyi iş olanaklarına sahip olduğuna dair kararını vermişti.” (Tacettin, Erkek, 3. Grup, İktisat, üst altı, Batı Darfur)

6.6.2. Üçüncü Grupta Aynı Kuşak İçindeki Sosyal Hareketlilik

6.6.2.1. Aynı Aile İçindeki Sosyal Hareketlilik

Bu grupta aynı aile içindeki kardeşlerin, Hartum Üniversitesi'nden daha düşük dereceli üniversitelerde eğitim alma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Ancak, bu genel eğilime nazaran iki vakanın durumu farklıdır. Bunlardan biri olan Hayder'in (2. sınıf Harita Mühendisliği öğrencisi) bazı kardeşleri Hartum'da ve oradaki Tıp Fakültesinde okumaktadır. Diğer vaka olan Mohand'ın (2. sınıf Fen Bilimleri öğrencisi) ablaları Hartum Üniversitesi Fen Fakültesinde okumaktadırlar. Bu vakaların dışında, bu gruptaki vakaların aile üyelerinin kabul oranı düşük olan fakültelerde eğitim aldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, bu iki vakanın Hartum'da yaşadığı ve aynı sosyal sınıfa ait oldukları görülmektedir.

Güney Darfur'da bir köyden gelen Asil, kardeşlerinin eğitimde karşılaştığı problemleri şöyle anlatmaktadır:

“Ağabeylerim temel eğitimden üniversiteye kadar büyük zorluklarla okudular. Bizim çektiğimizden daha büyük sıkıntılar çektiler. Mesela onlar köyden çok uzaktaki okullarda okuyorlardı ve okula zamanında ulaşabilmek için sabah namazından önce eşeklerin üzerinde yola çıkıyorlardı. Ancak bu zorluklara karşı sabrettiler ve temel eğitimlerini tamamladılar. Okulun köyümüzden uzaklığı tam olarak ne kadar bilmiyorum ama çocukken çok hızlı yürüdüğümüz halde üç buçuk saatte ulaştığımızı hatırlıyorum. Allah'a şükürler olsun, ağabeylerimin bazıları Neelain Üniversitesi Felsefe Bölümünden, bir diğeri Nyala Üniversitesi Şeriat ve Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Büyük ağabeyim Polis Teknik Kolejinde polis diplomasıyla mezun oldu ve şimdi bir polis subay (komiser) yardımcısı olarak çalışıyor ve o benim velim. O benim hayatımın ve eğitimimin masraflarını üstlenmiştir. Bana bakmaktadır.” (Asil, Erkek, 3.Grup, Halk sağlığı, Altı, Güney Darfur).

Mohanad, bu gruptaki orta sınıfın durumuna bir örnek teşkil etmektedir. O kardeşlerinin durumunu şöyle ifade etmektedir:

“Biz dört kardeşiz, iki erkek ve iki kız. Kardeşlerimin en küçüğüüm ve benden büyük bir erkek kardeşim var. Kız kardeşlerim evimizin büyükleridir. Ablam Alman bursuyla Almanya'da Su Mühendisliği ve Hidroloji alanında doktora yapıyor. İkinci kız kardeşim ise Almanya'da yüksek lisansını tamamladı ve Almanya'da iş arıyor. Ağabeyim El-Neelain Üniversitesinde Sosyoloji lisansını tamamladı. Ben ise Hartum Üniversitesi'nde Biyoloji bölümünde okumaktayım.” (Mohanad, Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta S.Sınıf, Hartum).

6.6.2.2. Aynı Köy veya Mahalle İçinde Sosyal Hareketlilik

Hartum kenti, 1980'lerin başında Batı Sudan'dan gelen ve farklı kabilelerden oluşan göçmenlerin yerleştikleri bir bölge ile çevrilidir. Batı Sudan'da meydana gelen kuraklık ve çöl dalgası insanların kendi bölgelerinden başkente göç etmelerine olmuştur. Ortaya çıkan bu toplum; din, kültür, gelenek ve eğitim bakımından farklı tutumları içeren birçok kabilede oluşmaktadır. Haydar, Omdurman'ın batısındaki Köyü'nde oturdukları mahallenin eğitime yönelik tutumunu şöyle anlatmıştır:

“Mahalle nüfusunun dörtte üçü Arap göçebelerden oluşmaktadır. Araplar kız ya da erkek çocuklarını okumaya ve okula gitmeye teşvik etmemektedirler. Öte yandan, çocukları okulu erken bırakmaları için inşaat alanında çalışmaya veya süt satmaya zorlamaktadırlar. Diğer kabileler ise üniversite ve lisansüstü eğitime meraklıdır.” (Haydar, Erkek, 3.Grup, Harita Mühendisliği, Orta S.Sınıf, Oumdurman).

İktisat Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğrencisi olan Tacettin, içinde büyüdüğü Batı Darfur'daki toplulukların eğitim durumunun sosyal bir analizini yapmaktadır. Savaşın köylüleri geleneksel bölgelerden ve uzak köylerden büyük şehirlere göç etmeye zorladığını ve böylelikle onların modern dünya ile temasını sağladığını ve bunun sayesinde onların bir tür toplumsal aydınlanma yaşamalarına niyetlenilmemiş bile olsa katkı sağladığını şöyle ifade etmektedir:

“Şimdi Batı Darfur'daki köyümüzde üniversitelerden veya Hartum'daki diğer üniversitelerden mezun olan çok sayıda mezun var. Darfur krizine ve zulmüne rağmen insanların zorunlu göç etmesinin sonuçlarının insanlara fırsat verdiğine inanıyorum. Mesela; köy çocuklarının çevrelerindeki dünyayı tanınmaları onları eğitime meraklandırmıştır. Eğer onlar göç etmiş olmasaydı eğitim alamazlardı. Aynı şekilde kişisel düzeyde veya genel düzeyde şimdi aldığımız eğitime ulaşamazdık.” (Tacettin, Erkek, 3.Grup, İktisat, Üst altı S. Sınıf, Batı Darfur).

Aynı gözlem, Güney Darfur'dan gelmiş olan Asil tarafından da yapılmakta ve savaş ve göçün getirdiği sıkıntıların, eğitimsiz kadınların başına gelen zorlukların insanların kız çocuklarını eğitmeye olan ilgisini artırdığını vurgulamıştır.

“Savaştan önce Darfur'daki cemaatlerimizdeki öncelikler kızların eğitimi değil, erken yaşta evlendirilmesiydi. Ancak göç nedeniyle insanlar bunun bir hata olduğunu öğrendiler. Hatta Fallata ve Rizeigat gibi göç etmeyen kabilelerde bile kızların eğitimi için uğraşmaya başladılar. Ailemiz bile bundan etkilendi. Örneğin 9 ablalarım eğitim almamışken, krizin başlangıcıyla birlikte küçük olan kız kardeşlerim eğitim aldılar. Şimdi üniversiteden mezun oldular.” (Asil, Erkek, 3.Grup, Halk Sağlığı, Alt S. Sınıf, Güney Darfur).

Öte yandan, Darfur'da temel ve orta öğretimin yaygınlaşmasına rağmen Harun, Darfurlu öğrencilerin, özellikle büyük üniversitelerin en iyi fakültelerinde eğitime erişim konusunda büyük dönüşümler ile birlikte kasıtlı bir dışlanma yaşadıklarını iddia etmektedir. Harun, Darfur öğrencilerinin daha önce kayıt oranlarını, daha önce gittikleri okul türlerini ve şu anki kayıt oranlarını ve okullarını karşılaştırarak yorumlamaktadır.

“Tarihsel olarak, sömürgeci Al-Fasher Lisesi, Port Sudan Lisesi, Medani'deki Hantoub, Al-Obeid'deki Khor Taqat, Sennar Lisesi ve Omdurman'daki Wadi Sidna gibi büyük şehirlerin çoğunda veya her bölgede büyük yatılı okullar bulunmaktadır. El Fasher Lisesinden her yıl Hartum Üniversitesi Mühendislik Fakültesine giren düzinelerce öğrenci bulunmaktadır. Ancak şimdilerde, özel bir okulda okudum, belki de Nyala'daki en iyi okul. Fen bölümünde 70'ten fazla öğrencisi bulunmaktaydı. Ancak Hartum Üniversitesi'ne sadece üç öğrenci girebildi. Tüm Darfur'dan üç kişiden başkası yoktu.

Yılda 650 öğrenciyi kabul eden Hartum Üniversitesi Mühendislik Fakültesine Darfur'dan sadece üç öğrenci girmiştir. Bu üçüne ek olarak, diğer üniversitelere kabul edilen yedi kişi daha bulunmaktadır. Geri kalanı ise artık tamamen eğitim sürecinin dışında bulunmaktadır ve onlar artık ya 'gölgede oturanlar' ya çekçek sürücüleri ya da polis olarak bulunmaktadır. Bana çok açık geldi ki belirli alanları dışlamak ve eğitim yollarını bu alanlara yönlendirmek için sistematik bir sürecin yaşandığına inanıyorum. Al-Fasher Lisesi öğrencilerinin hepsinin mühendislik fakültesinde okumak yerine artık en iyi ihtimalle edebiyat fakültesine yerleştirildiğini düşünüyorum. Durumu düzeltmek için devlet müdahalesinin olmaması kafa karıştırıcı geliyor.” (Harun, Erkek, 3.Grup, BT, Alt S. Sınıf, Güney Darfur).

6.2.2.3. Aynı Liseden Mezun Olanların Sosyal Hareketliliği

Katılımcıların beyanları dikkate alınmak suretiyle, okullar kendi arasında kıyaslandığında ve mezunlarını Hartum Üniversitesi'ne gönderip gönderemedikleri bakımından incelendiklerinde, karşımıza iki durum çıkmaktadır. Birincisi, Hartum'daki Hartum International ve Sheikh Mustafa Al-Amin gibi üst sosyal sınıftan öğrencilerin devam ettikleri okulların Hartum Üniversitesi'ndeki birinci ve ikinci grupların fakültelere girişi adeta tekelleştiren okullar olarak karşımıza çıkmalarıdır. Genellikle bu okulların mezunları üçüncü grupta bulunan fen bilimleri fakültelerine (biyoloji gibi) kaydolmayı reddetmektedirler. Ancak buradaki beşerî bilimler bölümlerinde bulunan fakültelerde (Ekonomi gibi) eğitim görürler. İkincisi ise diğer bölgelerdeki okullardan gelen öğrencilerin durumu ile ilgilidir. Bu öğrencilerin Hartum Üniversitesi'nin birinci ve ikinci grup fakültelerine kayıt oranları ise üçüncü gruptaki fakültelere kayıt oranlarından oldukça düşüktür.

Bölgelerden gelen öğrencilerin fen bölümlerindeki sayılarının az olmasının nedeni, bu eyaletlerdeki eğitimin kalitesiz olması ve bilim profesörlerinin başkent Hartum dışındaki diğer eyaletlerde çalışmaktaki isteksizliğidir. Öte yandan, diğer eyaletlerdeki öğrenci aileleri, bu ailelerin zayıf ekonomik kapasitelerinin bir sonucu olarak, onları Hartum'daki iyi enstitülerde yaz hazırlık kurslarına gönderememişlerdir. Bu aynı zamanda sınıf konumlarının öğrenciler için ortaya çıkardığı kısıtlardan biridir.

Hartum’da bulunan ve yukarıda Hartum Üniversitesi’ne girişi adeta tekelleştirdiğine işaret ettiğimiz liselerin birinden mezun olmuş olan Mohand’ın bu konudaki gözlemleri şu şekildedir:

“..... Lisesi’nden sınıf arkadaşlarımla hiçbiri şu anda Fen Fakültesinde benimle birlikte değil. Hepsi Tıp, Mühendislik, Eczacılık ve Diş Hekimliği Fakültelerinde okuyorlar.” (Mohanad, Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta S.Sınıf, Hartum).

Hartum dışından gelenlerin durumu söz konusu olduğunda, üç farklı katılımcının ifadeleri hayli aydınlatıcıdır. Bunlardan biri olan Kuzey Nil Eyaleti’nden gelen Kemal, kendisinin bitirdiği Lisesi’ndeki sınıfından şöyle bahsetmektedir:

“Okulumuzdan dört öğrenci üniversiteye girdi, birincimiz %85 başarı puanıyla İmam Mehdi Üniversitesi Tıp Fakültesine girdi. Diğer öğrenci ise Bahri Üniversitesine, iki öğrenci ise Harbiye Koleji’ne girdiler. Hartum Üniversitesi’ndeki tek kişi benim. Bu arada Hartum Üniversitesi’ndeki Beyaz Nil eyaletinden gelen tüm öğrencilerin sayısı 80’i geçmemektedir.” (Kemal, Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta S.Sınıf, Beyaz Nil).

Wad Al-Helio bölgesindeki Kassala eyaletinden gelmiş olan Hafız ise durumu şöyle ifade etmektedir:

“Wad Al-Helio’da ilkokulu ve liseyi okudum, 2014’te Lisesi’nden üniversite giriş sınavına girdim. %70 puan aldım. Sonra Hartum’a geldim ve Al-Sahafa Mahallesi’ndeki bir liseden üniversite giriş sınavına tekrar girdim ve %79 puan aldım. Elbette Wad El Helio’daki lisede öğrencilerin yüksek bir puan alabilmeleri için yardımcı faktörler bulunmamaktadır. Bu nedenle öğrenciler bilimsel yolu (fen bilimleri şubelerini) seçmeyi tercih etmemektedir. Çünkü eğitimin en basit unsurlarına bile sahip değiller. O yüzden bütün Kassala eyaletinden, Fen Fakültesi’nde sadece 3 kişiyiz.” (Hafız, Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta altı S.Sınıf, Kassala).

Aynı konuda Batı Darfur Eyaletinden Tacettin ise şunları söylemektedir:

“Okuduğum üç okuldan benim dışımda Hartum Üniversitesi’ne giden hiç öğrenci yok. El-Nilin ve Al-Zaim Al-Azhari gibi diğer üniversitelerde veya Wataniye Üniversitesi gibi özel üniversitelerde sadece birkaç kişi var.” (Tacettin, Erkek, 3.Grup, İktisat, üst altı, Batı Darfur)

6.8.DÖRDÜNCÜ GRUPTA SOSYAL HAREKETLİLİK ÖRÜNTÜLERİ

Dördüncü grup, kabul puanı %75-%80 arasında olan öğrencilerin kayıtlı oldukları Hayvancılık Fakültesi, Ziraat Mühendisliği Fakültesi, Eğitim Fakültesi -Biyoloji, Kimya, Fizik, Fransız Dili Bölümleri-, Matematik Bilimleri Fakültesi -Matematik Bölümünü- öğrencilerini içermektedir. Bu grupta kendileriyle mülakat yapılmış olan yedi katılımcı bulunmaktadır. Bunların biri erkek, diğerleri kadındır. Hepsi Eğitim Fakültesinde farklı bölümlerde okumaktadır. Ayrıca üniversiteye başlama tarihleri de farklılık göstermektedir.

Geldikleri bölge olarak, Hartum eyaletinden biri kız diğeri erkek olmak üzere iki öğrenci bulunmaktadır. İkisi de Ümmü-Bidah Belediyesinde ikamet etmektedirler. Sudan'da izlenen mahalleler sınıflandırmasına göre bu mahalleler üçüncü sınıfta yer almaktadır. Diğer beş öğrenciden biri Kızıldeniz eyaletinden, ikisi Nil Nehri Eyaletinden, biri Batı Kordofan Eyaletinden ve biri de Gezira eyaletindedir.

6.8.1.Dördüncü Grupta Nesiller Arası Hareketlilik

Kendileriyle mülakat yapılan öğrenciler ile ebeveynleri arasındaki sosyal hareketliliğin yönünün bu grupta yukarı doğru -dikey- olduğu görülmektedir. Bu grupta bulunan babalardan biri dışında kimsenin üniversite eğitimi almadığı görülmektedir. Ayrıca bu velilerin, devletin, üniversite öncesi eğitim sistemini o sırada üç aşamalı sistemden ikiliye dönüştürmeye karar vermesiyle, doksanlı yıllarda ilkokul öğretmenlerine getirdiği açık üniversite eğitim sistemi ile üniversite eğitimi tamamlayabildiklerini görmektedir.

Katılımcı öğrencilerin verdikleri bilgiye göre, ebeveynlerin kırsal kökenli oldukları ve tamamladıkları eğitim seviyesi bakımından üç katılımcının Tibyan, (Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta altı S.Sınıf, Nil Nehri) Maryam (Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Alt S.Sınıf, Batı Kordofan) ve Hud (Erkek, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta S.Sınıf, Oumdurman) babasının lise mezunu, üç katılımcının babasının ise ortaöğretimi tamamlamış kişiler olduğu görülmektedir.

Örneğin, Manahil'in (Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Alt S.Sınıf, Gezira) babası köyde yetişmesine rağmen orta öğretim görmüş olanlardan biridir. Belki de bunun nedeni, 1960'ların ortalarından sonra kurulan birkaç lisenin bulunduğu bir bölgede yerleşmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Büyük şehirlerde büyüyen ebeveynler olan, Tayba (Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta altı S.Sınıf, Nil Nehri) ve Takwa'nın (Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta S.Sınıf, Kızıl Deniz) babaları ise liseyi tamamlayabildikleri için nispeten daha iyi durumdadırlar. Bu gruptaki babaların çoğu okulu bıraktıktan sonra görece erken yaşta mütevazı mesleklerde işgücü piyasasına katılmışlardır. Maryam, babasının biyografisini ve yaşam öyküsünde eğitimin yerini şöyle anlatmaktadır:

“Babam sadece ortaokula kadar okula gitmiştir. Erken yaşta çalışması gerektiği için okulu bırakmak zorunda kalmış ama orduda asker olmaktan başka bir iş bulamamıştır. Annem de hiç okula gitmemiştir. Onların hayalleri çocuklarının eğitimi tamamlaması olduğu için hayallerini gerçekleştirmek için çabalyorum. Allah'a şükür ki, lisedeki son sınava girdiğimde %81,4 ile okulda en yüksek başarı oranını aldım. Aslında ailemin geçmişi göçebe Araptır. Ama biz doğduğumuz zaman, eğitimimiz için taşınmaya karar vermişlerdir. Allah'a şükürler olsun, şimdi El Miram'da yaşıyoruz.” (Maryam, Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Alt S.Sınıf, Batı Kordofan).

Aynı hikâyeye, sadece ortaokula kadar okuyan Hud'un babası için de söz konusudur. Ebeveynin köyden şehre göç etmesi nedeniyle, sonraki nesiller -yani katılımcıların nesli- eğitim, istihdam ve sosyal merdiven açısından ebeveynlerin nesline kıyasla daha iyi bir fırsat yakalamışlar, sosyal merdiveni tırmandıkları görülmüştür. Hud aile deneyimlerini şöyle anlatmaktadır:

“Aslında, memleketimiz Beyaz Nil eyaletidir ama daha sonra Omdurman'a yerleşmeye karar verdik. Babam Beyaz Nil eyaletindeki köy okulumuzda eski eğitim sisteminde sadece üçüncü orta sınıfı bitirmiştir ve okuldan ayrıldıktan sonra işçi olarak yurt dışına Irak'a, daha sonra iş bulmak için yeniden Suudi Arabistan'a gitmiştir. Ayrıca ondan sonra Sudan'a dönüp evlenmiş ve Omdurman'da yerleşmiştir. Ben ve kardeşlerim de ebeveynlerimizden daha iyi bir eğitim gördük. Ben erkek çocuklardan en büyüğüyüm ve eğitim fakültesinde okuyorum. Ablalarım ise Omdurman İslami Üniversitesi Psikoloji ve Medya Bölümlerinden mezun olmuşlardır.” (Hud, Erkek, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta S.Sınıf, Oumdurman).

Bu grupta yer alan katılımcıların annelerinin eğitim seviyeleri de düşüktür. Aralarında açık öğretim yoluyla üniversite eğitimi almış olan sadece bir kişi bulunmaktadır. Bu eğitim türü,

Sudan Açık Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Arap Dili ve Sudanca gibi alanlarda eğitim görmeleri için gençken üniversite eğitimi göremeyen yetişkinlere sunulmaktadır. Sudan Millî Eğitim Bakanlığı, 1994 yılında eğitim basamağının (6+3+3) yerine (8+3) olarak değiştirilmesinin ardından, görevde bulunan ortaokul öğretmenlerine açık öğretime ücretsiz kaydolma fırsatı sağlamıştır. Bakanlığın kararı ortaokul aşamasının kaldırılmasını ve temel eğitim aşaması ile birleştirilmesini gerektirdiğinden, Bakanlık, bu karar kapsamında üniversite yeterliliklerini elde etmek için temel aşamasındaki öğretmenlerin açık öğretime katılmalarını zorunlu kılmıştır.

Kimya Bölümü Eğitim Fakültesinden Sanaa, bu kararın ebeveynlerin ve ailesinin üzerindeki etkisini şöyle anlatmaktadır:

“Annem, Sudan Açık Üniversitesi Eğitim Fakültesinden mezun oldu. Arapça ve Sudanca çalışmalar gerçekleştirdi. Babam da aynı üniversiteden mezun oldu ve şu anda Öğretmenler Sendikasında çalışıyor. Ablam da Eğitim Fakültesinden mezun oldu ve şimdi ben de Eğitim Fakültesine devam ediyorum, yani bu mesleği miras aldık.” (Sanaa, Kadın, 4. Grup, Eğitim Fakültesi, Orta S. Sınıf, Oumdurman).

6.8.2. Dördüncü Grupta Nesil İçî Sosyal Hareketlilik

6.8.2.1. Aynı Aile İçindeki Sosyal Hareketlik

Bu grupta, aile içindeki çocukların çoğunun Hartum dışındaki üniversitelerde kabul puanı düşük olan fakültelere kabul edildikleri veya mezun oldukları görülmektedir. Grupta bulunanların kardeşleri, birkaç istisna (Takwa'nın kardeşlerinden birinin Kuzey Sudan'daki Dongola Üniversitesi Tıp Fakültesinde okuması veya Amina'nın kardeşinin elektrik mühendisliğinde okuması gibi) dışında, diğerlerinin eğitim fakültelerinde ve benzerlerinde okudukları tespit edilmiştir. Ayrıca bu gruptaki katılımcıların, araştırmacının sınıflandırmasına göre, alt (Sınıf 5), orta-altı (Sınıf 4) ve orta (Sınıf 3) sınıflardan oldukları görülmektedir. Örneğin, Maryam, kardeşlerinin eğitim durumunu şöyle anlatmaktadır:

“En büyüğümüz, kız kardeşim Ruqayya liseyi bitirip evlendi ve okulu bıraktı. Ardından kız kardeşim Al-Nahud'da eğitim fakültesinde eğitim görüyor ve erkek kardeşim Zulanun Kur'an-ı Kerim Üniversitesinde Eğitim Fakültesinde okuyor. Kardeşim Abdul Rahman Omdurman İslam Üniversitesinde Biyoteknoloji okuyor.”(Maryam, Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Alt S.Sınıf, Batı Kordofan).

Hud (Erkek, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta S. Sınıf, Oumdurman) ve Maryam'ın aksine, Takwa'nın (4.G, alt sosyal sınıf) babasının iyi bir kültürel sermayeye sahip olduğu, erkek kardeşinin Port Sudan'daki Kızıldeniz Üniversitesi Mühendislik Fakültesinden, kız kardeşinin ise Dongola Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun olduğu anlaşılmaktadır:

“Doğu Sudan'da sahip olduğumuz ortak kültürlerden biri de eğer bir kıza bir damat evlilik teklifi ederse ve ailesi onu kabul ederse düğün için hemen okulu tamamen bırakıp ev hanımına dönüşmektedir. Bu çok normal karşılanmaktadır. Ancak bizim ailemizde kız, üniversiteden mezun olmazsa evlenmesine izin verilmez. Ablam tıp doktoru, Dongola Üniversitesi'nden mezun oldu ve şimdi Suudi Arabistan'da çalışıyor. Erkek kardeşim de Suudi Arabistan'da çalışan bir mühendis ve ablam Kızıldeniz Üniversitesinden İngiliz Dili Edebiyatı mezunudur.”(Takwa, Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta S.Sınıf, Kızıl Deniz).

6.8.2.2. Mahalle veya Köy İçindeki Akranlara Kıyasla Sosyal Hareketlilik

Hud'un ailesi Omdurman'ın batısındaki bir bölge olan Umbadda'da yaşamaktadır. Umbadda daha önceden bir gecekondu köyü durumundayken burada şehir planlaması yapılmış olmasına rağmen 1980'lerde Darfur ve Kordofan etkileyen kuraklık nedeniyle son yıllarda Omdurman'a kaçan yoksul ailelerin yaşadığı bir alan halâ bulunmaktadır. Bu nedenle bu alan yoksulların yeri ya da geleneksel malları satın almak için ziyaret edilen bir pazar olarak bilinmektedir. Daha önce, bu bölge öğrencilerini Hartum Üniversitesi'ne gönderememekteydi. Ancak sonraki dönemde yaşanmış olan sosyal dönüşümler, Libya pazarının ortaya çıkışı ve mahallelerindeki büyük tüccarların istikrarı sayesinde, Umbadda'nın okulları en iyi fakültelerde koltuk için rekabet etmeye başlamıştır. Hud, bölgedeki eğitimin tarihsel hafızasını şöyle anlatmaktadır:

“Tabi ki, bizim için merkez kampüs ve tıp fakülteleri zengin insanların fakülteleriydi. Hatırlıyorum ki Umbaddalı bir öğrenci mimarlık fakültesinde kabul edildikten sonra Umbadanın iyi evladı mimarlık kazandı, denirdi. Ama şimdi durum değişti. Örneğin 2016 yılındaki üniversite giriş sınavına girenlerden birçoğu şu an üniversitelerde okuyor ve onlardan Adam'ı ve Muhammed'i hatırlıyorum. Adam %92 puan aldı ve

Nilain Üniversitesinde Tıp okurken Muhammed ise yaklaşık %94 aldı ve Hartum Üniversitesi'nde Tıp okuyor. Umbada Belediyesinin birincisiydi. Bazı öğrenciler de diğer eyaletlerin üniversitelerinde tıp okuyor. Bu üstünlüğü hocaların ilgisine bağlıyorum. Okul ve başarı onlar için kişisel başarıdır, bu yüzden birden fazla anlamda okula aittirler. Orada çalıştıkları için ve aynı zamanda mahalle sakinleri oldukları için okula aittirler. Ana kaygıları, okulun seviyesini yükseltmektir. İkinci neden jellabanın (Tüccarların) okula desteklemesidir. (Hud, Erkek, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta S. Sınıf, Oumdurman).

Bu modele karşı, Maryam kırsal kesim ve alt sosyal sınıflar için şunları söylemektedir:

“Yıllar önce bölgemizden bir öğrenci %88 aldı ve El-Daein'deki Barış Üniversitesi Tıp Fakültesine girebildi.” (Maryam, Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Alt S.Sınıf, Batı Kordofan).

6.9. BEŞİNCİ GRUPTAKİ SOSYAL HAREKETLİLİK ÖRÜNTÜLERİ

Beşinci grup 2016 yılında kabul puanı %70-%75 arasında olan öğrencileri kabul eden Ziraat Fakültesi, Ormançılık Fakültesi ve Eğitim Fakültesi-Aile Çalışmaları, Okul Öncesi Eğitim, Özel Eğitim, Beden Eğitimi ve Beslenme Bölümü-öğrencilerini kapsamaktadır. Bu grupta toplam yedi katılımcı bulunmaktadır ve bunlar orta altı ve alt sosyal sınıflardan gelen öğrencilerdir. Bunların ikisinin ailesi Hartum'da ikamet etmekte olup, diğerleri Hartum dışından gelmişlerdir. Hartum'da ikamet edenlerden birinin ailesi kentin Maamoura semtinde kiracı olarak oturmaktadır. Diğer vakanın barınma konusunda istikrarsızlık yaşadığı bilinmektedir. Bunun nedeni ise çocukken ebeveynlerinin boşanmış olması ve ardından lise üçüncü sınıftayken sınavlardan hemen iki ay önce annesinin vefat etmesidir. Annesinin vefatı üzerine Fajr Hartum'un çevresinde bulunan kasabada anneanesiyle bir süre oturmuş sonrasında Omdurman'a teyzesinin yanına taşınmıştır.

Eğitim açısından bakıldığında, üst orta sınıfa mensup olan ve Hartum'da oturan bir vaka dışında, bu gruptaki öğrencilerin velileri üniversitelerden mezun olmamıştır. Annelerin ise ikisi üniversite mezunu, biri orta okul mezunu olup, diğerleri ise hiç okula gitmemiştir.

6.9.1. Beşinci Gruptaki Nesiller Arası Hareketlilik Modelleri

Saha çalışması verileri, beşinci grupta iki tür sosyal hareketlilik modelinin olduğunu ortaya koymaktadır. Birincisi, örnek vakaların arasında yaygın olan dikey geçiş modelidir. Diğeri ise sosyal konumu sürdürme modelidir.

6.9.1.1. Dikey Sosyal Hareketlilik

Bu grupta, bu model bağlamında, önceki gruplarda görülmeyen bir olgu olarak, birkaç öğrencinin velisinin ebeveynlerden biri değil, üçüncü başka bir şahıs olduğu görülmektedir. Bu örüntüde, yüksek düzeyde eğitim almamış fakir/alt sınıflar ailelerinden gelen öğrencilerin, kendilerinin ve ailelerinin sosyal konumlarında değişiklik yapmak için, eğitim yoluyla kendi hayatlarının yolunu tek başına bulmaya zorlandıkları görülmektedir. Ayrıca, geniş aileye mensup akrabalarından birinin veya kendileriyle aralarında bir yakınlık bulunan bir bireyin aileye ve ona mensup bir öğrenciye eğitimi tamamlaması ve onun sosyal merdivende biraz yükselmesine destek sağladığı bir durumla karşılaşmaktayız.

Örneğin, Eğitim Fakültesinde birinci sınıf öğrencisi olan Fajr'ın durumunda, onun ana destekçisinin teyzesi olduğu, Ziraat Fakültesi dördüncü sınıf öğrencisi olan Jalal'ın durumunda ise ilkokuldan üniversitenin son sınıfa kadar erkek kardeşinin kendisine yardımcı olduğu, Adam örneğinde ise onun eğitimini tamamlamasını için çocukken bir mülteci kampından gelen ve yıllarca destek veren kişinin kuzeni olduğu görülmektedir. Fajr'ın teyzesinin doktor olarak çalıştığı, Jalal'ın erkek kardeşinin ise İktisat Fakültesi mezunu olduğunu ve bankacılık sektöründe bir bankada mali müşavir olarak çalıştığı bilinmektedir. Jalal, ağabeyinin ailenin sosyal konumunu basit bir köy ailesinden orta gelirli şehirli bir aileye dönüştürmedeki etkisini şöyle anlatmaktadır:

“Babam, Allah ona merhamet etsin, hayatının çoğunu yurt dışında geçirdi. Annemizle evlendikten sonra babam Sudan dışına gitti ve Libya, Irak ve Suudi Arabistan'da büyük bir getirisi olmayan marjinal işlerde çalıştı. Annem sadece ev hanımı. Annem ve babam pek bir şey öğrenmediler, okula hiç başlamamış olabilirler ancak çocukluklarında "khilwa" denilen geleneksel bir Kuran okulunda bazı Kuran surelerini ezberlemişlerdir.

Babam ben lisedeyken vefat etti ve ağabeyim o tarihten bugüne kadar eğitimimden tamamen sorumlu oldu. Ailemiz eskiden El Fasher dışında bir köyde yaşıyordu ama ben El Fasher'de yaşayan ağabeyimle birlikte yaşamak için taşındım. Örnek bir okul olan İlkokulu'nda temel eğitimimi bitirip 258 puan aldım ve en iyilerden biri olduğum için Model Okuluna kabul edildim. Lisesi'ne minimum kayıt oranı 250 puan idi. Lise sonunda üniversite giriş sınavlarına girdiğimde %74,6 aldım. Ancak ailemin tıp, laboratuvar veya eczacılık hayallerini gerçekleştirmek için lise son sınıfı tekrar edip sınava yeniden girdim. Onlara aldığım notların yeterli olduğunu ve üniversitelere başvuru yapacağımı ve herhangi bir koleje kabul edilirse tereddüt etmeden gideceğimi söyledim. Ağabeyim eğitimde bizim için bir rol modeldi ve zor şartlar altında ne olursa olsun eğitimde sabrın önemini her zaman vurguladı. O sürekli temel, lise ve üniversite eğitiminde yaşadığı zorluklarından bahsediyor. Çünkü babamın o zamanlar Libya'daki yeri bilinmiyormuş ve evde para yokmuş. Ağabeyimin evdeki yaşamı devam ettirebilmek, okula devam edebilmek ve eğitimimiz için gerekli olan ihtiyaçları karşılayabilmek için pazarda eşyalarını satması gerekmiş. Bize her zaman çiçeklerle kaplı yolun olmadığını ve bu yüzden meyve toplamak için dikenli yoldan geçmek gerektiğini hatırlatmıştır.” (Jalal, 5. G, Ziraat Fakültesi, Kuzey Darfur, Orta altı S.S.).

Khalid'in (5.G, 5.SS) babası normal okullarda okumamış aksine yakın zamana kadar İslam dünyasının popüler Kur'an okulunda Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiş ve bu anlamda yerel toplumda (yerel ilim adamı) saygı duyulan bir kişi olmuştur. Ancak kendisi sınırlı gelire sahiptir ve tek başına 14 çocuklu geniş bir ailenin sorumluluğunu taşımaktadır. Ali neden orduya girmek istediğini şöyle açıklamaktadır:

“Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi Bölümünde okuyorum. Ama aslında o benim arzum değildi. Harp Okuluna girmek istedim ve başvuru şartları arasında; lise diploması, yaş ve doğum belgesi vardı. Ancak maalesef doğum belgem kayboldu ve o zaman almanın bir yolunu bulamadım. Bu yüzden doğum belgemin olmaması nedeniyle benden özür dilediler. Sonra beden eğitimine girmeye karar verdim çünkü bu bölümden mezun olduktan sonra Harp Okuluna girmeme yardımcı olabilirdi. Eğer beni Harp Okulu ne olursa olsun başka bir okulun arasında seçtirirlerse bile, şüphesiz orduya seçerdim, çünkü aslen fakir bir ailedenim ve Harp Okulunda okul harcı ya da geçim ücreti ödemek zorunda değilim. Okul mezun olana kadar tüm masraflarımı karşılayacak ve küçük bir maaş verecekti. İkinci sebep ise Harp Okulundan mezun olduğumda iş arama yolculuğuna zaten işim olduğu için başlamayacağım. Ve buna ek olarak orduda çalışarak ülkeye hizmet edebileceğim. Buna ek olarak 'tıbbi silah' hastanelerinde görevli memurlara verilen aile sağlık sigortası ile ebeveynlerime ve aileme mükemmel sağlık sigortası sağlayabiliyorum. Ordu bana saygın bir sosyal konum sağladı.” (Khalid, 5.G, Eğitim Fakültesi, Guney Darfur, Alt S.S.).

6.9.1.2. Sosyal Konumu Koruma Modeli

Beşinci gruptaki sosyal konumu koruma modelinin en iyi temsilcileri Fajr (5.G, Eğitim Fakültesi, Hartum, Orta altı S.S.) ve Nessim (5.G, Eğitim Fakültesi, Hartum, Orta S.S.) adlı iki öğrencidir. Nessim, Eğitim Fakültesi Beslenme Bölümü'nde okumaktadır ve bu bölüm aslında Ziraat Fakültesi'nin bir parçasıdır. Ancak üniversitenin bilim kurulu bu bölümü Eğitim Fakültesine devretmeye karar vermiştir. Nessim bu bölüm mezunlarının genellikle hastanelerin beslenme bölümlerinde çalıştığını söylemektedir. Burada, öğrenciler üniversiteye giriş sınavlarında çok düşük not almasına rağmen en iyi fakültelerin tıp, eczacılık ve diş hekimliği gibi bölümlerinden birinde eğitim görmeye istekli olmaktadır. Bu eğilim, öğrencinin yerleşim ortamında ve çevresindeki sosyal sınıflarda geçerli olan düşünce kalıplarıyla tutarlı görünmektedir. Nessim'in babası üniversite mezunu ve Sudan'daki en büyük firmalarından biri olan Şirketinin bir bölümünün başkanıdır. Fajr'nin babası ise yüksek öğrenim görmemiştir; annesi eğitim fakültesi, teyzesi ise tıp fakültesi mezunudur. Teyzesi, kendisine, mezun olduktan sonra iş bulmak için askeri hastaneye başvurmasını tavsiye etmiştir.

“Eğitim Fakültesinden önce birçok okula başvurduğum ancak üniversite giriş sınavında aldığım not benim Hartum Üniversitesi Eğitim Fakültesine gitmemi sağladı. Bu Eğitim Fakültesi, annem vefat ettiği için halam tarafından seçildi. Geniş ailelerin kızlarının, kızların doğasına uygun olduğunu düşündükleri bazı alanlarda okumaya ilgi duyduklarını söyleyebilirsiniz. Annem Sudan Üniversitesi Eğitim Fakültesinde okumuş. Teyzemin kızı Hartum Üniversitesi Eğitim Fakültesi Kimya Bölümünden, teyzem ise kızlara uygun bir alan olan Tıp Fakültesinden mezun olmuştur.” (Fajr, 5.G, Eğitim Fakültesi, Hartum, Orta altı S.S.).

6.9.2. Beşinci Grupta Nesil İçi Sosyal Hareketlilik

6.9.2.1. Aynı Aile İçindeki Sosyal Hareketlilik

Bu grupta, çok az sayıda ailenin çocuklarının eğitimlerini tamamladığı görülmektedir. Kuzey Darfur'dan gelen Jalal, kardeşlerinin eğitim durumunu şöyle anlatmaktadır:

“Ağabeyim Nyala Üniversitesi Ekonomi Bölümünden mezun olmuştur. Bankası'nda muhasebeci olarak çalışmaktadır. Şu an bankacılık profesyonel merdivenine göre orta dereceli bir gözlemci olarak çalışmaktadır. İkinci erkek kardeşim dördüncü sınıfa kadar temel eğitim almıştır ancak ailenin ekonomik koşulları nedeniyle okuldan ayrılmıştır. Marjinal -vasıfsız- işlerde çalışmıştır. İnşaat işçisi olarak çalışmış ancak daha sonra ağabeyime marjinal çalışmanın zorluğundan yakınmıştır. Daha sonra ağabeyim onu zanaat öğrenmesi için bir arkadaşının yanına demir ve tesisat atölyesine göndermiştir. Dört yıl sonra usta olup bir tesisat atölyesi sahibi olmuştur. Şimdilerde aylık geliri bankadaki çalışan ağabeyimden daha iyi durumdadır. Üçüncü erkek kardeşim makine mühendisliği okuyordu ancak finansal zorluklar nedeniyle okulunu dondurdu. Şimdilik basit işlerde çalışıyor ancak geri dönmek ve devam etmek istediğini söylüyor. Dördüncü kardeşim şoför olarak çalışıyor. Sadece liseyi bitirdi. Kız kardeşime gelince, o yalnız temel okuluna kadar okudu ve bir damat çıkınca okulu bırakıp evlendi.” (Jalal, 5. G, Ziraat Fakültesi, Kuzey Darfur, Orta altı S.S.).

Yine Kuzey Darfur eyaletinden Arap kabileleri ile Afrikalı kabileleri¹¹ arasındaki savaş nedeniyle köylerinden mülteci kampına kaçmak zorunda kalan bir ailenin çocuğu olan Adam, Hartum dışındaki bölgelerde, özellikle Darfur, Kordofan ve Doğu Sudan'da ücra köylerde genç neslin fakirliği ve eğitimsizliğine ve memleketindeki mülteci öğrencilerin durumuna bir örnek teşkil etmektedir. Adam, ailesinin durumu hakkında şunları söylemektedir:

“Babam üç kadınla evliydi ve annemden iki kız iki erkek olmak üzere dört çocuğu vardı. İki kız kardeşim evlendiler ve evi terk ettiler. Annemle tek başıma kaldım. Ama henüz çocukken El Fasher'de kuzenimin yanına gittim. Ve onunla yaşamaya başladım. Çünkü bunu yapmasaydım benimle çocuk olarak ilgilenen kimseyi bulamazdım. Aynı şekilde şu an kuzenime gitmeseydim üniversiteye de gidemezdim. Kuzenim hem benim tüm sorumluluğumu hem de annemin sorumluluğunu aldı. Babamın diğer eşlerinden olan kardeşlerime gelince, onlar beni hiç öğrenemediler çünkü maalesef savaş kardeşlerimi farklı yerlere dağıttı. Bazıları şimdi Dar Zaghawa'da yaşıyor ve bazıları ise El Fasher'den uzak köylerde yaşıyor. (Adam,5.G, Ziraat Fakültesi, Kuzey Darfur,Alt S.S.).

6.9.2.2.Mahalle veya Köy İçindeki Akranlara Kıyasla Sosyal Hareketlilik

El Fasher'de Kuzey Darfur'da doğan Adam, Darfur'da 2003'te çıkan iç savaş sırasında eğitim gören öğrencilerin eğitim koşullarının kapsamlı bir açıklamasını yapmaktadır. Adam, babasını erken yaşta kaybetmiş bir ailede büyümüştür. Sonrasında Adam, Darfur'daki iç

¹¹ Sudan'da maviş kabileler olarak adlandırılır.

savaşta bazı büyük üvey kardeşlerini kaybetmiştir. Ardından ailesi köyden göç etmek ve bir kampa taşınmak zorunda kalmıştır. Kuzeni kampa geldikten sonra kader Adam'a gülümsemiş, Adam'ın annesi, kuzeninden Adam'ı eğitim alması için El Fasher'e götürmesini istemiştir. O, El Fasher'de temel okulu ve lise bitirip ve oradan Hartum Üniversitesi Ziraat Fakültesine kaydı olmak hakkını kazanmış ve geniş ailesi içinde üniversiteye giden ilk kişi olmuştur. Aynı zamanda zorunlu göç kampındaki okulundan ve önceki köylerinden üniversiteye gidebilen ilk genç adam olmuştur. Adam, zorunlu göç yıllarındaki eğitim tecrübesi hakkında şunları söylemektedir:

“Köyümüzde ilkokul birinci ve ikinci sınıfta okudum. Köyümüz büyük bir köydü ama savaş köye ulaştığında ve orada üvey kardeşlerim öldürüldüğünde, Kuzey Darfur'da küçük bir köye taşınmak zorunda kaldık. Ancak bu köyde okul, su veya kuyu yoktu. Yaşam için gerekli kurumlar yoktu. Bu yüzden okul ve içme suyu bulmak için daha büyük bir köye gitmek zorunda kaldık. Ama tabii savaş bu köye de ulaştı. Bu yüzden tekrar Kuzey Darfur'a döndük ve ailem göç edenler için olan Zemzem kampına yerleşti. Tabii bir okul dediğimde, Hartum'daki gibi bir okul düşünmeyin. Bahsettiğim okul koyun ağılı gibi dikenli dallarla çevrili, sandalyesiz, mobilyasız bir yer anlamına geliyor. Sınıfımız samandan yapılmış bir odadan oluşuyordu, öğrenciler boş çuvalların üzerinde yere oturuyorlardı. Öğretmenler de sayıca az da olsalar ortaokulda sekizinci sınıfta yeni bitirmişlerdi. Aralarında liseyi bile bitiren kimse yoktu. Yine de bize öğretmek ve iç savaşa girmemizi engellemek için bu okulu gönüllü olarak kurmaya çalıştıkları için Allah onlardan razı olsun. Elbette okulu bırakıp El-Fasher pazarına giren ve çocukken bir ailenin masraflarından sorumlu olan çok sayıda çocuk var. Tabii ki geri dönemeyecekler çünkü geri gelirlerse ailelerine kimse bakmayacaktır.” (Adam, 5.G, Ziraat Fakültesi, Kuzey Darfur, Alt S.S.).

6.9.2.3. Aynı Liseden Mezun Olanların Sosyal Hareketliliği

Bu grupta, farklı bölgelerden ve alt sosyal sınıflardan gelen öğrenciler ile başkentten gelen öğrenciler ve okulları arasında net ayrımlar bulunmaktadır. Hartum Eyaleti'nden eğitim fakültesine gelenlerin, araştırmacının izlediği sınıflandırma prosedürlerine göre, Nessim ve Fajr örneğinde olduğu gibi, çoğunlukla orta ve orta altı sınıflardan geldikleri görülmektedir. Bu iki öğrenci normal özel bir okul kategorisindeki okullarda temel eğitim almışlardır. Ancak üniversitedeki iyi fakültelere yüksek bir not ile girmek için Hartum'daki en ünlü özel liselerden biri olan Özel Okuluna gitmişlerdir. Bu özel okullarda birlikte okudukları sınıf

arkadaşlarından herhangi biriyle eğitim fakültesinde karşılaşp karşılaşmadıklarına dair soruya Fajr şöyle cevap vermektedir:

“Onlardan kimseyi görmedim. Eğitim fakültesinde... özel okulumuzdan hiç kimse yok. ... Okullarına gelince, oradan şu anda psikoloji okuyan bir kızla tanıştım. Ama lisede okuduğum özel okulun kızları çoğunlukla tıp, hemşirelik ve tıp laboratuvarları gibi diğer fakültelere gittiler.” (Fajr, 5.G, Eğitim Fakültesi, Hartum, Orta altı S.S.)

Al-Fasher, Al-Daein ve diğerleri gibi büyük bölgesel şehir okullarında liseyi tamamlayan öğrenciler arasında bile, diğer bölgelerden gelen öğrencilerin alt sosyal sınıfları arasında, Hartum Üniversitesi gibi büyük üniversitelerin birinci ve ikinci grup fakültelerine kaydolan az sayıda öğrenci olduğu görülmektedir. Kassala eyaletinden Babikir, mezun olduğu lise kurulduğundan bu yana tıp okuyabilenlerin sayısının 4 kişi olduğunu, bunlardan birinin tıp fakültesine özel kabulle, diğerinin ise en az gelişmiş eyaletlerdeki üniversitelere kabul edilerek kayıt olabilen iki öğrenci olduğunu belirtmektedir:

“Köyümüzün lisesi 2007 yılında kurulmuş ve çevresindeki yedi köyden gelen öğrencilere eğitim vermektedir. Okulun ilk gruptaki bir kız %85 puan alarak Kassala Tıp’a gitmiştir. Dongola tıbbına giren iki kız öğrenci vardır. Okulumuz tarihinde içinde beşinci grup olarak ve aramızdan bir öğrencinin aldığı en yüksek oran %88 ve özel kabulle tıp fakültesine başlamıştır. Tabi bu sayı yedi köyden öğrencileri içeren bir okul için çok azdır. Ama şimdi özellikle yurt dışında bir gurbetçi sınıfının ortaya çıkmasıyla birlikte bölgemizde insanların eğitime olan ilgisi artmıştır. Bu da özel okulların kurulmasını teşvik etmiş ve bu da bölgedeki çocukların üniversite eğitimine kaydolma şansının biraz daha artmasına yardımcı olmuştur. Sudan’ın Doğu bölgesinde bir kültürel problem vardır. Öğrencilerin geleceği için derin hayal kırıklığı yaşamaktadırlar. Bu yüzden her zaman tekrarlanan bir cümle duyarsınız: “Üniversiteden mezun olanlar ne yaptılar... Para mara onlarda yok.” (Babikir, 5.G, Ziraat Fakültesi, Kassala, Alt S.S.).

Eğitim fakültesinde birinci sınıfta beden eğitimi bölümünde okuyan Khalid, Doğu Darfur eyaletinin başkenti Da'en'deki lisede okuyan öğrencilerden Sudan üniversitelerine kayıt yaptırabilenlerin sayısındaki artışa işaret etmekle birlikte, bu öğrencilerin genel ve özel kabul yoluyla kayıt için en az notu isteyen eğitim fakültelerine sık sık gittiklerini teyit etmektedir. Khalid, eğitim gördüğü lisenin durumunun sınıf arkadaşlarını düşük akademik başarıya götürdüğünü şu sözlerle ifade etmektedir:

“.... Lisesi ’ndeki arkadaşlarımın yaklaşık %50’si üniversitelere gitti. Bir grup öğrenci Bahri Üniversitesi Ekonomi Bölümüne gitti. Hartum Üniversitesi Eğitim Fakültesinde küçük bir grup bulunmakta ve Al-Da’en’deki Al-Salam Üniversitesi Eğitim Fakültesinde okuyan bir grup daha var. Demek istediğim, çoğu arkadaşım eğitim fakültesine gitti. Okulumuzda elde edilen en yüksek başarı oranı %78 idi ve burada Hartum’da olduğu gibi tıp veya mühendislik fakültesine girmesini sağlayacak yüksek bir puan alan tek bir öğrenci yoktu. Bunun nedeninin Doğu Darfur bölgesindeki tüm devlet okullarında eğitim sürecinde bir eksiklik olduğu kesin olarak ortadadır. Bu niteliği bakımından özel okullarla aynı olmayacaktır. Sınıfta yaklaşık 130 öğrenci var ve çoğu kez öğretmenin sesi bu kalabalıkla duyulmuyordu. Birçoğunun sıra ve sandalyeleri yoktu. Bu nedenle bazen sandalyeleri arkadaşlarıyla paylaşıyorlardı. Lisedeki okuduğumuz ortam buydu.” (Khalid,5.G, Eğitim Fakültesi, Guney Darfur,Alt S.S.)

7. BÖLÜM

TEMEL EĞİTİMDEN ÜNİVERSİTEYE EĞİTİM SÜRECİ VE SINIF KONUMLARININ ETKİSİ

Bu bölümde katılımcıların nasıl bir yol izleyerek temel eğitimden üniversite seviyesinde bir eğitime ulaşmış oldukları ve bu süreçte ailelerin kendilerinin sahip oldukları fiziki, kültürel ve sosyal sermayelerini kullanmak suretiyle bu süreci nasıl planlayıp, yürüttüklerinin analizi yapılacaktır. Böylelikle, bir önceki bölümde kuşaklar arası hareketlilik örüntülerinin gerçekte nasıl meydana geldiğinin bir değerlendirmesi yapılacaktır. Bu kapsamda, yeniden belirtmek gerekir ki, eğitim, bir yandan ebeveynlerin kuşağının akademik başarı düzeyi ile çocukların kuşağının akademik başarısını karşılaştırarak kuşaklar arasındaki sosyal hareketliliği belirlemek için kullanılmaktadır. Bu yolla araştırmacılar toplumun katmanları yahut sınıfları arasında geçirgenliğin fiili derecesi hakkında bir fikir geliştirme imkanına sahip olmaktadır. Bunda, yoksul kesimlerden gelenlerin ne oranda ve nasıl bir yol izleyerek yukarıya doğru hareketlilik gösterdikleri açıklığın en önemli göstergelerinden biri olarak survey tipi çalışmaların tespit etmek istedikleri önemli bir husustur. Ancak, bu çalışma, daha önce belirtilmiş olduğu üzere, bu tür bir veriye dayanmadığı için, burada sorgulamanın esas olarak hareketliliğin miktarı üzerinen değil, niteliği üzerinden yapılması gerekmektedir.

Öte yandan, bu sürecin analizinde sadece dikey değil, yatay hareketliliğin de nasıl sağlanmakta olduğuna dikkat etmek gerekir. Zira yatay hareketlilik toplumsal sınıfların kendilerini yeniden üretme kabiliyetlerinin en önemli göstergesi olup, bu üst sosyal sınıfların eğitim sürecini planlama ve yürütmelerinin başat hedefi olmaktadır. Bu süreçte çocukların nesli ailesinden miras aldığı sosyal sınıfı, anne ve babanın okudukları aynı akademik disiplinlere veya benzeri ve alanlara üye olarak sürdürebilmektedir. Dolayısıyla, ifade etmek gerekir ki, eğitimin öğrencinin gelecekteki sosyal konumunu inşa etmedeki bu önemli rolü için, aileler çocuklarının eğitim seçeneklerini oluşturma ve seçmede kendi sınıf konumlarına bağlı olarak ve akılcı olarak erişebilecekleri hedefler yönünde kaynaklarını seferber etmede farklı şekillerde davranmaktadırlar.

Ancak, bu süreçte başka etkenlerin etkisinde söz konusudur ki bunlar arasında ailenin yaşadığı veya öğrencinin doğup büyüdüğü ve üniversite öncesi eğitimini aldığı yerin eğitim imkanları bakımından sahip olduğu imkanlar, öğrencinin toplumsal cinsiyetine uygun eğitim biçiminin ne olacağına dair kültürel ve toplumsal normlar, beklentiler, ülkedeki eğitim politikalarının kimlere ne tür öncelikler veya imtiyazlar tanıdığı, ve daha genelde belli disiplinlerdeki eğitimin gelir ve statü bakımından kimlere ne tür avantajlar sağladığı gibi birçok diğer etken de ailelerin ve eğitim alacak bireylerin karar, tercih ve izleyecekleri yolun somut biçimi üzerine önemli etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle, örneğin, bir ülkedeki toplumsal değerlere ve ekonomik eğilimlere bağlı olarak sosyal sınıflar arasında ve onlara mensup aileler ve öğrenciler arasında bazı bilim dalları rağbet görürken bir başka ülkede bunlardan farklı olanlar rağbet görebilmektedir.

Eğitim ile sosyal sınıf arasındaki ilişkide bir yandan eğitimin sınıflar arası farklılıkları gösterdiğini söylemek mümkün olsa da öte yandan eğitim aynı zamanda sosyal sınıflar kurmaya çalıştığı ve bu nedenle de bu ilişkinin çok yönlü ve diyalektik bir ilişki olduğunu belirtmek gerekir. Ancak, Sullivan ve meslektaşlarının (2020) da belirttikleri üzere, konu hakkında yapılan araştırmalarda sosyal hareketlilik düzeylerini ölçmeye çok önem verilmiş olmasına rağmen sosyal hareketliliğe giden akademik yolları değiştirme olasılığına daha az ilgi gösterilmiştir (Sullivan ve Arkadaşları, 2020).

Eğitim politikalarının kendileri söz konusu olduğunda, Sudan örneğinde, eğitimin bütün kademelerde devletin tekelinde olduğu dönemler de olmuştur. Bu dönemlerde öğrencilerin, ücretsiz eğitim çerçevesinde, bireysel liyakat ve beceri dışında eğitimde daha üst seviyelere ulaşmak için ellerinde başka seçenekleri olmamıştır. Ancak, bu politika, Sudanlı profesyonellerin çalışmak için 1985¹² yıllardan itibaren yurt dışına gitmeye başlamalarından sonra nispeten değişmiştir. Bu dönemden sonra Sudan Üniversiteleri Körfez ülkeleri

¹² Bu, 1985 yılında Sudan'daki ilk sivil toplum üniversitesi olan Omdurman Ulusal Üniversitesi'nin kuruluşuna kadar uzanır.

tarafından verilen lise diplomasına sahip olan öğrencileri özel denklik şartlarına göre kabul etmeye başlamıştır. Bu "denklik", Sudanlı öğrencilerin yurt dışında alınan lise diploma notlarının yaklaşık on puan düşürülmesini gerektirmektedir. Bu öğrencilerin diploma denkliği yapıldıktan sonra onlardan özel kabulle üniversite eğitime devam etmek istemeleri halinde kendilerinden daha yüksek öğrenim ücreti talep edilmektedir. Eğitim sisteminin ve politikalarının bu suretle birikmiş olan sorunları öğrenci velilerini, diğer vatandaşlar gibi çocuklarının akademik disiplinleri istedikleri üniversitelerde kazanmaları için ülke içinde adil bir fırsat sağlayacak okullar aramaya itmiştir. Bunun sonucunda, Nuns School veya Union School gibi Sudan'daki Hristiyan eğitim kurumlarını model alan özel okullar modeli dalgası başlamıştır. Dolayısıyla, bir yandan Sudan'da temel eğitimin kitlesel genişlemesi, diğer yandan devlet okullarının seviyesinin düşük oluşu Sudan'da özel okulların artmasının güçlü bir nedeni olmuştur.

Eğitimde özel okullara olan talebe ve yönelime bir tepki olarak ve temel ve lise düzeyindeki eğitim durumunu düzeltmek ve kurtarmak için Sudan Eğitim Bakanlığı, 1996/1997 öğretim yılında her şehirde Model Okullar Projesi'ni başlatmıştır. Model okullar, devletten coğrafya okulları olarak adlandırılan mahalle ve köylerde bulunan normal devlet okullarından daha fazla ilgi ve destek almaktadır. Bu nedenle, özel okullar ve model okullar Sudan'daki yükseköğretim kurumlarına gelecek öğrencilerin ana kaynakları haline gelirken, coğrafi devlet okullarının öğrencilerinin yükseköğretime sağladığı katkı, özellikle öğrencilerin yüksek rekabet ve talep gösterdiği fakülteleri de azaltmıştır.

Sudan'daki eğitim piyasasında özel okullar ile model okullar arasındaki rekabet zamanla ileri boyutlara varmış ve bazı özel okullar kadar bazı model okullar da iyi bir üne kavuşmuştur. Başarılı okulların listede ilk sıralarda yer almaları sağlanmıştır. Özel ve model okullar ünlü öğretmenleri kendilerine cezbetmeye ve ideal bir okul ortamı sağlamaya çalışmaktadırlar. Ancak, bunun karşılığında eğitim ücretleri de sadece zenginlerin karşılayabileceği şekilde de artmıştır. Böylelikle, eğitim ve pazar örtüşüp eğitimin ticarileştirilmesinin olgusu başlamıştır.

Bu süreçte hem okullar kendi başarılarını bir reklam aracı olarak kullanmaya başlamışlar hem de maddi imkanları yeterli olan aileler çocuklarını özel kabul yolu da dahil olmak üzere ünlü model devlet okullarına, ünlü özel okullara veya saygın model okullara gönderme fırsatı bulmuşlardır. Model okullar artık tek sınıf değillerdir. Bu nedenle birinci sınıf ve sonraki sınıflar da bulunmaktadır. Devlet model okulları kuruldukları artık bir anlamda adalet ruhunu kaybetmişlerdir.

Lise eğitimi sonrası eğitime kaydolan veya eğitime devam eden öğrenci sayısını gösteren bazı istatistikler ve rakamlar elde etmek kolaydır. Ancak çoğu zaman bu istatistikler bize arkalarındaki sosyal gerçekleri net bir şekilde anlatmaz ve deneyimin nedeninden bahsetmiyoruz. Bu rakamlar ve bu istatistikler, politika yapıcılar için önemli olmasına rağmen, eğitimde sosyal sınıflar ve ülke halkı arasındaki fırsatların dağılımında adaleti sağlayan etkili siyasi müdahalelerin uygulanması için bu rakamlar ve bu istatistikler sona erdi. Çeşitli adaletsizlikler nedeniyle akıllı beyinlerin boşa harcanmasını engelledi. (OECD, 2012).

Kısaca belirtilmiş olan bu gelişmeler dezavantajlı kökenlerden gelen öğrencilerin daha büyük bir mağduriyet yaşamalarına yol açmaktadır. Solórzano ve meslektaşlarının belirttikleri üzere, maddi zorluklar, ailevi istikrarsızlık, sosyal, psikolojik ve akademik desteğin yokluğu, birçok düşük gelirli veya dezavatajlı öğrencinin eğitim hedeflerine ulaşma ve en çok arzu ettikleri alanlarda okuma girişimlerini boşa çıkarmakta ve kaderlerini başka alanlarda sonlandırmaktadır. Birçok engele rağmen, bu öğrenciler genellikle üniversiteye gitmekte ve devam etmektedirler. Ancak daha zayıf sınıflardan veya gruplardan gelen öğrencilerin yolları, girişten mezuniyete kadar her zaman doğrusal ilerlememektedir. Onların eğitim serüveni düşük performans gösteren devlet okulları, düşük nitelikli öğretmenler ve modern yaşamın temellerinden -temiz su, elektrik vb- yoksun olan yoksul bir devlet okulu ile ilgili deneyimleri içerebilmektedir (Solórzano ve diğ. 2013).

Böylece, belirtmek gerekir ki, farklı sosyal sınıflardan veya sosyoekonomik arka planlardan gelen öğrenciler için ilkokuldan üniversiteye kadar farklı eğitim yolları bulunmaktadır. Bu bölümde, katılımcıların sosyal sınıfları dikkate alınarak, akademik eğitimlerinin

başlangıcından Hartum Üniversitesi'ne girişe kadar izledikleri yolları ve gittikleri okul türlerini analiz edilirken esas olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

- (1) Düşük gelirli veya alt sınıf geçmişine sahip öğrenciler girişimlerinde ne gibi engellerle karşılaşmakta veya destek bulmaktadırlar?
- (2) Öğrenciler lise sonrasında üniversiteye giden yolun ayrılmaz bir parçası olan bilgilere nasıl erişmekte, sınav sistemi, okumayı tercih edecekleri bölüm veya disiplinler hakkındaki bilgileri nasıl, kimlerden edinmektedirler?
- (3) Düşük gelirli ailelerden gelen öğrenciler ile orta ve yüksek gelirli ailelerden gelen akranları arasında fakültelere kaydolma ve tamamlama yol ve oranları açısından ne gibi farklar bulunmaktadır?
- (4) Birinci gruba ait katılımcılara göre, üniversitelerde öğrenci başarısını sağlamak için gerekli sosyoekonomik koşullar nelerdir?

7.1. Birinci Grubun Eğitim Süreci

Hatırlanacağı üzere, birinci katılımcı grubundaki öğrenciler %90 ve üzeri puanla öğrenci kabul eden fakültelere kayıt yaptırmış olanlardan oluşmaktadır. Bu gruptaki öğrencilerden beşi özel ilkokul ve lisede, dördü de devlet ilkokulu ve lisesinde öğrenim görmüş olanlardan oluşmaktadır. Devlet okullarında okuyarlardan ikisi lise öğrenimlerini Sudan'ın en ünlü model devlet okullarından olan Şeyh Mustafa Al-Amin ve Şeyh Yusuf Al-Daqeer'de tamamlamışlar, diğer iki öğrenci ise Gezira eyaletindeki küçük köylerdeki devlet okullarında eğitim görmüşlerdir.

Bu grupta yer alan dört kız öğrenciden ikisi Kuzey eyaletindeki Karima ve Beyaz Nil'deki Kosti şehirlerinde genel eğitimlerini özel okullarda tamamlamış, biri Hartum'da özel bir okulda temel ve lise eğitimi görmüş, daha sonra lise son sınıfa okumak için ünlü bir model devlet okulu olan Asmaa Abdel Rahim Okulunda özel öğrenci olarak geçiş yapmıştır.

Hartum dışında üniversite öncesi eğitim alan ve köylerinde devlet okullarında eğitim gören iki erkek öğrenci varken, Hartum Eyaletinde ikamet eden erkek öğrencilerden biri özel bir İngiliz okulunda, diğeri ünlü bir devlet model okulunda okumuştur.

Gruptaki kızların ortak özelliği hem başkentte hem de diğ er şehirlerde özel okullarda okumuş olmalarıdır.

Bu grupta olup üst ve üst altı sosyal sınıftan gelen öğrencilerin tamamı üniversite öncesi eğitimlerini ya özel okullarda ya da ünlü model okullarda tamamlamışlardır. Yüksek öğrenim kurumlarına kabul edilme türünü takip ederken, bu grupta yer alan özel liselerden mezun olan beş öğrenciden dördü yükseköğretim kurumlarına en iyi kolejlere özel kabul portalı üzerinden katılırken, Kuzey eyaletinden olan beşinci öğrenci genel kabul portalı aracılığıyla en iyi fakültelerinden birinde yer almak istediği için ilk yıl üniversiteye girememiş, ertesini yıl, Sudan lise bitirme sınavına yeniden girip başarılı olmuştur. Bugün dış hekimliği fakültesinde öğrenci olarak bulunmaktadır.

Bu gruptaki katılımcıların, ilkokul ve lise düzeyinde devam ettikleri okul türleri ve lisans seviyesinde gittikleri fakülteler birlikte dikkate alındığında, dört farklı yol takip ederek üniversiteye giriş yaptıkları görülmektedir. Bunlar:

1. Temel aşamadan üniversiteye kadar özel eğitim örüntüsü,
2. Yalnızca üniversite öncesi eğitimde özel eğitim örüntüsü
3. Coğrafi okullar veya model okullar aracılığıyla temel eğitim aşamasından üniversiteye kadar olan genel eğitim örüntüsü ve
4. Melez örüntü.

7.1.1. Temel Aşamadan Üniversiteye Kadar Özel Eğitim Örüntüsü

Eğitim kalitesinin düşük olabileceği dünyanın en az gelişmiş ülkeleri listesinin en altında yer alan bir ülke olan Sudan'da, özel eğitimin yüksek maliyeti nedeniyle bu örüntü sınıf

konumları orta veya bundan daha yukarıda olan ailelerin çocukları arasında yaygın olarak izlenen bir yoldur. Her şeyden önce, çocuklar için belli bir eğitim türü ve yolunu seçmek için ebeveynlerin biri veya her ikisinin belli değerlendirmeleri yapabilecek düzeyde ve yeterlilikte bir kültürel sermayeye sahip olmaları gerekmektedir. Bu kapsamda ebeveynlerin ülkedeki eğitim durumunun kalitesini değerlendirmeleri, devlet okullarında ve özel eğitimde sunulan eğitim seçeneklerini karşılaştırmaları ve bunlar arasında bir tercihte bulunmaları, çocuklarının potansiyel başarısızlık risklerini azaltabilecek veya çocukların eğitim fırsatlarına sahip olmalarını sağlama umuduyla bir eğitim kurumu seçmelerini ve onların eğitiminde ve mezun olduktan sonra iş piyasasında daha yüksek bir başarı derecesi elde etme olasılıklarını değerlendirmeleri gerekmektedir.

Breen ve Goldthorpe (1997) rasyonel seçim teorisine göre, çocukların olası başarısızlık risklerinden kaçınmak veya onların daha yüksek bir başarı derecesi elde etme olasılıklarını artıran bir fırsata sahip olmalarını sağlamak umuduyla, bireyler/aileler üç farklı etkeni dikkate alarak farklı eğitim seçeneklere yönelmektedirler. Bunlar: (1) eğitimin maliyeti - eğitim sırasında işgücü piyasasından devamsızlıktan kaynaklanan gelir kaybı dahil, (2) başarı şansı ve (3) üniversite eğitimini tamamladıktan sonra beklenen sonuçlardır.

Raheek, 17 yaşında iken, 2017 yılında üniversiteye başlamıştır. Üniversite öncesi eğitiminin temel eğitim aşaması ile lise birinci ve ikinci sınıfı Hartum'da prestijli bir özel okulda bitirmiş ama lise üçüncü /son sınıfta başka bir özel okula yatay geçiş yapmıştır. Ancak iki ay sonra tekrar Hartum'daki eski okuluna dönmüştür. Raheek, üniversiteden önceki tüm akademik aşamalar için prestijli özel okullara gitmiş ve sonuçta Hartum Üniversitesi Makina Mühendisliği Bölümüne özel öğrenci olarak kaydolmuştur. Raheek, ailesinin ülkedeki kamu eğitiminin çökme durumuna bireysel veya ailevi bir çare olarak özel eğitim yolunu seçmesini, eğitimin başarı için gerekli bir merdiven olduğunu ve ebeveynlerin çocuklarına sosyal sınıf merdiveni tırmanmak için ya da sosyal bir konumu sürdürmek için eğitim yoluyla değerli bir yatırım yaptığını şu sözlerle açıklamaktadır:

“Özel okullar prestijli değil, eğitim kalitesi daha iyidir. Ancak ülke koşulları ve Kurtuluş Hükümeti Dönemi'nde meydana gelen bozulmalar sonucunda. Ama genel olarak başarılı olmak ve yüksek notlar almak kişisel çalışkanlıktır diye düşünüyorum. Bir öğrenci çok çalışırsa nerede olursa olsun yüksek başarı elde edebilir. Özel okulda biraz sonuç alabilirsin ama devlet okulunda öğrenciyse aynı sonucu alamazsın yani daha çok emek vermen lazım. Bir de bu konu başkentteki devlet okulları ile taşra arasında fark yaratıyor. Bildiğim kadarıyla illerde kendilerine verilen derslerin öğretimini bile tamamlamayan ve öğretmen bulamayan okullar var. Genel olarak, seçkin bir özel okulda okuma fırsatı sağlamak, ebeveynler tarafından çocuklarına yapılan değerli bir yatırımdır” (Raheek, 1.Grup, Kadın, Mühendislik Fakültesi, Hartum, Üst Sosyal Sınıf)

Ebeveynler, çocuklarının ünlü özel okullarda eğitim almalarını sağlayarak fırsatlarını artırmak için çalışmaktadırlar. Bazen özel okullardan daha başarılı bir model devlet okulu olduğunu öğrendiklerinde piyasanın ruhu üst sınıf velileri bu okulları işgal etmeye ve oğullarını ve kızlarını bu okullara kaydettirmek için özel sınıflar açmaya ikna etmeye sevk etmektedir. Devlet model okullarında bulunan "özel sınıf" olgusu buradan gelmektedir.

Humaira da temel eğitimini prestijli bir özel okulda, lise öğrenimini de prestijli bir model özel okulda almıştır. Ancak ailesi onu lisenin üçüncü yılında, mezun ettiği öğrenciler üniversitenin en üst fakültelerinde adeta bir tekel sahibi oldukları okullardan biri olan Asmaa Abdul Rahim Model Okulu'nda özel bir sınıfa nakletmeye karar vermiştir. Humaira, çocukluğunun erken yaşlarından itibaren okul öncesi eğitimle başladığı akademik yol seçme sürecinde, ebeveynlerinin onun izlemesi gereken yol hakkında- yabancı okullarda eğitim mi yoksa Sudan okullarında eğitim mi şeklinde-derin istişarelerde bulduklarını belirtmektedir. Sonunda, ailesi Sudan ulusal eğitimine kaydolmayı seçmiştir. Ancak üniversite öncesi özel eğitim kurumlarına gitmiştir. Bu bağlamda hem özel okullarda hem de devlet eğitim kurumlarında özel koltuk fırsatından yararlanarak üniversite öncesi eğitimini tamamlamıştır. Bugün Humaira, Sudanlı öğrenciler tarafından "Edebiyatçıların Tıbbi" olarak adlandırılan İdari Bilimler Fakültesinde özel kabul portalı aracılığıyla kaydolmuştur.

“Anaokulundan itibaren Okullarında tüm akademik seviyelerimi okudum, sonra lise son sınıfta Asmaa Abdul Rahim Okulunda özel öğrenci olarak okudum. Anaokulu yaşındayken, ailem arasında İngilizce mi yoksa Arapça bir anaokuluna mı gideceğim

konusunda uzun ve ciddi bir tartışma görmüştüm. Sonunda ailemin anaokulu müdürü bir arkadaşı, aileme Arapça bir anaokulunun benim için daha iyi olduğunu, İngilizcenin kolay bir dil olduğunu ve daha sonra öğrenebileceğimi ama daha sonra Arapça öğrenmenin zor olacağını aileme söyledi. Ailemin bize dil uğruna İngilizce öğretmeye hevesli olduğunu sanmıyorum ve onlar için herhangi bir dilde eğitim almış olmamız da farklı değildi. Ancak en iyi geleceği düşünmek ailem için bir ölüm kalım meselesidir. Özel Okullarında temel okul okudum, sonra ... Model Lise Okullarına kabul edildim. Ancak üçüncü yıl ünlü Asmaa Abdul Rahim Okuluna özel kabul ile geçtim. Şimdi ben de özel kabul ile idari bilimler fakültesine kayıt oldum ve ağabeyim de Mamoun Hamida Üniversitesinde özel kabul ile İşletme Bilimleri okuyor. Gelecekteki girişimler yapmak için mükemmel bir alan olduğu için ikimiz de işletme okuyoruz.” (Humaira, 1.Grup, Kadın, İşletme Fakültesi, Üst S. Sınıf, Hartum)

Ahmed, çocukların okuması gereken eğitim türünü değerlendirmek için kültürel sermayenin gerekliliği konusunda, geniş ailenin kültürel sermayesinin çocukların eğitim yönelimlerini oluşturmadaki etkisini şöyle anlatmaktadır:

"Adım Ahmed. Tıp Fakültesi 3. sınıftayım. Üniversite öncesi eğitim aşamalarımı İngiliz müfredatını öğreten okullar olan ... Okullarında okudum ve ortaokulun üçüncü yılını da orada okudum. İngilizce müfredatı da öğreten özel bir okul olan Kubaidah International Schoolsda okudum. Bunun için Londra Sertifikası (IGSCE) aldım. Ve bence tüm dünya bu dil – İngilizce- üzerinde yürüdüğü ve iş imkanlarının tamamı İngilizce olduğu için, daha sonra yüksek öğretimde zorluk yaşamamak için büyük ailemiz bizim-çocukların nesli- için bu seçeneği seçtiler.

Babam, iktisat fakültesinden mezun oldu ve ekonomi alanında yüksek lisans yapmıştır. Annem Suriye'de laboratuvar bilimleri okudu. Onlar, ülkedeki eğitim durumunu, okulların türlerini, sonuçlarını ve akrabalarımızın çocuklarının katıldığı okulları incelediler. Buna dayanarak ailem, büyük ailemizin tüm gençleri gibi beni ve kardeşlerimi de İngilizce okuluna göndermeyi seçti. Büyük ailemizin bütün gençleri tıp okudu, sadece biri farklıydı ve o işletme okudu. Bazıları Hartum'da, bazıları Mamoun'da okudu, bazıları Ulusal Üniversitede okudu. Tabi ki İngilizce okulunda liseyi bitirmek, üniversiteye girdiğimizde bize çok yardımcı oldu ve bence bize yurt dışında uzmanlaşmak için de yardımcı olur. Çünkü uzmanlaşmanın koşullarından biri de İngilizce yeterlilik sertifikasını (IELTS) almaktır ve notunuz 7.5 ila 9 puan arası olmalı ve bu yerine getirilmesi kolay bir şart değildir."(Ahmed,1. Grup, Erkek, Tıp Fakültesi, Üst.S. Sınıf, Hartum).

Mülakat verileri, bu örüntünün üst sosyal sınıfa mensup ve anne-babası yüksek eğitim almış ve profesyonel mesleki geçmişe sahip öğrenciler arasında yaygın olduğunu göstermektedir. Bu örüntüde, Hartum'dan gelen öğrenciler ve Sudan'ın diğer eyaletlerinden gelen öğrenciler arasında bir fark ya da istisna yoktur.

Samer, bazı ailelerin takip ettiği bu eğitim yolu tercihinin ve davranışının sebebini, onların çocuklarına tıp ve mühendislik başta olmak üzere belirli türlerde üniversite eğitimi vermeyi amaçlamalarına bağlamakta ve bunun çocukların sosyalleşme sürecinin bir parçası haline geldiği ölçüde, akademik eğitimin tercih edilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Hartum Üniversitesi'nde ya da başka bir devlet üniversitesinde, üniversite eğitimi düzeyinde daha az maliyetli olan diğer eğitim alternatifleri veya diğer disiplinler mevcut olsa bile bu tür disiplinlerin ya da eğitim alanlarının seçilmesi, bu sosyalleşmenin gereklerini yerine getirmek için gerekli bir koşul haline gelmektedir. Samer, eğitim özgeçmişini şöyle ifade etmektedir:

“Beyaz Nil eyaletinde Özel ... Okulunda temel okulu okudum ve aynı eyalette ama başka şehrinde Özel ... Okulunda ortaokul okudum. Genelde, Sudan eyaletlerinde özel okulların devlet okullarından daha fazla ilgi gördüğü bir dönem vardı. Devlet okullarında bir sınıftaki öğrenci sayısı genellikle çok fazladır ve öğrenci öğretmenle iyi iletişim kurma fırsatı bulamamaktadır. Kendi tecrübelerime göre, özel okulların öğrenciyi akademik olarak lise diploma sınavlarına hazırlamak için daha iyi olduğunu düşünüyorum. Babam bir devlet üniversitesi Tıp Fakültesinde bir profesör ve ben de babamın çalıştığı Üniversitesi Tıp Fakültesine genel kabul yoluyla girmeye hak kazandım. Hartum Üniversitesi'nde okumanın diğer üniversitelerde tıp okumaktan daha iyi olduğuna dair genel bir kanı vardır ve sosyalleşmemizin bir parçası olana kadar Hartum Üniversitesi'nde okumamızın önemi üzerinde sürekli bir vurgu vardı. Yani yaşlandıkça bu hedef bizimle büyüyor.” (Samer, 1.Grup, Kadın, Tıp Fakültesi, Üst altı S. Sınıf, Beyaz Nil)

Burada aynı zamanda ifade etmek gerekir ki, bahsedilen bu yol veya model, aileleri birkaç kuşaktır sahip oldukları kültürel ve sembolik sermayeyi sürdüren öğrenciler arasında görülmektedir. Kendileriyle mülakat yapılan bu gruptaki katılımcılar yükseköğretimde ailelerinde üçüncü veya dördüncü kuşağı temsil etmekte ve Sudan'da üst sosyal sınıfta yer alan öğrencilerdir.

7.1.2. Yalnızca Üniversite Öncesi Eğitimde Özel Eğitim Örüntüsü

Bu model ister coğrafi okullar ister model okullar aracılığıyla olsun, temel eğitim aşamasında ünlü büyük özel okullara katılabilen ve daha sonra lise aşamasında ünlü model okullara veya Hartum'daki seçkin özel okullara kaydolabilen öğrencileri kapsamaktadır.

“Ben Hasan, dördüncü sınıf elektrik mühendisliği öğrencisiyim. Model okul olan Omdurman'da temel aşamayı okudum ve bu okulda başkent Hartum'un farklı mahallelerinden, Hartum, Omdurman ve Kuzey Hartum'dan öğrenciler bulunmaktaydı. Sekizinci sınıfta, 280 üzerinden 280 tam puanı aldım. Lise Omdurman'daki en prestijli erkek (Yousuf Addger) Model Okulunda okudum ve lise diplomasından %93'lük puan aldım. Mühendislik Fakültesinde Elektrik Bölümüne başladım. Ben şahsen özel okullarda okumadım ve tüm eğitim aşamalarımı model devlet okullarında bitirdim. Bence devlet model okulu eğitim açısından en iyisi çünkü herkese çözüm sunmakta ve çevresi belli bir öğrenci eşitliğine sahip olmaktadır.” (Hasan, 1.Grup, Erkek, elektrik mühendisliği, Üst S. Sınıf, Hartum)

Saeed, Hartum Üniversitesi'ne öğrenci gönderme konusunda büyük model okulların katkısı hakkında şunları düşünmektedir:

“Şeyh Mustafa Okulu çok iyi bir üne sahiptir ve bu onu seçkin öğrenciler için çekici kılmaktadır. Öte yandan bu başarı okul ortamını iyileştirmiş ve ortamı öğrencileri rekabet etmeye ve üstün olmaya motive eder hale getirmiştir. Tıp Fakültesindeki sınıftan, özel öğrenciler dahil olmak üzere toplam 330 öğrenci bulunmaktadır. Şeyh Mustafa Okulundan yaklaşık 40 öğrenci vardır. Tabi Hartum Üniversitesi'ndeki Diş Hekimliği, Eczacılık, Mühendislik ve İdari Bilimlerde bulunan öğrencilerin çoğu Şeyh'in okulundan gelmişlerdir. Genel olarak, Şeyh okulunun üçüncü yılında öğrenciler -yaklaşık 600 öğrenci-biyoloji, mühendislik, bilgisayar ve edebiyat dallarına ayrılmaktadır ve bunların yaklaşık yarısı ilk kez Hartum Üniversitesi'ne girer. Tabi ki arkadaşlarımızdan tıp veya elektrik mühendisliğine girmek istediği için lise sınavına tekrar giren öğrenci sayısı çok artacaktır.” (Saeed, 1.Grup, Erkek, Tıp Fakültesi, Üst S. Sınıf, Hartum)

Bu model, başkent Hartum dışındaki bölgelerde yaşayan zengin ve maddi sermayelerini kültürel sermayeye dönüştürerek çocuklarının eğitim yolundaki başarısı için gerekli tüm koşulları sağlamak ve çocuklarının seçkin bir sosyal konum elde etme fırsatını kaybetmemek için mali kaynaklarını kullanma becerisine sahip aileler ve bunlara mensup öğrenciler arasında yaygındır. Bu aileler, özellikle büyük ailelerde, gözlenen önemli özelliklerden

birisi, ebeveyn neslinden bazı üyelerin eğitimsel sermaye (yüksek öğrenim), diğer bazılarının ise fiziki sermaye bakımından iyi durumda olmalarıdır.

Ayrıca Hartum dışındaki şehirlerde yaşayan bu tür aileler açısından buralardaki özel okulların eğitim ücretlerinin nispeten düşük olması onlara devlet okullarının öğrencileri üniversite eğitimine girişe hazırlamadaki zayıflık ve yetersizliklerinden kaçınmak için önemli bir fırsat da sunmaktadır. Aileler, iyi bir yükseköğrenim görmedikleri takdirde çocuklarının daha sonra yaşayabilecekleri fırsat ve sosyal konum kayıplarını üniversite öncesi seviyelerde özel eğitime para harcayarak, şimdiki maliyet ve kayıpları gelecekte elde edilebilecek potansiyel kazançlarla dengelemeyi veya kayıpların önünü almayı tercih etmektedirler. Örneğin Malak, ailesinin kendisini ve erkek kardeşini ilkökul ve ortaokul düzeyinde özel okullara göndermesinin ardındaki nedenleri şöyle anlatmaktadır:

“Ben, Kuzey eyaletinde büyük bir şehir olan’den Malak. Evimizin yakınındaki Özel Okulu’nda temel eğitimimi gördüm, sonra başka bir şehirdeözel Okulu’nda liseyi okudum. Üçüncü sınıfa orada bitirdim ve %86 puanı aldım ama maalesef Hartum Üniversitesi’ne kabul fırsatını bana sağlamadı. Bu yüzden lise son sınıfa geri döndüm ve SLS’den bu kez %92 puan aldım. Şimdi genel kabul yoluyla Hartum Üniversitesi Dış Hekimliğinde bir öğrenciyim. Şehirimiz’deki ve genel olarak Kuzey’deki devlet okulları, müfredatta yüksek başarı için gereklilikleri karşılamaktan çok uzaktır. Ailem, özel eğitimin öğrenciyi yüksek derecede bir başarı elde etmeye hazırlamada daha iyi olduğu görüşündeydi. Ağabeyim de aynı okullarda okudu ve şimdi Hartum Üniversitesi Eczacılık Fakültesi 4. Sınıfta, ama özel kabul yoluyla kazandı. Tabi babam ağabeyime iyi eğitim alması için ne olursa olsun para ödeyebilir çünkü o erkek ve ailemizin isimini taşıyacak olandır.” (Malak, 1. Grup, Kadın, Dış Hekimliği, Üst altı, S. Sınıf, Kuzey Sudan)

7.1.3. Devlet Okullarında Eğitim Örüntüsü: Yoksul Öğrencilerin Yolu

Bu grupta bu adımı yoksul öğrenciler ve devlet okulu dışında eğitim alternatiflerinin olmadığı uzak köylerden gelen öğrenciler izlemektedir. Okulun konumuna gelince, bazen öğrenci köyünün kendisinde, bazen de köyde okul olmadığına, komşu köylerde eğitim görülmektedir.

Bu grupta yer almak için, öğrencinin çalışkanlığının yanı sıra başarıya katalizör sağlayabilecek ek faktörler de gerekmektedir. Bu öğrencilerin Sudan lise diploması sınavlarında yüksek notlar almalarını ve en iyi kolejlerden birinde nasıl yer edinebildiklerini açıklayan bir dizi kaldıraç bulunmaktadır. Mülakat verilerine göre, bu kaldıraçlardan birisi öğrenci alt sosyal sınıftan olsa bile kültürel sermayesi yüksek bir ailede büyüme. İkincisi ise bazı illerin düzenlediği/sağladığı akademik kamplarda eğitim görme fırsatı elde etmektir. Bunlara ek olarak, araştırmacının bazı seçkin yüksek lisans öğrencilerinin sosyal medyadaki sayfalarını takip ederek keşfettiği üçüncü bir kaldıraç ise bazı iş adamlarının yoksul seçkin öğrencilere verdiği hibelerdir.

Taha (4. Sınıf, Elektrik Mühendisliği), ailesinin mütevazı mali durumuna rağmen, iyi bir kültürel sermayeye sahiptir. Taha, ailesindeki kardeşler sıralamasında dördüncü sırada yer almaktadır ve kendisinden önce üniversite eğitimi almış üç erkek kardeşi bulunmaktadır. Babası da üniversite mezunu ve lise müdürü olarak çalışmaktadır. Aynı zamanda gönüllü olarak köyün camisinde imam ve hatip olarak da görev yapmaktadır. Taha ailesinin durumunu ve aile ortamının sağlamış olduğu ortamı öyle anlatmaktadır:

“Babam Omdurman İslam Üniversitesi, Din Temelleri Fakültesinden mezun oldu ve Wad Madani Okullarında İslami Eğitim öğretmeni, ardından köy lise okulunda müdür olarak çalıştı. Şu anda eyaletin Eğitim Bakanlığında İslami Eğitim İdaresinde müdür olarak çalışıyor. Babam bölgemizdeki üniversitelerden ilk mezun olanlardan biridir. Alhasahisa ilinde lise diploma sınavlarının birincisi ben oldum. Aynı zamanında Gezira eyaletinden altı kişiden birisi ve Sudan'da ilk 100 başarı öğrencilerin listesine de girdim. Gezira eyaletinden dört öğrenci Makki Al-Tayeb Özel Okulunda okudular ama ben doğduğum köyde lise ve temel eğitimimi tamamladım. Köyümüzün çocukları yüksek zekaya sahip ancak onları ayırt etmekten alıkoyan sorunlar var ve bu sorunlar arasında eğitim sisteminin çok kötü olması, öğretmenlerinin niteliğinin zayıf olması, öğrencilerin arkadaşlarından zorbalık görmesi bulunmaktadır. Bu sorunların ciddi bir şekilde ele alınması gerekir çünkü bunlar temel eğitim aşamasından itibaren psikolojik olarak öğrencilerde sıkıntıya neden olabilir. Köyümüzün öğrencileri üst sınıflara doğru ilerledikçe akademik seviyelerinin zayıfladığı dikkat çeker. Köydeki ortaokuldaki sınıfıma gelince, üniversitelere giren sadece üç öğrenciyiz, ben Hartum Üniversitesi'ndeyim, bir öğrenci Sudan Üniversitesinde ve bir kız Al-Nuhud'da bir üniversiteye kabul edilmiştir. Ama geri kalanına gelince, hepsi Sudan Lise sınavlarına yeniden girmek zorunda kaldılar. Görünen o ki babamın eğitimi, kültürü, benim ve ağabeylerimin eğitimi konusunda kararlılığı benim ve kardeşlerimin üniversiteye gitme başarısında büyük rol oynamıştır.” (Taha, 1. Grup, Erkek, Elektrik Mühendisliği, Orta altı S. Sınıf, Gezira)

Katılımcılar arasında eyaletler tarafından organize edilen kamplara katılarak ve bunun bir socu olarak da lise bitirme sınavlarında yüksek notlar alıp en iyi fakültelere girme başarısı gösteren öğrenciler de bulunmaktadır. Bu kamplar bazı Sudan eyaletleri tarafından seçkin öğrenciler için organize edilmektedir. Araştırmacının kullandığı sınıflandırmaya göre beşinci sosyal sınıfta yer alan ve üniversitede üçüncü sınıf öğrencisi Hamad, akademik kamplarla olan hikayesini ve bu kampın hayatında nasıl bir dönüm noktası olduğunu şöyle anlatmaktadır:

“Temel okulu köyümüzdeki Ömer İbnü'l-Hattab Okulunda, liseyi ise çok zayıf ve ciddi bir öğretmen sıkıntısı olanOrtak Ortaokulunda okudum. Okulumuzda, dersler köyün gençlerinden gönüllü olarak öğretmen olanlar tarafından verilmektedir. İnanılmaz bir durum değil mi? Lise sınavlarından iki ay önce, Gezira eyaletindeki Eğitim Bakanlığında müdüre, devlet tarafından düzenlenen bir akademik kampa katılacak ilk öğrencilerden dördünün adını talep eden bir mektup geldi ve ben seçildim. Başka bir öğrenci ve yanımızda iki kız da seçildi. Müdürümüz kampa katılmamızı ve oradaki öğretmenlere akademik eksikliğimizi anlatmamızı söyledi. Arkadaşım ve ben kampa katıldık ama ne yazık ki kızların aileleri onların kampa gitmelerine izin vermedi. Kamp, Gezira Üniversitesi kampüslerinden birinde yapılıyordu ve kampı çok faydalı bulduk. Kamp 1 ay 4 gün sürdü. Öğretmenlere akademik koşullarımızı anlattık ve öğretmenler durumumuzu anladılar ve mesai bitiminde ikamet yerimize gelip bizimle ders yapmaya devam ettiler ve aslında eski sınavları tekrar gözden geçirip çözdüler. Biz, kampın sonunda derslerin çalışma defterleriyle ve eski sınavlarla köyümüze döndük. Bu kamp, genel kabul yoluyla Hartum Üniversitesi’ndeki en iyi fakültelerden biri olan İşletme Fakültesine girmeme çok yardımcı oldu ve benimle birlikte kampa katılan arkadaşım da Sudan Üniversitesi Mühendislik Fakültesine kabul edildi.” (Hamad, 1. Grup, Erkek, İdari Bilimler, Alt S. sınıf, Gezira)

Hamad’in deneyimlerine göre, bu tür akademik kamplar, Sudan’da köylerdeki ve kırsal alanlardaki mütevazı coğrafya okullarında hem genel anlamda öğretmen eksikliği hem de her akademik konu için alan öğretmeni eksikliği de dahil olmak üzere çeşitli nedenlerle iyi bir eğitim alma şansı olmayan seçkin öğrencilere faydalı fırsatlar sunarak mükemmel yoğun akademik destek sağlamanın en önemli araçlarından biri olarak tanımlanabilmektedir.

Akademik kamplar, öğrencilerin eğitim eksikliğini gidermeye yardımcı olmakta ve lise diploma sınavlarında mükemmel sonuçlar elde etmelerini ve Sudan'daki büyük üniversitelerin prestijli fakültelerine girmelerini sağlamaktadır. Bu akademik kamplar, kısmen de olsa Sudanlı öğrenciler arasında fırsatların dağılımında adaleti gerçekleştirmek için bir fırsat sunabilmektedir. Bu akademik kamplar, Sudanlı öğrenciler arasında fırsatların kısmen de olsa dağılımında adaleti gerçekleştirmek için bir fırsat ve ayrıca, Sudan'ın zeki gençlerinden bazılarının eğitimden ayrılmasını veya yüksek yetenek gerektirmeyen diğer eğitim alanlarına katılmasını engellemeye yardımcı olmaktadır. Ancak, ne yazık ki, akademik kamp deneyimi sonraki yıllarda tekrarlanmamıştır. Araştırmacının tespitlerine göre, lise diploma sınavlarını değerlendiren yayımlanmış resmî inceleme raporlarında bu kamplardan bahsedilmemektedir.

Kültürel sermaye ve akademik kamplara ek olarak, zeki bazı öğrencilerin Sudan İkincil Diploma Sınavlarında yüksek notlar almalarını ve Hartum Üniversitesi'ndeki en iyi fakültelere girmelerini sağlamaya katkıda bulunabilecek, bazı iş adamları tarafından kişisel olarak sunulan bireysel hibeler de dahil olmak üzere bir dizi kaldıraç ve merdiven de bulunmaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde yüksek lisans öğrencisi olan Sudanlı Issa Yahya, Facebooktaki kişisel sayfasında Wad Madani'deki Al-Ustaz Enstitüsünün sahibi, Mohamed Said'in tarafından kendisine verilen bursu hakkında yararlı bir makale yazmıştır. Yazının içeriğine göre, Mohamed Said tarafından kendisine verilen burs Issa Yahya'yı lise bitirme sınavlarına mükemmel bir şekilde hazırlamıştır. Issa Yahya lise bitirme sınavında ülke sıralamısında ilk onda yer almış ve kendisine bir başka iş adamı olan Taha Ali Elbeşir tarafından da tam burs verilmiş ve bu burs onun üniversite eğitimi süresince barınma, beslenme, giyim ve öğrenim ücretlerini karşılamasına büyük bir katkı sağlamıştır.

7.2. İkinci Grubun Eğitim Süreci

Bu gruptaki katılımcılar %85-90 puan aralığında öğrenci kabul eden fakültelere kayıt yaptırmış öğrencilerden oluşmaktadır. Bu katılımcılar arasında temel eğitimden üniversiteye özel eğitim yolunu izlemiş olan kimse bulunmamakla birlikte, onların beyanlarına göre, bu yolu izleyerek söz konusu fakültelere kayıt yaptırmış olan çok sayıda öğrenci bulunmaktadır. Bu nedenle, onların beyanlarını dikkate alarak, önce temel eğitimden üniversiteye özel eğitim yolunu izlemiş olanların durumu ele alınacak ardından da diğer iki yol, yani sadece üniversite öncesinde özel eğitim alma ve ister coğrafya okulları ister model okullar aracılığıyla olsun, temel okuldan üniversiteye kadar devlet okullarında eğitim alma yolları incelenecektir.

7.2.1. Temel Eğitimden Üniversiteye Kadar Özel Eğitim Yolu

Katılımcıların beyanlarının içeriğinden anlaşıldığı kadarıyla, özel kabul yolu ile %85-90 puan aralığında öğrenci kabul eden fakültelere kayıt yaptırmış olanların sosyal sınıf kökenleri birinci grupta aynı yolu izleyerek gelmiş olanlarınkinden farklı görünmektedir. Katılımcılardan biri olan Gadal (Erkek, 2.Grup, Hukuk, Üst altı S. Sınıf, Hartum) özel kabul yolu ile Hukuk Fakültesine kayıt yaptırmış olan öğrencilerin bölgesel kökenlerden ve orta sosyal sınıflardan geldiklerini ve çoğunlukla kırsaldaki zengin ailelere mensup olduklarını çünkü oradaki özel eğitimin ücretlerinin birinci grup fakültelerindeki ücretlere kıyasla düşük olduğunu, buna kıyasla birinci grup fakültelere özel kabul yolu ile kayıt yaptırmış olanların daha çok Hartum ve üst sosyal sınıflardan gelen öğrenciler olduğunu ifade etmektedir.

“Fakültemize yeni kaydolacak öğrencilerin kabul notu %87 olmasına ve bu not lisenin edebiyat bölümünde rahatlıkla alınabilmesine rağmen fakültemizde özel olarak kabul edilen öğrencilerin sayısı oldukça fazladır. Fakültemizde Batı bölgelerinden (özellikle Darfur ve Kordofan) gelen öğrenciler çoğunluktadır. Bazıları devlet liselerine başkent okullarından daha düşük kaliteli okullarda gittiği için gerekli kabul notunu alamamaları doğaldır. Karşılaştırıldığında, tabii ki hukuk fakültesine kayıt için özel öğrenci ücretleri, idari bilimler fakültesindeki özel öğrenci ücretlerinden daha azdır.”
(Gadal, Erkek, 2.Grup, Hukuk, Üst altı S. Sınıf, Hartum)

Hatice (3.sınıf, Hemşirelik), bu gruptaki fakülte veya bölümlere özel kabul yoluyla kabul edilmiş olanların çoğunun bunu kendileri için ilk seçenek olarak tercih etmediklerini

belirtmiştir. Aksine bu öğrenciler birinci grubun fakültelerinde yer almak için başvurumaktadırlar. Ancak Sudan orta öğretim diploma sınavlarında aldıkları notların rekabet gücü düşük olduğundan, onların akademik süreçleri ikinci grupta yer alan fakültelere-hemşirelik ve diğerleri-yönelmektedir. Hatice, bu durumu üniversitedeki sınıf arkadaşlarının deneyimleriyle açıklamaktadır:

“Sınıfımızın yaklaşık %25’i özel kabul portalı aracılığıyla fakültemize kabul edilenler oluşmaktadır. Ancak aslında buraya kendi istekleriyle gelmediler. Örneğin, sınıfımızda özel kabul portalı aracılığıyla başvuran bir arkadaşım vardı. Arkadaşım laboratuvar ve radyoloji fakültesinde bir yer için başvurdu ve hemşirelik okulunu son seçenek olarak koydu ama Kabul Komitesi özel kabul öğrencilerinin orta öğretimde aldıkları derecenin %10 üzerinde bir artış ilave yaptıktan sonra bu yeni sonuca göre, öğrenciler en yakın kabul edilebilecekleri okullara dağıtıldı. Bu yüzden sınıf arkadaşım hemşirelik fakültesine kabul edildi çünkü notların artıştan sonraki puanları hemşireliğe laboratuvardan daha yakındı. Tabi ki kabul edildikten sonra üniversitede eğitimine devam etmiştir. Çünkü eğer bu Hartum Üniversitesi’nde okuma fırsatı kayıp giderse belki gelecekte bir daha bulunmaz.” (Hatice, Kadın, 2.Grup, Hemşirelik Fakültesi, Alt S. Sınıf, Gezira)

Buradaki paradoks, üst sınıf kökenli öğrenciler ile diğer sosyal sınıflardan öğrencilerin özel eğitim eğilimlerinde farklılıklardan ortaya çıkmaktadır. Üst sosyal sınıflardan gelen öğrenciler genel kabul veya özel kabul yoluyla Hartum Üniversitesi’nde, diğer üniversitelerde veya yurt dışında olsun belirli okulları hedef olarak almaktadır. Buna karşılık, daha düşük sosyal sınıflardan gelen öğrenciler, özel kabul yoluyla bile olsa, istekleri dışında başka fakültelere kabul edilirlse Hartum Üniversitesi’nde okumayı başka üniversitelerde okumaya tercih etmektedirler. Yani, gelecekte istihdam piyasasında ve statü bakımından kendilerini avantajlı kılmak için diğer üniversitelerden arzu ettikleri disiplinlerde üniversite diploması almaktansa, herhangi bir akademik alanda Hartum Üniversitesi’nin diplomasını almayı daha tercihe şayan bulmaktadırlar. Bu olgu, mezun oldukları üniversitenin adına fakültenin türünden daha fazla meraklı olan diğer sosyal sınıflardaki öğrencilerin aksine, üst sınıf öğrencilerinin amacının, maddi ayrıcalıklar elde etmek için acil bir arzudan ziyade belirli profesyonel bir unvanın ve bununla bağlantılı sosyal statüyü elde etmek arzusu ile açıklanabilir. Nitekim, Mihera, üst sosyal sınıflar tarafından tıp eğitimi almak istemenin sonuçta elde edilecek gelir ile ilişkisinin zayıf olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“Tıp okuma sebebinin ilk etapta ekonomik olduğunu düşünmüyorum. Çünkü tüm genç doktorların maddi durumu ve aylık maaşları normaldir. Çoğu zaman doktorun kendi kliniğinin sahibi olduğu noktaya gelmesi için uzun bir zamana, ayrıca uluslararası sınavlar ve eğitim için zamana ve hatta yüksek masraflara ihtiyacı vardır. Demek ki ömrünün son yıllarında zengin bir doktor olacak, sanırım kimse ömrünün sonunda zengin olmak istemez.” (Mihera, Kadın, 2.Grup, Bilgi Teknolojisi, Üst altı S. Sınıf, Hartum)

Mardi (Edebiyat Fakültesi), öğrencilerin mezuniyetten sonraki yakın dönemde maddi getirisi çok yüksek olmadığı halde tıp okumaya hevesli oluşlarını ailelerin çocuklarının prestijli profesyonel unvanlara sahip olma arzusundan kaynaklandığını düşünmektedir:

“Burada, Sudan'da doktorluğun maddi getirisi çok zayıf. Doktorlar altı yıl sonra mezun oluyor ve çok düşük bir maaşla çalışıyor ama sosyal açıdan Sudan toplumunda doktor veya mühendis özel bir sosyal statü sahibi ve değerli birisi olarak görülmektedir. Ama öte yandan onun maddi getirisi az olmaktadır. Yani şimdi mezun olduktan sonra çok parayla tıp okuyan öğrenciler, birkaç yıl çalışsa bile üniversitede tıp fakültesinde bir akademik yılda harcadığı para miktarının karşılığını alamazlar. Yani o öğrenci ailesini memnun etmek için tıp okuyor çünkü onlar hep ona doktor olması gerektiğini söylüyorlar. Öğrencinin tıp fakültesinde okumak veya doktor olmak istememesi mümkündür ve başka arzuları olabilir ama ailesi onu buna zorlamaktadır. Sudanlı ailenin tıp konusundaki takıntısı, Sudan toplumunun sosyal açıdan prestijli işler konusundaki sosyal hayal gücünün bir parçasıdır.” (Mardi, Erkek,2.Grup, Edebiyat Fakültesi, Üst S. Sınıf, Hartum).

Üst sınıfların toplumsal statüyü önceleyerek belirli meslekler edinme arzusunun aksine Madani, alt ve yoksul sosyal sınıflardan gelen öğrencilerin üniversite çalışmaları hakkında nasıl düşündüklerini ve gelecekte iyi gelir fırsatları sağlayabilecek bir alanda bulunmaları gerektiğini şöyle ifade etmektedir:

“Sudan'da bir şeyi sevdiğiniz için okumanıza gerek yoktur. Bu yüzden mezun olduktan sonra çalışmak, bir fırsat bulmak için üniversiteye geldim. Fakültemizde eskiden öğrenciler İngilizce ve Fransızca okurdular ama şimdi Çince okuyorum çünkü Çinliler özellikle Afrika kıtasında birçok iş fırsatı sunuyorlar. Pek çok Çinli şirketi var ve her yerde çalışabilirsin ve dahası sana Çin'e seyahat etmen ve orada eğitim görmen için burs verebilirler ve bu, ülkeden çıkmak için tek şanstır. (Madani, Erkek, 2.Grup, Edebiyat Fakültesi, Kuzey Darfur, Orta altı S. Sınıf).

7.2.2. Temel Eğitimde Özel Eğitim, Ortaöğretimde Model Okullar Ve Üniversiteye Genel Kabul

Bu model, kırsal alanda yaşayan zengin aileler ile büyük şehirlerdeki orta ve üst orta sınıflardan gelen öğrenciler arasında da yaygındır. Bu aileler, çocuklarının eğitim yolunda başarılı olmaları için gerekli tüm koşulları sağlamak ve temel eğitimde yüksek notlar elde etmeleri için özel okullar aracılığıyla ve ünlü model liselere kabul edilmek için gerekli tüm koşulları sağlamak için yeterli mali kaynağa ve kararlılığa sahiptir. Öğrenci genel kabul portalı aracılığıyla kabul için uygun geçme puanını alamazsa, ebeveynler popüler bir model liseden yer satın almaktan çekinmezler. Bu sayede çocukların yükseköğretim düzeyinde en iyi fakültelere ulaşması sağlanmaktadır. Wasif bunu şöyle özetlemektedir:

“Ayrıcalık kazanmış ve kendini çok iyi bir yaşam durumunda bulan kişilere örnek bir model olduğumu söyleyebilirsiniz. Orta sınıf bir ailede büyüdüm ve babam yüksek rütbeli bir polis memuruydu. Temel eğitimimi orta ve üst sosyal sınıfın çocukları için bir okul olan Afrika Özel Eğitim Konseyinde aldım. Liseyi çok seçici kabullu bir okul olan Şeyh Mustafa Al-Amin Model Okullarında okudum. Yani, üniversite öncesi eğitimim boyunca, çalışmalarına odaklanmamı ve bu üniversiteye mükemmel bir bölümde girmemi sağlayacak bir not almamı sağlayan çok rahat bir yaşamım vardı. Bu yaşamı üniversitede de devam ettiriyorum”. (Wasif, Erkek, 2.Grup, Bilgi Teknolojisi, Üst S. Sınıf, Hartum)

Banan (3. Sınıf Edebiyat Fakültesi), bazı orta sınıf ailelerin çocuklarını neden özel okullara kaydettirdikleri konusunda farklı bir açıklama getirmektedir. Ona göre, bu aileler, merkezden uzak ya da kenar olarak tanınan sosyal, ekonomik veya coğrafi bölgelerdeki yaşamın öğrencinin akademik başarı şansını azalttığını, aynı zamanda bu durumun onların çoğunlukla işletme sahiplerinin ailelerinden veya devlet kurumlarının üst düzey yöneticilerinin ailelerinden gelen arkadaşları ile sosyal ilişkiler ve profesyonel bir ağ kurma şanslarını azalttığını göz önünde bulundurarak başkent Hartum'un çevre bölgelerine veya mahallelerine yerleşmeyi tercih etmektedirler. Bu yolla onlar “çevreden” gelen çocuklarının “merkez”de yer alan öğrencilerle kültürel etkileşim kurmalarına fırsat vermeyi denemektedirler. Zira, bu tür ailelerde olduğu üzere, Sudan'da sosyal sınıfların piramidinin zirvesine yükselmek isteyen aileler için merkezin kültürünün ve halkının yaşam tarzını

edinilmesi üniversite diploması edinilmesinden daha az önemli değildir. Banan'ın bu yorumu Weber'in statü tabakalaşmasının doğası hakkındaki şu ifadeleri ile oldukça benzerdir:

“Salt ekonomik varlık ve çıplak ekonomik güç, sahiplerine, belirli bir hayat tarzının sağladığı aynı onuru sağlasaydı, statü düzeni temelinden sarsılırdı. Statü onurunun eşit olduğu durumlarda, mülkiyet yalnızca ek bir güç verir, bu her zaman açıkça ifade edilmese de.

Salt mülkiyete dayalı iddialara karşı tepkiler yüzündendir ki, “yeni zengin”i, hayat tarzını kendininkilere ne denli uydurmuş olursa olsun, ayrıcalıklı statü grupları çekincesiz kabul etmez. Ancak o statü grubunun göreneklerine uygun eğitim görmüş ve grubu onurunu kişisel ekonomik emeği ile kirletmemiş olan çocukları kabul görür yeni zenginin” (Weber, 1996, s. 284, 285)

Banan, doğduğu ve büyüdüğü çevreden farklı bir sosyal çevre elde etmek isteyen, Omdurman'ın çevre mahallelerinde yaşayan ve Al-Malazimin Mahallesi ve Bait Al-Mal gibi eski mahallelerde yaşamayan bir kız çocuğu olarak özel masraflarla Asmaa Abdel Rahim Örnek Okulunda eğitim görme deneyimini bir dönüm noktası olarak şu sözlerle anlatmaktadır:

“Ben Banan, 21 yaşındayım, Omdurman'da yaşıyorum ve Hartum Üniversitesi'nde, Rus Dili ve Dil Bilimi okuyorum. Temel okulu Hatice adlı bir devlet okulunda ve ortaokulu Asmaa Abdel Rahim'de okudum ve Sudan ortaöğretim diplomasını %85 puanla aldım. Ancak Asmaa'da özel bir kabulle girdim çünkü son sınavda 255 derece aldım. Temel eğitimde ve Asmaa Abdul Rahim'in düşük kabul derecesi 272 idi. Omdurman'da yaşıyorum ama Omdurman Betulalmal ve Mulazmeen¹³ gibi merkez mahallerinde değilim. Omdurman çevresinde Umbada Mahallesi'nde doğup büyüdüm. Kişi yaşadığı çevreden etkilenir ve ben sosyal ortamı seçmekle ilgilendim. Bu benim için en önemli şey çünkü düşünce tarzınız ve ilgi alanlarınız bile bu ortamın ürünüdür ve bu yüzden üniversiteyi seçerken Hartum Üniversitesini tercih ettim. Ailemin maddi olarak ortada, babam aslında sağlık, eğitim, iyi bir ev ve Arapça gibi bu hayat temelleri sağlamakta ilgilendiğinden kararlarım destek verdi.” (Banan, Kadın, 2.Grup, Edebiyat Fakültesi, Orta S. Sınıf, Hartum)

¹³ Bu, Omdurman'daki eski mahallelerden biridir ve kültürü, sanatı ve sporu ile ünlüdür. Omdurman'da eski Başbakanı Al-Sadiq Al-Mahdi ve Başbakan İsmail Al-Azhari gibi ünlü kişilerin yaşadığı yer.

Fakir ailelerden gelen öğrencilerin ve Sudan sınır bölgelerinden gelenlerin merkezin çevresine entegre olma girişimlerinin yanında, merkez aynı zamanda marjinalleştirilmiş kökenlerden gelen ama akademik açıdan başarılı öğrencileri de kendine çekmeye çalışmaktadır. Çünkü, merkez kendisinin en düşük maliyetle mükemmellik ve başarı merkezi olduğu imajını teyit etmeye ve bu durumdaki öğrencileri kendine entegre ve asimile etmeye çalışırken bunu bir “iyilik” propagandası için kullanmaktadır. Buna yönelik olarak özel okullar, okulun kapılarını aşır rozetini ve topluluk üyeliğini elde etmek için maddi imkânı olmayan seçkin öğrencileri çekmek adına bir dizi önlem almakta ve yaklaşımlar geliştirmektedirler. Bunlar arasında temel eğitim sınavında 280 üzerinden 275'ten fazla puan almış öğrencileri öğrenim ücretinden muaf tutmak veya lise bitirme sınavında %85'in üzerinde bir not elde etmiş veya lise sınavına tekrar girmek isteyen başarılı öğrencilere burs sağlamak gibi uygulamalar bulunmaktadır. Ayrıca bu özel okullar, fakir sınıfların çocuklarına Kur'an-ı Kerim'i ezberlemeleri halinde bazı teşvikler sunmakta, öğrenci ücretsiz olarak okula kabul edilmektedir. Ancak, bu okullar fakir ve fakat başarılı olan bu öğrencilere sağlamış oldukları kolaylıkları ve vermiş oldukları bursları “sosyal sorumluluk” adı altında sunmaktadırlar.

“Benim adım Gadal, ... , ve ... olmak üzere üç okula dönüşen eski Salah Enstitüsü olan ... Okulu'nda lise ve temel eğitim aldım. Tabi ki, özel okullar öğrencileri eğitmeye büyük ilgi duyuyorlar ve oradaki öğretmenler dersleri iyi anladığınızdan emin olmadan sizi bırakmayacaktır. Öğrencilerin dersleri anlama düzeyini kontrol etmek için periyodik testler de vardır. Okulundaki öğrenci topluluğu hakkında mükemmel bir değerlendirme yapamam. Ancak, örneğin, yüksek öğrenim ücretleri nedeniyle 12 bin SDG'i ödüyordum ve birçok aile bunu karşılayamaz. Bu yüzden okuldaki öğrenciler yüksek orta sınıf ve zengin ailelerdendir. ... Okulu'nda fakir öğrenci yok ama tabi ki istisnalar var. Örneğin; eğer bir öğrenci Kur'an-ı Kerim'i ezberlediyse sırf bu yüzden okul onu harçtan muaf tutar ve okulda ikizler veya kardeşler varsa, okul öğrenci harçlarını biraz düşürür. Benim için babamın geliri aile ve daha fazlası için yeterliydi.” (Gadal, Erkek, 2.Grup, Hukuk, Üst altı S. Sınıf, Hartum)

7.2.3. Temel Eğitimden Üniversiteye Devlet Okulları Aracılığıyla Eğitim Süreci

Bu süreç, birinci grupta olduğu gibi, yoksul öğrenciler ve devlet okulu dışında eğitim alternatifi olmayan, aynı köyde veya komşu köylerde bulunan uzak eyaletlerinden gelen öğrenciler tarafından izlenmektedir. Ancak yine de öğrencilerin başarısı için hala ailenin

kültürel sermayesi veya bir öğretmen, akıllı hocası veya diğerlerinden gelen bir desteğe ihtiyaç duyulmaktadır. Bazı hallerde ise, Hatice (3.Sınıf, Hemşirelik) örneğinde olduğu gibi, Sudan lise bitirme sınavına tekrar tekrar girmek suretiyle sonuçta yüksek rekabet gücü olan fakültelerde eğitim görme fırsatını garanti eden yüksek notlar elde etmek te söz konusu olmaktadır. Hatice bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Köyümüzde temel eğitimi ve liseyi okudum. Köyde bir temel okul, bir lise ve bir sağlık ocağı var ama polis karakolu yok. Köyümüz, El Gezira eyaletinde Arap şehri yakınlarında yer almaktadır. Birkaç yıl önce köyümüzde eğitime ilgi yoktu ama şimdi eğitime, özellikle kız çocuklarının eğitimine büyük bir ilgi var...eskiden kız değil “erkek çocuğun ailenin geçimini sağlayabileceğine” inanılmaktaydı.. Kendim hakkında, lise sınavında %86 aldım ve bu fakülteye genel kabul ile geldim ama aslında bu benim isteğim değildi. Aslında isteğim eczacılıktı ama vazgeçtim. Çünkü lise üçüncü sınıfta ayrı yıllarda iki kez sınava tekrar girdim. Yoruldum ve gerçeğe teslim oldum. Başka devlet üniversitelerin de tanınmasına rağmen Hartum Üniversitesi’nden aldığım Hemşirelik diplomasının başka bir üniversiteden aldığım eczacılık diplomasından daha değerli olduğunu düşünüyorum. Çünkü Hartum Üniversitesi birincidir.” (Hatice, 2.G, 4. SS, El Cezire, Portbil köyü)

Bu örüntü birinci, ikinci ve üçüncü grup fakültelerde, yani asgari kabul oranı %80 olan fakültelere kayıt yaptırmış olan Hartum dışındaki bölgelerden gelen öğrencilerin arasında yaygındır. Zira, Hartum dışındaki bölgelerde liselerde verilen eğitim kalitesi bariz bir şekilde yetersizdir ve bundan dolayı öğrenciler lisenin son sınıfını tekrar ederek veya büyük ihtimalle özel bir okula kaydolarak eğitim süresini iki katına çıkarmaya zorlanmaktadır. Ama Hartum dışındaki illerin yoksul öğrencileri ise eğitim-öğretim yılını evlerinde okuyarak geçirdikten sonra diploma sınavlarına tekrar girmek yoluna başvurmuşlardır.

7.3. Üçüncü Grubun Eğitim Süreci

Bu grupta yer alan katılımcılar arasında temel eğitimden üniversiteye özel eğitim, sadece üniversite öncesinde özel eğitim ve temel eğitimden üniversiteye devlet okullarında eğitim olmaz üzere üç farklı yolun temsilcileri bulunmaktadır.

7.3.1. Temel Eğitimden Üniversiteye Özel Eğitim

Katılımcılar arasında bu yolu izlemiş bir öğrenci bulunmaktadır. Darfur bölgesinde doğan Tacettin'in babası, Sudan'da 2004 yılında iç savaşın patlak vermesi sırasında, işini kaybetmiş ve ailesi, buldukları bölgeden en yakın bir şehre (Batı Sudan'ın Geneina şehrine) göç etmek zorunda kalmıştır. Ancak, savaş zamanı olmasına rağmen yine de Tacettin, savaş öncesi yaşadıkları köyde bulunan okulda öğretmenlik yapmış olan babasının bu konumundan dolayı özel bir okuldan iki yıllığına bir burs kazanmış ve temel eğitimine özel okulda başlamıştır. Daha sonra bursun bitmesiyle devlet halk eğitimine dönmüştür. Fakat babasının iktisadi durumunun iyileşmesi üzerine yeniden özel eğitime dönmüştür. Tacettin, bu savaş ortamı ve sonrasında babasının kültürel sermayesinin ve iktisadi durumunun seyrinin eğitim geleceği üzerindeki belirleyici etkisine şöyle işaret etmektedir:

“Babam El Geneina çevresinde köyünde doğmuştur. Temel, orta ve liseyi El Geneina'da, üniversiteyi Mısır'da devletten aldığı bursla okumuştur. Mezun olduktan sonra köye dönmüş ve oraya yerleşmiştir. Köy okulunda öğretmen olarak çalışmıştır. Darfur'da iç savaşın başlamasından sonra köyümüzden El Geneina şehrine kaçmak zorunda kaldık ve orada babam aileyi geçindirmek için bulduğu herhangi bir işte çalışmaya başladı. Bu yüzden üniversite mezunu olmasına rağmen ... Özel Okulu'nda resepsiyonist olarak çalıştı. 2005 yılında uluslararası kuruluşlar bölgemize girince babam büyük bir uluslararası örgütte bekçi olarak çalışmaya başladı ama üniversite mezunu olduğu için büyük bir uluslararası örgütünün işlerinde de daha ileri pozisyonlara terfi edildi. Şu anda örgütün Kordufan'daki ofisinde direktör olarak çalışıyor. Babamın uluslararası organizasyonlarda iş bulması, eğitimimde bana çok yardımcı oldu. Babamın organizasyonlarda çalışmasından önce devlet okul ücreti olan 150 SDGı ödeyemediğimi hatırlıyorum. O zamanlarda özel bir okulda okumayı ya da Sudan'ın en büyük üniversitesi olan Hartum Üniversitesi'nde kendi masraflarımla-özel öğrenci olarak- okumayı hayal bile edemiyordum.” (Tacettin, Erkek, 3.Grup, İktisat, üst altı S.Sınıf, Batı Darfur)

Babasının durumundan dolayı Tacettin'in hem özel hem de devlet okullarında almış olduğu eğitim sürecinde bu okulların hem fiziki-maddi hem de buralardaki öğrenci topluluklarının tavır ve davranışları arasındaki farka dair gözlemleri dikkat çekicidir:

“Göçmenlerden biriydim ve küçük bir köyden El-Geneina bölgesine gelmiştik. Özel Okulu göç etmiş öğrencilerin bir kısmına eğitim fırsatları vermeye çalıştı. O zamanlar babam iki yıl onlarla bekçi olarak çalıştı. Babam okulu bıraktıktan sonra özel okul ücretleri bize fazla geldiği için devlet okuluna geçtim. İki yıl devlet okulunda okudum

ama temel eğitim aşamasının sonundaki sınavları geçmek için zor maddi koşullarımıza rağmen tekrar özel okula gitmek zorunda kaldım. Tabi ki, özel okullar ile devlet okulları arasında binalardan başlayarak, sınıftaki öğrencilere kadar büyük farklar var. Özel okullardaki öğrenciler devlet okullarındaki öğrencilerden farklıdır. Örneğin, özel bir okulda, kahvaltı saatinde bir öğrenci kahvaltısını tamamen mahremiyet içinde yiyebilir ancak bir devlet okulunda yaklaşık yirmi öğrenci adınızı ve kim olduğunuzu bile bilmeden kahvaltınıza saldırabilir. Bu yüzden özel okula döndüğümde mahremiyet duygusu ve insan onuru bir kez daha geri geldi bana.” (Tacettin, Erkek, 3.Grup, İktisat, Üst altı S.Sınıf, Batı Darfur)

Tacettin, babasının büyük bir uluslararası örgütte iş bulabildiğini ve örgütün Kordofan’ın bir kentindeki ofisinin müdürü olana kadar terfi ettiğini ve aylık üç bin dolardan fazla maaş aldığını anlatmaktadır. Babasının, mali kaynaklarını kullanarak, çocuklarının eğitimine yatırım yapmak için, onları lise okul düzeyinde özel okullara kaydettirdiğini ve daha sonra onların yükseköğrenim aşamasında mükemmel özel üniversitelere kaydolmaları için destek verdiğini anlatmaktadır. Tacettin burada, Hartum dışındaki bölgelerde ekonomik ve kültürel sermayesi olan ailelerin çocukları ile kültürel ve ekonomik sermayeden yoksun akranlarının akademik süreçlerinin farklı olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“El-Geneina'da öğrencilerin velileri arasında eğitim hakkında genel anlayış şöyle özetlenmektedir: "Eğer üniversiteye girmek istiyorsanız'in Okuluna gönderin. Çünkü bir devlet okuluna gönderseniz mütevazı bir not alır.". Bu nedenle lisede özel Okulu'na gittim. Lise son sınıfa kadar üniversitenin ne olduğunun yeterince farkında değildim. Bu nedenle babam, Hartum Üniversitesi'nde yer bulabilmem için fen bölümü yerine edebiyat bölümünde okumamı tavsiye etti. Ama Sudan lise sınavı sonucu açıklandığında, Hartum Üniversitesi'ndeki genel kabul portalı aracılığıyla bana yer garanti eden bir not alamadım. Babam bir kez daha özel kabul portalı aracılığıyla benim için yer alma başvurusunda bulundu ve sonunda onu kazandım. Üniversiteye girene kadar üniversite bilim dallarını pek iyi bilmiyordum ama babamın planı buydu. Çünkü babam bana evin reisi olduğunu ve Hartum Üniversitesi'ne girmeniz gerektiğini söylerdi. Bir yıl sonra, aynı deneyim babam tarafından kız kardeşimle tekrarlandı ve o şimdi prestijli Özel Üniversitesi'nde özel öğrenci olarak okuyor.” (Tacettin, Erkek, 3.Grup, İktisat, üst altı S.Sınıf, Batı Darfur).

Tacettin, iktisat fakültesi ve bu gruptaki fakültelerin özel kabul ücretlerinin tıp ve mühendislik fakülteleri ile birinci ve ikinci grup fakültelerine göre çok düşük olduğuna dikkat çekmektedir. Hartum'daki orta ve üst sosyal sınıftan hem genel kabul hem de özel kabul yoluyla gelen öğrenciler iktisat fakültesinde en iyi fırsatları elde etmektedirler.

“Üniversiteye girdiğimde, fakültemiz öğrencilerinin çoğu Hartum'dandı. Erkekler Şeyh Mustafa Al-Amin ve kızlar Asmaa Abdel Rahim gibi belirli okullardan gelmişlerdi. Sudan'ın tüm başka bölgelerinden yaklaşık 40 kişiden daha azdık. Özel kabul öğrencisi olarak biz 167 öğrenciydik ve Hartum dışından sadece 15 öğrenci vardı. Darfur'dan özel kabul alan tek kişi bendim.” (Tacettin, Erkek, 3.Grup, İktisat, üst altı S.Sınıf, Batı Darfur).

7.3.2. Üniversite Öncesi Eğitimde Özel Eğitim Örüntüsü

Meslek hayatına bir öğretmen olarak başlayan ve iç savaş sırasında bu işini bırakıp ailesinin geçimini sağlayabilmek için önce özel bir okulda resepsiyonist, ardından uluslararası bir örtütte bekçilik yapmak zorunda kalan ve nihayetinde aynı örgütün Kordofan bölgesindeki ofisinin yöneticisi konumuna yükselen babasının iktisadi durumuna bağlı olarak Tacettin'in öğrenim sürecinin seyri de değişmiştir. Buna karşılık Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü öğrencisi Mohanad, ailesinin kendisini özel bir üniversitede tıp fakültesine kaydettirme teklifini reddederek Hartum Üniversitesi'ne kaydolmayı tercih etmiştir. Mohanad, temel eğitimini Hartum Uluslararası Özel Okulunda tamamlamış, ardından Sudan'daki en iyi liselerden biri olarak bilinen Şeyh Mustafa Al-Amin Model Okuluna devam etmiştir. Ancak lise bitirme sınavında %84'lük bir puan almıştır. Bu puan devlet üniversitelerinde tıp okumak için yeterli değildir. Bunun üzerine Mohanad, fen fakültesini tercih etmiştir çünkü tıp eğitimi almasının asıl amacı genetik çalışmaktır. Ailesinde onu çevreleyen kültürel ve bilimsel ortam sayesinde, Mohanad biyoloji bölümünde okumanın onu aynı son istasyona götüreceğini düşünmektedir:

"Lise son sınıfta biyoloji okuyarak Sudan lise diplomasını aldım. Aslında tıp fakültesine girmemi sağlayacak bir not elde etmek istedim ama olmadı. Aslında, çok çalışmama rağmen %84 puan aldım. Hartum Üniversitesi Tıp Fakültesine kabul edilmemiştim ama çok çalıştığım için çok da rahatsız olmadım. İkinci seçeneğime kabul edilmiştim ve biyolojiyi zaten seviyorum. Biyolojiyi bir arzu olarak ve ona hevesle girdim diyebilirsiniz. Ama tubba girme fırsatım olsaydı, lise öğrencilerinin inancına göre daha iyi bir geleceğin anahtarı olarak tıp okumazdım, çünkü Sudan'da toplum bize, tıp ya da mühendislik okursanız, mezun olduğunuz anda muhteşem bir iş fırsatını kazanacaksınız diye programlıyor. Babam bana özel bir üniversitede tıp okumamı teklif etti ama ben reddettim. Ona tutkumun peşinden gitmek istediğimi ve aslında genetik mühendisliği okumak için tıp okumak istemediğimi söyledim. Planlarım genetik mühendisliği alanında yüksek lisans yapmaktı. Almanya'daki kız kardeşlerime sık sık katılıyorum ve ablam su mühendisliği ve hidroloji alanında doktora yapıyor, diğeri ise genetik alanında yüksek lisans yapıyor. Tabi ki, kültürel

olarak açık bir ailede büyüdüm. Babam kendisi Doğu Avrupa'da mühendislik okudu ve annesi Sudanlı değil Madagaskarlıydı. Avrupa'da hukuk ve ekonomi okudu. Ben, böyle bir ortamda büyüdüğüm için şanslı olduğumu düşünüyorum ve herkesin bu fırsatı bulunmuyor. Örneğin şimdi Almanca öğreniyorum. Arapça, Fransızca ve İngilizce olmak üzere dört dil konuşuyorum.” (Mohanad, Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta S. Sınıf, Hartum)

Hafız, akademik olarak çalışkan ve başarılı bir öğrencidir. Ancak ebeveynlerinin modern eğitim almaması ve geleneksel eğitime meraklı bir kırsal ortamda yetişmesi nedeniyle kültürel sermayeden yoksundur. Hafız kendisi, beş yaşında Kur'an-ı Kerim okumaya gönderilmiştir. Sekizinci öğretim yılında okula başlamıştır. Bu kırsal ortamda öğrenciler temel eğitim ve lise düzeyinde kaliteli bir eğitim alma fırsatı bulamamaktadırlar.

“Ben Kassala eyaleti,bölgesindenim. Kasabada ilkokul ve liseyi okudum. 2014 yılında Wad al-Heliw'de Sudan lise sınavına girdiğimde %70 puan aldım ve gelecek yıl da Hartum'da bir model okulda lise üçüncü sınıfı özel öğrenci olarak tekrar ettim ve %79 puan aldım. Eyaletlerin üniversiteye girmeyi başaran öğrencilerinin çoğu benim gibi lise sınavlarına girmişler ve hedeflerine ulaşamamışlar. Bu yüzden Hartum'da bir okulda tekrarlamışlardı. Genelde, kırsal kesimdeki ve bölgelerdeki okulların doğru bir eğitim süreci için gerekli malzemelere sahip olmadığı bilinmektedir.” (Hafız, Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta altı S. Sınıf, Kassala)

Kırsal alanda, orta altı sınıfa mensup bir aileden gelen Hafız, lisenin üçüncü yılını başkent Hartum'da iyi bir model okulda özel öğrenci olarak tekrar etmiştir. Öte yandan kültürel sermayenin olmaması, Hafız'ın ana dallarından biri olan bilgisayar bilimi okumak istediği matematik bilimleri fakültesine kaydolmasını engellemiştir. Çünkü içeriğini bilmemektedir. Matematik Yüksekokulu ile Beden Eğitimi Yüksekokulu arasındaki Arap dilindeki isimlerin benzerliği nedeniyle genel kabullü olarak Fen Fakültesinde Jeoloji okumayı seçmiştir.

“Tekrar bu üniversitede okumayı seçersem Matematik Bilimleri Okulunu seçeceğim çünkü lisede kazandığım not ile Matematik Bilimleri Okulunda olmam gerektiğini düşündüm ama sadece orada okumama izin verecek akademik niteliklere sahiptim. Ama diğer yandan rehberlik eksikliği bu fakültenin doğası ve özellikleri hakkında hiçbir bilgim yoktu. Ben ve birçok akranım, matematik bilimleri fakültesinin adını duyduğumuzda bize futbol, beden eğitimi öğreteceklerini düşündük ama bilişim teknolojisi, bilgisayar ve saf matematik öğrettiğini bilmiyorduk. Vallahi, Hartum dışındaki bölgelerden gelen tanıdığım çoğu öğrencinin bu okulun hakkında fikirleri

benim fikrim gibiydi ve orası sadece “Haitham Tambal¹⁴” ve onun gibi futbol severler için bir yerdir.” (Hafiz, Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta altı S. Sınıf, Kassala)

Aynı grupta yer alan katılımcılardan birisi olan Matematik Bilimleri Fakültesi Matematik Bölümü üçüncü sınıft öğrencisi Harun üniversite öncesi tüm eğitim aşamalarını özel okullarda tamamlamıştır.

Harun, bölüm arkadaşı Hafiz’ın Matematik Bilimleri Fakültesinin doğası hakkındaki bilgisizliği bakımından aynı deneyimi paylaşmaktadır. Ancak, onun ailesinde birer kültürel sermaye kaynağı olarak eski bir parlamenter olan babası ve bir mühendis olan kardeşi vardır ve onlar Harun’un bu fakülteyi seçmesine yardımcı olmuşlardır. Buna rağmen Harun, üniversite öncesi aldığı akademik eğitimin zayıf olması ve fabrikalarda uzun saatler çalışarak geçim ve öğretim giderlerini kendisi karşılamak zorunda olduğundan, 2011 yılında üniversiteye kaydolmasına rağmen hâlâ üçüncü sınıftadır. Harun yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır:

“Tüm eğitim aşamalarımı Sudan’ın batısındaki Nyala şehrinde özel okullarda okudum ve şimdi Matematik Bilimleri Fakültesinde genel kabullü olarak okuyorum. Elbette isminden dolayı çoğu öğrenci Matematik Bilimleri Fakültesinin ne olduğunu bilmiyor ve çoğu Beden ve Spor Bilimleri Yüksekokulu olduğunu düşünüyor. Ben, mühendislik fakültesinden mezun olan ağabeyden matematik ve bilgisayarla ilgili bir kombinasyonu olduğunu biliyordum. Ancak farklı ve fakir bir eğitim sisteminden geldim. Nyala’dan geldiğimde Hartum’da kimsem yoktu. Hartum’da bir aile evim yoktu. Omdurman’da uzak ve basit bir evde oturuyordum ve bazen öğrenci yurdunda kalıyordum. Öğrencilerin yurtlarının nasıl olduğunu ve içindeki ortamın ne kadar kötü olduğunu görmeye geldiğinizde, tüm faktörlerin akademik performansına aykırı olduğunu hissedeceksiniz. Aynı zamanda hayat kurmak için fabrikalarda en az 12 saat çalışıyorum. Bu nedenle, kendinizi bir akademik yılı birden çok kez tekrarlarken buluyorsunuz. Bu yüzden 2011 yılında üniversiteye girmeme rağmen hala üçüncü sınıftayım.” (Harun, Erkek, 3.Grup, BT, Alt S.Sınıf, Güney Darfur).

¹⁴ Haitham Kamal Tambal, 28 Kasım 1978, Sudan doğumlu Sudanlı futbolcudur. Futbol kariyerine 2003 yılında Sudanda Al Hilal Club’da başladı ve 2006’ya kadar onlarla oynadı. 2006/2007 sezonunda Güney Afrika kulübü Orlando Pirates’e taşındı, ardından 2011 yılına kadar Sudanlı Al-Merreikh Club’da oynadı ve ayrıca emekli olmadan önce Sudan milli takımında oynamıştır.

7.3.3.Temel Eğitimden Üniversiteye Devlet Okullarında Eğitim Örüntüsü

Bu model, bu gruptan katılımcılar arasında en yaygın olanıdır ve onlar arasındaki fark sadece okullarının buldukları yerler ve eğitimin kalitesi ile ilgilidir. Genel olarak bu gruptaki katılımcıların üniversite öncesi eğitim sürecinde devam ettikleri okullar, yoksul bölge okulları, Hartum'un banliyölerindeki mütevazı okullar ve gerekli eğitim süreci için minimum gereksinimleri sağlayan devlet okullarıdır.

Bu öğrencilerden biri olan Haydar, Hartum'un çevre mahallelerinden birindeki bir devlet okulunda temel eğitimini alan öğrencilerden biridir.

“Omdurman'ın batısında, üçüncü sınıfta yer alan basit bir mahalle olan Sabrin Pazarı'nın yanında bulunan bir gecekondu mahallesindeki okulda temel eğitimimi gördüm. Mahallemizin sakinlerinin dörtte üçü göçebe Araplardı ve elbette onlar, kız olsun erkek olsun, çocuklarını okumaya ve okula gitmeye teşvik etmediler. Aksine çocuklarını inşaat veya süt satma alanında kol-beden işçisi olarak çalıştırmaya teşvik ediyorlardı. Bu nedenle çocuklarını erken yaşta okuldan çıkmaya teşvik ederler. Diğer aşiretlere gelince, onlar da çocuklarını üniversitede yüksek eğitim tahsili için göndermeye hevesliydi. Bölgemizde artık temiz su mevcut, aile sağlık merkezi de mevcut ama elektrik 2007'de mahalleye ulaşmıştır. Elektrik gelmeden önce büyük kardeşlerim mumlarla ve “anneanne hadi bir hikâye anlat bana” denilen geleneksel gazyağı lambalarıyla derslerini çalışırlar ya da öğleden sonra gün batımından önce çalışırlardı. Okul ortamı ise eğitime uygun değildi. Her gün okul bittikten sonra sınıfı temizliyorduk ve sınıfın havalandırmasını iyileştirmek için fan almak için aramızda bozuk paralar topluyorduk ama öğretmenler çoğunlukla mahallemizden veya komşu mahallelerdendi. Liseye gelince, başka bir bölgede bulunan bir devlet okulu olan ... Model Okulu'nda okudum ve köy okulumuzdan Karary Okuluna geçiş hayatımda büyük bir değişim yarattı.” (Haydar, Erkek, 3.Grup, Harita Mühendisliği, Orta S.Sınıf, Oumdurman)

Öte yandan, uzak illerde eğitim gören öğrencilerin ise eğitim kurumunun asgari gereksinimlerini karşılamayan bir okul veya asgari eğitim niteliklerine sahip olmayan bir öğretmen veya çocukları yazın sıcaktan ve kışın soğuktan koruyan duvarlara bile sahip olmayan bir okulda okumak gibi zorlu koşullarda eğitim görmüşlerdir. Bu koşullardan içinde çıkıp gelmiş olan Asil, Güney Darfurlu bir çocuğun temel eğitim aşamasındaki deneyimini şöyle anlatmaktadır:

“Sudan'ın batısındaki Güney Darfur eyaletinin başkenti Nyala'nın 80 km batısında bulunan ... adlı küçük bir köyde, zayıf bir okulda temel eğitim okudum. Temel eğitim

aşamasını okuduğum sınıf bir ağaçtı ve altında dikdörtgen bir tahta vardı (bkz. Fotoğraf). Buna mecazi olarak karatahta denir ve bize gelince, normal okullardaki gibi sandalyelerde veya kanepelerde değil, doğrudan yerde oturmalıydık ve oturuyorduk. Öğretmenlerin çoğu gönüllüdür ve resmi olarak atanan bile üniversiteden mezun olmamıştır. Yani birçoğu sadece lise mezunu, gönüllü hocalar da aslında aynı okuldan mezun ve üniversitelerde yükseköğrenim görmemişlerdir. Ağabeylerim sadece ilköğrenim görmüşlerdi ve tabii ki köyden çok uzaktaki okullarda okudukları için çok sıkıntı çekiyorlardı. Ben ve ağabeylerimin okula gidene kadar üç buçuk saat ayaklarımızın üzerinde çok ama çok hızlı yürüyen çocuklar olduğumuzu hayal edin.” (Asil, Erkek,3.Grup, Halk Sağlığı, Alt Sosyal Sınıf, Güney Darfur)

Fotoğraf 2 Darfur’da Bir Temel Eğitim Okulu

7.4. Dördüncü Grubun Eğitim Süreci

Bu gruptaki katılımcılar arasında temel eğitimden üniversiteye özel eğitim yolu ile gelen veya üniversite öncesi özel eğitimin ardından genel kabul yoluyla üniversiteye gelen öğrenci bulunmamaktadır. Kendileriyle mülakat yapılmış olan öğrencilerin tamamı temel eğitimden üniversiteye ister coğrafya okulları ister model okullar biçiminde olsun, devlet okullarında okuyarak gelmişlerdir. Ancak, yine de onların okudukları okulların vermiş olduğu eğitimin kalitesinde farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, katılımcı beyanlarının içeriğinden, Hartum dışındaki okullarda verilen eğitimin Hartum içinde nispeten orta kalite sayılabilecek eğitimden daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bu yolun derinliklerini keşfetmek için biri başkent Hartum'a en yakın eyalet olan Gezira eyaletinden, diğeri ise Güney Sudan eyaletinin sınırlarına komşu Batı Kordofan eyaletinden, üçüncüsü ise Hartum eyaletinden bir öğrencinin deneyimleri oldukça ifşa edicidir.

Gezira Eyaleti'nden Manahil kendi eğitim deneyimini ve bir köy okulundan başka bir köy okuluna geçmek zorunda kalmasını ve asgari insani barınma şartlarına sahip olmayan bir kız yurdunda yaşamaya zorlanmasını ve yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır:

“Lise ve temel eğitim aşamalarını Gezira eyaletindeki köyümüzün okullarında okudum, ancak lise üçüncü sınıfta, okulumuzda öğretmen eksik olduğu için yakın bir kasaba lisesine gitmeye karar verdim. Kız öğrenci yurdunda kalacağım için, kendimi tamamen okumaya ve çalışmaya adanmak için bir fırsat olduğunu düşünüyordum ancak kız öğrenci yurdundaki yaşam çok zordu. Üniversitenin öğrenci evi barınma deneyiminden tamamen farklıydı. Öğrencilerin özellikle de kız öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılamıyorlardı. On beş günde bir gün yurttan dışarıya çıkmak için izin veriyorlardı yani özgür değildiniz. Her ne kadar okul idaresi yemek bedava dese de elbette ev yemeği gibi değildi. Üniversitedeki öğrenci yurdunda olduğu gibi farklı yemek seçenekleri de yoktu.” (Manahil, Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Alt S. Sınıf, Gezira)

Batı Kordofan Eyaleti, altyapı bakımından Sudan'ın en az gelişmiş eyaletlerinden biridir. Aynı zamanda nüfusun ağırlıklı olarak kırsal alanda tarım, hayvancılık ve mevsimlik işçilik yaparak geçimini sağladığı bir eyalettir. Yoksul bir bölgede alt sosyal sınıftan gelen bir öğrencinin kaçma veya risklerin etkilerini azaltma yeteneğinin olmadığı, aksine, durumun Ulrich Beck'in (1988) tarifine uyar bir şekilde olduğunu söylemek belki daha doğru olur.

Dolayısıyla, eyaletin genel iktisadi durumunu ifade eden zorluklar aynı ölçüde eğitim imkanları ve altyapısı bakımından da geçerlidir. Maryam, bölgedeki öğrencilerin iyi bir akademik başarıya ulaşma yeteneklerini sınırlayan eğitim zorluklarını şöyle açıklamaktadır:

“Ben Maryam, Batı Kordofan eyaleti, Güney Sudan sınırlarında bulunan bir kasabasından geldim ve Eğitim Fakültesi, Eğitim Psikolojisi Bölümünde okuyorum. 2018 yılında %81,4 başarı oranı ile üniversiteyi kazandım. Al Meeram'da devlet okulları olan ve hiçbir özel okul olmayan bölgemizde ilkokulu ve liseyi okudum. Ama çok kısa bir süre sonra temel aşamada özel okullar ortaya çıkmaya başladı ancak özel liseler henüz yoktu. Bölgedeki genel olarak eğitim durumuna bakarsanız, kasabamızın çevresinde dört köy vardır ve bu okulların öğrencileri kasabamıza Sudan lise sınavına girmek için gelirler. Çünkü okullarında sınav merkezi yoktur. Kasabada onları barındıracak bir devlet konut yapısı olmadığı için çoğunlukla akrabalarının yanında kalırlar. Lisenin son sınava girdiğimde okulumuzda en yüksek puanı aldım ve edebiyat bölümündeydim. Elbette bu okul, kuruluşundan bu yana, bir asır önce kurulmuş olan Hartum Üniversitesi'ndeki Tıp Fakültesine tek bir öğrenci göndermedi. Bunun nedeni, kırsal kesimlerimizde, Hartum'da olduğu gibi, tıba giren insan sayısının çok olmaması, öncelikle genel ortamın yardımcı olmaması ve okullarımızda hala ciddi bir öğretmen açığının olmasıdır. Aileler de yardımcı olmuyor, eğitimle ilgilenmiyor ve aile içinde öğrencinin durumunu takip edecek kimsesi yok. Yani ailenin rolü okula gittiğinizde sadece kahvaltı parası veriyor ama döndüğünüzde akademik durumunuz umurlarında değil .Bu ailelerden gayretli öğrenciyi sadece içsel bir öğrenme arzusu olduğu için buluyoruz. Öte yandan, elbette eğitilmiş insanlar eğitim konusundaki fikirlerine göre, çocuklarını yetiştirme konusunda gayretli görüyorsunuz. Bazıları daha iyi bir eğitim almaları için Hartum'a gönderiyorlar. (Maryam, Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Alt S. Sınıf, Batı Kordofan)

Bu gruptaki katılımcıların beyanlarında, üçüncü gruptaki Hafız örneğinde olduğu gibi, orta sınıftan olanların ilk kez lise sınavına girdiklerinde devlet okulları yerine Hartum'daki özel bir okulda lise üçüncü sınıfı tekrar etmek için başvurdukları not edilmiştir.

Hafız, özel bir okula kaydolmak için Kassala eyaletinden başkent Hartum'a taşınmak zorunda kalırken, Hud lise son sınıfı aynı belediyede özel bir okulda tekrar etmiştir. Burada lise son sınıfı özel okulda tekrarlamak yeni bir deneyim (akademik deneyimin çeşitlendirilmesi) diyebileceğimiz bir deneyime girmektedir. Çünkü Hud devam ettiği ortaokulunun zayıflığından şikâyet etmemiştir. Aksine, bunun yerine, öğretmenlerin öğrencilere gösterdiği ilgiyi ve öğrencilerin ailelerinin Libya pazarındaki büyük tüccarlardan okul için sağladıkları desteği sürekli övmüştür. Hud şunları belirtmektedir:

“Benim adım Hud, Eğitim Fakültesi Kimya Bölümünde okuyorum ve Mahallemizde temel eğitim aşamasını okudum. Ama liseyi orta düzey bir model okulunda bitirdim ve orada 2017 yılında üniversite giriş sınavları için %72 puan aldım. Ama tıp fakültesine kaydolmak için sınavda aldığım not yetersiz geldi. Bu yüzden lise son sınıfı tekrarlamaya karar verdim. Ama başka okulda olmalıydı. Yeni bir deneyim kazanmak ve diğer öğretmenlerden yararlanmak için elçemizde özel bir okulda lise üçüncü sınıfı yeniden okudum. Mahallemizde okuduğum devlet okullarına gelince, öğretmen verimliliği açısından iyi okullar ve öğretmenler çoğunlukla mahallenin sakinlerinden ve mahallenin çocuklarına nesilden nesile öğretmenlik yaptılar. Öğretmenler, mahalle halkıyla olan iyi ilişkileri, mahallede yaşayan "jellaba"lardan okulumuza destek görmelerini sağlamıştır. Ama elbette model okulumuz, Şeyh Mustafa, Beşir Muhammed Saeed, Youssef Al-Daqeer, Al-Manhal, Al-Nil, Asmaa Abdel-Rahim ve Al-Awdah okullarıyla karşılaştırılmazlar. Bunlar ünlü okullar. Sudan düzeyinde ve öğrencinin okulumuzda okuma fırsatı bulması için temel okulun sekizinci sınıf sınavında en az 250 puan almış olmalıdır. Ancak Beşir ve Şeyh gibi diğer okullar için bu puan 275 veya daha fazla almış olmalıdır. Tabi okula gelen öğrencinin kalitesindeki fark da burada devreye giriyor. Doğal olarak okulun genel sonuçlarını ve itibarını etkiliyor. Örneğin bizim okulumuzda %90'ın üzerinde puan alan öğrenci sayısı azdır ama Şeyh Mustafa Okulu ve Beşir Okullarında yüzlerce öğrenci bulunur.” (Hud, Erkek, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta S. Sınıf, Oumdurman)

7.5.Beşinci Grubun Eğitim Süreci

Bu gruptaki katılımcıların eğitim sürecinde yalnızca üniversite öncesi eğitim aşamasında özel eğitim ve temel eğitim aşamasından üniversiteye ister coğrafya okulları ister model okullar aracılığıyla olsun, devlet okullarında eğitim olmak üzere iki örüntü bulunmaktadır.

7.5.1.Yalnızca Üniversite Öncesi Eğitim Aşamasında Özel Eğitim

Katılımcılar arasında bu yolu izleyerek üniversiteye gelmiş olan iki öğrenci bulunmakta olup, bunların ikisi de kızdır ve başkent Hartum'da ikamet etmektedirler. Bunlardan biri olan Fajr'dir Hartum'un güneyindeki Jabal Al-Awliya bölgesinde bir devlet okulunda temel eğitimi almış ve lise üçüncü sınıfta, o zamanlar bir lise öğretmeni olan annesi tarafından ünlü bir özel liseye gönderilmiştir. Diğer öğrenci Nessim, temel aşamayı özel bir okulda okumuş ardından lisenin ilk sınıflarını bir model okulda okumuştur. Ardından Sudan'daki zirve okullardan biri olan Özel Lisesi'ne özel bir sınıfta okumak için gitmiştir.

“Liseyi birinci sınıf semtindeki Özel Okulu'nda temel okulu okudum. Liseyi iyi bir model okulunda okumaya başladım ama daha sonra ünlü Özel Okulu'na transfer

olduğumda okul ortamı ve öğretmen kalitesi açısından elbette devlet okulundan daha iyiydi. Ablalarım, birisi Sudan Üniversitesi Kimya Laboratuvarlarında özel kabullü olarak okuyor. Diğeri ise, Hartum Üniversitesi'nde özel kabul ile Biyoloji okuyor. Küçük kardeşlerim ise üniversite öncesi eğitimde ve onlar özel okullarda okuyorlar. Şu anda genel kabul öğrencisi olarak beslenme okuyorum ve bu bölümü tıp alanına yakın olduğu için seçtim çünkü mezunları hastanelerin beslenme bölümlerinde beslenme uzmanı olarak çalışıyorlar ve özel kabul ile başka bir bölüme gitmeyi tercih etmedim.” (Nessim, Kadın, 5.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta S. Sınıf, Hartum).

Nessim, başka bir üniversitede (veya kolejde) özel kabul yoluyla okumak yerine, Hartum Üniversitesi'ndeki kabul oranları açısından en düşük kolejlerden biri olan Eğitim Fakültesi'nde okumayı seçmesinin nedenini beslenme bölümü mezunlarının çalışma alanının tıba yakın olması ve mezunların hastanelerde beslenme uzmanı olarak çalışmaları ile ilişkilendirmiş olmakla birlikte, onun karar verme sürecinde belki başka etkenler de etkili olmuş olabilir. Zira, Nessim üniversiteye giriş sınavlarında %69 puan almıştır ve özel kabul yolu ile üniversiteye kayıt yaptırmak isteyen öğrencilerin puanlarına üniversite tarafından 10 puan ilave edilmektedir ve bu uygulama onların daha üst seviyedeki puanlarla öğrenci kabul eden fakülte veya bölümlere kayıt yaptırmalarına imkân sağlamaktadır. Bu nedenle onun tercihinde özel kabul yolu ile eğitimin maliyetinden sakınmak da bir etken olmuş olabilir.

Hartum eyaletinden olan Sanaa'nın durumu bir öğrencinin üniversiteye giriş sınavlarından elde ettiği derecenin, özel veya genel kabul yolu ile kayıt yaptırma fırsatı bulunduğu fakültelerin doğasını büyük ölçüde etkilediğini göstermektedir. Sudan lise sınavlarında öğrencinin aldığı not ne kadar düşükse, öğrenci kabul edildiği fakültede okumak için o kadar fazla uğraşmakta ve eğitimine orada devam etmektedir. Sudan'daki en iyi fakülteler arasında sınıflandırılmayan fakülte veya kolejlerde okuyan orta veya üst sosyal sınıftan öğrencilerin izlediği mantık budur.

“Bence, Sudan lise sınavında %60 civarında puan aldıysanız, o zaman üniversite giriş sınavları tekrar etseniz bile bundan daha yüksek bir puan alamayacağınızı düşünüyorum. %85 veya %90 puan alırsanız ve biraz daha yüksek bir fakülteye girmek için lise son sınıfı tekrar etmek istiyorsanız bu benim için anlaşılabilir. Ancak %60 ve civarında aldığımızda %90 puan ile fakülteye girmek için tekrar etmenin bir anlamı yok bence. Bu nedenle, iki yıl önce, en yakın arkadaşımın lise son sınıfı tekrarlamak yerine aldığımız not ile herhangi fakülteye girmeyi denememiz gerektiğini ve bizi kabul

edebileceklerini söylediğimi iyi hatırlıyorum.” (Sanaa, Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta S. Sınıf, Oumdurman)

Bu grupta gönüllü kişiler tarafından verilmiş kamu eğitimi diyebileceğimiz türden bir eğitim sürecinden geçerek üniversiteye gelmiş öğrenciler de bulunmaktadır. Bu türde ne yapısal ve idari anlamda ne de bilinen fiziki donanımı anlamında bir okul bulunmamaktadır. Bu süreçten geçen öğrencilerden biri Kuzey Darfur’da göçmen kampından gelen Adam’dır. Adam yerinden edilmişler için Zemzem Kampı’na yerleşene kadar iç savaşlar nedeniyle köyünden bir kereden fazla yerinden edilmiş ve birden fazla yere kaçmak zorunda kalmıştır:

“İçinde okul barındıran büyük bir köydeydik ve köyümüzden iki kere göç ettik ve sonunda okulu ve su kıyusu olmayan ve çok temel şeylerin eksik olduğu başka bir köye gelip yerleştik. Bu köy okulunun içinde de sandalyesi ya da karatahtası yoktu. Sınıfta sandalyeler ve kanepeler yerine boş çuvalların üzerine oturyorduk ve öğretmenlerin kendileri gerçek öğretmen değillerdi. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından atanmamışlar ama gönüllü olarak çalışıyorlardı. Onlar sadece temel okulunda sekizinci sınıfa kadar okumuşlardı. Onlar genç ve küçük olmalarına rağmen bizi cahillik içinde bırakmak istemediler ve bölgedeki savaşlara katılmamız için bu okulu kurmuşlardı. Okulda bizimle birlikte birçok çocuk bu savaşlarda babasını kaybetti ancak yaşayan babalar, savaş öncesi sadece tarımda çalıştılar ve mülteci kampına geldiklerinde tarım arazisi bulamayınca işsiz kaldılar. Tabii yetim çocuklar ailenin geçimini sağlamak için okul bırakmışlardı. Onlar henüz on yaşındayken ailelerinden sorumlu oluyordu. İnanılmaz bir durum değil mi? Ben şahsen kuzenim arkamda olmasa ve beni şehre getirip yanına yerleştirmeseydi ve El Fasher'deki devlet ve özel okullarında eğitimimi tamamlamam için uğraşmasaydı ben Hartum Üniversitesi'ne ulaşamazdım.” (Adam, Erkek, 5.Grup, Ziraat Fakültesi, Alt S. Sınıf, Kuzey Darfur).

8. BÖLÜM

KAMPÜSTE TOPLUMSAL SINIF, CİNSİYET, SOSYAL İLİŞKİLER VE FAKÜLTELERİN SIRALANMASI

Üniversiteler sosyal statü ve sosyal ilişkileri kurma ve yeniden üretmenin önemli mekanlarından biridir. Bu durum aynı zamanda bir piyasa olarak üniversite ile bir müşteri olarak öğrenciler arasındaki ilişkiler için de geçerlidir. Bu kapsamda Hartum üniversitesi örneğinde fakültelerin ve onların kabul kriterlerinin sınıflandırılmış yapısı kampüs içinde aynı zamanda bir statü hiyerarşisini hem kurmakta hem de yeniden üretmektedir. Dolayısıyla çalışmanın bu son analitik bölümünde kayıtlı oldukları fakültelelere da bağlı olarak öğrenciler arasında oluşan/oluşturulan statü grupları ve toplumsal cinsiyetler arası ilişkiler incelenecektir. Bu inceleme esas olarak yine katılımcıların gözlem, deneyim ve yorumlarına dayalı olarak yapılacaktır.

8.1. Toplumsal Cinsiyet Ve Yükseköğretime Erişim

Sudan'da, 1505-1821 yılları arasında hüküm süren Mavi Sinnar/Func Sultanlığı'nın son dönemlerinden beri kızların eğitime tanık olunmaktadır. Kızların modern eğitime katılımı ise daha sonra, 1907 yılında Orta Sudan'da Rufa'a'da Babikir Bedri Okulunun kurulmasıyla başlamıştır (Mohamed ve Ismael, 2010). Geleneksel olarak, kadın ve erkek arasındaki ayrıma dayanan anlayış, eğitim ve daha sonra iş alanlarında da topluma egemen olmuştur.

Ayrımcılık elbette alana göre değişir. Örneğin, Polis Koleji veya Matematik Bilimleri okumak istediğimi söylesem, ailemin kabul edeceğini sanmıyorum çünkü bu alanlar sosyal olarak kabul edilebilir değil. Ancak Gedariif çevresindeki birçok köyde, bir kızın ailesi onu evlendirmek amacıyla eğitimine devam etmesine engel olabilirler. Bu benzer olaylar çoktur, ancak elbette iyi bir şey değildir. Ama mahallemizde bu olaylar çok nadir görülmektedir. (Tayba, Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta altı S. Sınıf, Nil Nehri)

Son yıllarda Hartum Üniversitesi'ne kızların kabul oranının %65'ten fazla olduğu, üniversite öncesi eğitimde ve yükseköğretim kurumlarındaki kadın sayısının arttığı tespit edilmiştir. Hatta, araştırmacının kendisiyle yaptığı bir görüşmede, Hartum Üniversitesi öğrenci işleri sorumlusu Dr. Ömer Abdul Kayum, Sudanlı kızların bu büyük oranını “üniversitenin kadınlaşması” olarak nitelendirmiştir.

Katılımcılardan Harun "üniversitenin kadınlaşması"nın, Sudanlı kadınlara diğer tüm ufukların kapatılması karşılığında eğitim kapısını açık bırakmanın doğal bir sonucu olduğunu düşünmektedir. Harun, kadınların niceliksel ve niteliksel üstünlüğünün, kadınların özgürleşmek ve geleceği inşa etmek için tercih ettikleri önemli stratejilerden biri haline geldiğine inanmaktadır.

“Kadınların genişleyebileceği ve geleceği inşa edebileceği tek alan eğitim alanıdır. Öte yandan, erkekler, Sudan'da kadınların sahip olmadığı alternatif seçenekleri arama imkânı ile yurt içinde veya yurt dışında çalışma olanağına sahiptir. Ekonomik ve toplumsal koşullara göre eğitim, kadının toplumla yaşama ve iletişim kurma stratejisi haline gelmektedir. Sudanlı aileler bir kızın işsiz evde kalmasından rahatsız olduğu için, kız ya okur evlenir ya da toplumsal olarak kabul edilebilir bir çalışma fırsatı bulursa çalışır. Tüm bunlar, eğitimde kız çocuklarının oranının yüksek olduğunu düşündüren faktörlerdir. Diğer yandan kızlarının eğitime kayıt oranlarındaki sayısal artış, toplumsal kısıtlamalar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Örneğin, mühendislik fakültesinde kızlar hâlâ azınlıkta ve mekanik bölümünde çok azı bulunmaktadır. Buna rağmen, mimarlıkta ve matematik bilimleri fakültesinde birçok kız vardır. Çünkü bu fakültelerde çalışmak, Sudan toplumunda birçok kişinin inancına göre, büyük ölçüde erkeklere benzemeyen bilgisayar becerilerin kullanımıyla bağlantılıdır. Ayrıca, kızların büyük bir oranın bulunabileceği diğer fakülteler arasında ekonomi ve idari bilimleri fakülteleri de bulunmaktadır. (Harun, Erkek, 3.Grup, Matematiksel Bilimler Fakültesi, Alt S. Sınıf, Güney Darfur).

Üniversiteye kayıt rakamlarında ve oranlarındaki artışa rağmen, yakın zamana kadar Sudan'da toplumsal cinsiyet telakkileri nedeniyle kızlar, tıpkı erkeklerin hemşirelik okullarında okuyamadıkları gibi, maden mühendisliği ve jeoloji gibi bazı çalışma alanlarına kayıt olamıyorlardı. Doksanların başından beri, bu fakültelerin kız ve erkek tüm öğrencilerin başvurularına ve okumalarına izin verilmiştir. Katılımcılardan Wasif'e göre:

Cinsiyet ile işin hayal edilen doğası arasında bir ilişki vardır. Bu ilişki sadece öğrencilerin farkındalığında değildir. Üniversite bile aynı zihniyetle düşünür.

Örneğin, mühendislik fakültesi harita bölümünde, bölüm kurulduktan iki yıl sonrasına kadar kız öğrenciler bölüme kabul edilmedi. Kızların kabul edilmemesi, cinsiyet ile hayal edilen gelecekte işin doğası arasındaki ilişkiye dayalı olarak sadece vatandaşların arzuları tarafından değil, üniversitenin otoritesi tarafından da dayatıldı. Elbette bu kurumlar toplumun düşünce tarzının bir yansıması ve eğilimlerin düz ve dürüst bir aynasıdır". (Wasif, Erkek, 2.Grup, Bilgi Teknolojisi, Üst S. Sınıf, Hartum).

Böylece, kadınlara yönelik yasal ve resmi ayrımcılık bir oranda azalmış görünmektedir ancak bu ayrımcılığın toplumsal düzeyde sürdürülen uygulamaları nelerdir? Bu sorunun cevabını bulmak adına aşağıda ilk olarak yükseköğretimde kız öğrencilerin durumu ve sosyal sınıfın kız öğrencilerin yükseköğretime kayıt olma biçimleri üzerindeki etkisi katılımcıların beyanlarının içeriğinden hareketle incelenmektedir.

8.1.1. Stereotip Toplumsal Cinsiyet Roller ve Eğitime Erişim

Ortalamanın altında bir sosyal sınıftan gelen Taha, muhafazakâr bir ailede, eğitilmiş olsa bile, cinsiyetin bir kadını baskı altına alabileceğine inanmaktadır. Taha, bu durumu birinci grubun fakültelerinden birinde (seçkin fakülteler/ en iyi fakülteler) okumak için yeterli puan düzeyine ulaşan kız kardeşinin, babasının ısrarı karşısında Gezira Üniversitesi Eğitim Fakültesine kaydolması olayı üzerinden örneklendirmektedir:

Kız kardeşim, Hartum Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesinde okumaya hak kazandıracak olan %86 puanı aldı. Gezira Üniversitesindeki Eğitim Fakültesi sadece kız öğrenci kabul ettiği için, babamız -üniversite mezunu olmasına rağmen- kız kardeşimin Medeni şehrinde Gezira Üniversitesine girmesi ve İngilizce eğitimi alması konusunda ısrar etti. Babamızın küçük kız kardeşime oradaki diğer kız kardeşimizle birlikte okumasını söylediğini hatırlıyorum. Kız kardeşim babamızın kararına itiraz edemezdi elbette. (Taha, 1.Grup, Erkek, Elektrik Mühendisliği, Orta altı S.Sınıf, Gezira)

Doğu Sudan'da Kasala eyaletinden olan Hafız, Doğu Sudan'da kızların eğitimiyle ilgili olumsuz görüşün kızların yükseköğretime kaydolmaları üzerindeki etkisini anlatıp, Hartum Üniversitesi'nde Doğu Sudan'dan gelen kız öğrencilerin az olmasının nedenlerini şöyle açıklamaktadır.

“Bölgemizde kızların eğitimi çok düşüktür, hatta bir üniversitede kız bulmak nadirdir. Ancak son yıllarda, 2015 yılından itibaren bazı kızların üniversitelere kaydolduğunu görmeye başladık. Ebeveynler kızlarının eğitim için başkent Hartum'a gitmesini istemiyorlar çünkü kızların barınma ve geçim sıkıntısı çekme korkusu var. Demek ki bu konuda bir toplumsal kompleks var. Ebeveynler, kızlarının Hartum'da birinci dereceden akrabaları varsa ve onlarla birlikte yaşamaları koşuluyla kızlarının kendi memleketlerinden uzakta eğitim görmelerine izin verebilir. Yoksa, kızların öğrenci yurtlarında yaşamasına izin verdiklerini düşünmüyorum. (Hafız, Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta altı S. Sınıf, Kassla)

Asil, bazı makro yapısal değişikliklerin kadın ve erkeklerin rollerine yönelik ortak kültürü ve toplumun kız çocuklarının eğitimine yönelik olumsuz tutumlarını değiştirmeye katkıda bulunabileceğini düşünmektedir. Batı Sudan'ın Darfur bölgesindeki deneyimlerinden hareketle Asil, bölgedeki iç savaşın birçok anlayışı değiştirdiğini söylemektedir. Örneğin; savaş, sebep olduğu iç göç veya yerinden olma hareketi nedeniyle geçim yollarını ve kalıplarını değiştirdiği kadar Bedevi Arap kabilelerin kadınlarını eğitime yönelik tutumlarını bile değiştirmiştir:

Kasabamızda yerel kültür ve gelenekler, özellikle Fallata ve Rizigat gibi bazı Arap kabileleri arasında, her şeyden önce kızların evlenmesini ve aile kurulmasını gerektiriyordu. Ancak savaşlardan etkilenen ve şehre göç eden vatandaşların kültürlerini değiştirerek kız ve erkek çocukların eğitime ilgi duymaya başladılar. Ailemiz bile göç edilmemesine rağmen kültürel bir değişim geçirerek eğitime ilgi duymaya başlamış ve kızların eğitimi konusunda tutumunu değiştirmiştir. Örneğin, babamız televizyonda başarılı bir devlet memuru görünce, 'onun gibi olmanız için okumanız lazım' diyordu. Mesela ablam hiç okumadı ve sekizinci sınıfa kadar okuyan bir kız kardeşim var. Kız kardeşlerimden biri üçüncü sınıfta evlendi ama küçük olanlardan biri üniversiteden mezun oldu, biri de hala üniversitede okuyor. (Asil, Erkek, 3.Grup, Halk sağlığı, Altı, Güney Darfur).

8.2. Toplumsal Cinsiyet Ve Bilim Dallarına Kayıt

Yukarıda, üçüncü bölüm, Tablo 8'de ayrıntılı bir şekilde gösterildiği üzere, Hartum Üniversitesi'nde cinsiyet ve fakültelere kayıt arasındaki ilişkide temel örüntüler kızların çoğunlukta olduğu fakülteler, erkeklerin çoğunlukta olduğu fakülteler ve kadın ve erkek

sayılarının birbirlerine oldukça yakın olduğu fakülteler olmak üzere en genel haliyle üç farklı biçimde karşımıza çıkmaktadır.

8.2.1. Birinci Ve İkinci Grupta Toplumsal Cinsiyet Etkisi

Kadınların çoğunlukta olduğu fakülteler tıp, eczacılık, diş hekimliği ve idari bilimler fakülteleri gibi %90 ve üzeri başarı puanı ile öğrenci kabul eden fakültelerdir. Yine bu düzeydeki puanla öğrenci kabul eden ve fakat erkeklerin çoğunlukta olduğu bölümler/fakülteler ise makine mühendisliği ve elektrik mühendisliğidir. İkinci grupta, yani %85-90 aralığında puana sahip öğrencileri kabul eden tıbbi laborantlık, hukuk, hemşirelik, matematik bilimleri ve kimya mühendisliği fakültelerine de kadınlar hakimdir. Bu iki grupta, bu kızlar genellikle üst veya üst orta sosyal sınıflardan gelmekte olup, aileleri yüksek bir kültürel sermayeye sahiptir. Örneğin katılımcı öğrencilerden biri olan Ahmed, bu ayrımın Sudan toplumunda kadınların eğitimine ve çalışmalarına yönelik tutumlarının, üst sınıflar arasında bile toplumsal cinsiyetçi bakış açısıyla doğrudan ilişkili olduğuna inanmaktadır:

“Sudan'da ebeveynlerin bazı alanlarda muhafazakâr olduğunu görürüm. Mesela mühendislik kızlar için özellikle mekanik mühendisliğini tercih etmiyorlar. Mimarlık-mühendisliği okuyabiliyorlar ve belki tıp, diş hekimliği ve hemşirelik daha çok tercih ediliyor. Şaşırtıcı olan şey, ebeveynlerin tıp fakültesine girmeyi kabul etmelerine rağmen, uzun çalışma saatleri ve gece vardiyaları nedeniyle kızların doktor olarak çalışmasından rahatsız oldukları da fark ediliyor. Küçük ailemizin, farklı, bakış açıları açık ve gece vardiyası olan bir alanda çalışan bir kızla sorunları yok. Tıp fakültemizde çoğunluk kızdır ve liseden beri kız öğrenci sayısı erkek öğrenci sayısından fazla gibi görünür. Bölümümüzde neden bu kadar çok kız var bilmiyorum ve elbette başarı oranları otomatik olarak daha yüksek. Erkek öğrencilerin sayısı asla üçte birini geçmez. Londra sertifikasını alan küçük öğrenci grubumuzda bile 4 erkek 6 kız olmak üzere on kişiyiz. (Ahmed, 1. Grup, Erkek, Tıp Fakültesi, Üst.S. Sınıf, Hartum).

Raheek'e göre, bu fakültelerde kızların varlığı kadınların işgücü piyasasında fırsatlar bulabileceklerini göstermektedir:

“Makine mühendisliği bölümü öğrencilerin çoğunluğu erkektir.100'den fazla öğrencisi olan sınıfımızda kız öğrenci sayısı 11'i geçmemektedir. Ama şunu söyleyebilirim ki bilim cinsiyete bağlı değildir. Zira, bir tür bilgiyi alma arzunuz varsa bu sizin için erişilebilir olmalıdır. Bu nedenle ailemiz kız olarak hiçbir alanda çalışmamıza karşı çıkmadı. Sudan dışı bazı ülkelerde çalışma alanlarında kadın erkek ayrımı yapıldığını duydum, ama Sudan'da iş ve işgal pozisyonlarında ayrımcılık olduğunu duymadım. Ancak, son dönemde işgücü piyasasının cinsiyetten çok torpil ve kayırmacılıktan çok etkilendiğini düşünüyorum. (Raheek, 1.Grup, Kadın, Mühendislik Fakültesi, Hartum, Üst Sosyal Sınıf).

Hukuk Fakültesi gibi ikinci grupta yer alan bazı fakülteler geleneksel olarak bir erkek koleji olarak sınıflandırılmıştır. Zira, bu fakültelerden mezun olanlar, Sudan'da hâlâ erkeklerin tekelinde olan adalet ve hukuk alanlarında çalışmaktadırlar. Almanca Bölümü öğrencisi Mahasin annesinin hukuk okumasını engellediğini belirtmektedir:

“Annem her zaman akademik başarımın arkasında olmuştur. Final sınavlarında insanların önünde beni utandıracak notlar almamı istemediğini söylerdi. Ancak Hukuk Fakültesine başvurmaya çalıştığımda bana hukuk okuyan ve mahkemelerde bulunan bir kızının olmadığını söyledi.” (Mahasin, Kadın, 2.Grup, Edebiyat Fakültesi, Üst altı S. Sınıf, Hartum)

Buna rağmen, geleneksel olarak sadece erkeklere açık fakülter olarak sınıflandırılan bu fakültelere bile kızların lehine bir değişim olmuştur. Gadal bu dönüşümü şu sözlerle anlatmaktadır:

“Hukuk Fakültesinde son on yılda erkeklerden daha fazla kız öğrenci var. Örneğin, grubumuzda yirmi erkek var ve kızların sayısı ise 70'ten fazladır .Kızlar okumaya daha çok ilgi duyuyor ve her gün yeni fırsatlar kazanıyorlar. Şimdi başyargıç olan Nimat Hanım, yargı tarihinde bir emsal teşkil etmektedir. Elbette başyargıç konumunda bir kadının bulunması da hukuk alanında kız öğrenciler için büyük bir motivasyon kaynağıdır”. (Gadal, Erkek, 2.Grup, Hukuk, Üst altı S. Sınıf, Hartum).

Wasif, mezuniyet sonrasında yapılacak işin kol-beden emeği mi yoksa zihin emeği şeklinde mi olacağı ve iş yeri doğasının, kızları takdir edilen bazı alanları ve iyi bir sosyal konumu seçmeye teşvik ettiğini belirtmektedir.

Grubumuzda 70 kız 40 erkek var. Bunun nedeni, fakültemizin mühendislik ve biyoloji bilimleri alanlarını seçen tüm öğrencileri kabul etmesidir. Bazen kızlar tıp veya mühendislik fakültelerine başvuruda başarısız olduklarında matematik bilimleri fakültesine girmeye karar verirler. Bu seçeneğin kabul edilmesinin nedeni, matematik bilimleri alanında geleceğin hayali çalışmasının doğasıdır. Çünkü matematik bilimleri çalışması alanları kas değil zihinsel çaba ve esas olarak ofis çalışması gerektirir. Dolayısıyla, bu işler Sudan'da kızlar için popüler bir işlerdir. (Wasif, Erkek, 2. Grup, Bilgi Teknolojisi, Üst S. Sınıf, Hartum).

8.2.2. Üçüncü Grupta Toplumsal Cinsiyet Etkisi

Üçüncü grupta, Fen Fakültesinde kadınların erkeklerden, Jeoloji Bölümü'nde ise erkeklerin kadınlardan daha fazla olduğu bilinmektedir. Ancak, Kemal, kızların onlarca yıl engellendikten sonra jeoloji okumasına izin verilmesinin onlara karşı ayrımcılığın sona ermesi anlamına gelmediğine dikkat çekmektedir:

“Fakültemizde kızlar var, ama ne yazık ki gelecekte çalışma imkanları yok çünkü tüm jeoloji çalışmaları ister maden ister petrol kazısı olsun uzak bölgelerde gerçekleştirilir. Yerel şirketler ve hatta uluslararası şirketler, fakülteden üçüncü derece ile mezun olsalar bile genellikle sadece erkekleri görevlendirirken, birinci derece ile mezun olan kızlar bile bu şirketlere kabul edilmez. Çünkü bu alanda erkekleri işe almanın pratik faydası bu şirketler için daha büyüktür. Kızlar elbette bu konunun farkındalar. Bu yüzden üniversitenin kadrosuna atanana kadar birinciliği elde etmek için onları gayretli buluyorsunuz. Kızların çok küçük bir yüzdesi şirketlerde, ancak veri analizi ve haritalama gibi ofis işlerinde istihdam edilir. Bu yüzden iş ilanları açıklanırsa ve kızların şansının %5'i geçmediğini görürseniz şaşırmayın. Genel olarak, jeoloji bölümümüz hariç, fakültemizde kızlar çoğunluktadır. Kimya bölümünde kız ve erkekler için oranlar eşittir. Zooloji ve Petuni bölümleri ise, jeoloji bölümünün aksine çoğunlukla kızlar içindir ve erkekler de fizik bölümünde çoğunluktadır.” (Kemal, Erkek, 3. Grup, Fen Fakültesi, Orta S. Sınıf, Beyaz Nil)

8.2.3. Dördüncü ve Beşinci Gruplarda Toplumsal Cinsiyet Etkisi

Ziraat ve tarımla ilgili diğer bölümler ile Eğitim Fakültelerini içeren dördüncü ve beşinci gruplarda kızların belirgin bir şekilde baskın olduğunu görülmektedir. Bu gruplarda, alt sınıflardan ve başkentin dışındaki kırsal bölgelerden gelen kızlar çoğunluğu temsil etmektedir. Sanaa, Eğitim Fakültesi'nin bir kız fakültesi olarak hüküm sürdüğüne (klişesine) atıfta bulunmaktadır. Sanaa, bu durum ve buna dair yaygın kanaatin, mezun olduktan sonra

istihdam piyasasında kendilerine iyi gelir getirecek işlere girme fırsatı sunmasına rağmen erkeklerin tutumlarını etkilediğini söylemektedir:

“Tabii ki, fakültemizin büyük çoğunluğu kız. Sınıfımızda 48 öğrenciyiz ama sadece 2 erkek var. Tabii bunun sebebi fakültemiz hakkındaki genel bakışın onun bir kız fakültesi olması ve gelecekte yapılacak işin kız işi olacağı yönündedir. Kızların çok olması nedeniyle erkekler fakültemizdeki kimya ve fizik bölümlerinde okumaktan kaçınırlar. Ama erkeklerin bu bölümlerde okuması gerektiğini düşünüyorum, çünkü bu bölümlerde iş bulma şansları daha fazladır. Ancak, fakültemiz genel olarak çoğunlukla Kurdufan ve Gezira'dan ve başkent Hartum'dan gelen öğrencilerle dolu. Ben şahsen Hartum'dan 3 kişiyle tanıştım. (Sanaa, Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta S.Sınıf, Oumdurman)

Tayba, kendisinin akademik tercihlerinde cinsiyetin etkili olduğunu doğrulamaktadır. Kendisine yöneltilmiş olan “Neden Eğitim Fakültesini seçtiniz?” sorusuna şöyle cevap vermektedir:

“Eğitimi seviyorum ve gelecekte eğitim alanında çalışmak istiyorum. Bence eğitim okumak kadınlar için diğer branşlardan daha uygundur. Sonunda edebiyat alanını seçtim ve eğer ekonomi ya da başka bir alan okursam iş fırsatları çok sınırlı ve olmayabilir. Ama eğitimde fırsatlar çok ve neredeyse garantidir. Ayrıca, bu akademik ana dal seçimi, dini temellere uygundur ve sosyal geleneklerle de uyumludur. (Tayba, Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta altı S. Sınıf, Nil Nehri)

Kızların-kadınların hayattaki rollerinin ne olduğuna dair kalıplaşmış anlayış ve yargılar-ki, bunların başında evlilik ve aile kurmaya verilen önceliktir-kaydolduktan sonra onların yükseköğretime devame etme ve öğrenimlerini tamamlamasını doğrudan etkilemekte, ilk ve ortaöğretimde okullaşma oranlarını da etkilemektedir.

Doğu Sudan'da Kasala eyaletinden Babikir, Ziraat Fakültesindeki Doğu eyaleti kızlarının deneyimlerini anlatmaktadır:

“Kızlarla ilişkim yok, ama fakültemizden iki kız tanıyorum. Biri Orma Mahallesinden, diğeri Halfa Mahallesinden, ama ne yazık ki biri okulu bırakıp evlenmeyi tercih etmiş”. (Babikir, Erkek, 5.Grup, Ziraat Fakültesi, Alt S. Sınıf, Kassla).

Araştırmacının kendisi ile yaptığı mülakatta, Hartum Üniversitesi öğrenci işleri dekanı Dr. Ömer Abdul Kayum, Beyaz Nil eyaletinden gelen kızlar arasında yılda en az 15 kız

öğrencinin Eğitim Fakültesi'ni terk ettiğini ve bunun da evlilik, doğum ve kocaların karılarının eğitime devam etmelerini kabul etmemelerinde kaynaklandığını belirtmiştir.

8.3. Arkadaşlık Grupları Ve Kampüsteki Sosyal Sınıflar: Bağlantı Mı Ayrılık Mı?

Katılımcıların beyanlarına dayalı olarak, kampüste öğrenciler arasındaki ilişkileri: (i) aynı sosyal sınıfa mensup olanlar arasındaki ilişkiler, (ii) Başkent Hartum'dan olanlar arasındaki ilişkiler, (iii) başkent dışından gelenler arasındaki ilişkiler olmak üzere üç farklı ekseninde incelemek mümkün ve anlamlı görünmektedir.

Maryam, üniversitedeki öğrenciler arasındaki ilişkilerde “geldikleri bölge” veya Türkçe’de bilinen hali ile “hemşehrilik” bağının baskın olduğu kanaatindedir:

“Ne yazık ki kuş sürüsü gibi, Hartum'un çocukları bir grupta, Arap çocukları bir grupta, eyaletlerin oğulları bir grupta ve herkes aynıdır.” (Maryam, Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Alt S. Sınıf, Batı Kordofan)

Tacettin, sosyal sınıf ve bunun kampüslerdeki yaşam tarzı ve arkadaşlık gruplarının oluşumu ile bağlantılı olduğunu gözlemlemekte ve düşünmektedir. Ona göre, bir grubun başarılı olabilmesi için ortak geziler ve ortak yemeklerin olması gerekir. Bu durum bölgelerden gelen ve çoğunlukla orta ve altı sınıf kökenlerine sahip olanlar ile zengin ailelerden gelenler arasında arkadaşlık-akran grupları oluşumunun önündeki en büyük engeli teşkil etmektedir:

“Tabii masraflarına göre öğrencinin davranışı şekilleniyor. Mesela bana 5 bin gönderiliyor, bu yüzden ister üniversite içi olsun ister üniversitenin yakınındaki tünel restoranlarda olsun ister tek başıma ister grupta birlikte yemek yeme fırsatım oluyor. Masrafları 3 bin geçmeyen bir öğrenci için yurttaki yemek yemekten başka çaresi yok. Yani üniversitedeki restoranlarda yemek yiyemiyor ve mecburen yurttaki Restoranlar daha ucuz olduğu için molalarda yemek yemek için yurda dönmek zorunda kalıyor. Bu kolej içindeki arkadaş gruplarının oluşumunu etkiliyor ve böylece Hartum Üniversitesi öğrenci topluluğu çok bölünmüş durumda oluyor. Hartum'un çocukları, eyaletlerin çocukları ayrı oturuyorlar. Yalnız ortak bir sınıf var, bu eyaletlerin durumu iyi olan çocukların sınıfı bazen bunlarla birlikte oluyorlar. Bu meselenin kültürel, sportif ve siyasi faaliyetlerde bile etkisi var.” (Tacettin, 3.grup, üst altı sosyal sınıf, Batı Darfur).

Kampüste arkadaşlık grubunun kurulmasının sosyal sınıf temelli olduğu gerçeğine dayanarak, bazı öğrenciler en iyi kolejlerin ya da en yüksek başarı oranı ile öğrenci kabul edenlerin sosyal olarak diğerlerinden en fazla ayrılmış kolejler olduğuna işaret etmektedirler. Zira bu fakültelere/bölmelere kaydolanlar önceki eğitim aşamalarında yüksek eğitim harcamaları yaparak oraya erişmiş olan ailelerden gelmektedir. Öte yandan, üniversiteye kayıt ve kabul için orta düzeyde puan talep eden fakülte ve bölümlerde-ki bunlar bu araştırmadaki tasnife göre üçüncü grupta yer alanlardır-farklı sınıf kökenlerinden gelen öğrenciler arasında da temas sağlandığını görülmektedir. Örneğin Hamad bunu kendi deneyimleriyle şöyle anlatmaktadır:

“Burjuva Hartum sakinlerinden ve yoksul eyaletlerin sakinleri arasında net bir ayrımın olduğu en görülen kolej, merkezdeki mühendislik kolejimizdir. O kolejde arkadaş gruplarının sınıflara dayalı olduğunu çok görülmektedir. Merkez kampüsteki en bütünleşmiş kolejlerin ekonomi ve coğrafya olduğunu düşünüyorum.” (Hamad, 1. Grup, Erkek, İdari Bilimler, Alt S. Sınıf, Gezira)

8.3.1. Yukarıdan Ayrılık

Gadal’ın beyanları, aynı üniversitenin öğrencileri arasındaki sosyal sınıflara göre ayrışmanın önceki nesillerden miras kalan bir sorun olduğuna işaret etmekte olup, onun deneyimine göre Hukuk Fakültesi’ndeki durum şu şekildedir:

“Her akadaş grubunun ayrı olması fakültemizde büyük bir sorundur. Hatta fakültede kıdemli bir arkadaşım dedi ki, bu fakültenin sorunu arkadaş gruplarının ayrılmasıdır. Her lisenin öğrencileri ayrı bir arkadaş grubu oluşturmuştur ve liselerin zaten bazılarının zenginler bazılarının fakirler için olması arkadaş gruplarının sosyal sınıflara dayalı olmasını etkilemektedir. Bu yüzden Hartum’un erkek öğrencilerinin ayrı grupları vardır. Biz 2018 yılında bu fakülteye girdiğimizde kıdemli arkadaşlarımız bize dediler ki, bu ayrı grupları ortadan kaldırmak için tek umudunuz sizsiniz. Bunun sonucunda biz gönüllü dernekler kurduk ve faaliyetler yaptık ve insanlar birlikte çalışmaya başlayınca gruplar iyi bir şekilde kaynaştı.” (Gadal, Erkek, 2. Grup, Hukuk, Üst altı S. Sınıf, Hartum)

Katılııcılardan Humaira sosyal ilişkilerdeki bu bölünmenin köklerinin liseye kadar uzandığını düşünmektedir. Ona göre, özel eğitim toplumdaki ayrımı artırmıştır. Zengin ailelerden gelenler özel okullarda okurken, yoksul sınıfların çocukları devlet okullarında okumaktadır.

Bir fakir öğrenci zenginlerin okullarında okursa o baskı ve sosyal dışlanma öznesi yapılmaktadır. Humaira, Özel Okulu ve özel kabul ile transfer olduğu en prestijli

Model Okulundaki deneyimlerini karşılaştırmaktadır:

“..... Okulu gibi model devlet okullarında, toplumun tüm sınıflarıyla karşılaşırsın. Ama ünlü.... Özel Okulu'ndayken ortalamanın üzerindeki sınıf ve zengin sınıfları vardı. Asmaa Okulu'na gelince ise farklı sınıflar var ve öğrenciler arasında fark edilebilecek birçok fark olduğunu gördüm. Okulu'nda bütün öğrenciler her şeyde benim gibiler, orada aynı kişilerle, yani tek bir sınıfla ilişkilerim vardı. Asmaa Okulu'nda birçok insan tanıdım ve her sınıftan birçok insana açıldım ve tüm sosyal sınıflarla ilgilenebildim ve bu çok faydalı bir şey. Özel Okulu'nda fakir bir öğrencinin varlığının ona psikolojik bir sıkıntıya yol açabileceğini söylersem abartmış olmam çünkü bu kişiye zulmedecek ve fakir olduğunu bilse onunla arkadaşlık etmeyi ve onunla ilişki kurmayı reddedecek insanlar var. Bu o zamanlarda okulda normal bir davranıştı ve bunu özellikle arkadaşlıkta fark ederdim. Bu sorun İngiliz okullarında da yaygın ve bu sınıf ilişkilerini üniversiteye aktardığı için üniversiteye bile taşınmış durumda. Özel Okulu'ndayken tek bir sınıfla ilişkilere hapsolmuştum ama Esmaa Okulu'na geldiğimde başkalarıyla ilgilenmeyi öğrendim. Ben de Asmaa Okulu'na gelmeseydim onlar gibi olacaktım. Onlar kendilerinden farklı insanlarla ilişki kuramıyorlar çünkü onlar kendilerinden farklı insanlarla muhatap olmaya alışık olmadılar. Bana öyle geliyor ki onlar evlerinde ve okudukları okullarda bu şekilde büyütüldüler.” (Humaira, 1. Grup, Kadın, İşletme Fakültesi, Üst S. Sınıf, Hartum)

8.3.2. Melez Temas

Öğrenciler arasındaki sosyal ilişkilerde bir de ortak bir melez örüntü bulunmaktadır. Bu örüntüde farklı sosyal sınıflar arasında bir temas ve sınıfların sınırlarını aşan insani ilişkiler kurulduğu görülmektedir. Bu örüntüde ilişkinin içeriği anlık ve biçimsel olup esas olarak pragmatik veya pratik bir fayda teminine yöneliktir. Bu ilişkide üst sosyal sınıflardan gelenlerin çocukları eyaletlerden ve alt sınıflardan gelen üstün ve üstün başarı gösteren öğrencilerden doğrudan akademik kazanımlar elde ederken, alt sınıflardan gelenler ise sadece üst sınıflarla dost olmanın sosyal onurunu almaktadırlar.

Hasan, Elektrik Bölümü'nde sınıf temelli olarak arkadaş gruplarına bölünmenin var olduğunu ancak sosyal sınıf boyutunun yanı sıra akademik mükemmellik gibi ek boyutların da olduğuna dikkat çekmektedir çünkü ona göre bu aynı zamanda eyaletlerden veya alt sınıflardan gelenlerin bölünmesine de katkıda bulunmaktadır:

“Arkadaş grupları mevcut. Hartum'un çocukları, eyaletlerin çocukları ve yayın yapan çocuklar bir aradadır. Sadece eyaletlerin çocukları ikincil sertifikada ilk yüz arasındadır ve benim bir belgem yok. Bu fenomen için açıklama”. (Hasan, 1.Grup, Erkek, elektrik mühendisliği, Üst S, Sınıf, Hartum)

Taha, Hasan'ın söylediklerini doğrulamaktadır. Kendi kişisel deneyiminden yola çıkarak, Hartum dışından gelenlerin kendi vizyon ve topluluklarını oluşturduklarını ve kendi akademik mükemmelliklerinin etkisi ile Hartum halkının zengin sınıflarının oğulları ile örtüşme ve ilişkiler kurma fırsatı verdiğini ifade etmektedir:

“Oda arkadaşlarım ve ben, hepimiz elektrik mühendisliği 4. sınıftayız ve yan yana iki odamız var (her odada 4 öğrenci), yani 8 kişilik büyük bir aile gibiyiz. Hepimiz içeride iyi biliniyoruz ve birbirimizle tamamlayıcı bir ilişkimiz var. Ayrıca yurt dışındaki öğrencilerle örtüşmekteyiz. Allah'a hamd olsun, çalışkan öğrencileriz ve sınav günlerinde Hartum'un öğrencilerine ders anlatıyoruz. Bunun için yurttaki odalarımıza gelip bizimle birlikte otururlar. Allah'a hamd olsun, kız olsun erkek olsun, kardeşlerimize ilimde cimrilik yapmıyoruz, Hatırlıyorum son sınavlarda odamızda kalabalık bir guruba açıklama yapıyorduk yani 10 öğrenci bir yataktaydı, içimizden bir öğrenci onlara ders anlatıyordu. Hatırlıyorum ki, bir kıdemli arkadaşımız odamıza geldi ve dedi ki (Bu garip bir şey ve daha önce olmadı. Biz taşra çocukları ile bu zengin grup aramızda hiçbir bağlantı yok). Tabii ki bizimle elektrik mühendisliği okuyan yurttaki kalanların ilişkileri mükemmel. Çok normal ki, bir zengin öğrenci arabasını konutun dışına park edip gelir ve bizimle ders çalışır, yurttaki kafeteryada bizimle bir tabak içinde yer ve bizimle basit odalarımızda uyur”. (Taha, 1.Grup, Erkek, Elektrik Mühendisliği, Orta altı S. Sınıf, Gezira).

Hamad, akademik mükemmelliğin sosyal ilişkiler kurma konusunda sağladığı katma değer konusunda Ahmad ile aynı düşünceleri paylaşmaktadır:

“Onlardan arkadaşlarımız var. Bazen garip hissediyorum. Onlar aynı burjuvadan gelen, çoğu insanla temas etmeyen ve kendini üstün gören, akademik olarak bozulmuş ve özel kabul ile girmiş olmalarına rağmen bizim dünyamızdan ayrı bir burjuva dünyasında yaşayan insanlar. Burjuva arkadaşlarımıza gelince, sporda bize katılıyorlar ve bazen özellikle sınavlarda yurttaki bizimle yatıp yorgun kantinlerimizde bizimle yemek yiyorlar.” (Hamad, 1. Grup, Erkek, İdari Bilimler, Alt S. Sınıf, Gezira)

Ahmed, üst sınıfların oğulları ile üst sınıfların fakültelerindeki (birinci ve ikinci gruplar) diğer sosyal sınıflardan olanlar arasındaki tek boyutlu olduğunu ve kapsamlı olmayan bir

akademik-sınav zamanları ile sınırlı ve araçsal-ilişki olduğunu düşünmektedir. O, Hartum gençliğinin anlayışını şöyle açıklamaktadır:

“Birkaç arkadaş grubu içindeyim. Bazı gruplarda eyaletlerden gelen erkek öğrenciler var ve bazılarında yok. Yani programlar için akademik olmayan bir grup var ve bu büyük bir grup. Sınav günlerinde oluyorlar ve tabii ki Hartum’dan gelenlerin oluşturduğu grup. Eyaletlerden gelenlerle olan grubumuz genelde seçkindir. Onlar üniversiteye belli bir amaç için gelirler ve amaçları belirlidir, sadece okumaktır.” (Ahmed, 3. Tıp, 1. Grup, Üst S. Sınıf, Hartum)

Taha’ya göre üst sınıflardan gelenler ile diğer sınıflar arasındaki ortak grubun tarafları arasında belli bir denkleme göre işleyen zımnî veya açıkça telaffuz edilmeyen olsa bile tarafların farkında oldukları bir sözleşme bulunmaktadır. Bu denklemin bir tarafında olan eyaletlerden gelenlerin az maaşı ve çabası, diğer tarafında ise üst sınıftan öğrencilerin “cömertliği ve mali fedakarlığı”:

“Ortak gezilerin ve yemeklerin önemli olduğu doğru ama tabii ki grubu birarada tutmak için fedakârlık yapmak gerekiyor. Örneğin bazen bende son 200 SDG oluyor ve babamın bana bir hafta sonraya kadar para göndermeyeceğini biliyorum (masraflarımı ondan aldığım zamanlarda). İlişkinin güçlenmesi için gençlerle dışarı çıkarım. Öte yandan, bizi sıkıştırmamak için kendileri de gezi sayısını azaltmaya çalışıyorlar ve bazen zengin gençlerden birini gördüğümüzde “Aman millet, bu gezinin masrafları bendedir. O dolaylı bir şekilde, bizi utandırmadan kurtarmak istiyor.” (Taha, 1. Grup, Erkek, Elektrik Mühendisliği, Orta altı S. Sınıf, Gezira)

Yukarıda Taha ve Hamad’ın beyanlarının içeriğine dikkat edildiğinde öğrenci yurtlarında alt sınıfın çocukları veya taşralıların çocuklarını birlikte ders çalışmak için ziyarete gelenlerin üst sınıfların çocukları olduğu görülmektedir. Buna karşılık alt sınıfların çocuklarının üst sınıfların evlerini ziyaret etmediği de bilinmektedir. Hafız, öğrenciler arasındaki bu sınıf temelli ilişkinin aslında tek yönlü bir ilişki olduğunu, ilişkiyi başlatanların ve yönünü tayin hakkını ellerinde bulduranların üst sınıfların çocukları olduğuna dikkat çekmektedir:

“Tabii ki, mali durum grubun oluşumunu etkiler. Vilayetlerin çocukları ve Hartum’un çocuklarını bir araya getirmeye yardımcı olmayabilir. Yalnız zengin öğrenci arkadaşlık kurmaya hevesli ise, kendini alçaltır ve yurttaki gençlere gelip onlarla mütevazı yemeklerini yer. Bunun yanına bazen başka bir grupla lüks restoranlara gider. Elbette, taşralı çocukların hiçbiri, Havalimanı Caddesi veya Riyad’daki restoranlarda giden ve yemek yiyen bir grup içine karışamaz, çünkü burada yiyeceği bir öğün yemeğin masrafı onun bir haftalık giderine eşittir. Bu yüzden böyle bir

gruptan uzak durmak gerekir diye düşünür.” (Hafız, Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta altı S. Sınıf, Kassala)

8.3.3. Alttan Ayrılık Örüntüsü

Altan ayrılık örüntüsünde taşralı ve alt sosyal sınıflardan gelen öğrenciler arasında kampüsler içinde birlikte gezinme, birlikte yemek yeme ve bazı faaliyetlerde bulunma etrafında şekillenen ilişkileri kastetmekteyiz. Wasif, alt sınıflarda ve bölgelerden gelenler arasında ortaya çıkan arkadaş gruplarının aslında onlar açısından hayatın mali-maddi olarak idamesinde karşılaştıkları zorlukları aşmak ve eğitimlerini tamamlamak adına izlenen bir stratejiye dayalı olarak işlediğini düşünmektedir. Wasif, arkadaşlık gruplarını iki türe ayırmaktadır. Birinci tür (dar veya sınırlı bir grup), fakültede veya sınıfta aynı bölgenin öğrencileri arasındadır veya genel olarak azınlıklardan oluşmaktadır. Ekonomik ya da cinsiyet temelinde azınlıklardan oluşmaktadır. Diğer tür (geniş yatay grup) hemen hemen tek sosyal sınıftan öğrencilerin çoğunlukta olduğu fakültelerden oluşmaktadır.

“Stresli mali durum bir dereceye kadar şefkat ve dayanışmayı gerektiriyor ve bu da geliri ve gideri sınırlı grupları el ele vermeye zorluyor. Ve bu maddi durum, farklı yaşam tarzları nedeniyle onların başka gruplara girmesine zorunlu olarak izin vermiyor. Bu bizim fakültemizde gözlemlenebiliyor. Ancak tıp ve mühendislik fakültelerinde maddi durumları genellikle birbirine yakın olduğu için gruplar geniş ve yatay olabilir. Burada Matematik Bilimleri okulunda arkadaş grupları var, mesela yurdun öğrencilerini bir arada buluyorsunuz, yurdun öğrencileri de bölgelere göre ayrılıyorlar yani aynı bölgenin öğrencileri birlikte ve birbirine çok bağlılar. Ek olarak buradaki gruplar tüketim biçimine göre gruplara ayrılmış durumdadır. Lüks restoranların grupları, cinsiyete göre gruplar gibi gruplar da bulunmaktadır.” (Wasif, Erkek, 2.Grup, Bilgi Teknolojisi, Üst S. Sınıf, Hartum)

Kemal, taşralı veya alt sınıflardan öğrenciler arasında başkent Hartum'daki pahalı yaşam ile başa çıkmayı kolaylaştıran, yükü biraz olsun hafifleten bu tür bir sosyal dayanışmayı piyasa ekonomisi tarafından kontrol edilen bir eğitim ve yaşam bağlamının sınırlarında grubun başarısı için bir gereklilik olarak ortaya çıktığını düşünmektedir. Onun beyanlarının içeriğine göre bu dayanışma adeta Marx'ın tam komünizme doğru insan gelişiminin kaçınılmaz bir aşaması olarak öngördüğü bir tür komünalizmi temsil etmektedir:

“Abim bana ayda 4500 SDG gönderiyor. Ama paradoksal olarak bu para, bugün alırsam bir hafta sonra bende sadece 500 SDG kalacak.. Tabi ki beş yıldır yurttan ve günlük hayatta birbirimizle olduğumuz için, kaç arkadaşımızın parasının bittiğini ve ailesinin bu zamana kadar ona masraflarını karşılayacak harçlık göndermediğini öğrenebiliriz. Parayı ilk aldığında arkadaşlarıma dağıtacağım ve tabi ki param bitince aynı arkadaşlarım masraflarını benimle paylaşacağı için kriz yaşamayacağım. Hatta bana geri dönen para harcadığımdan daha fazla olabilir. Bu yüzden, ben hep mert adamlarla arkadaşlık ettiğimi söylüyorum. Ve bak, bizimki gibi bir ülkede bu tür bir sosyal dayanışma olmadan yaşanmaz. Bizim durumumuzda, beşinci sınıf bir grup öğrenciyiz ve birbirimize alışmış bir grup olduk. Akademik yıllarımızın sonunda hiçbirimizin herhangi bir nedenle geç kalmasını istemiyoruz. Bu yüzden bir arkadaşımızı zor durumda gördüğümüzde, yokluğunda bu sorunu nasıl çözeceğimizi danışırız. Aramızda anlaşmazlıklar olsa bile, oturup çözeriz. Hartum'daki hayatla bu şekilde yüzleşebiliyoruz. Yalnızsanız ve arkadaşlarınız yoksa Hartum'da tek bir gün bile yaşayamazsınız.” (Kemal, Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta S. Sınıf, Beyaz Nil)

Madani, eyaletlerden gelen öğrencilerin içe kapanık olmasının iki nedeni olduğunu belirtmektedir. Bunlardan birisi, başkent öğrencilerinin egemen olduğu bir devlet üniversitesinde eyaletlerden gelen öğrencilerin sayısının az olmasıdır. Diğeri ise, eyaletlerden ve alt sınıftan gelen öğrencilerinin, üniversitenin restoranlarından birinde bir sandviç bile yemesinin onun için büyük bir harcama yapmak anlamına gelmesidir:

“Allah'a yemin ederim ki sınıfa girdiğimde El-Fasher'in çocuklarından kendimden başka hiçbir öğrenci bulamadım. Darfur'dan sadece dört öğrenci buldum. Çünkü üniversite zaten eyaletlerden öğrenci almıyor. Eyaletlerin nüfusu üniversitede %25 gibi, geri kalanların tamamı başkentlilerden oluşuyor. Görünüşe göre ben de buraya şans eseri geldim. Üniversitenin başlangıcından itibaren beşimiz bir arkadaş grup olduk, hepimiz yurttan kalıyoruz, birlikte hareket ediyoruz ve yemek saatlarında yurda geri dönüyoruz çünkü üniversitede yurdun dışında yemek çok masraflı.” (Madani, Erkek, 2.Grup, Edebiyat Fakültesi, Kuzey Darfur, Orta altı S. Sınıf).

Taşralı öğrenciler arasında dışa kapalılık sadece belli bir bölgeden gelenlerle sınırlı olmayıp aksine hemen bütün taşları öğrenciler arasında görülen bir durumdur. Örneğin, Takwa'ya göre:

“Grubumuz çok sosyal değil ve çeşitli de değil. Ben doğudan gelen tek kişiyim ve çoğunluğu El-Gezire eyaletinden gelenler oluşturuyor. Aralarına girmedikçe dışarıya kapalılar. Sadece birbirleriyle ilgileniyorlar.” (Takwa, Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta S. Sınıf, Kızıl Deniz).

Wasif, siyasi görüş veya entelektüel ve davranışsal eğilimler gibi öğrenciler arasında ilişkiler kurmaya ve arkadaş grubu oluşturmaya katkıda bulunabilecek başka etkenlerin de olabileceğine işaret etmektedir:

“Elbette entelektüel, ideolojik ve politik faktörler gibi arkadaş grupları arasında örtüşebilecek başka yaklaşımlar da vardır. Bu gruplara kendi mali seviyelerinin farklı kişileri enjekte edilebilir. Karakterlerin doğası da arkadaş grupları üretebilir ancak gruplar içindeki ilişkilerin yoğunluğu, ilişkinin türüne göre ise gücü ve zayıflığı değişir. Örneğin, paramı paylaştığım kişiyle ilişkim, entelektüel tartışmalarda toplandığım kişiden daha güçlüdür.” (Wasif, Erkek, 2. Grup, Bilgi Teknolojisi, Üst S. Sınıf, Hartum).

Sanaa, Wasif’ın görüşüne katılmakta ve kişisel deneyiminden yola çıkarak şunları söylemektedir:

“Arkadaş grubunun yerle alakası yok. Mesela lise diploması çıktıktan sonra Facebook’ta kimya bölümüne kabul edilen kızlarla tanıştım ve ilk haftalarda onlara yakın oldum. Ama sonunda kendimi onlarla bulamadım. Bu yüzden başka bir gruba katıldım ve bana uygun olduklarını hissedemedim, sonunda şu anki grubumuzu kurduk. Benim için grup oluşturma kriteri: fikirler ve yönlendirmelerdir. Örneğin ilk grubun benim gitmeyi sevmediğim yerlere gittiklerini ve derslere hep geç geldiklerini fark ettim ve ben öyle değilim. Ayrıca onlar salonun sonunda arkada oturmayı seviyorlar ve ben salonun önünde oturmayı seviyorum. Bu yüzden iki farklı yol olduğumuzu hissettiğimde, onları yeni bir grupla değiştirdim. Kendim gibi düşünen ve kendim gibi çıkarları olan insanları araştırırsın, hikâye budur.” (Sanaa, Kadın, 4. Grup, Eğitim Fakültesi, Orta S. Sınıf, Oumdurman)

8.4. Bir Pazar Olarak Üniversite Ve Müşteri Olarak Sınıflar

Üniversiteler veya kolejler akademik performans, üniversitenin geçmişi veya mezunlarının işgücü piyasasındaki şansı gibi çeşitli kriterlere göre sınıflandırılmaktadır. Kültürel olarak, üniversitenin tarihi ve mezunlarının itibarı, üniversiteyi veya koleji tanıtmada ve öğrencileri gelecekte sosyal statü ve maddi kazanç elde etmek için geçerli bir köprü olarak üniversiteye katılmaya teşvik etmede önemli bir rol oynamaktadır. Marginson’a (2006) göre bunlar, yükseköğretim tarafından üretilen 'konumsal mallar' (positiona good)dır. Üniversiteler ve kolejler, güncel ürünlerin üreticisi olarak konumlarını en üst düzeye çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu anlamda herhangi bir çalışma alanına katılmak, bir meta satın alma

sürecine benzer hale gelmektedir. Neyin arzu edilen bir mal ve tercih edilen bir marka olduğunu belirleyen, tüketici doğası ve sahiplenici davranışlarıyla üst sınıflardır.

Bu basitleştirilmiş resmin Hartum Üniversitesi'ndeki karşılığı araştırmacının fakülteleri sınıflandırmada izlemiş olduğu yordamdan elde etmiş olduğu sonuçtan ortaya çıkan fakülteler hiyerarşisinde de somutluk kazanmaktadır. Çalışmanın önceki bölümlerinde olduğu kadar bu bölümde görüldüğü üzere, bu somutluğun ilk ifadesi öğrencilerin büyük oranda kendi sosyal sınıf konumlarına veya köken konumlarına göre bu fakültele dağılmış olmasıdır. Bu sosyal bölünme, devletin eğitim alanında piyasa ekonomisine geçişini güçlendirmiştir. Bu süreçte devlet, ücretsiz eğitimi geri plana atmış ve üniversite öncesi eğitimde, özellikle lise seviyesinde özel okulların varlığına izin vermiştir. Ayrıca, devlet, tıp ve mühendislik fakültelerinde kabul oranları devlet üniversitelerinde kullanılan başarı oranlarından çok daha düşük puana sahip olan öğrencileri özel kabul yoluyla kabul eden veya bu tür öğrencileri kabul eden özel üniversitelerin varlığına izin vermiştir. Katılımcılardan Gadal bu konuda şunları söylemektedir:

“Üniversitenin (sosyal) sınıflara göre bölündüğünü görüyorum. Örneğin tıp sadece zenginler için, okuma masraflarını karşılayabiliyorlar. Tıp fakültelerinin devlet üniversiteleri giriş ücreti bile ziraat ve eğitim fakültelerine göre yüksektir. Okumak için 190 bin SDG ödeyebilen bir öğrencinin, ziraat fakültesi için birkaç bin öğrenim ücretini zar zor ödeyebilen bir öğrenciden özel bir arabası ve farklı bir maddi imkânı olması normaldir. Parasız eğitim döneminde, orta sınıf ve yoksul sınıfın çocukların tıp fakültesinde somut bir varlığa sahip olmaları çok doğaldı. Ancak şu anda, zayıf ekonomi ile normal bir devlet okulunda okuyan ve genel kamu kabul yoluyla tıp fakültesine girebilecek bir öğrenci bulmak zor. Dolayısıyla bu öğrenci Tıp Fakültesine özel kabul ile giremeyecektir.” (Gadal, Erkek, 2.Grup, Hukuk, Üst altı S. Sınıf, Hartum)

Bazı katılımcılar, fakültelerin ve akademik disiplinlerin bu sınıf hiyerarşisinin ardındaki güdüler hakkında görüş beyan ederken, mesleği sosyal statü elde etmenin bir yolu olarak gören hâkim sosyal kültüre atıfta bulunmaktadır. Bu gereksinimin, bu alanların mezunlarının elde etmesi beklenen iktisadi getiriden daha arzu edilebilir olduğu görülmektedir. Örneğin . :Jalal, bu konuda şöyle düşünmektedir

“Fen ve mühendislik fakültelerini en iyi fakülteler olarak sınıflandıran bir kültür var. Bu kültür, açık bir nedeni olmayan bir alana değer ve avantaj katar. Bu nedenle, insanlar artık fakültenin mali-iktisadi faydalarından çok unvanı veya katma değeri için rekabet eder. Bu nedenle bir ailenin, oğlunu veya kızını kendisinden herhangi bir maddi karşılık beklemeden tıp okuduğunu öğrenmesi çok normaldir, bunun yerine onun için harçayabilir ve ona bir hayat ve yuva kurabilirler. Zira, aileye doktor unvanını kazandırması yeterlidir.” (Jalal, Erkek, 5.Grup, Ziraat Fakültesi, Orta altı.S. Sınıf, Kuzey Darfur).

8.4.1. Üniversite Pazarında İlk Grup Fakülteler

Jalal'in tarifinden yola çıkarsak, birinci grupta yer alan fakülteler öğrenciler tarafından zengin sınıflar için uygun fakülteler olarak görülmektedir. Jalal mal, bu fakültelerin koltuklarını elde etmek için zengin sınıfların stratejilerine dikkat çekmekte ve bunların üniversite öncesi eğitimde hayata geçirilmeye başlandığını belirtmektedir:

“Elbette, fakültele ve bilim dallarına kabul için demografik bir farklılaşma veya dağılım formülü var. Örneğin, Tıp fakültesine kabul oranı %93'tür ve bunun üzerinde öğrenci, 100 milyona varan yıllık harcamalara ek olarak yaklaşık 7 milyon öğrenim ücreti ödemek zorundadır. Öncelikle bu oranı alabilmek için iyi bir liseyi ve uygun bir eğitim ortamı oluşturabilecek ekonomik koşullara ve bazı konulardaki eksikliklerinizi giderecek özel bir öğretime ihtiyacınız vardır. Gerekli oranı alamazsanız, yıllık ücretleri 120 milyonu aşan ve en az 100 milyon masrafı olan bazı öğrencilerin özel kabule başvurduğunu göreceksiniz. Yoksul öğrenci ya da kırsal bir eyaletten gelen öğrenci, yüksek devlet kabul oranını elde etmesine yardımcı olacak ekonomik koşullara sahip değildir. Aynı zamanda özel kabul yoluyla daha düşük oranda (puanla başka bir yerde) tıp okumak için ödeyecek parası yoktur. Yani, zengin öğrencinin ya genel kabul ya da özel kabul olmak üzere iki şansı varken, yoksul öğrenci başlangıçta bir fırsat bulamaz. Dolayısıyla, eğitim sistemimiz demokratikleştirilmeli ve adil bir şekilde dağıtılmalıdır.” (Jalal, Erkek, 5.Grup, Ziraat Fakültesi, Orta altı.S. Sınıf, Kuzey Darfur).

Haydar, birinci gruptaki bazı fakültelerin, özellikle tıp fakültelerinde okumaya ancak zenginlerin güç yetirebileceğini ifade etmektedir:

“Tıp fakültesinin çoğunluğu zengin öğrencilerden oluşmaktadır. Çünkü tıp okumak pahalıdır ve titizlik gerektirir. Üniversiteden mezun olman doktor olarak çalışacağın anlamına gelmez. Demek istediğim meslek sınavları ve uzmanlık eğitimi var ve hepsi para istiyor. Yani, paran yoksa tıp okuyamazsın.” (Haydar, Erkek, 3.Grup, Harita Mühendisliği, Orta S. Sınıf, Oumdurman)

Geçmiş yıllarda üst sınıfların çocuklarının, mükemmel liseler aracılığıyla genel/kamu kabul yoluyla veya özel kabul aracılığıyla bu fakültelere tekrar tekrar girişi, fakülteleri sınıflara göre bölmekle sonuçlanmıştır. Maryam' e göre:

“Sudan'da eğitim böyle bitmiş. Bilim dallarında "üst düzey" insanlar sanki bunlarla sınırlıymış gibidir. Zengin öğrenci, akademik seviyesi bu yüksek bilim dalları için yeterli olmasa bile, tıp veya benzeri dalları okumak için 100 milyon Sudanlı Cüneyh ödeyebilir. Yoksulların çalışkan ve zeki olanlarına bu büyük bir haksızlıktır. Çünkü, eğer rekabet koşulları eşit olsaydı, yoksullar zenginlerle aynı koltuğa sahip olabilirdi. Bu nedenle, yoksulların çocuklarını devlet tıp fakültelerine girebilmeleri için birden fazla sınava girdiğini görüyorsunuz. Ya da yoksulların çocukların arzularını içlerine bastırıp herhangi bir fakülteye girmek için teslim olduklarını. (Maryam, Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Alt S. Sınıf, Batı Kordofan).

Zenginlerin en üst fakülteleri işgal ettiği, yoksulların ise üniversiteye kabul oranların en altında yer alan fakülteler için rekabet ettiği mevcut durum, ülkede eğitimin bir piyasa ekonomisine dönüşümünün doğal bir sonucu olarak görülmektedir. Zira, piyasa ekonomisi altında, hükümet ücretsiz eğitimi büyük ölçüde geri plana atmış ve eğitime yapılan harcamalar tamamen ailelerin omuzlarına yüklenmiştir. Burada yoksul bir aileye mensup bir öğrenci genel olarak birinci grubun fakültelerinde rekabet etme yeteneğini kaybetmektedir.

Hamad'a göre (1. Grup, Erkek, İdari Bilimler, Alt S. Sınıf, Gezira), İdari Bilimler Fakültesi burjuva sınıfı için bir kulüp haline gelmiştir. Bu fakültede yoksullar ve alt sınıflar nadir bir azınlığı temsil etmektedir. Ziraat Mühendisliği Bölümünden (3. grup) Makine Mühendisliği Bölümüne (1.grup) geçen Raheek, en iyi fakültelerdeki yoksul öğrenci azınlığının Mühendislik Fakültesine kayıt olana kadar çok büyük ekonomik sıkıntılar yaşadığını ve daha sonra Mühendislik Fakültesindeki eğitimlerini tamamlayana kadar çifte acı çektiğini söylemektedir:

“Genel olarak fakültemizin bir sınıfın tekelinde olduğunu söyleyemem, ama Hartum eyaleti öğrencilerinin tekelinde olduğunu veya öğrencilerin çoğunun başkent Hartum'dan olduğunu söyleyebilirim. Ama genel olarak üniversitemize kayıt yaptırmak zorlaştı. Eğitim mali açıdan pahalı ve Hartum'da mükemmel notlar almak için büyük çaba sarf eden öğrenciler var. Kırsal illerde büyük çaba sarf eden, ancak çevrelerinden dolayı yüksek notlar alamamış öğrenciler var. Üniversitelere erişim eşitsiz hale geliyor. Yani, belirli puanlara/notlara veya belirli bir fakülteye ulaşmak için %50'lik bir çaba göstermem gerekiyorsa, o zaman kırsal bölgelerden gelen öğrencinin Hartum'da ulaştığım notlara ulaşmak için en az %90'lık bir çaba

göstermesi gerekir. Eğitimine devam etmek için mühendisliğe kaydolan yoksul bir öğrencinin, ihtiyaçlarını karşılamak için büyük miktarda para sağlaması gerekecek. Kitapları, eğitim ihtiyaçlarını, yiyecek ve ulaşımı temin etmek için ne kadar çok çalıştıklarını ve öğrencinin bu ihtiyaçları karşılamak için günde 100 Cüneyhe ihtiyacı olduğunu görüyoruz. (Raheek, 1.Grup, Kadın, Mühendislik Fakültesi, Hartum, Üst Sosyal Sınıf)

Fakültelerin sınıf ayrımının artık “kurumsal bir normallik hali”ne büründüğü veya kanıksandığına dikkat çeken bazı öğrenciler, üniversite yönetimin kendisini üst sınıfların fakülteleri lehine önyargılı olmakla suçlamaktadırla:

“Fakülteler sınıflarına göre ayrılır. Örneğin Tıp zenginlerin fakültesidir ve Eğitim ve Ziraat fakültesi yoksulların fakültesidir. Üniversite yönetimi bile bu temelde hareket eder. Örneğin, Tıp öğrencileri herhangi bir sorundan dolayı itiraz etseler, yönetim hemen çözerken, Eğitim öğrencilerin sorunlarını çözülmesi aylarca sürebilir.” (Tacettin, Erkek, 3.Grup, İktisat, Üst altı S. Sınıf, Batı Darfur)

Bazı öğrenciler, Sudan'da yükseköğretimin genel durumuna Hartum Üniversitesi'nin ötesinde daha geniş bir açıdan bakmaktadırlar. Asil, kırsal bölgelerin üniversitelerinde kırsal bölgelerin halkına tanınan pozitif ayrımcılık olmasaydı, Darfur'dan veya yoksul bölgelerden bir tıp doktoru göremeyeceğimizi düşünmektedir:

“Bunun için de kırsal bölgelerdeki yeni kurulan devlet üniversitelerin iyi alternatif imkanlar sunduğunu düşünüyorum. Örneğin, Tıp okumak isteyen ve Hartum Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne girmelerini sağlayacak bir not alamayan öğrenciler, bu kırsal devlet üniversitelerinde kendilerine bir fırsat bulabilirler. Bu tür yoksul öğrenciler, daha düşük bir oranda ve daha düşük öğrenim ücretiyle kabul edildikleri için kırsal bölgelerdeki devlet üniversitelerine kabul edilebilirler. Bu kırsal devlet üniversitelerin giriş ücretleri bile Hartum Üniversitesi veya Hartum'daki özel üniversiteler için özel kabul ücretlerinden çok daha düşüktür.” (Asil, Erkek, 3. Grup, Halk sağlığı, Altı, Güney Darfur)

8.4.2. Üniversitedeki Pazarında İkinci Grup Fakülteler

Hartum Üniversitesi öğrenci dekanı Dr. Omar Abdel-Qayyum, birinci grubun fakültelerinin ağırlıklı olarak başkent Hartum'un genel kabul portalı aracılığıyla kabul edilen varlıklı ailelerden gelen öğrenciler, Arap ülkelerinden gelen Sudanlı öğrenciler ve ek olarak özel kabul portalı aracılığıyla kabul edilen Kharoum'dan zengin öğrencilerle dolu olduğuna inanmaktadır. Öte yandan, ikinci grup, üniversite giriş sınavlarında yüksek puan alan ancak notları genel kabul portalı aracılığıyla birinci grubun fakültelerine kaydolmalarına hak kazanmayan Hartum ve diğer eyaletlerden gelen öğrenciler ve diğer eyaletlerden özel kabul portalı aracılığıyla kabul edilen öğrencilerden oluşmaktadır.

Wasif, çeşitli üniversite kolejlerinde öğrencilerin coğrafi ve sosyal oluşumunun niteliği, Sudan'daki eyaletler ve bölgelerin arasındaki adil olmayan kaynak dağılımının doğal bir yansıması olduğunu düşünmektedir.

“BT (Bilgi Teknolojisi) Fakültesi (öğrenci) topluluğunun demografik şekli hakkındaki sorunuzu yanıtlamak için, yanıtımızı Sudan'da bölgeler arasındaki derin dengesiz kalkınma olduğu gerçeğine dayandırmalıyız. Fakültelerdeki öğrenci dağılımındaki yapının yansımaları görmeye geldiğinizde aynı görüntüyü elde edeceksiniz. Bu yüzden fakültemizin öğrencilerinin çoğunun Orta Nil, Sudan ve çevresindeki bölgelerden gelen öğrencilerden olduğunu göreceksiniz, çünkü buradaki kabul oranı yüksektir ve bu yüksek bir oran elde etmenize yardımcı olan bazı ayrıcalıklar edinmiş olmanızı gerektirir. Bu ayrıcalıklar iyi bir eğitime sahip bir lisede okuyup okumadığı ve istikrarlı bir aile yaşamı ve mali-iktisadi durum olup olmadığı olabilir.” (Wasif, Erkek, 2. Grup, Bilgi Teknolojisi, Üst S. Sınıf, Hartum).

Ancak, bu gruptaki öğrencilerin dağılım eğilimlerinin tekil bir etkene bağlı olmadığı görülmektedir. Üst sosyal sınıf ve büyük şehirlerden gelen öğrencilerin mühendislik, tıbbi laboratuvar ve benzeri fakülteye katıldıklarını göstermektedir. Buna karşılık, kırsal alanlardan ve alt sosyal sınıflardan gelen öğrenciler hukuk ve hemşirelik fakültesi ve benzeri teorik eğitim veren ya da hizmet-mesleki eğitim veren fakülteye kayıtlı oldukları görülmektedir. Katılımcılardan Hatice, başkent Hartum halkının bir devlet üniversitesinde

hemşirelik veya Tıbbi Laborantlık okumaktansa özel bir üniversitede tıp okumayı tercih ettiğini söylemektedir:

“Fakülte öğrencilerimizin %80'den fazlası kırsal bölgelerdendir. Hartum'dan öğrenci bulmak nadirdir. Öğrenci yurduna döndüğümde bütün sınıfımızı öğrenci yurdunda buluyorum desem abartmış olmam. Çünkü bizimki gibi aynı oranları alan Hartum öğrencileri Tıp, Eczacılık ve diğer alanları özel üniversitelerde okumayı tercih ederler ”.(Hatice, Kadın, 2.Grup,Hemşirelik Fakültesi , Alt S. Sınıf, Gezira)

Gadal, alt sınıflardan üstün başarı göstermiş olan öğrencilerin okumak zorunda kaldığı ikinci grubun fakültelerinden biri olan Hukuk Fakültesinde de aynı olgunu olduğunu düşünmektedir. Gadal, Sudan'da kırsal bölgelerinde yaşayan üst sınıfların, çocuklarını bu tür fakültelerde-özellikle beşerî bilimler fakültelerinde-okumak için özel kabul yoluyla gönderebileceklerini düşünmektedir. Çünkü bu fakülteler, birinci grup fakültelere göre özel kabulden daha ucuzdur:

“Zenginler kendi isteklerine göre daha iyi fakültelerde okumak için üniversitelere kayıt olma şansına sahip olabilir ancak yoksullar ne isterlerse istesinler bu fırsata sahip değiller. Çünkü koşullar yoksul bir öğrencinin daha iyi bir üniversitede veya daha iyi bir fakültede okumasına izin vermediğinden, daha küçük bir fakültede okumak zorunda ve bu bence çözülmesi gereken bir problem. Fakültemizin, kabul oranı %87 olmasına rağmen özel olarak kabul edilen öğrenci sayısının çok fazla olduğunu fark ettim. Bence bunun nedeni, bu öğrencilerin çoğunun kırsal bölgelerden gelmesi ve oradaki okulların çoğunun başkent in okullarından daha düşük kalitede olmasıdır. Elbette unutmayalım ki, Hukuk Fakültesine özel kabul ücretleri, İdari Bilimler Fakültesine özel kabul ücretlerinden daha ucuzdur.” (Gadal, Erkek, 2.Grup, Hukuk, Üst altı S. Sınıf, Hartum).

İyi bir üne ve yüksek sosyal statüye sahip olan Fen ve Mühendislik bilim dallarına gelince, buralar üst sınıfların çocukları ile doludur. Mihera, Bilgi Teknolojileri Fakültesi'ndeki öğrenci topluluğunu şöyle tarif etmektedir:

“Fakültemizde çoğunluk kızlar, erkekler ise azınlıktır. Bence fakültedeki öğrencilerin çoğunluğu genel/kamu kabul yoluyla kabul edilir. Çok sayıda Arapça diplomasına, Londra diplomasına sahip öğrenci ve Hartum'daki uluslararası okulların mezunları var. Kırsal bölgelerdeki öğrenciler ise, onlar fakültemizde azınlık ve onlarla hiçbir sosyal ilişkim yok”. (Mihera, Kadın, 2.Grup, Bilgi Teknolojisi, Üst altı S. Sınıf, Hartum)

Hasna, ikinci grupta yer alan Fen ve Mühendislik Bilimleri Fakültelerinin çoğunlukla birinci grubun fakültelerine girmelerini sağlayacak bir paun alamayan öğrenciler için bir alternatif olduğuna inanmaktadır: Hasna gözlemlerini bu sözlerle anlatmıştır;

“Gözlemlerime göre, Matematik Bilimleri Fakültesine giren kızların çoğu lisede biyoloji okumuş ve Matematik Bilimlerini isteyerek seçmemişlerdir. Bunun nedeni, Matematik Bilimleri Fakültesinin çok kabul edilebilir olması ve Tıp veya Mühendislik Fakültelerine girmeye hak kazanacak uygun notları almamış öğrenciler için uygun bir alternatif ve kaçışa sahip olmasıdır”. (Hasna, Kadın, 2.Grup, Kimya Mühendisliği, Üst S. Sınıf, Hartum).

8.4.3. Üniversite Pazarında Üçüncü Grup Fakülteler

Üçüncü grup fakülteler, kabul oranlarında orta bölgeyi işgal eden fakültelerdir. Üçüncü grupta yer alan fakültelerde sosyal sınıf ve kayıt arasındaki ilişkiyi analiz etmek için onları fen ve mühendislik bilimleri fakülteleri ve sosyal bilimler fakülteleri olarak ikiye ayırmak gerekmektedir.

Bir zamanlar başkent Hartum’un üst ve orta sınıfları arasında en çok rağbet görmüş olan Fen ve Mühendislik Bilimleri Fakülteleri artı bu eksi rağbeti görmemektedir. Bu sınıfların çocukları fen fakültesinden özel üniversitelerdeki tıp, eczacılık ve mühendislik fakültelerine kaçmaktadır. Kemal, Fen Fakültesinde gerçekleşen bu dönüşümü şöyle anlatmaktadır:

“Fakültemizde deneyimlerime göre, Fen Fakültesi’ne (rağbetin) önceki yıllara göre çok düşük olduğunu hissediyorum. Kayıt oranları bile çok düşük hale geldi. Yani ilk etapta bir araştırma fakültesi olmasına rağmen Fen Fakültesi’ne yüzde 60 civarında bir öğrenciyi kabul etmek mantıksız. Bir öğrenci bir alt eğitim sisteminden mezun olduysa ve bu sistemde yüksek bir oran elde edemediyse, gelecekte nasıl Fen Bilimlerinde yüksek lisans veya doktora yapabilir? Ne yazık ki, özel fakülteler bu felaketlerin ve dengesizliklerin üretilmesine katkıda bulunmuştur. Artık parası olan herkes, toplumun ya da ailenin isteklerine karşılık olarak yüzde 50’lik bir oranı alsa bile tıp okumak istiyor. Halbuki, Hartum Üniversitesi Fen Fakültesi’nde okuyabilecek tüm öğrenciler özel bir üniversitede Tıp ya da Eczacılık okumayı tercih etmişler”. (Kemal, Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta S. Sınıf, Beyaz Nil)

Aynı konu ile alakalı olarak Mohanad, Fen Fakültesi’ni kabul etmesiyle ilgili olarak ailesinin tutumunu şöyle anlatmaktadır:

“Lisedeki Fen ve Mühendislik bilimleri sınavında %84 aldıktan sonra ailem bana Tıp fakültesine özel kabulle girebilmem için çok para ödemeye hazır olduklarını söylediler, ama ben Fen Fakültesini sevdiğim için kabul etmedim. Ailem tıp fakültesine girme isteklerini yerine getirmek için tekrar sınava girmemi önerdi ama ben de reddettim. Sonunda Fen Fakültesine girdim ve Fen okumanın maliyeti basit olduğu için maddi yönden şikâyet etmiyorum.” (Mohanad, Erkek, 3.Grup, Fen Fakültesi, Orta S. Sınıf, Hartum)

Öte yandan, Fen ve Mühendislik Fakültelerindeki üst ve orta sınıflar, yoksul sınıflardan gelen öğrenciler, Hartum Üniversitesi Tıp veya Eczacılık Fakültesine girebilmek için, daha yüksek bir oranı alma umuduyla, üniversiteden ayrılıp lise sınavına tekrar girmekten başka çare bulamamaktadırlar. Asil, Halk Sağlığı Fakültesinden tanıdığı bir akranının deneyimini şöyle anlatmaktadır:

“2016 yılında üniversiteye girdim ve kırsal bölgelerden gelen öğrencilerin çoğunluğunu kızlar ve Darfurlular oluşturuyordu. Sırada Kurdufan, Gezira, Doğu ve Kuzey Sudan'dan azınlıkta kalan öğrenciler geliyordu. Grubumuzda, çoğunlukla Hartum eyaletine yerleşen bir veya iki öğrenci var. Ancak bu öğrenciler zengin mahallelerinden değildi, yani onlar ve ... gibi Hartum'un marjinalleşmiş mahallelerinin çocuklarıydı. Üniversitelere kabulde ayrımcılık olduğunu hissediyorum. Hartum çocukları Sağlık Bilimleri Fakültesine başvuruyorlar. Darfur gibi kırsal eyaletlerin çocukları genellikle diğer fakültelere de başvururlar ancak sonunda bu Sağlık Bilimleri Fakültesine kabul edilirler. Çünkü bildiğim kadarıyla onlardan başka gidecek kimse yok. Bu fakültede, masraflar nedeniyle fakülteyi terk eden öğrencilere tanık oldum. Bazı öğrenciler Sağlık Bilimleri Fakültesini Tıp, Eczacılık ve Diş Hekimliği Fakültesi ve onların toplulukları ile karşılaştırdıkları için bırakıyorlar.

Batı Sudan'da El Faşr'in ilk yılında üniversiteden ayrılan ve üniversiteden ayrılan çocuklarından biri olduğunu hatırlıyorum. Şu anda meslektaşları Halk Sağlığı Fakültesi'nde üçüncü sınıftalar. Bu öğrenciyle tesadüfen buluştum. Durumunu sorduğumda bana, Eczacılık Fakültesi'ne girdiğini, kendini başka bir dünyada bulduğunu söyledi: İç içe geçmiş bir topluluk olduğunu, güzel kızların ve Sağlık Fakültesi'nden farklı insanların bulunduğunu söyledi. Bu yüzden Sağlık Fakültesi'nden ayrılmış ve Eczacılık Fakültesi'ne girmek için tekrar sınava girmiş. Bu öğrenci, Eczacılık Fakültesi'ne girmek için ikinci kez sınavı tekrarlamasına rağmen, Sağlık Bilimleri Fakültesi'ne tekrar kabul edilmiş ve yine ayrılıp edip üçüncü kez sınava girmiş, ama Eczacılık Fakültesi'ne girememiş. Ne yazık ki, şimdi bir berber dükkanında çalışıyor.” (Asil, Erkek,3.Grup, Halk sağlığı, Altı, Güney Darfur)

Bu grupta yer Edebiyat ve Sosyal Bilimler Fakülteleri ise, geniş bir sosyal sınıf yelpazesine sahip öğrencileri bir araya getiren fakültelerdir. Ancak, yine de aynı fakülte içindeki farklı

bölümler farklı sosyal sınıflardan gelenlerin ağırlıkta olduğu fakülteler biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Üst ve orta sınıfların çocukları yabancı dilleri seçerken, kırsal kesimden gelen yoksul sınıfların çocukları ise, Psikoloji ve Medya bölümlerine tıklılmaktadır. Banan bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Edebiyat Fakültesi topluluğu inanılmaz tuhaf bir topluluktur. Ekonomik sınıf açısından çok zengin öğrenciler var, orta sınıf var ve fakir insanlar var. Zengin ve fakir dağılımı bölgelere göre farklılık göstermektedir. Bu farklılık ilk yıl kayıt günlerinde hissedilebilir. Örneğin, Dil Bölümü öğrencilerini ele alırsak, Fransızca bölümü çoğunlukla zengindir ve onları Arapça diploması sahipleri veya İngiliz okullarından mezun olmuş olarak bulursunuz. Medya ve Psikoloji Bölümüne baktığınızda, hepsini kırsal illerden gelen öğrenci yurtlarında veya Hartum'un çevre mahallelerinde yaşayan öğrenciler olduğunu görürsünüz. Çince öğrenen öğrencilere gelince, onlar yakışıklı, varlıklı ve üst sınıftan olan öğrencilerdir.” (Banan, Kadın, 2.Grup, Edebiyat Fakültesi, Orta S. Sınıf, Hartum)

8.4.4. Üniversite Pazarında Kaybedenler: Dördüncü Ve Beşinci Gruptaki Fakülteler

Katılımcılardan Jalal, Ziraat ve Eğitim Fakültesini çalışan proletaryanın fakülteleri olarak tanımlama konusunda Tacettin (üst altı, Ekonomi Fakültesi, 4. sınıf) aynı fikirdedir:

“Ziraat Fakültesi, Sudan'da uzak eyaletlerden ve kırsal bölgelerden marjinalleştirilmiş ve emekçi çocuklar için bir fakültedir. Sudan'daki kırsaldan gelen öğrencilerin ekonomik, sosyal ve çevresel koşulları bağlamında, Ziraat Fakültesi için kabul oranının, akademik başarı için maksimum kapasiteleri olduğunu görüyoruz. Belki biz kırsaldan gelen öğrenciler olarak daha iyi bir ekonomik fırsatımız olsaydı, akademik başarımız kesinlikle daha iyi olurdu. Merkezin çocukları -başkent ve orta Sudan'daki -fakültemizde bir azınlıktır ve %2'den fazlasını temsil etmezler”. (Jalal, Erkek, 5.Grup, Ziraat Fakültesi, Orta altı.S. Sınıf, Kuzey Darfur).

Haydar, Eğitim Fakültesi öğrencilerinin iki türe ayrıldığını düşünmektedir. Ya daha önce iyi okullarda okuma fırsatı bulamamış fakir bir kişidir ya da mecburdur:

“Bence Eğitim Fakültesi, başka seçeneği olmayan kişilerin fakültesidir. Mezun olduktan sonra yapılabilecek tek iş öğretmenlik olduğu için birçok öğrenci Eğitim Fakültesine zorunlu gitmiştir. Maalesef öğretmenin geliri de çok azdır.” (Haydar, Erkek, 3.Grup, Harita Mühendisliği, Orta S. Sınıf, Oumdurman)

Fajr, fakültenin kampüsündeki günlük yaşam tecrübesiyle, Eğitim Fakültesi'ndeki orta halli ve fakir öğrencilerin dışarıyı görmediklerini düşünmektedir:

“Fakültemizin öğrencileri hepsi orta ve yoksul sınıflardandır. Tüm öğrenciler Hartum eyaleti dışındadır ve çoğu Gezira eyaletindedir ve Hartumlular nadir bir azınlıktır. (Fajr, Kadın, 5.Grup, Eğitim Fakültesi, Alt.S. Sınıf, Hartum).

Hud, bilim dallarına göre fakültelerdeki öğrencilerin sosyal sınıf durumlarını şöyle ifade etmektedir:

“Elinde pahalı bir telefon tutan ya da güzel kıyafetler giyen bir öğrenci karşınıza çıkarsa, çoğunlukla Hartumlu ya da kırsal eyaletlerin zenginlerindedir. Ancak fakültedeki büyük çoğunluk orta sınıftan ve yoksullardan ve marjinalleşmiş Hartum'daki çocuklardan oluşuyor. Elbette Mühendislik, İktisat, İşletme, Hukuk, Edebiyat ve Tıp fakülteleri bizler için zengin insanların fakülteleridir. Hartum'un Umbadda adlı fakir mahallelerinden birinden Mimarlık Fakültesine kabul edilen fakir bir öğrenci olduğunu hatırlıyorum ki, fakültedeki arkadaşları bu yüzden onunla şaka olarak “Umbadda'nın salih oğlu, Mimarlık okudu” dediler. Eğitim Fakültesi öğrencileri genellikle diğer Fen, Mühendislik ve Dil Bilim dallarının öğrencilerini birinci sınıf olarak görürler. Ama aslında hepimiz orta sınıftız ya da fakiriz.” (Hud, Erkek, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta S. Sınıf, Oumdurman)

8.5. Güdüler, Teşvikler Ve Mecburiyetler

Üniversite, öğrencilerin geleceklerini şekillendirmek için bu sosyal alana gelmelerini sağlayan güdü ve arzuları birleştirir. Güdüler (motivations) öğrencilerin sosyo-ekonomik geçmişlerinden ayrılamaz çünkü sosyal hareketliliğe yönelik tüm açıklayıcı yaklaşımlar ve bu kapsamda Goldthorpe'un göreceli riskten kaçınma ve rasyonel eylem yaklaşımında veya Bourdieu'nün üst sınıfların kendilerini eğitim yoluyla gelecekteki tüm olası bağlamlarda yeniden üretme kararlılığını vurgulayan yaklaşımında olduğu gibi, bu psikolojik arka plana dayanmaktadır. Araştırma verileri, öğrencileri üniversiteye taşıyan birbirlerinden farklı güdüler veya teşvik edici etkenler olduğuna işaret etmektedir. Burada bunlardan ikisi örneklendirilecektir.

8.5.1. Diğerkamlık Güdüsü

Bunlardan ilki ailenin/ebeveynlerin kendileri için gerçekleştiremedikleri hayalin çocuk tarafından gerçekleştirilmesine yönelik olduğu için “diğerkamlık” (altruistic motivation) olarak adlandırılabilir. Bu diğerkamlık güdüsünün nasıl harekete geçirildiği cinsiyete göre de değişmektedir. Bunun örneklerinden birini Maryam’ın ifadelerinde bulmaktayız:

"Babam orta okulu okudu ve erken çalışmak için okulu bırakmak zorunda kaldı ve annem de okumadı ve onların hayalleri eğitimlerini tamamlamalarıydı ve ben onların arzularını hissettim ve benim aracılığım ile onların hayallerin yerine getirmek için çok çalıştım". (Maryam, Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Alt S. Sınıf, Batı Kordofan)

Fakat, Sudan'daki yoksul ailelerden gelen genç erkekler arasındaki bir örüntü, Banan'ın babası örneğinde olduğu gibi, en büyük oğulun/erkek kardeşin aileyi desteklemek için ve küçük erkek kardeşlerini eğitime göndermesi için eğitime devam etmeyip iş piyasasına erken yaşta girmek zorunda kalması şeklinde de olabilir. Mayasser babasının hikayesini şöyle anlatıyor:

"Babam 18 yaşından beri kağıt işiyle uğraşiyor. ... Matbaasında çalışmaya başladı ve iki kızı olan bir ailenin en büyüğü olarak doğduğu için çalışmak zorunda kaldı. Ve Matbaası'nda işe sıradan bir çalışan olarak başladı ve daha sonra kâğıt ticaretine özel bir işletme sahibi olarak girecek kadar kendini geliştirmiştir." (Banan, Kadın, 2.Grup, Edebiyat Fakültesi, Orta S. Sınıf, Hartum)

Bu fedakârlık ruhu, şüphesiz ki bu genç öğrencileri her halde ve şartta ebeveynlerin hayallerinin veya kardeşlerin geçimini sağlama gerekliliğinin kurbanı yapmaz. Çünkü, Yavuzer'in (2017) de belirttiği gibi, fedakarlığın mutluluk ve erdem duygusu gibi kişisel ödülleri vardır. Çünkü özgecil dürtü, kendisine sempati duyulan kişinin kendisini iyi hissetmesi/hissedeceği hayaline yol açar. Bu durum aynı zamanda bunu hayal edene olumlu yansıyabilir. Bu nedenle özgeciliğin bencil ve özgecil güdülerin bir karışımının üretilmesine yol açabileceği söylenebilir.

8.5.2. Ailenin Eğitime İlgisi (Kültür Olarak Eğitim)

Takwa, ailenin eğitime olan ilgisinin üniversite eğitimi almak için bir motive edici olabileceğini düşünmektedir. Onun kendi durumunda, geldiği bölgedeki sosyal çevre kız çocuklarının eğitimi konusunda pek hevesli olmamasına ve kızların erken yaşta evlendirilmesini eğitimi tamamlamaya tercih etmesine rağmen, İngiliz dili ve edebiyatı okuyan babası ve üniversitelerden mezun olan erkek kardeşleri başta olmak üzere, ailesinin eğitime olan ilgisinin, onu üniversite eğitimi almaya güdülediğini belirtmektedir:

"Doğu Sudan'daki bölgemizde ortak kültür, kız çocuğu 12 yaşında bile olsa, nişanlıysa, öncelik eğitim değil evlenmektir. Bu nedenle kızların genç yaşta okulu bırakması çok normaldir. Ama bizim ailede kız üniversiteyi bitirmediyse evlenmesine izin veremezler. Ailemiz bilimi sever ve kutsal sayar, özellikle babam, ablam doktor, ağabeyim de Mühendislik Fakültesi'nden mezun oldu ve şu anda mühendis olarak çalışıyor. Ve beni okumaya, mezun olmaya, yüksek lisans ve doktora yapmaya ve kendimi ilerletmeye iten şeyler bunlar." (Takwa, Kadın, 4.Grup, Eğitim Fakültesi, Orta S.Sınıf, Kızıl Deniz)

Saeed, ailenin çocuklar için eğitimsel güdüler oluşturmadaki önemine ilişkin aynı inancı paylaşmakta, ancak teşvik edici bir okul ortamının varlığını, ailenin ilgisini akademik başarıya ve bu suretle öğrencinin istediği üniversite/bölüme kayıt olmasını sağlayıcı bir etkene dönüştürmek için gerekli bir koşul olarak görmektedir. Ailedeki kültürel sermayenin katalitazörü veya kaynağı öğrenciden öğrenciye değişmektedir. Mülakat verilerinden hareketle ifade etmek gerekirse bu güdüleyici kaynak kişi, Hasna (Kadın, 2.Grup, Kimya Mühendisliği, Üst S. Sınıf, Hartum) ve Tacettin (Erkek, 3.Grup, İktisat, Üst altı, Batı Darfur) örneklerinde olduğu gibi baba olabilir veya Saeed (Tıp, üst altı) örneğinde olduğu gibi bir ağabey olabilir. Saeed'in ifadeleri de akademik başarıya ulaşmada aile çevresindeki kültürel ve sosyal sermayenin önemini göstermektedir.

"Çevreden ve rekabet ortamından etkilendiğim için okul ortamının başarımda en etkili etkilerden biri olduğunu düşünüyorum. Uyuyan bir ortamdaysam hareketsiz olurum, rekabet ortamdaysam her şeyden önce gayretli olurum. Aileyi motive etmenin yanı sıra ağabeyimin benim için en büyük motivasyon kaynağı olduğunu düşünüyorum ve çok çalışkan bir "kütüphane faresi" idi ve bir kereden fazla sınıfta birinci oldu ve benim için en büyük motivasyon kaynağı olmuştur". (Saeed, 1.Grup, Erkek, Tıp Fakültesi, Üst S. Sınıf, Hartum)

Ancak, güdüler ve teŖvikler önemli bir etkenler olsa bile bunların tercihler üzerindeki etkisinin fakültelerin sınıf temelli yapısı tarafından sınırlandığını hatırlamak gerekmektedir. Nitekim katılımcılardan Gadal (Erkek, Hukuk Fakültesi, st altı, Hartum) bir tercihte bulunmanın zenginlerin imtiyazı olduğunu, fakir sınıflardan gelenlerin ise ancak Sudan sertifika sınavlarından elde ettikleri baŖarı derecesine uyan fakülterlere kaydolmaktan baŖka çarelerinin olmadığını ifade etmektedir.

9. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARIN DEĞERLENDİRMESİ VE SONUÇ

Daha önce çalışmanın metodoloji bölümünde ifade edildiği üzere, bu çalışma başlangıçta Hartum Üniversitesi'ne kayıtlı öğrencilerin tamamını temsil edecek bir örneklem (yaklaşık 1300 kişi) üzerinden Sudan'da ailenin sosyo-ekonomik seviyesinin yüksek öğrenime erişim üzerindeki etkisi, yani köken ile menzil arasındaki ilişkilerin ülkenin ilk ve en seçkin yükseköğrenim kurumu örneğinde nicel veriler yardımı incelemek amacıyla tasarlanmıştır. Ancak, alan araştırmasının yapılmasının planlandığı dönemde Sudan'da meydana gelen sisyasal karışıklıklar nedeniyle ilgili üniversitede eğitime uzun bir süre ara verilmiştir. Bu nedenle başlangıçta bu amaca yönelik geliştirilmiş olan anketin yapısı ve ruhu korunmak suretiyle çalışma köken ile menzil arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlı örüntülerinin ve ağırlıklarının tespit edilmesi yerine bu ilişkilerin ve örüntülerin gerçek hüviyeti ve doğasını tasvir etmeye ve anlamaya hizmet edecek şekilde mekanizmaların nasıl işlediğini anlamaya yöneltmiştir. Bu kapsamda alan çalışması esnasında katılımcı öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik seviyesi ile yüksek öğrenime erişim süreci arasındaki ilişkileri sistematik bir şekilde ifade edebilmek için hem bir az gelişmiş ülke olarak Sudan'da ailelerin sosyal sınıf mevkilerini tayin edebilmek adına bir sınıf şeması geliştirilmesi hem de bu suretle tespit edilmiş farklı kökenlerden gelen öğrencilerin hangi eğitim menzillerine nasıl erişmiş olduklarının izini sürmeye yardımcı olacak olan bir dizi başka etken hakkında veri derlenmiştir. Bunlar arasında üniversite öncesinde devam edilen okul türü, ailenin iktisadi ve kültürel sermaye durumu, ailenin yaşadığı bölgede mevcut eğitim imkanları, öğrencileri güdüleyen veya engelleyen çeşitli toplumsal ve kültürel etmenler hakkındaki bilgiler gelmektedir. Ayrıca, katılımcı öğrencilerin beyanlarına dayalı olarak sosyal sınıfın öğrencilerin kampüs içindeki akran ve arkadaşlık ilişkileri üzerindeki etkileri de inceleme altına alınmıştır.

Mülakat verileri üç ana başlık altında incelenmiştir. Bunlardan ilki katılımcı öğrencilerin ebeveynlerine, aile içindeki kardeşlerine, yaşadıkları yerdeki (mahalle veya köy) akranları

ve üniversite öncesinde devam ettikleri lisedeki akranlarına kıyasla ne türden bir eğitimsel hareketlilik örüntüsüne sahip oldukları ve kendilerinin hareketliliğini nasıl anlamlandırıp yorumladıkları hakkındadır (Bölüm 6). İkinci olarak, katılımcıların eğitim hareketliliğinin seyri ve mensubu oldukları ailenin ve yakın çevrenin sahip olduğu iktisadi-kültürel sermayenin vasfı ve miktarı yanında, yerleşim yerinde mevcut eğitim kaynaklarının oluşturmuş olduğu kaynak ve kısıtlar ya da toplumsal dışlanma biçimlerinin bu seyir üzerindeki etkileri incelenmiştir (bölüm 7). Üçüncü ve son olarak, sosyal sınıfları yaratan ve sürdüren mekanlar olarak kampüs içinde öğrencilerin sınıf temelli olduğu kadar toplumsal ayrışma ve dayanışma üreten diğer etkenler dahilinde grup yaşantıları ve akran ilişkilerinin nasıl şekillendiği incelenmektedir (bölüm 8).

Çalışmanın bu üç temel bölümünde ele alınan hususların arka planında hiç şüphesiz ki ailenin sınıf konumu veya sosyo ekonomik seviyesi ile çocukların eğitimsel hareketliliği arasındaki ilişkinin açıklamasının nasıl yapılacak olduğuna yön veren kuramsal tartışmalar ve bu seviyelerin inşa ve ölçüt geçerliliği bakımından nasıl ifade edilebileceği sorunu gelmektedir. Bu kapsamda belirtmek gerekir ki, araştırmada farklı bir sosyal, ekonomik ve kalkınma bağlamında ortaya çıkan ve gelişen kavramları, standartları veya ölçekleri oldukları gibi kullanmak yerine ve fakat bunları göz ardı etmeksizin Erikson-Goldthorpe-Portocarero Sınıflandırma (EGP) modelinden ilham alan ve bunu Sudan'ın durumuna uyarlayan bir yaklaşım benimsenmiştir. Çünkü Foster (1977) ve Heath ve Zhao'nun (2019) da belirttikleri gibi, çağdaş Batı toplumlarında toplumsal tabakalaşmayı analiz etmede yararlı olan kavramlar, Batı dışı dünya araştırmalarına harfiyen uygulandığında, "anlam belirsizliği" nedeniyle tamamen yanıltıcı olabilmektedir.

Dahası, çalışmanın bu kuramsal tartışmaları inceleyen ikinci bölümünde de görüldüğü üzere, dikkate alınan toplumlar gelişmiş Batı toplumları olduklarında bile kavramsallaştırmaların nasıl yapılacağı (inşa geçerliliği-construct validity) ve bunların nasıl operasyonelleştirileceği (ölçüt geçerliliği-criterion validity) ihtilafli bir konudur. Bununla birlikte, Sönmez'in (2022)

de ilgili sorunlarla ilgili bir incelemesinde işaret ettiği üzere, alandaki genel kanaat her amaç için her yerde geçerli bir ölçke inşa etmenin mümkün olmadığıdır. Aksine amaca, konusuna ve dikkate almış olduğu toplumun tarihsel, kültürel ve siyasal ve iktisadi durumuna bağlı olarak bu tür ölçeklerin değişik şekillerde inşa edilmesi gereğidir. Ancak, verili bir amaç için inşa edildiklerinde, bu tür ölçeklerin inşa ve ölçüt geçerliliğinin en önemli sınavı sonuçları ne ölçüde resmetme, anlama ve açıklamada işe yarar olduklarıdır.

Bu kapsamda belirtmek gerekir ki, bu çalışma kapsamında araştırmacının inşa etmiş olduğu sınıf ya da sosyo-ekonomik seviye ölçeği katılımcı öğrencilerin sosyal sınıf kökenleri ile onların eğitim menzilleri arasındaki nedensel ilişkileri yakalama ve ifade etmede, yani inşa ve ölçüt geçerliliği bakımından işe yarar ve daha kapsamlı çalışmalarda kullanılmak için geliştirilmeye değer görünmektedir.

Mülakat verilerine göre, katılımcılar arasında üç ana sosyal hareketlilik modeli olduğu görülmektedir. Bunlar:

1. **Sınıf konumunu koruma modeli:** Genel kabul yoluyla ve eğer bu mümkün değilse, özel kabul yoluyla, iki veya daha fazla nesil boyunca aynı tür ve seviyede eğitim menziline erişim.
2. **Yatay sosyal hareketlilik:** Ebeveynler ile aynı eğitim (üniversite) seviyesinde olmakla birlikte konusu/alanı bakımından başka başka bir eğitim menziline erişim. Örneğin, babanın ilahiyat fakültesi mezunu olduğu yerde oğulun/kızın ikinci en yüksek kabul puanı ile öğrenci kabul eden elektrik mühendisliği alanında eğitim görmeye başlaması.
3. **Dikey sosyal hareketlilik:** Ebeveyn kuşağına göre göre eğitim merdinevinde daha yukarıdaki bir basamağa veya menzile erişme.

Arştırmaverilerine göre, gerek üst ve üst altı sosyal sınıfların kendi konumlarını sürdürme gerekse dikey hareketlilik modelinde iktisadi, sosyal ve kültürel sermayelerinin miktarı ve

vasfı bakımından avantajlı olanlar eğitim menzili bakımından da avantajlı durumdadırlar. Yani onlar sahip oldukları imkanları çocuklarına Hartum Üniversitesi'ndeki en rekabetçi fakültelerde üniversite eğitimi alma fırsatı vermek için seferber etmektedirler. Bu fırsatın yaratılmasında süreç esas olarak üniversite öncesinde çocuğun eğitimine yapılan yatırımlarla başlamakta olup, nitelikli eğitim veren özel bir eğitim kurumunda çocukların paralı eğitim almalarını temin etmek ya da nitelikli eğitim veren bir devlet okuluna girebilmelerini temin edecek destekleyici eğitim almalarını sağlamak, yahut üniversite öncesinde özel eğitim yoluyla çocuklarını lise bitirme sınavında avantajlı konuma getirmek ve sonuçta onların genel kabul yoluyla ve bu sayede öğrenim ücreti ödemeksizin yükseköğretimde arzu edilen alanlarda eğitim görmelerini temin etmek gibi farklı yollarla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Böylece kaynak bakımından avantajlı durumda olan aileler buldukları yerde devlet okullarındaki niteliksiz eğitimin çocuklarının üniversiteye girişte rekabet gücünü (yani lise bitirme sınavlarından alacakları puanı) zayıflatıcı etkenlerin birçoğunu bertaraf edebilmektedir. Ancak, kaynak bakımından iyi durumda olan aileler çocuklarının yeterli puan alamadıkları durumlarda, bu kez kendi durumları elverdiği ölçüde özel kabul yoluyla yani miktarları girilmek istenen fakülteye bağlı olarak değişen özel öğrenim ücreti ödeyerek konumlarını korumak veya yükseltmek yoluna başvurumaktadırlar.

Mülakat verileri, bir bütün olarak, eğitim hareketliliğinde bireylerin gösterdikleri veya gösterebilecekleri performans veya başarının derecesinin onların bireysel biyografilerinin ve yeteneklerinin birçok yapısal eşitsizlik biçimleri ve bunları ifade eden avantaj ve dezavantajlar ile tam olarak nerede, ne zaman ve nasıl kesiştiği ile alakalı olduğunu göstermektedir. Bu yapısal eşitsizlik biçimlerinin ilki ülkedeki eğitim hizmetlerinin ve niteliğinin merkezden çevreye, özel eğitimden kamu eğitimine, büyük kentlerden kırsal alanlara ve aynı kent içinde yine aynı şekilde üst toplumsal sınıfların ikamet ettikleri semt ve mahallelerden alt sosyo ekonomik seviyelerde yer alan nüfusların ikamet ettikleri semtlere doğru gidildikçe azalması ve niteliğinin bozulmasıdır. Ayrıca kamu tarafından sağlanan eğitimin farklı okul modelleri içinde sunulması bir başka yapısal etkidir ve bu durum model okullara girme başarısı göstermiş olanları bir sonraki aşama açısından zaten peşinen avantajlı kılmaktadır. Bu nedenle katılımcılar arasında bir yandan ülkenin en seçkin ve

kentlerde faaliyet gösteren model devlet okulları veya itibarlı özel okullarında üniversite eğitimi öncesi eğitimlerini tamamlamış ve sonuçta üniversitenin en seçkin ve rağbet gösterilen bölümlerine kaydolmuş öğrenciler var iken, diğer yanda ise temel öğrenimini okul ve dersliğin bir ağaç altına yerleştirilmiş kara tahtadan ibaret olduğu ve öğretmenin de bir profesyonel değil temel veya lise düzeyinde öğrenim görmüş bir gönüllü olduğu bir açık hava okulunda almış olan öğrenciler bulunmaktadır. Eğitim hizmet ve imkanlarının bu dağılım biçimi yüksek öğrenim imkanları için de söz konusudur ve başkent Hartum bu bakımdan bir ana ve en üst merkez iken kırsal eyaletlerin birçoğunda ya üniversite yoktur veya olsalar bile itibarları düşüktür.

İkinci olarak, toplumsal sınıfların her ülkenin gelişmişlik durumuna göre bir coğrafyası ve mekânı vardır. Modern toplumlarda veya ekonomisi esas olarak tarım dışı faaliyetlere dayalı toplumlarda avantajlı toplumsal sınıflar kırdan değil esas olarak kentte, ülkenin uç bölgelerinde değil sanayi ve hizmet ekonomisinin ana merkezlerinde toplanma eğilimindedir. Zaten bu sınıfların kendileri de ağırlıklı olarak bu faaliyetlerdeki konumlardan veya imtiyazlardan ortaya çıkmaktadırlar. Dolayısıyla, eğitime erişimdeki avantajlar ve dezavantajların coğrafi ve mekansal dağılım sistemi ile bireylerin ve ailelerin sınıf konumlarına bağlı yerleşim mekanları başka hiçbir etkenin veya sebebin olmadığı bir durumda bile büyük ölçüde kesişmektedir.

Üçüncü olarak, toplumsal cinsiyet etrafında şekillenen ve kadın ve erkekleri farklı yol ve biçimde etkileyen kültürel yargılar, her bir cinsiyetin mensuplarına ailelerinin özel durumuna göre farklı mükellefiyetler yükleyen veya imtiyazlar bahşeden düzenlemeler mevcuttur. Bu kapsamdaki etkenlerden ortaya çıkan avantaj ve dezavantajlar da diğer iki eksendeki eşitsizliklere benzer şekilde ve doğrultuda ve her bir toplumsal cinsiyetin mensuplarını kentlerden kıra, merkezden çevreye, üst sınıflardan alt sosyal sınıflara doğru gidildikçe daha ağır bir şekilde etkileyen etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak, bu eşitsizlik etkenleri her ne kadar mülakat verilerinden hareketle tespit edilebilen ve bireylerin hareketlilik yol ve biçimleri üzerinde nasıl bir etki doğurmuş oldukları

katılımcıların kendileri, aileleri, akranları ve cemaatlerinin durumu hakkındaki beyanlarında açıkça görülebilir olsalar bile son kertede bunlar belli bir mezile erişmiş olanların hayatı hakkındadır. Eğer araştırılan husus ve sorgulamanın yönü belli kökenlerden hangi menzillere doğru hangi türden hareketlilik yollarının izlenmekte olduğu ve sürecin nasıl işlemekte olduğu olmuş olsaydı karşılaşılabilecek olan örüntüler ve seyir yolları (trajectories) bu çalışmada tespit edilmiş olanlardan çok daha fazla ve farklı olabilirdi. Bu nedenle bu araştırmadan ortaya çıkan sonuçların neyi ifade ettiklerini değerlendirirken bilginin içerğinin bu vasfını hatırd tutarak ve ihtiyatlı bir şekilde ilerlemek gerekmektedir.

Bu kapsamda yorumunda en fazla dikkat edilmesi gereken hususların başında, belli alanlarında daha bariz olmak üzere, Sudan'da yüksek öğretimin kadınsılaşması denilen gelişmelerdir. Ülkede yükseköğretime kayıtlı öğrencilerin ağırlık merkezinin kadınlar lehine geliştiği ve aynı zamanda kadınların eğitim hareketliliğinde erişmiş oldukları spesifik menzillerin kategorik olarak kadının geleneksel rolleri etrafında şekillenen iş ve faaliyet alanlarının eğitim yoluyla meslekleştirilen ve pekiştirilen alanlarla sınırlı olmadıkları görülmektedir. Ancak ister ulusal düzeyde ister Hartum Üniversitesi özelinde isterse de katılımcılar seviyesinde olsun, bu veriler hala bütün kadınların değil belli bir mezile erişmiş olanların durumu hakkındadır ve sınıf konumları kadar toplumsal kökeni tarif eden etkenlerle etkileşim içinde şekillenmekte, belli sınıf kökeninden kadınları sadece diğer kadınlar karşısında değil erkekler karşısında da avantajlı veya tersine dezavantajlı kıldığı görülmektedir.

Sonuçların yorumunda ihtiyatlı davranılması gereken ikinci husus ise hangi hareketlilik modellerinin hangi sınıflar arasında yaygın olduğudur. Mülakat verileri, sınıf konumunu koruma modelinin üst ve üst altı sınıftan gelenler arasında daha yaygın olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte bu sınıfta yer alan aileler her halde ve şartta buldukları konuma eğitim yoluyla ulaşmış değillerdir. Aksine bazı durumlarda onların konumu fiziki sermaye birikime dayalı olarak erişilmiş bir konumdur. Dolayısıyla içinde bulunulan konuma ister fiziki ister kültürel-egitimsel sermaye erişilmiş olsun, her iki durumda da aileler kendi kapasiteleri dahilinde çocuklarının avatajlı ve itibarlı eğitim menzillerine erişimlerini

sağlamada hem üniversite öncesinde özel okullarda eğitim hem de lise bitirme sınavlarından alınan puanların düşük olduğu durumlarda özel kabul yoluyla çocuklarının yukarıda tutunması veya daha yukarı tırmanması için somut ve açık bir çaba ortaya koymaktadırlar. Bunun sonucu olarak bu yola başvurmaya sadece ilk iki grupta yer alan fakültelere kaydolmuş olanlar katılımcıların hikayesinde değil, daha düşük puanlarla öğrenci kabul eden fakültelere kayıtlı öğrencilerin hareketlilik hikayelerinde rastlanmaktadır. Ancak yine de orta altı ve alt sınıflardan gelenlerin hikayelerinde diğerlerinininde rastlanmayan iki tema öne çıkmaktadır. Bunların birisi Romito'nun (2022) da işaret ettiği üzere, bu alt sınıflardan gelen öğrencilerin çoğu eğitimleri sonucu elde edecekleri üniversite diplomalarının günümüzün bilgi ekonomisinde toplumsal tanınma süreçlerinden dışlanmaktan kaçınmak için gerekli varlıklar olduğunun çok iyi farkındadır. Ancak onlar sadece üniversite eğitimini arzulamakla kalmamakta aksine, aynı zamanda, bu yola “uymak” için yaşam biçimlerini değiştirmeleri gerektiğinin de farkındadır. İkinci olarak, (Snee ve Goswami, 2021 ; Carter,2021)'in da dikkat çektikleri üzere, orta altı ve alt sınıflardan gelenlerin sonuçta kendi kökenlerine kıyasla daha üst basamaklara taşıyacak bir eğitim seviyesine erişmiş olmaları olumlu bir gelişme olmakla birlikte yine de onların hikayelerinde çok yukarılara çıkmalarını engelleyen bir “cam tavan”ın var olduğu hissedilmektedir.

Böylelikle, bu araştırmanın verileri çerçevesinde, Sudan'daki yüksek öğretim sisteminde kendileri bakımından tabakalaşmış ve sıralanmış çeşitli akademik disiplinlere ve fakültelere erişimde “gerçek liyakatin sınıfsallaşması” ile “liyakat açığının satın alınması”¹⁵ın bir arada işlediği bir sistemle karşı karşıya bulunduğumuz söylenebilir. Bourdieu'nün (1984) yaklaşımından farklı olarak burada “gerçek liyakatten” kastedilen üst sınıfların kendilerinin sahip oldukları beğeni ve kültürel-entelektüel becerinin sınav sisteminde bir kıstas olarak kullanımına dayanan ve bu nedenle sınıfsallaşmış olan liyakate değil, bu sınıfların üniversite sınavlarında kendilerinin konumlarını yükseltme veya korumaya yarayacak entelektüel-akademik becerilerin çocukların eğitimine yapılan yatırım yoluyla edinimine atıfta bulunmaktadır. Liyakatin satın alınması ise bu yolun yeterli olmadığı veya izlenemediği bir

¹⁵ Kavramlar ve tarifleri danışmanıa aittir.

durumda ortaya çıkan puan açığının bu kez bizzat ve açıkça satın alınması, yani özel kabul yoluyla gerçek liyakate dayalı olarak erişebilecek olandan daha fazlasını elde etmeye atıfta bulunmaktadır. Böylelikle yukarıda ana hatları ile tarif edilmiş olan eşitsizlik eksenleri etkin bir iekilde işleyen ve kendini yeniden üreten bir mekanizmaya dönüşmekte ve/veya dönüştürülmektedir.

Bu kapsamda, üniversiteye kabul puanları bakımından beş gruba ayırmış olduğumuz fakültelere hangi sınıf konumlarından gelenlerin daha fazla kayıt yaptırmış olduklarına dair önceki bölümlerde ayrıntılı olarak tasvir edilmiş ve yukarıda da tekrar özetlenmiş olan veriler Mutwali ve diğ. (2015) tarafından dördü devlet, dördü de özel tıp fakültelerine kayıtlı 1556 öğrenci ile yapmış oldukları araştırmanın sonuçları ile paralellik göstermektedir. Söz konusu çalışmanın bulgularına göre, belirtilen bu fakültelerde okuyan öğrencilerin %50,9'u fakültele özel kabul yolu ile kaydolmuştur; %22,6'sı üniversiteye giriş sınavının sonuçlarını Sudan'da olmayan eğitim kurumlarından almıştır; %34,3'ünün babası serbest ticaretle uğraşmakta, %52,1'inin babası ise devlet-kamu işlerinde çalışmakta olup, %72,6'sı ailelerinin gelirinde kaydedilen artışın tıp fakültesine girişlerinin bir nedeni olduğuna inanmaktadır. Ayrıca, araştırmanın sonuçları, devlet kamu-sektöründe çalışan babaların da gelir seviyelerinin yüksek olduğunu ve birçok halde liderlik-yöneticilik konumlarını işgal eden bireyler olduklarını göstermektedir. Yine aynı araştırmanın sonuçları, öğrencilerin %71,2'sinin daha önce alanla ilgili aile deneyimine sahip olduğunu, %69,9'unun bazı aile üyelerinin doktor olarak çalıştığı görülmektedir. Bir önceki nesilde bu tür aile üyesi olmayanların arasında bir meslek olarak hekimlikten ziyade bir statü ünvanı olarak hekimliğin ön plana çıktığı görülmektedir.

Öte yandan, söz konusu bu araştırmanın sonuçları, aynı konuda diğer sosyal bağlamlarda (Boliver, 2011; Contini ve Triventi, 2016; Argentin ve Triventi, 2011; Ballarino ve Panichella, 2014) tarafından yürütülmüş olan ve yükseköğretime kaydolma olasılıklarında sosyal sınıflar arasındaki niceliksel eşitsizliklerin 1960-1995 arasındaki dönemde büyük

ölçüde kalıcı olduğu sonucuna varan çalışmaların sonuçları ile de uyumludur. Ancak, Adrian Raftery ve Hout (1993) bu eşitsizliklerin en şanslı sosyal grubun kayıt oranının doyum noktasına ulaşmasından sonra azalmaya başladığını belirtmektedir.

Ancak liyakat sorununda önemli bir boyut, Sudan’da bilinen bir tabir ile “beyaz öküz derisindeki siyah kıl” olarak tabir edilebilecek olan yoksul kökenlerden gelen ve fakat en iyi fakültelere kayıt yaptırmış olanların durumu ile ilgilidir. Eğitimsel hareketlilikte kurumsal olarak güçlendirilmiş bir sınıf düzeni alt sosyal sınıflardan gelenlerin önünde oldukça sağlam ve sert bir duvar gibi durmaktadır. Bu katılımcıların durumunda başarının bireysel yetenek, çaba ve güdülenme ile edinilmiş akademik mükemmellik yanında ailenin çocuğun eğitime olan ilgisi veya teşviki ve aile içinde veya yakın çevredeki tanıdıklardan temin edilen kültürel sermaye (üniversiteler ve bölümler hakkındaki bilgi ve yol yordam öğrenme dahil olarak) sayesinde elde edildiğine işaret etmektedir. Bu nedenle araştırmacı, sınırlı bile olsa ebeveynlerin eğitime yönelik bir tür olumlu tavrının önemli bir güdüleyici etken olduğu kanaatinde. Bu yorum ve görüş, Kiernan ve Mensah’ın (2011) yoksul ailelerden gelmekte veya aile kaynakları daha düşük olmakla birlikte eğitim konusunda ebeveynleri olumlu tavra sahip çocukların okullarda daha başarılı oldukları sonucuyla da uyumludur. Aynı zamanda, burada tarif edilen sonuçlar merkezi ampirik bulguların Bourdieu’nün tutumunu desteklemediği sonucuna varan Stopforth ve Gayle (2022) çalışmasının bulgularıyla tutarlıdır. Bu araştırmacılara göre, lise bitirme sınavı sonuçlarında gözlemlenen büyük eşitsizliklerin yalnızca kültürel sermaye eşitsizlikleriyle açıklanabileceğine dair hiçbir kanıt yoktur. Bununla birlikte, okuma ile ilgili etkinliklere ebeveyn katılımının orta düzeyde etkili olduğu, kültürel etkinliklere katılımın ise lise bitirme sınavlarındaki başarı seviyesi üzerinde gözle görülür bir etkisi olmadığı kaydedilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre, geleneksel olarak ikinci veya üçüncü derece fakülte olarak sınıflandırılan fakültelerde, bu çalışmada ise üçüncü grupta sınıflandırılmış olanlarda (yani Halk Sağlığı ve Çevre Sağlığı Fakültesi, Veterinerlik Fakültesi, Jeodezi Mühendisliği,

Maden Mühendisliği, Fen Fakültesi, Matematik Fakültesi -Bilgisayar Bölümü, Matematik Bilimleri Bölümü, İstatistik Bölümü- Arapça Dili, İngiliz Dili, Eğitim Fakültesi-Coğrafya, Tarih ve Eğitim Psikolojisi Bölümleri) okuyan öğrenciler, başkent Hartum ve Sudan'da büyük şehirlerde orta sınıf sakinleridir. Bu fakültelere özel kabul yoluyla giren öğrenciler ise çoğunlukla aileleri yoksulluk döngüsünden yeni çıkmış veya sosyal hareketlilik merdivenini beşinci ve dördüncü dereceden, örneğin ikinci veya birinci dereceye yükselen öğrencilerdir. Bunun nedeni, Kiernan ve Mensah (2011)'ın da dikkat çektikleri üzere, bu ailelerin yoksulluk sınırını henüz geçmiş olmalarına rağmen konuyu tartışırken görece güçlükler yaşıyor olmaları veya yoksulluk mirasının hâlâ etkili olması olabilmektedir.

Yoksul kökenlerden gelen öğrenciler, sosyal hareketlilik merdivenini tırmanma ve bir alt konumdan diğerine geçme planlarını gerçekleştirmelerini sağlayacak büyük başarılar elde etme umuduyla çoğu halde lise bitirme sınavını tekrarlamak zorunda kalmakta fakat birçok halde sonuçta elde etmek istedikleri başarı seviyesini yakalayamamaktadırlar. Böyle bir sonuç ile karşılaştıklarında, sık sık Hartum Üniversitesi'nde öncelikli tercihleri olmayan bir alanda okumaya razı olup, başka bir üniversite tercihleri olan alanda eğitim almaktan feragat etmek yoluna başvurumaktadırlar. Böylelikle onlar “ünlü bir üniversitede okuma” markasını ve bunun getirdiği statü ve itibarı istedikleri alanda okumaktan (örneğin başka bir üniversitede eczacılık okumak yerine Hartum Üniversitesi'de hemşirelik okumak gibi) daha üstün tutmaktadırlar. Ancak yine de onların salt bir statü ve itibar elde güdüsüyle hareket ettikleri de söylenemez. Zira, onların hiç de gerçekçilikten uzak olmayan yaklaşımlarının arka planında gelecekte iş piyasasında kendilerine bu suretle bir avantaj sağlamak yatmaktadır. Zira gerek ülke içinde gerekse Sudanlı işçileri çeken Körfez ülkelerinde, eğitim deneyimlerinin ve eğitimin nerede alındığının iş gücü piyasası ile karşılıklı olarak bağımlı bir ilişkisi vardır. Bu ilişkiler, istihdamdaki iş gücü piyasası eğilimlerini büyük ölçüde etkileyen ve dolayısıyla eğitim eğilimlerini de etkileyen mesleki klişelerle sonuçlanabilmektedir.

Orta altı ve alt sosyal sosyal sınıflardan hatte belki bir ölçüde orta sınıflardan gelen öğrencilerin Hartum Üniversitesi dışında bir üniversitede sevdikleri bir bilim dalında okumak yerine Hartum Üniversitesi'nde fakülteler hiyerarşisinde daha alt katmanlarda yer alan bir bölüm veya fakültede okumayı tercih etmelerinin ebeveny ülkü ve beklenitelerini gerçekleştirme ile alakalı bir yönü de bulunmaktadır. Zira bazı ebeveynler, çocuklarını tarihsel olarak ülkede eğitimde seçkinliğin ve mükemmelliğin sembolü olan Hartum Üniversitesi'nde okutarak sosyal statü ve sosyal değer elde etmeyi hayal ettikleri ve bunu temin için çaba gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bu durum araştırmacı tarafından "özgecil rüya" veya "özgecil motivasyon" olarak adlandırılmaktadır ve bu durum kız öğrenciler arasında çok yaygındır. Buna karşılık, özellikle yine yoksul ailelerde, özgeciler bazı genç erkeklerden başka bir yolun izlenmesini talep etmektedir. Ailede, en büyük çocuk (ağabey) ailenin hayallerini gerçekleştirmek için genellikle erken yaşta iş piyasasına girmek için okulu bırakmaktadır. Zira ağabey, aileye bakmakla ve ailenin (kardeşlerin) sosyal hareketlilik merdivenindeki konumunu yükseltebilmesi için erkek kardeşlerinin eğitiminden sorumludur. Bu adım başarılı bir şekilde yapılırsa küçük kardeşler, kendisi için koşulların olmaması nedeniyle ağabeyin gerçekleştiremediği hayali başarıya ulaşacaktır.

Ancak, yukarıda da hem açıkça hem de zımnen ifade edildiği üzere, zenginler ne kadar pahalı olursa olsun, istedikleri bilim dalına odaklanmaktadır. Bu nedenle, çocuklarının Hartum Üniversitesi'ndeki en iyi fakültelere veya Sudan'da büyük devlet üniversitelerine genel kabul yoluyla katılmaları için çalışmaktadırlar. Genel kabul mümkün değilse, üniversitelere özel kabul yoluyla kaydolmaktadırlar. Eğer özel kabul elde etmek mümkün değilse o zaman devlet üniversitelerinde alt fakültelere kaydolma fikrinden tamamen vazgeçmekte ve özel üniversitelerde kendi hedefledikleri alanda eğitim almaya (bilim dalını satın alma) çalışmaktadırlar. Çünkü burada bu tür bir eğitime kaydolmanın amacı sosyal sınıfı yeniden üretmek ve sınıf konumunun ve statüsünün sosyal hareketlilik piramidinden aşağı kaymasını önlemektir.

Gerek eğitime erişim konusundaki genel literatür gerekse araştırma verileri, Sudan'da yükseköğretim kurumlarındaki tüm eğitim disiplinlerine erişimin birbirini izleyen bir dizi eğitimden dışlanma döngüsünden (ardışık eğitimden dışlanmaları) geçtiğini göstermektedir. Härkönen ve Sirni'e (2020) göre, "Eğitimsel geçişlere odaklanmak, eğitimsel kazanımın marjinal dağılımlarını üreten eğitim sistemlerinin yapılarına yönelik analitik ilgiyi azaltmıştır".

Ülkede eğitim sisteminin yapısına ilişkin analitik bir sorgulama yapmak adına, araştırma verileri, aynı nesildeki sosyal hareketliliğin bir karşılaştırmasına dayanarak, iki tarzın mevcut olduğunu göstermektedir. Bunlardan ilki, üniversite öncesi eğitim kademesinde, temel eğitim ve ortaöğretim kademeleri arasındaki sınıf bağlantısıdır. Araştırmacı, zengin üst ve üst altı veya zengin sınıfların esas olarak ünlü özel okullarda ve Sudan'ın başkenti Hartum'daki büyük model okullarda yoğunlaştığını fark etmiştir. Bu olgu aynı zamanda zengin sınıfların öğrencilerinin düzenli bir grupta yani sosyal sınıf vasıfları ve entelektüel kapasite gelişimi bakımından aynı türden akranları ile birlikte bir eğitim aşamasından diğerine, temel eğitimden ortaöğretime ve üniversite eğitimi seviyesine grup üyelerinde herhangi bir değişiklik olmaksızın toplu hareketi ile de ilişkilidir.

Ancak, araştırma verileri bu konu ile ilgili ikinci bir hareketlilik tarzı olduğunu da göstermektedir: Orta altı ve alt sosyal sınıflar ya da yoksul kökenden gelen öğrenciler küçük köylerdeki veya kentlerde orta altı ve alt sosyal sınıfların ikamet ettikleri mahallelerdeki devlet okullarında yığılmaktadırlar. Bu eğitim ortamlarında öğrencilerin bir akran grubu olarak bir yıldan diğerine, bir eğitim kademesinden (temel eğitimden) diğerine (lise ve daha sonra da üniversiteye) geçiş oranları azalmakta, hatta üniversiteye geçişte oranlar çok daha fazla düşmektedir. Bu nedenle bu kökenlerden ve bu tür okullardan gelen öğrenciler çoğu hlade ülkenin kırsal bölgelerindeki düşük nitelikli eğitim verdiği düşünülen ve düşük kabul puanları ile öğrenci kabul eden üniversitelere dağılmaktadırlar. Hatta bu sınıflardan gelen

öğrenciler başken Hartum dışında bulunan üniversitelerdeki en iyi fakülteler olarak bilinen fakültelere erişimi bile başaramamaktadırlar.

Aslında, dışlanma döngüleri okul öncesi eğitim aşamasında başlamaktadır. Zira okul öncesi eğitim veren kurumlar, çoğunlukla özel kurumlar oldukları için Sudan'ın her yerinde ve tüm çocuklar için eşit bir şekilde bulunmamaktadır. Ayrıca, mevcut olduklarında bile, okulun çocukların ikamet ettiği yere yakın bir yerde bulunmaması veya asgari bir eğitim kalitesini garanti eden altyapıdan yoksun olması ya da yoksulluğun etkileri nedeniyle ilk eğitim aşamasında ikinci bir dışlanma döngüsü başlamaktadır. Kiernan ve Mensah 'ın (2011) çalışması, temel eğitimin ilk yılındaki başarı-performans dereceleri ölçüldüğünde, yoksul ailelerden gelen çocukların ve aile kaynakları daha düşük olanların şanslı akranlarından daha az performans gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Çalışma, yoksulluğun devam etmesinin çocukların başarısı için daha zararlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Herhangi bir eğitim sisteminin tasarlanma şekli öğrenciler arasındaki bu temel farklılıkları dikkate almadığında, bu kez onlar arasında başlangıçta var olan eşitsizliği daha da şiddetlendirebilmekte ve öğrenci motivasyonu ve katılımı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olabilmektedir. Sonuç olarak okuldan ayrılmaya bile yol açabilmektedir (OECD, 2012).

Dışlanma döngüsü bağlamında; lise üçüncü sınıf dışlanma döngüsünün üretmiş olduğu ilk önemli sonucu temsil etmektedir. Zira öğrencinin kaderi, kariyeri ve çeşitli yaşam beklentilerinin hangilerine erişeceğini büyük oranda tayin edecek olan belli bir üniversitenin belli bir fakültesine kaydolup kaydolamayacağı bu aşamda belli olmaktadır

Sudan'da Milli Eğitim ve Yüksek Öğretim Bakanlıkları, belirli yaştakiler arasında eğitime erişim fırsatlarının adil dağılımını ölçmek için ilk kayıt oranlarını kullanmaktadır. Örneğin Milli Eğitimde, eğitim kurumlarına katılanların oranı o yaş grubundaki toplam nüfusa bölünerek hesaplanmaktadır. Yükseköğretime gelince, burada kayıt oranları kayıt

yaptıranların o yaş grubundaki toplam nüfusa bölünmesi suretiyle değil, o yıl lise bitirme sınavına giren toplam öğrenci sayısına bölmek, bazen de belli bir yılda yapılmış olan sınavda %50 veya daha fazla başarı puanı almış öğrenci sayısına bölmek suretiyle hesaplanmaktadır. Böylece ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde olduğu gibi lise kademesinde de üniversiteye giriş sınavına girmeden eğitimden ayrılanlar dikkate alınmamaktadır.

Öte yandan, Sudan Yüksek Öğretim Bakanlığı İstatistik Dairesi seksenli yılların başından itibaren yükseköğretime kabul edilen öğrencilerin sosyal kökenlerine atıfta bulunmayı bırakmıştır. Dolayısıyla, lise bitirme sınavına girenlerden kabul edilenlerin yüzdesi hesaplanarak ilk eşitsizlik göstergeleri, yükseköğretimde tüm bilimsel disiplinlere erişimde adaletin varlığını yansıtmamaktadır. Aynı zamanda, sosyal varlıklar ile bu seviyeye erişim arasındaki bağlantının gücünü de yansıtmamaktadır.

Bruno Suchaut (2003), eğitim fırsatlarına erişimin adil olup olmadığını incelemenin, farklı eğitim kademelerindeki öğrenci akışının yönetimini incelemekten geçtiğini düşünmektedir. Adil eğitim sistemleri adil ve kapsayıcıdır. Öğrencilerinin, peşinen resmî veya gayri resmî engeller oluşturmadan eğitim potansiyellerine ulaşmalarını desteklemektedir. Ayrıca; cinsiyet, etnik köken veya aile geçmişi gibi kişisel veya sosyal ve ekonomik koşulların eğitim başarısına engel olmaması için beklentileri düşürmektedir. Buna göre, sistem düzeyindeki politikaların iyileştirilmesi, sistem genelinde eşitliği teşvik edecek ve özellikle diğer öğrencilerin ilerlemesini engellemeden dezavantajlı öğrencilere fayda sağlayacaktır (OECD, 2012). Bu kapsamda, çalışmamızın sonuçları, Mare'in (1981) eğitim sisteminin genişletilmesinin, yükseköğretimin tüm alanlarına erişimde toplumsal eşitsizlikleri değiştirmeden, yükseköğretime erişimde görünen eşitsizliklerde “mekanik” bir azalmaya yol açabileceği görüşünü doğrulamaktadır.

Her ne kadar bir yaygınlığın miktarını ve derecesini ifade etmek için uygun olmamakla birlikte, araştırma verileri büyük model devlet okulların yanı sıra tanınmış özel okullarda

okuma imtiyazının üst ve üst altı sınıftan gelen öğrencilerin tekelinde olduğunu ima etmektedir. Temelde sınıf ayrımcılığına dayanan Sudan'da kentsel planlama felsefesinin doğası gereği ve lise kademesindeki öğrencilerin model okullara coğrafi dağılımı nedeniyle aynı sosyal sınıfların aynı ünlü okullarda yoğunlaştığını görülmektedir. Bu suretle, sınırlı sayıda model devlet okulu ve özel okul, üniversitelere girmek için genel kabul ve özel kabul yoluyla, birinci ve ikinci grupların fakülterlere erişimi de tekellerine almış görünmektedirler. Dolayısıyla bu okullar, büyük model özel ve model devlet okullarında bolca bulunan üst sınıflar ile coğrafi olarak dağıntık devlet okullarında yayılan alt sınıflar arasında tipik bir sosyal izolasyon işlevini üstlenmiş kurumları ve onların eğitimsel mekanlarını temsil eder haldedirler. Model okullar dışındaki devlet okulları ise bazı sosyal ve ekonomik özellikleri paylaşmakta ve benzer zorluklarla karşı karşıya kalmakta olup, nihai öğrenci sonuçları açısından düşük performans gösteren okullardır. Bu bağlamda Adonis ve Pollard (1997), özel ve devlet okulları arasındaki ayrımı vatandaşlar arasında bir tür "sosyal apartheid" olarak nitelendirmiştir.

Araştırma sonuçları, öğrencinin ikamet ettiği yerin ve okulun coğrafi konumunun ve bu coğrafi konumun kentsel durumunun bir bütün olarak yükseköğretimdeki kayıt oranlarını ve kayıt türünü önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Mülakat soruları arasında öğrencinin mensubu olduğu aşiretle ilgili bir soru bulunmamakla birlikte, coğrafi bölge veya katılımcının geldiği bölge ile ilgili soru, dolaylı olarak katılımcının mensubu olduğu etnik köken hakkında bir cevap taşımaktadır. Çünkü Sudan'daki kabileler coğrafi bölgelere dağılmış durumdadır ve her kabilenin bilinen coğrafi sınırları vardır. Bu nedenle, bu çalışmanın sonuçları okunurken etnik boyutları dikkate alınmalıdır.

Araştırma verileri, birinci ve ikinci gruptaki fakülteler ile büyük ölçüde üçüncü gruptaki fakülterlere kaydolmuş olan öğrencilerin ya başken Hartum'da ikamet eden ailelerden ya da gelişme düzeyleri nispeten yüksek ve iyi altyapıya sahip eyaletlerden geldiğini göstermektedir. Eğitim için iyi imkanlar kentlerde merkezde toplanmış olup, bu merkezi

çevreleyen her yeni halkada niteliği daha da düşen bir şekilde dağıtılmıştır. İlk daire, Sudan'daki şehir planlama otoritesi tarafından Hartum'da 'birinci dereceli mahalleler' olarak sınıflandırılan mahallelerdir. Sudan'da halk arasında bu mahallelere merkez denir. Ardından, Hartum'daki çevre mahalleleri içeren ikinci daire, merkezin çevresi gelmektedir. Üçüncü daire ise Sudan'da başkentin dışındaki büyük şehirleri içeren daire olup, buna çevredeki merkez denilmektedir. Son daire ise, Sudan'ın uçlarındaki küçük kasaba ve köyleri içeren çevrenin çevresi olarak bilinen dairedir.

Araştırma verilerinin gösterdiği ve Mare tarafından da belirtildiği üzere, öğrencinin ve ailesinin coğrafi konumu merkeze ne oranda yakın bir daire içindeyse, sosyal sınıf konumu o kadar yüksek ve iyi bir eğitim fırsatı elde etme şansı o kadar yüksek olmaktadır çünkü eşitsizlik, okullaşma sürecinin gerçekleştiği kurumsal ve coğrafi muhitten (milieu) etkilenmektedir (Mare, 1981). Aynı zamanda, bu öğrencinin iyi bir eğitim fırsatına erişimi, daha yüksek bir sosyal pozisyona geçme şansını da arttırmaktadır. Bunu teyit eden bir başka çalışma ise Husain ve diğ.'nin (2019) çalışmasıdır. Buna göre Sudan'ın başkentini oluşturan üç şehir olan Hartum, Kuzey Hartum ve Omdurman arasında Hartum şehri lehine öğrencilerin performansında farklılıklar bulunmaktadır. Çalışma, öğrenci performanslarındaki farklılıkları ebeveynlerin eğitimine, bu alandaki şirketlerde ve devlet kurumlarında aile reisi ortalamasının üzerinde gelirli işlerde çalışan ailenin gelirinin birikimine bağlamaktadır.

Konu hakkında yapılmış başka çalışmalar da benzer sonuçlara ulaşmaktadır. Öğrencinin ailesinin coğrafi olarak nerede ikamet ettiği ile ilgili olarak, örneğin bu yerin başkent Hartum'a (merkez) uzaklığı ile üniversite eğitimi, özellikle eğitimden getiriler, sosyal dışlanmanın şiddetinin artması ve sınıf yapısının en üstünde sosyal hareketlilik imkanlarının kısıtlı olması hakkında bilgi eksikliğinin boyutu arasında doğrudan bir ilişki olduğu görülmektedir (Piraino, 2020; Jensen, 2010; Becker ve Tomes, 1986).

Nitekim, her ne kadar temsil edici bir örnekleme dayalı olmasa bile, katılımcılar arasında en iyi fakültelere, özellikle birinci gruptaki fakültelere kayıtlı katılımcılar arasında diğer sosyal sınıflardan ve başkent Hartum dışındaki diğer Sudan eyaletlerinden gelen öğrenci hemen neredeyse hiç yoktur. Öte yandan, bu durumla tam bir tezat teşkil eder şekilde, en düşük puanla öğrenci kabul eden beşinci gruptaki fakültelere kayıtlı katılımcılar arasında ise Hartum eyaletinden gelmiş olan öğrenci yoktur.

Araştırmalar, ülke düzeyinde eşitsizlik ile ekonomik hareketlilik arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir (Torche, 2015). Lise öğrencilerinin yerleşim yerlerinin eğitim kazanımı ölçütleri üzerindeki etkileri üzerine, Sander'in (2006) araştırması Amerika Birleşik Devletleri'ndeki merkezi şehirlerin ve büyük metropol alanların çevre bölgelerinin önemli ölçüde daha yüksek eğitim kazanım seviyelerine sahip olduğunu göstermektedir. Sander (2006), büyük şehirlere göç eden bireylerin genellikle en eğitilmiş sosyal gruplardan olmaları da dikkat çekerek, aile geçmişinin bu nedenle eğitim başarısında ek bir avantaj oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda bu çalışmada tespit edilmiş olan örüntüler ile Sander'in çalışmasının sonuçları arasında bir benzerlik olduğu söylenebilir.

Coğrafi konum ile bağlantılı olarak eğitime erişimde görülen eşitsizlikler şüphesiz ki sadece Sudan'a has bir durum değildir. Ballarino, Panichella ve Triventi'nin (2014) araştırma bulguları, İtalya'nın daha sanayileşmiş ve gelişmiş olan kuzeyi ile daha geri kalmış Güney arasında, sosyal geçmişin eğitim süresi-yılları (yani bir öğrencinin kaç yıl süre ile eğitime devam ettiği) üzerindeki etkisinde büyüyen bir eşitsizlik olduğunu göstermektedir. Bu eşitsizlik, İtalya'nın temel kurumsal özellikleri ülke genelinde benzer olan merkezi bir okul sistemine sahip olmasına rağmen ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, bizim çalışmamıza yakın sonuçlara işaret etmektedir. Zira ilköğretim aşamasından lise öğretim aşamasına geçerken coğrafi bölgeler arasındaki (niceliksel eşitsizlik) farklılıklar artmaktadır. Daha sonra lise öğretimden üniversiteye geçerken eşitsizlik (niteliksel eşitsizlik) daha da artmaktadır. İlk fark zamanla azalırken, ikinci fark zamanla büyümektedir. Öte yandan, Çin'de, başkentten uzak bölgelerdeki halkın, Pekin'deki ve diğer büyük şehirlerdeki büyük üniversitelere gitmek yerine bölgesel üniversitelerde okumayı tercih ettiği ortaya çıkmıştır (Ciupak, 2012).

Katılımcıların beyanlarında da görüldüğü üzere, Sudan'daki üniversitelere kayıtlı kadın öğrenci oranının erkeklerin oranını geçmiş olması Sudanlı kadınların yolculuğunda önemli bir niteliksel gelişmedir. Tarihsel olarak, kızların eğitimi Sudan'da erkeklerin eğitiminden daha sonra başlamıştır. Ancak, devlet eğitimine kayıt oranının 2000 yılında okul çağındaki tüm çocukların %34'ten 2017'de yaklaşık %72'ye yükselmesi sayesinde durum değişmeye başlamıştır. Yani, Sudan'da eğitimin yaygınlaşması bağlamında, yükseköğretime erişimdeki cinsiyet farklılıkları önemli ölçüde azalmıştır. Hatta, kızların Hartum Üniversitesi'ne kabul oranı bile son yıllarda %65'ten fazla artmış olup, Hartum Üniversitesi öğrenci Dekanı Dr. Omar Abdel-Qayyum'un bu dönüşümü üniversitenin feminizasyonu olarak tanımlamaktadır. Bu sonuçlar, Dünya Bankası'nın (2009) dünya genelinde yükseköğretimdeki kız öğrenci sayısının altı kat artarak 10,8'den 77,4 milyona çıktığı yönündeki açıklamalarıyla tutarlıdır. Katılımcılar da, kayıtlı erkeklerin toplam kayıtlı öğrencilerin yaklaşık %95'i temsil ettiği mühendislik fakültesi dışında, birinci ve ikinci grup fakültelerde kızların çoğunluğu oluşturduğunu görmekte ve işaret etmektedirler.

Bu bağlamda araştırma verilerine dayalı olarak vurgulanması gereken iki önemli sonuç bulunmaktadır. Birincisi, birinci ve ikinci gruptaki fakültelere kayıtlı kızların da köken olarak çoğu halde üst ve üst altı sosyal sınıflardan gelmekte oluşlarıdır. Bu kadın grubunun genel eğilimi tıp, eczacılık, diş hekimliği, bilişim teknolojileri ve kimya mühendisliği okumayı tercih etmektir. Öte yandan, ikinci grubun fakültelerinde ve burada çoğunlukla edebiyat ve hemşirelik fakültelerinde okuyan orta ve orta altı sosyal sınıflardan kız öğrencilerin olduğunu görmekteyiz. Bu durum üst sosyal sınıfların dünya ile yüksek iletişim kurma yetenekleri ve bilim ve teknolojiyi bireysel ve kolektif geleceği inşa etmede temel araçlar olarak gören ekonomik ve kültürel küreselleşme olgusunun bir parçası olmaları nedeniyle açıklanabilmektedir. Ayrıca, bu tür bilimleri okuma tercihi, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi ilerlemenin, modernleşmenin ve küresel topluluğa üyeliğin yoğun bir göstergesi haline gelmiştir (Castilla, 2009; Morley, 2010).

İkincisi ise, kızların kendi istekleriyle veya ailelerinin etkisiyle kadınlar için cinsiyet dostu veya cinsiyete uygun diye nitelendirilen belirli alanları seçmeleridir. Bu seçim aynı zamanda, okuma alanlarının erkeklerin alanından farklı olduğunu bulduğumuz mühendislik fakültesine kayıtlı kız öğrencileri de içermektedir. Örneğin, kimya mühendisliği bölümünde kızlar çoğunluğu temsil etmektedir. Ancak makine mühendisliği bölümünde sayıları bir elin parmaklarını geçmemektedir. Bu sonuç, Hindistan'da kadınların fizik disipline kayıt oranlarının düşmesiyle birlikte bilimsel alanlarda okullaşma oranlarının önemli ölçüde arttığını belirten çalışmanın (Amirtham ve Kumar, 2021) sonuçlarına yakındır.

Gerek genel istatistiki veriler gerekse bu araştırmanın sonuçları üçüncü grupta yer alan fakültelerde kızların çoğunluğu temsil ettiğini, dördüncü ve beşinci grupta, çoğunlukla eğitim fakültelerinde ise neredeyse tüm fakültelerini tekellerine aldıklarını göstermektedir .Ancak bu kızlar çoğunlukla orta altı ve alt sosyal sınıflardan gelmektedir .Bu sonuçlar *Herkes İçin Eğitim Küresel İzleme Raporu*'nda (2009) bildirilen yükseköğretim rakamlarıyla tutarlıdır. Konu hakkındaki bir UNESCO Raporu (2008), kadınların eğitim fakültelerindeki üniversite öğrencilerinin yaklaşık %70'ini ve sağlık ve sosyal bakım fakültelerindeki öğrencilerin yaklaşık %63'ünü oluşturduğunu belirtmektedir. Bu araştırmanın verileri kız öğrencilerin bu tür fakülteleri tercihlerinin bireysel ve toplumsal düzeyde çoklu marjinalleştirme süreçlerinin etkisi altında yapıldığına işaret etmektedir. Bu marjinalleştirme süreçlerinin yükseköğretimin kendisinde sınıf bölünmesine yol açmış olduğu ve bu sorunu gidermek adına toplumsal sınıf ile toplumsal cinsiyet arasındaki etkileşimlere yanıt veren siyasi çözümler üretmenin gerekliliğine daha önce de dikkat çekilmiştir (bkz. Morley ve Lussier, 2009).

Bu çalışmanın verileri, yükseköğretime geçişte artan cinsiyet farkının büyük ölçüde iş gücü piyasası sonuçlarına ilişkin farklı algılara, türe, çevreye ve gelecekteki olası işlerin kadınların doğasına uygunluğuna yönelik sosyal ve kültürel tutumların farklı sonuçlarına atfedilebileceğini göstermektedir .Kadınların işgal etmesi gereken sosyal konumların neler

olduklarına dair algılarının sosyal sınıftan büyük ölçüde etkilendiğini görmekteyiz. Bunun nedeni, sosyal sınıflarının koşullarından etkilenen kadınların gittikleri farklı fakülte türleridir. Bu sonuçlar, (Chien ve Chiteng, 2011; Schindler ve Walter, 2011; Müller, 2018)'in toplumda cinsiyete dayalı iş bölümünün ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, bir toplumun cinsiyet farklılıklarının doğası ve değeri hakkındaki kültürel inançlarına bağlı olduğu sonucuna varan çalışmasının bulgularıyla tutarlıdır. Bu inançlar, kamusal alanda aktörlerin tüm bağlamlarda güvenilir bir şekilde erkek ve kadın olarak kategorize edilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla bu aktörler toplumdaki farklı sosyal roller ve konumlar için bir şekilde uygun adaylar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayışa göre, cinsiyete dayalı herhangi bir özgül iş bölümü -kadınların ev ve bakım işleriyle ilgili görevleri üstlendiği- Marksist sömürü teorilerinin tek başına açıklayamadığı bir sömürü biçimidir. Zira, toplum üzerine belirli iş bölümü açıklanamaz. Bunun nedeni, yalnızca bir değişken olarak sınıfa odaklanan Marksist bir analizin, tek bir sosyal sınıf içinde bile erkekler ve kadınlar arasında ilişkilerin farklı hiyerarşi biçimlerini ve bunun sonucunda sömürünün nasıl farklı biçimler aldığına hesaba katamamasıdır.

Buna karşılık, bir neo-Weberci olan Goldthorpe, sınıf arka planına dayanarak, eğitimsel karar kalıplarındaki cinsiyet farklılıklarının kaynaklar ve kısıtlamalardaki farklılıkların bir sonucu olarak açıklanması gerektiğini savunur. Buna göre, tipik eğitim kararlarında neden farklı olduklarını açıklamak için sınıflar veya cinsiyetler arasındaki "kültürel" veya "normatif" farklılıklara başvurmaya gerek olmadığını görülmektedir (Breen ve Goldthorpe, 1997).

'Üniversitenin feminizasyonu', uzun süredir kadınların üst düzey profesyonel meslek ve mevkilere erişimini kısıtlayan ve yöneten kültürel ve sosyal değerlerde önemli bir değişmeye işaret etmektedir. Bu kapsamda eğitim, Sudanlı kadınlar açısından sosyal hareketlilik için tek araç haline gelmiştir .Dolayısıyla kadınların kurtuluşu, geleceği ve toplumsal konumu inşa etme stratejilerinden biri haline gelmektedir. Bu değişimin Sudan toplumunun son zamanlarda tanık olduğu toplam yapısal değişikliklerden ve özellikle iç savaş ve beraberinde gelen ailelerin zorunlu veya ihtiyari olarak göç hareketliliği, geçim yol ve vasıtalarının değişmesinden etkilenmiş olması ve zaman içinde kadının ve erkeğin aile ve toplum içindeki

rollerine ve kız çocuklarının eğitimine yönelik geleneksel tutumlarının değişmesini daha da hızlandırmıştır.

Üniversite fakültelerindeki sosyal ilişkilerin doğasını analiz ederken, çeşitli sosyal ilişki türleri karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, çeşitli sosyal geçmişlerden gelen öğrenci grupları arasındaki sosyal kapanma (social closure) durumunu pekiştiren öğrenci topluluğunun sosyal bileşenleri arasındaki çizgilerin doğasına da dikkat çekmek gerekmektedir. Üniversite kampüsünde sosyal ağlar oluşturma sürecinde, öğrencinin coğrafi arka planı ve ait olduğu sosyal sınıf en belirgin iki etken olarak karşımıza çıkmakta olup bunlar çoğu halde iç içe geçmiş durumdadır. Coğrafi etken söz konusu olduğunda, aynı coğrafi bölgeden gelmiş olan öğrencilerin biri dışlayıcı, diğer yarı-kapalı olmak üzere iki farklı ilişki tarzı oluşturdukları görülmektedir. Bunlardan birincisi başkent Hartum'dan gelen öğrenciler arasında, ikincisi ise başkent dışından gelen öğrenciler arasındaki ilişkilerde daha belirgindir. Ancak yine de başken Hartum dışından gelen öğrenciler arasında da sadece kendi geldikleri bölgeden olanlarla sınırlı, dışlayıcı ve kapalı ilişkiye sahip grup oluşumları görülebilmektedir.

Sosyal sınıf konumunun etkisi söz konusu olduğunda, en iyi fakültelerin sosyal olarak en bölünmüş fakülteler olduğu görülmektedir. Bunlar kayıt için yüksek başarı oranı ve üniversite öncesi aşamalarda eğitime yüksek harcama gerektiren fakültelerdir. Öte yandan, ortalama kabul oranları gerektiren fakültelerde ise öğrenciler arasında sosyal sınıflar arası temas daha fazla tanık olunmaktadır. Sosyal ilişkilerdeki bu bölünmenin kökenleri, öğrencilerin sosyal sınıfa göre erken bölündüğü üniversite öncesi eğitim aşamalarına kadar uzanmaktadır. Zira, zenginlerin çocukları özel okullarda ve büyük devlet model okullarda eğitim gördüğü halde, yoksul sınıfların çocukları buldukları mahalledeki devlet okullarında coğrafi dağılıma göre eğitim görmektedir.

Araştırma verileri, yoksul kökenden bir öğrencinin zenginlerin okullarında bulunmasının onu sosyal dışlanma karşısında savunmasız hale getirdiğine işaret etmektedir.

Bourdieu'ya göre "strateji", bireylerin sosyalleşmesinin ve belirli bir sosyal alandaki sosyal konumlar arasında nesnel ilişkiler ağının sonucu olan "habitus"a dayalı özel bir uygulama

yönelimidir (Naidoo, 2004). Üst sınıflardan öğrenciler ile diğer sınıflardan öğrenciler arasındaki iletişimin doğasını analiz edildiğinde, üst sınıfların bu ilişkilerde pratik bir yararı gözettikleri (diğerlerinin akedemik becerilerinden yararlanmak) ve bu ilişkilerin bir anlamda anlık ve tek bir bağa sahip bir ilişki oldukları görülmektedir. Buna karşılık alt sınıftan olanların bu tür ilişkilerdeki en başat kazanımları ise bu tür kişilerle ilişki kurmuş olmanın onurudur. Bunun dışında grupların ilişkileri aslen kapalı grup ilişkileri şeklinde gerçekleşmekte olup, her bir taraf kendisi gibi olanların iktisadi imkân ve ölçülerine uygun şekilde tasarlanmış biçimlerde ve mekanlarda kendi aralarında sosyalleşmektedirler. Öğrenci toplulukları arasındaki ilişkinin bu yapısının da bir sonucu olarak, azınlık gruplardan gelen ve birinci ve ikinci grupta yer alan fakültelele kayıtlı öğrenciler çok daha büyük bir dışlanma tecrübe etmektedirler. Stadtfeld ve dig. (2019) tarafından yapılmış olan bir çalışma, sosyal olarak izole edilen öğrencilerin akranlarından daha düşük akademik puanlara sahip olduğunu ve okulu bırakma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu veriler ve sonuçlar ışığında üniversite kampüsünün Bourdieu'un (1990) tarif ettiğine benzer şekilde sosyal bir alana (social field) dönüştüğü yani, sosyal gruplar arasındaki sosyal ilişkilerin sınırlarının çizilmesinde, aktörlerin tüm uygulamalarının ve sosyal rollerinin tanımlanmasında büyük etkiye sahip bir alan olarak karşımıza çıktığını söylemek mümkün görünmektedir.

Sonuç olarak, ilk ve ortaöğretimde (üniversite öncesi eğitim) izlenen politikalar ve yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçme ve kabul sürecinde uygulanan politika, eğitime erişimde eşit vatandaşlık haklarına dayalı ulusal entegrasyonun inşa edilmesi sürecini olumsuz etkileyebilmektedir. Olumsuz etkiler, ilk ve ortaöğretimde not ortalaması düşük olan öğrenciler kabul eden bölgesel devlet okulları (liseler) ve üstün öğrencileri kabul eden model devlet okullarının yanı sıra, mali açıdan durumu yeterli olanların çocuklarını gönderdikleri özel okullar şeklinde bölünmesi ile erken başlamaktadır. Bu bölünme, bir

yandan farklı sosyal bölünmelere yol açarken, diğer yandan devlet okullarının yeteneklerini ve eğitim kalitesini zayıflatmıştır. Ayrıca, gençliğin bu erken döneminden itibaren öğrencileri seçkin ve başarılı olmayan şekilde ayırmak, öğrencilerin bir bölümünün resmi dışlanmasını içeren bir süreçtir. Üstelik lise dönemi öğrenciler açısından yükseköğretime giriş eğilimlerine ilişkin belirli beklentiler oluşturmanın yanı sıra, doğrudan eğitimden ayrılma çağrısını da ima eder. Zira son derece rekabetçi akademik disiplinlere erişim, özel ticari eğitime sahip devlet model okullarının ve Sudan'da sosyal ve ekonomik seçkinlerin katıldığı özel okulların bir uzantısı gibi haline gelmiştir. Böylece eğitim, bütün sınıflardan öğrencilerin sosyal hareketlilikte merdivenin en tepesine ulaşmak istedikleri yükseköğretim türüne ulaşmaları için bir köprü olmak yerine onlar arasında arasında bir grubu diğerleri karşısında dezavantajlı kılan engeller oluşmasına neden olmaktadır. Üniversite eğitimine kayıt olmanın doğasında dengesizliklerin ele alınması, genel eğitim politikaları düzeyinde çözümler gerektirmektedir. Her ne kadar eşitsizlikleri gidermeye yarayacak politikaların neler olabileceğini araştırmak bu çalışmanın merkezi sorunu olmamakla birlikte, bunların nasıl yaratıldığı ve sürdürüldüğü hakkında tespit edilmiş olan mekanizmalar dikkate alındığında, böyle bir politikanın neler içermesi gerektiği hakkında birkaç öneride bulunmak mümkün ve gerekli görünmektedir:

1. İlk olarak, eğitim süresinin uzatılması ve öğrencilerin daha uzun süre eğitim sürecinde kalması. Bu bağlamda, notları düşük olan öğrencilerin standart akademik değerlendirmeden daha düşük puanlar almaları durumunda sınıf tekrarını zorunlu kılma politikasından vazgeçilmesi.
2. Yukarıdaki tavsiyenin bir uzantısı olarak, 2020 yılında devletin aldığı ilk ve orta eğitiminde (ilk, orta ve lise) üç aşamalı sisteme dönmesi kararından vazgeçilerek, uygulamaları uluslararası eğitim sistemlerine uyumlu hale getirmek için bir yıl daha ekleyerek mevcut eğitim sistemine (8+3) devam etmektir. Bu sayede, kademeler arası sınavlar ve öğrencilerin yüksek başarı standartlarına göre okullara atanma süreçleri nedeniyle oluşan eğitimden ayrılmayı azaltmak mümkündür. Bu durumda, her aşamada öğrenciler arasında yaşça akranların yakınlaşmasının davranışsal

faydalarını korumak için yalnızca temel aşamanın okul binaları ilk ve orta düzeyde ayrılabilir.

3. Liseleri 'model' ve 'coğrafi' liseler şeklinde ayırma politikasından vazgeçilmesi ve bunun yerine ülkedeki tüm liselerin öğrencilerin ikamet yerlerine göre kaydoldukları coğrafi okullar şeklinde düzenlenmesi.
4. Sudan'da yükseköğrenimin gerçeklerine dayanarak, Hantub, Hor Ömer, Hor Takkat ve benzeri diğer büyük ve meşhur liselere öğrenci kabulünde başvurulan yöntemde olduğu gibi, büyük devlet üniversitelerinde yükseköğrenimin çeşitli alanlarında eyaletler için bir kota sisteminin benimsenmesi. Çünkü bu sistem, fırsatların adil bir şekilde dağılımını sağlamakta ve tüm bölgelerden, sosyal sınıflardan ve etnik kökenlerden halkın büyük üniversitelerde tüm yükseköğretim alanlarına erişmesine imkân sağlamaktadır. Buna yönelik olarak devlet uluslararası sınıflandırma standartlarına göre örnek olarak on üniversite belirleyebilir.
5. Yine bu dördüncü madde ile de bağlantılı ve onun bir öncülü olarak orta ve lise öğretimde uygulanan kota sisteminin işleyişini kolaylaştırmak için, merkezi olarak düzenlenen lise bitirme sınavları yerine âdem-i merkezi, yani eyaletlere dayalı bir sınav sistemi hayata geçirilebilir.
6. Mevcut pozitif ayrımcılık politikasının (en az gelişmiş eyaletlerden öğrenci kabulünün) ülkenin tüm veya en büyük üniversitelerde yüksek rekabetle girilen bütün fakülteleri kapsayacak şekilde genişletmek.
7. Marjinal yahut yoksul sosyal sınıflardan öğrencilerin yükseköğretime kayıt olmalarını sağlamak için devlet tarafından bir eğitim kredisi politikası benimsemesi.
8. Son olarak, daha genellenebilir ve güvenilir sonuçlara ulaşmak ve sosyal hareketlilikteki eğilimleri, toplumun açıklık derecesini ve içindeki eşitsizlik yapıları ve eğilimlerini ölçmek için ulusal ölçekte temsil kabiliyetine sahip bir araştırma yapılması ve sonuçlarının kamuoyu ile paylaşılması.

KAYNAKÇA

- Abdelkarim, A. (2005). *Primitive Capital Accumulation In Sudan*. London: Frank Cass & Co. Ltd.
- Abu Manga A. ve Abubakr Y. (2006). *Sudan'da dilin durumu*. Hartum Üniversitesi: Asya ve Afrika Çalışmaları Enstitüsü
- Abu Manga A. ve Jahallah K., (2011). *Sudan Dilleri: Bir Giriş*. Hartum:Ulusal Dilleri Geliştirme ve Teşvik Konseyi.
- Adams, J., & Weakliem, D. L. (2011). *August B. Hollingshead's "Four Factor Index Of Social Status"*: From Unpublished Paper To Citation Classic. *Yale Journal Of Sociology*, 8(11), 11-17.
- Adkins, L (2004) Introduction: *Feminism, Bourdieu And After*. *The Sociological Review* 52(2): Vii.
- Adonis, A., & Pollard, S. . (1997). *A Class Act: The Myth Of Britain's Classless Society*. Hamish Hamilton.
- Ali, H. M. (2010). *Risks, Vulnerability And Primary Education In Sudan*. Almalnews.Com. 05 22, 2019. (Accessed 11 12, 2021).
- Amirtham S, N., & Kumar, A. . (2021). *Gender Parity In Stem Higher Education In India: A Trend Analysis*. *International Journal Of Science Education*, 43(12), 1950-1964. Doi:<https://doi.org/10.1080/09500693.2021.1946867>
- Arnhold, N. (2021, 10 22). *Higher Education*. Worldbank: <https://www.worldbank.org/en/topic/tertiaryeducation#1>
- Babyesiza, A. (2015). *Higher Education, Identity And Conflict In Sudan. In University Governance In Post-Conflict Southern Sudan 2005–2011*. Springer Vs, Wiesbaden.

- Ballarino, G., Panichella, N., & Triventi, M. . (2014). *School Expansion And Uneven Modernization. Comparing Educational Inequality In Northern And Southern Italy*. *Research In Social Stratification And Mobility*, 36, 69-86.
- Barbieri, P., Gioachin, F., Minardi, S., & Scherer, S. (2020). *Occupational-based social class positions: A critical review and some findings*.
- Bashir, Muhammad Omar (1992). *The Development Of Education İn Sudan*. Khartoum: Sudan Kitap Evi
- Bashir, Muhammad Omar (2005). *Sudan Demokratik Devlet Projesi*. Omdurman Ulusal Üniversitesi (Arapça)
- Becker, G. S., & Tomes, N. (1986). *Human Capital And The Rise And Fall Of Families*. *Journal Of Labor Economics*, 4(3, Part 2), S1-S39.
- Bergman M. Joye, D. (2005). *Comparing Social Stratification Schemata: Cam-Sis, Csp-Ch, Golthorpe, Isco-88, Treiman, And Wright»*. (10):1-35. *Cambridge Studies In Social Research*(10), 1-35.
- Bilton, T. (2002). *Introductory Sociology*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Bilton, T. (2003). *Sosyoloji*. (B. Özçelik, , Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Blau, P. M. (1994). *Structural Contexts Of Opportunities*. University Of Chicago Press.
- Blau, P. M., & Duncan, O. D. (1967). *The American Occupational Structure*.
- Blumer, H. (1969) 'Sociological Analysis And The "Variable"' In *Symbolic Interactionism: Perspective And Method*. University Of California Press: Berkeley.
- Boliver, V. (2011). *Expansion, Differentiation, And The Persistence Of Social Class Inequalities In British Higher Education*. *Higher Education*, 61(3), 229-242.
- Bolton, P. (2010). *Higher Education And Social Class*. Uk: House Of Commons.
- Bourdieu, P. (1974.). *The School As A Conservative Force*. J.Eggleston (Dü.) İçinde, *Contemporary Research In The Sociology Of Education*. London, Uk: Methuen.

- Bourdieu, P. (1984). *Distinction A Social Critique of The Judgement Of Taste*. (R. Nice, Trans.) Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1990). *In Other Words: Essays Towards A Reflexive Sociology*. Stanford, Ca: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (1993). *The field of cultural production*. Cambridge: Polity Press.
- Bourne, M. J. (2015). *Social-Class Inequality In Educational Attainment And Participation In England*. (Doctoral Dissertation, University Of Manchester).
- Breen, R. (Ed.). (2004). *Social mobility in Europe*. OUP Oxford.
- Breen, R., & Goldthorpe, J. H. (1997). Explaining educational differentials: Towards a formal rational action theory. *Rationality and society*, 9(3), 275-305.
- Breen, R., & Jonsson, J. O. (2005). Inequality of opportunity in comparative perspective: Recent research on educational attainment and social mobility. *Annu. Rev. Sociol.*, 31, 223-243.
- Breidlid, A. (2010). *Sudanese Images Of The Other: Education And Conflict In Sudan*. *Comparative Education Review*, 54(4), 555-575.
- Brown, R. B., & Brown, . (2006). *Doing Your Dissertation In Business And Management: The Reality Of Researching And Writing*. . Sage.
- Bruno Suchaut. (2003). *La Qualité De L'éducation De Base En Afrique Francophone : Contexte, Constat Et Facteurs D'efficacité*. In P. B. Germain (Ed.), *L'éducation, Fondement Du Développement Durable En Afrique*. Paris, France: L'académie Des Sciences Morales Et Politiques.
- Castilla, E. J. (2009). *The Institutional Production Of National Science In The 20th Century*. *International Sociology*, 24(6), 833-869.
- Central Bank Of Sudan (2018). *Fifty-Seventh Annual Report*. Khartoum

- Chan, T. W., & Goldthorpe, J. H. . (2007). *Class And Status: The Conceptual Distinction And Its Empirical Relevance*. *American Sociological Review*, 72(4), 512-532.
- Chien, C. L., & Chiteng, F. (2011). *New patterns in student mobility in the southern african development*. *Building regional higher education capacity through academic mobility*, 4.
- Ciupak, Y. Z. (2012). *The Changing Educational Opportunity Structure In China*. In *Social Class And Education: Global Perspectives* (Pp. 38-70).
- Contini, D., & Triventi, M. (2016). *Between formal openness and stratification in secondary education: Implications for social inequalities in Italy*. In *Models of Secondary Education and Social Inequality*. Edward Elgar Publishing.
- Crompton, R. (1994). *Class And Stratification An Itroudction To Current Debates*. Cambridge, Uk: Polity Press.
- Crompton, R. (2008). *Class And Stratification*. Polity.
- Dulvy, E. N.-G. (2012). *The Status Of The Education Sector In Sudan*. The World Bank.
- Duncan, O. D. (1961). "A Socioeconomic Index For All Occupations.". In O. D. Albert J. Reiss (Ed.), *Occupations And Social Status* (Pp. 109-138). New York: Free Press.
- Duru-Bellat, M. & Kieffer, A. (2001). *The Democratization Of Education In France: Controversy Over A Topical Issue. Population: An English Selection*. 189-218.
<https://www.jstor.org/stable/3030280>
- Duru-Bellat, M. (2004). *Social inequality at school and educational policies*. UNESCO. IIEP.
- Elliott, R. & Timulak, L. (2021). *Essentials of descriptive-interpretive qualitative research: A generic approach*. American Psychological Association.
- Elseed, A. A. (2010). *1989'dan 2009'a Kadar Olan Dönemde Yüksek Öğretim Devriminin Başarıları* (Arapça). Hartum: Ulusal Medya Prodüksiyon Merkezi.

- Field, J. (2003). *Social Capital*. London: Routledge.
- Field, J. (2008). *Sosyal Sermaye*. (B. Ş. Bahar Bilgen, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Forum World Economic. (2020). *The Global Social Mobility Report 2020 Equality, Opportunity And A New Economic Imperative*. Geneva: Forum World Economic. 06 27, 2020 Tarihinde
[Http://Www3.Weforum.Org/Docs/Global_Social_Mobility_Report.Pdf](http://www3.weforum.org/docs/Global_Social_Mobility_Report.pdf) Adresinden Alındı
- Foster, P. (1977). *Education And Social Differentiation In Less Developed Countries*. *Comparative Education Review*, 21(2/3), 211-229.
- FRANCIS, F. (1999). Social capital and civil society. *The Institute of Public Policy, George Mason University October, 1*.
- Ganzeboom, H. B., & Treiman, D. J. (1996). *Internationally Comparable Measures Of Occupational Status For The 1988 International Standard Classification Of Occupations*. 25(3), 201-239.
- Giddens, A. (2009). *Sociology*. Polity.
- Goldthorpe, J. H. & Marshall, G. (1992). *The Promising Future Of Class Analysis: A Response To Recent Critiques*. *Sociology*, 26(3), 381-400. Retrieved From [Http://Www.Jstor.Org/Stable/42855066](http://www.jstor.org/stable/42855066)
- Goldthorpe, J. H. (1998). *Rational Action Theory For Sociology*. *The British Journal Of Sociology*, 49(2), 167-192. [Https://Www.Jstor.Org/Stable/591308](https://www.jstor.org/stable/591308) Adresinden Alındı
- Goldthorpe, J. H. (2016). *Social Class Mobility In Modern Britain: Changing Structure, Constant Process*. *Journal Of The British Academy*(4), 89-111.
- Grenfell, M. (2010). *Pierre Bourdieu Key Concepts*. Durham: Acumen.

- Grenfell, M., & James, D. (2004). *Changing the field: Bourdieu and the methodological practice of educational research*. *British Journal of Sociology of Education*, 25(4), 507-523.
- Grusky, D. B. (2006). *Does The Sociological Approach To Studying Social Mobility Have A Future?* In D. B. Stephen L. Morgan, *Mobility And Inequality: Frontiers Of Research In Sociology And Economics* (P. 85). California: Stanford University Press.
- Grusky, D. B., & Weisshaar, K. R. (2014). The questions we ask about inequality. *Social stratification: Class, race, and gender in sociological perspective*, 1-16.
- Gulson, K. N., & Symes, C. (2007). *Spatial theories of education: Policy and geography matters* (Vol. 9). Routledge.
- Hanley, L. (2015). *Social Class in the 21st Century by Mike Savage review – the emotional effect of class*. the guardian: <https://www.theguardian.com/books/2015/nov/13/social-class-21st-century-mike-savage-review>
- Hariri, S. & Tifidat, T. (1997). *Sudan Collapse Or Renaissance*. Cairo: Center For Sudanese Studies.
- Härkönen, J., & Sirniö, O. . (2020). *Educational Transitions And Educational Inequality: A Multiple Pathways Sequential Logit Model Analysis Of Finnish Birth Cohorts 1960–1985*. *European Sociological Review*, 36(5), 700-719.
- Harvey, D. (2010). *Social Justice And The City* . University Of Georgia Press.
- Hassan, H. M. (2008). *Cointegration Growth, Poverty And Inequality In Sudan*. Munich: Ssrn.
- Häuberer, J. (2011). *Social Capital Theory*. Fachmedien: Springer.
- Heath, A. F., & Zhao, Y. (2019). *Occupational Mobility In Developing Countries: Conceptual Issues And Empirical Findings* (No. 2019/96). Wider Working Paper.
- Henry M. Levin, I. C.-C. (2013). *Does The Educational Privatisation Promote Social Justice?* *Oxford Review Of Education*, 39(4), 514-532.

- Hollingshead, A. B. (1975). *Four Factor Index Of Social Status*.
- Husain, N. I. A. E., Meisenberg, G., Becker, D., Bakhiet, S. F., Essa, Y. A. S., Lynn, R., & Al Julayghim, F. M. H. (2019). Intelligence, family income and parental education in the Sudan. *Intelligence*, 77, 101402.
- Into. (1994). *Poverty And Educational*. Dublin: Into Publication .
- Ishak, Mustafa. (1982). *Sudan'da Yüksek Öğrenimin Finansmanı*. Muhammad Elmain Eltoum •Hartum Üniversitesi'nin Evrimi Ve Yüksek Öğrenim Sorunları, Hartum: Hartum Üniversitesi Kitap Evi.
- İbrahim H. (2014). *Sudan'daki Bedevilere ve göçebelere yönelik devlet eğitim politikası*. Sudan Açık Üniversitesi Yayın Evi.
- Jackson, M. (2013). *Determined To Succeed: Performance Versus Choice In Educational Attainment*. Stanford University Press.
- Jackson, M. E. (2007). Primary And Secondary Effects In Class Differentials In Educational Attainment: The Transition To A-Level Courses In England And Wales. *Acta Sociologica*, 50(30), 211-229. Doi:https://doi.org/10.1
- Jensen, R. (2010). The (Perceived) Returns To Education And The Demand For Schooling. *The Quarterly Journal Of Economics*, 125(2), 515-548.
- Kiernan, K. E., & Mensah, F. K. . (2011). Poverty, Family Resources And Children's Early Educational Attainment: The Mediating Role Of Parenting. *British Educational Research Journal*, 317-336.
- Kühn, M. (2015). Peripheralization: Theoretical Concepts Explaining Socio-Spatial Inequalities, *European Planning Studies*, 23:2, 367-378, . *European Planning Studies*, 23(2), 367-378. Doi:10.1080/09654313.2013.862518
- Leiulfstrud, H., Bison, I., & Solheim, E. (2010). Social class in Europe II.

- Louise Morley & Kattie Lussier . (2009). Intersecting Poverty And Participation In Higher Education In Ghana And Tanzania. *International Studies In Sociology Of Education*, 19(2), 71-85. Doi:Doi: 10.1080/09620210903257158
- Lörz, M., Schindler, S., & Walter, J. G. (2011). Gender inequalities in higher education: extent, development and mechanisms of gender differences in enrolment and field of study choice. *Irish educational studies*, 30(2), 179-198.
- Mahmoud, F. (1984). *The Sudanese Bourgeoisie: Vanguard Of Development?* . London: Zed Books.
- Mare, R. D. (1981). Change And Stability In Educational Stratification. *American Sociological Review*, 72-87.
- Marshall ve Arkadaşları (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim Ve Sanat Yayınları.
- Max Weber, *The Theory of Social and Economic Organization*. (Çev. A.M. Handerson ve T. Parsons. The Free Press, New York and Londra, 1964.
- Mayada, B. M., Ahmed, N. E., & Mohamed, M. E. (2020). Higher education and scientific research in Sudan: current status and future direction. *African Journal of Rural Development*, 5(1), 115-146.
- Miles, J. & Gilbert, P. (Eds.). (2005). *A handbook of research methods for clinical and health psychology*. Oxford University Press on Demand.
- Miller, C.&A.Abu-Manga (1992). *Language Change And National Integration: Rural Migrants In Khartoum*. Khartoum Univ. Press
- Mills, C., & Gale, T. (2007). *Researching social inequalities in education: Towards a Bourdieuan methodology*. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 20(4), 433-447.
- Mohamed, W. & Ismael, A. (2010). *Sudan Feminist Hareketi Üzerine Işıklar (Arapça)*. Kahire-Mısır: Al-Ahram Yayın Evi.
- Moore, R. (2015). *Eğitim VE Toplum*. (H. Arslan, Çev.) İstanbul: Paradigma.

- Morley, L. (2010). *Gender Mainstreaming: Myths And Measurement In Higher Education In Ghana And Tanzania*. *Compare*, 40(4), 533-550.
Doi:<https://doi.org/10.1080/03057925.2010.490377>
- Mutwali, I. M., Omer, A. I. A., & Abdalhalim, S. M. (2015). Why A Medical Career?" What Makes Sudanese Students To Join A Medical College And Pursue A Medical Career"? *World Journal Of Education*, 5(2), 19-2.
- Müller, M. (2018). Emotional labour: a case of gender-specific exploitation. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*.
- Naidoo, R. (2004). Fields And Institutional Strategy: Bourdieu On The Relationship Between Higher Education, Inequality And Society. *British Journal Of Sociology Of Education*, 25(4), 457-471.
- Neuman, W. L. (2013). *Social Research Methods: Qualitative And Quantitative Approaches*. Pearson Education.
- Niblock, T. (1987). *Class And Power In Sudan*. London: Macmillan Press.
- OECD (2012). *Equity and quality in education: Supporting disadvantaged students and schools*. Doi:<https://doi.org/10.1787/9789264130852-En>
- Osman, İ. A. (2009). *Sudan'daki Yargı Tarihine Kısa Bir Bakış* (Arapça). Saudi Arabistan Kırallığı: Naif Güvenlik Bilimleri Üniversitesi.
- Piraino, P. (2020). Drivers Of Mobility. *Wider Working Paper* (No. 2020/6).
- Poggo, S. (2008). *The First Sudanese Civil War: Africans, Arabs, and Israelis in the Southern Sudan, 1955-1972*. Springer.
- Pop, C. (2013). Social Classes in Romania. A New Class Schema. *Romanian Journal of Population Studies*, 7(2), 75-102.
- PwC (2019). *Understanding Middleeast Education: Egypt Country Profile*.
<https://www.pwc.com/m1/en/industries/education/publications/education-country-profile-egypt.pdf> adresinden alındı

- Raftery, A. E., & Hout, M. (1993). Maximally maintained inequality: Expansion, reform, and opportunity in Irish education, 1921-75. *Sociology of education*, 41-62.
- Rahama, A. (1984). *Educational Policy And Planning: A Potential Tool For Planning Development For Growth And Equity In The Sudan*. Pittsburgh University.
- Ramazan, M. (2010). Kassala Ve Kizildeniz İllerinde Temel Eğitimde Kız Çocuklarının Eğitimi Sorunları (Arapça). *Doktora Tezi*, Sudan University. Retrieved From <Http://Repository.Sustech.Edu/Handle/123456789/5291>
- Ridgeway, C. L. (2001). Inequality, status, and the construction of status beliefs. In *Handbook of sociological theory* (pp. 323-340). Springer, Boston, MA. Camsis: *Social Interaction And Stratification Scales*. (N.D.). Retrieved From <Http://Www.Camsis.Stir.Ac.Uk/>
- Romito, M. (2022). How Working-Class Students Choose Higher Education. The Role Of Family, Social Networks And The Institutional Habitus Of Secondary Schools. *International Studies In Sociology Of Education*.
- Rose, D. (2005, July). Socio-economic classifications: classes and scales, measurement and theories. In *First Conference of the European Survey Research Association, Pompeu Fabra University, Barcelona* (pp. 18-22).
- Sander, W. (2006). Educational attainment and residential location. *Education and Urban Society*, 38(3), 307-326. Doi:10.1177/0013124506286944
- Sanyal, B. C., & Yacoub, S. A. . (1975). *Higher Education And Employment In The Sudan*. Unesco.
- Savage, M. (2013). A New Model Of Social Class? Findings From The Bbc's Great British Class Survey Experiment. *Sociology*, 47(2), 219-250.
- Savage, M. (2015). *Social Class In The 21st Century*. Uk: Penguin .
- Savage, M. W. (2005). Capitals, Assets, And Resources: Some Critical Issues. *The British Journal Of Sociology*, 56(1), 31-47.

- Savage, M., Warde, A., & Devine, F. (2005). Capitals, assets, and resources: some critical issues *The British journal of sociology*, 56(1), 31-47.
- Schindel Dimick, A. (2015). Extending methods: using Bourdieu's field analysis to further investigate taste. *Cultural Studies of Science Education*, 10(2), 369-376.
- Scott, J., & Marshall, G. (Eds.). (2009). *A dictionary of sociology*. Oxford University Press, USA.
- Sedgwick, P. (2013). Snowball Sampling. *Bmj*(347).
Doi:<https://doi.org/10.1136/Bmj.F7511>
- Singh, A., Forcina, A., & Muniyoor, K. (2021). Social Mobility in India. *arXiv preprint arXiv:2102.00447*.
- Soen, D., & Davidovitch, N. (2004). Center and Periphery in Higher Education: The Case of Israel. *International Education Journal*, 5(4), 439-457.
- Sönmez, A. (2022), Pluriactivity, Identity of Farming and Their Relation to the Question of Class Location of Farming Households, *Toplum ve Bilim*, Online First Edition, DOI: 10.12658/M0667, 2022.
- Sönmez, A. (2006). The Measurement Of Social-Class Mobility And A Discussion Of Some Of The Methodological Issues Involved. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Dergisi*
- Stadtfeld, C., Vörös, A., Elmer, T., Boda, Z., & Raabe, I. J. (2019). Integration in emerging social networks explains academic failure and success. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(3), 792-797.
Doi:<https://doi.org/10.1073/Pnas.1811388115>
- Stocké, V. (2007). Explaining Educational Decision And Effects Of Families' Social Class Position: An Empirical Test Of The Breen-Goldthorpe Model Of Educational Attainment. *European Sociological Review*, 23(4), 505-519. Retrieved From <https://www.jstor.org/stable/4621241>

- Stopforth, S., & Gayle, V. (2022). *Parental Social Class And GCSE Attainment: Re-Reading The Role Of 'Cultural Capital'*. British Journal Of Sociology Of Education, SS. 1-20.
- Sudan Eğitim Bakanlığı (2008). *Sudan'da Eğitim Gelişimi: Ulusal Raporu*. Sudan Eğitim Bakanlığı.
- Sudan Merkez Bankası (2018). *Elli Yedinci Yıllık Numaralı Rapor 2017* (Arapça). Hartum: Sudan Para Basım Şirketi.
- Sudan Ministry Of Education (2014). *Educational Statistics 2012/2013*. Hartum: Sudan Ministry Of Education. Planning And Educational Statistics Administration.
- Sudan Ministry Of Education (2015). *Educational Statistics 2013/2014*. Hartum: Sudan Ministry Of Education. Planning And Educational Statistics Administration.
- Sudan Ministry Of Education (2016). *Educational Statistics 2014/2015*. Khartoum: Sudan Ministry Of Education. Planning And Educational Statistics Administration.
- Sudan Ministry Of Education (2017). *2015/2016*. Hartum: Sudan Ministry Of Education. Planning And Educational Statistics Administration.
- Sudan Ministry Of Education, (2018), *Educational Statistics 2016/2017*. Khartoum: Sudan Ministry Of Education. Planning And Educational Statistics Administration
- Sudan Yüksek Öğretim Bakanlığı (2010). *2009/2010 Akademik Yılı Sudan Lise Sertifika Sınavının Sonuç Raporu*. Hartum.
- Sudan Yüksek Öğretim Bakanlığı (2011). *2010/2011 Akademik Yılı Sudan Lise Sertifika Sınavının Sonuç Raporu*. Hartum.
- Sudan Yüksek Öğretim Bakanlığı (2012). *2011/2012 Akademik Yılı Sudan Lise Sertifika Sınavının Sonuç Raporu*. Hartum.
- Sudan Yüksek Öğretim Bakanlığı (2013). *2012/2013 Akademik Yılı Sudan Lise Sertifika Sınavının Sonuç Raporu*. Hartum.

- Sudan Yüksek Öğretim Bakanlığı (2014). 2013/2014 *Akademik Yılı Sudan Lise Sertifika Sınavının Sonuç Raporu*. Hartum.
- Sudan Yüksek Öğretim Bakanlığı (2015). 2014/2015 *Akademik Yılı Sudan Lise Sertifika Sınavının Sonuç Raporu*. Hartum.
- Sudan Yüksek Öğretim Bakanlığı (2016). 2015/2016 *Akademik Yılı Sudan Lise Sertifika Sınavının Sonuç Raporu*. Hartum.
- Sudan Yüksek Öğretim Bakanlığı (2017). 2016/2017 *Akademik Yılı Sudan Lise Sertifika Sınavının Sonuç Raporu*. Hartum.
- Sudan Yüksek Öğretim Bakanlığı (2018). 2017/2018 *Akademik Yılı Sudan Lise Sertifika Sınavının Sonuç Raporu*. Hartum.
- Sudan Yüksek Öğretim Bakanlığı (2019). 2018/2019 *Akademik Yılı Sudan Lise Sertifika Sınavının Sonuç Raporu*. Hartum. (Arapça)
- Sudan Yüksek Öğretim Bakanlığı (2020). 2019/2020 *Akademik Yılı Sudan Lise Sertifika Sınavının Sonuç Raporu*. Hartum. (Arapça)
- Suleiman, Mohammed Suleiman, (2006), *Sudan'daki Kaynakların Ve Kimliğin Savaşları*, Dar Al Azza, Sudan .(Arapça)
- Suliman, İ. M. (2012). Sudan'da Servet Dağıtım Standartları (2 Ed.). Harum: Hartum Üniversitesi-Barış Araştırmaları Enstitüsü.(Arapça)
- Sullivan, A. (2001). *Cultural Capital And Educational Attainment*. Sociology, 35(4), 893-912. Doi:https://doi.org/10.1177/0038038501035004006
- Şamun, A. (2018). *Gerçekler Ve Gerçeklik Arasındaki Sudan'da Genel Eğitimi (1969-2003)* (Arapça). Hartum: Almusavrat Kitap Evi.
- Tairab, A. & Ronghuai, H. (2017). *Analyzing Ict Policy İn K-12 Education İn Sudan (1990-2016)*. World Journal Of Education, (1)(7), 71-82.

- Thomas, L. (2002). *Student Retention In Higher Education: The Role Of Institutional Habitus*. Journal Of Education Policy, 17(4), 423-442.
- Thompson, R. (2016). *Understanding Class-Based Inequalities In Education: Rational Action Theories Of Educational Decision Making..* Society For Research Into Higher Education Annual Conference. Celtic Manor, Newport, South Wales.
- Tirab, T. A. (2016). *Çokkültürlülük Ve Güvenlik (Sudan Örneği)*. Ankara: Sonçağ Yayınları.
- Titma, M., Tuma, N. B., & Roosma, K. (2003). *Education as a factor in intergenerational mobility in Soviet society*. European Sociological Review, 19(3), 281-297.
- Toft, M. (2019). *Mobility Closure In The Upper Class: Assessing Time And Forms Of Capital*. The British Journal Of Sociology, 70(1).
- Torche, F. (2015). *Analyses Of Intergenerational Mobility: An Interdisciplinary Review*. The Annals Of The American Academy Of Political And Social Science, 657(1), 37-62.
- UNESCO (2009). *Education Indicators Technical Guidelines*.
[Http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/education-indicators-technical-guidelines-ar.pdf](http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/education-indicators-technical-guidelines-ar.pdf)
- UNESCO (2010).
[Http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/publications/wde/2010/pdf-versions/sudan.pdf](http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/publications/wde/2010/pdf-versions/sudan.pdf)
- UNESCO (2018). *Sudan Education Policy Review*. Paris.
- UNESCO (2019). *Sudan General Education Sector Strategic Plan 2018-2022*.
[Https://planipolis.iiep.unesco.org/en/2019/general-education-sector-strategic-plan-201819-202223-6814](https://planipolis.iiep.unesco.org/en/2019/general-education-sector-strategic-plan-201819-202223-6814)
- UNESCO, I. (2010). World Data On Education. *Principles and General Objectives of Education*.

- UNESCO. (2008). *Overcoming Inequality: Why Governance Matters*. EFA Global Monitoring Report 2009.
- Unhcr. (2018). <https://www.unhcr.org/ar/5b0ffaa94.html> (Son Ziyaret Tarihi 13/10/2021).
- UNICEF. (2014). *Sudan National Report: OutOf-School Children*.
https://www.unicef.org/mena/media/6616/file/sudan%20country%20report%20on%20oosc_ar.pdf
- Van De Werfhorst, H. G. (2007). *Cultural Capital Or Relative Risk Aversion? Two Mechanisms For Educational Inequality Compared*. *The British Journal Of Sociology*, 58(3), 391-415.
- Weber, M. (1996). *Sosyoloji Yazıları (From Max Weber: Essays in Sociology)*, Der. H.H. Gerth ve C. Wright Mills, Çeviren: Taha Parla, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Whitty, G. (2001). *Education, Social Class And Social Exclusion*. *Journal Of Education Policy*, 16(4). Doi:Doi: 10.1080/02680930110054308
- Winters-Miner, L. A., Bolding, P. S., Hilbe, J. M., Goldstein, M., Hill, T., Nisbet, R., ... & Winters, R. (2015). Practical predictive analytics and decisioning systems for medicine. *Practical predictive analytics and decisioning systems for medicine*. Elsevier, Amsterdam, 757-794.
- World Bank (2021). *Higher Education*.
<https://www.worldbank.org/en/topic/tertiaryeducation#1>
- World Bank. (2009). *Tertiary Education And Growth In Sub-Saharan Africa*. Washington: Dc: World Bank.
- Yan Zhao Ciupak, A. E. (2012). *The Changing Educational Opportunity Structure In China*. N. D. Lois Weis İçinde, *Social Class And Education*. Ny: Routledge.
- Young, M. (1987). *Education*. In P. Worsley, *The New Introducing Sociology*. London: Penguin Books.

Zeleny, L. D. (1940). Measurement of social status. *American Journal of Sociology*, 45(4), 576-582.

EKLER

EK1.MÜLAKAT CETVELİ

**Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyi İle Yükseköğretime Giriş Arasındaki İlişki:
Sudan-Hartum Üniversitesi Örneği**
Mülakat Cetveli

- 1. Katılımcının Demografik Durumu Ve Üniversite Öğrenimi Hakkında Genel Bilgiler**
 - a. Cinsiyeti:
 - b. Yaşı:
 - c. Medeni durumu:
 - d. Kendisinin halen kayıtlı olduğu enstitünün ismi:
 - e. Kayıtlı olduğu bölümün ismi:
 - f. Hartum Üniversitesi'ne kayıt yılı:
 - g. Hangi kabul türü ile üniversiteye kayıt yaptırdığı:
 - h. Halen kaçınıcı sınıfa devam etmekte olduğu:
 - i. Şu anda kayıtlı olduğu bölüme/yüksekokula kayıt yaptırmamasının nedenlerinin neler oldukları ve bu nedenlerin neden önemli oldukları hakkındaki değerlendirmesi:
 - j. Üniversite düzeyinde bir eğitim düzeyine erişebilmesinde en büyük katkının, desteğin kimlerden geldiği ve bir önem sıralamasına tabi tutacak olsaydı bunları nasıl sıralayacağı:
 - k. Bir kimsenin yükseköğretime erişiminde en önemli etkenler olarak ailenin ekonomik desteği, annenin teşviki, babanın teşviki, diğer aile bireylerinin teşviki, üniversite öncesi eğitimde okullardaki öğretimin kalitesi, bu okullardaki öğretmenlerin teşviki ve arkadaşların desteklenmesi gibi birçok husus zikredilmektedir. Kendi durumunuz söz konusu olduğunda siz belirtilen bu etkenler arasında hangilerinin ne bakımdan ve nasıl sizin üniversiteye erişiminizde bir etki veya katkıda bulunduğunu düşünüyorsunuz?
 - l. Eğer başka bir üniversitede ve bölümde okumanız mümkün olsaydı siz hangi gerekçe veya sebeplerle hangi üniversitede ve hangi bölümde okumak isterdiniz?
 - m. Ailenizin, erkek çocuklarının yükseköğrenime devam etmesine karşı tutumu nasıldır, bunu genel olarak nasıl karşılamaktadır?
 - n. Ailenizin, erkek çocuklarının edinmesini olumlu karşıladığı meslekler hangileridir ve bunun nedenleri/gerekçeleri nelerdir?
 - o. Ailenizin, kız çocuklarının yükseköğrenime devam etmesine karşı tutumu nasıldır, bunu genel olarak nasıl karşılamaktadır?
 - p. Ailenizin, kız çocuklarının edinmesini olumlu karşıladığı meslekler hangileridir ve bunun nedenleri/gerekçeleri nelerdir?

- q. Ailenizin, kız çocuklarının okumasını istemedikleri akademik alanlar var mı?
Varsa hangi nedenler/gerekçelerle bunu istememektedir?

2. Katılımcının Kardeşlerinin ve Anne-Babasının Eğitim Durumu

- 2.1. Toplam kaç kız ve kaç erkek kardeşiniz var?
- 2.2. Henüz öğrenim çağında olmayan, öğrenime devam eden ve öğrenimini tamamlamış veya artık devam etmeyen kaç kız ve erkek kardeşiniz var?
- 2.3. Bu kardeşlerinizden en büyük olanının cinsiyeti, yaşı ve öğrenim durumu nedir?
- 2.4. Bu kardeşlerinizden eğitime devam eden veya eğitimi tamamlamış olanlar hangi kabul türü ile hangi okullarda okudular veya okumaktalar?
- 2.5. Anne ve babanız hayatta mı, yaşıyorlar mı?
- 2.6. Anne ve babanızın eğitim durumu nedir?

3. Katılımcının Eğitim Süreci ve Bu Süreci Nasıl Değerlendirdiği

Eğitim başarısının genel olarak nasıl değerlendirildiği: Anne-babası ve kardeşlerinin eğitim seviyelerine kıyasla kayıtlı olduğu fakülte veya bölümde eğitimini tamamladığında bunun onların durumuna göre ne türden bir eğitim hareketliliği-daha yukarıya, aynı seviyeye veya daha aşağıya şeklinde görüldüğü tarif edildikten sonra:

- 3.1. Kendiniz ve aile üyeleriniz genel olarak eğitimde bugüne kadar kat etmiş olduğunuz mesafeyi veya erişmiş olduğunuz seviyeyi nasıl yorumluyor, kısaca tarif eder misiniz?
- 3.2. Eğitim hayatınızın başlangıcından itibaren şu ana kadar kat etmiş olduğunuz süreci ve bu süreçte kimlerin veya nelerin nasıl bir olumlu-olumsuz etkide bulunduğunu sizin gözünüzden görmek ve anlamak adına siz kendi hikayenizi nasıl anlatmak isterdiniz?
- (i) Eğitim hayatı boyunca eğitim kademeleri arasındaki geçişin kısa öyküsü,
- (ii) Öğrenim süresi boyunca kayıtlı olduğu okul veya bölümde ne gibi çalışmalar yaptığı,
- (iii) Eğitim hayatındaki ilerleme sürecinde kendisinin çaba, istek, zekâ, motivasyonun ne kadar etkili olduğu,
- (iv) Aile üyelerinin eğitim durumu, eğitim deneyimlerinin ve onu eğitim sürecinde yönlendirme, kılavuzluk etme, sahip oldukları maddi ve manevi kaynakları eğitim için kullanma biçimlerinin nasıl bir etkisi olduğu,
- (v) Ailesinin bölgesel/coğrafi kökeni, zenginliği, toplumdaki konumu, sosyal ve kültürel sermayesinin doğrudan veya dolaylı olarak onun her kademede eğitime erişim süreci ve biçimi üzerinde nasıl bir etkisi olduğu,
- (vi) Üniversite öncesi devam etmiş olduğu öğrenim kurumlarının sunmuş oldukları eğitim fırsatlarının kalitesi ve yeterliliğinin nasıl bir etkisi olduğu,

Açıklama: Bu genel değerlendirmenizin ardından şimdi üniversite öncesi öğrenim sürecinize dair biraz daha ayrıntılı soruları olacak. Bu amaçla sizden önce temel ve orta öğretim aşamasını, ardından da lise aşması değerlendirmenizi isteyeceğim.

Temel/ortaöğretim süreci:

- 3.3. Temel eğitiminizi aldığınız ilk ve ortaokul hangi eyalette bulunmaktaydı, bu okullar sizin/ailenizin ikamet ettiği yere ne kadar uzaklıktaydı ve siz/aileniz bu okulda/okullarda okumayı niçin tercih ettiniz?
- 3.4. Temel eğitiminizi aldığınız okulun türü ve eğitim dili ne idi, verilen eğitimin kalitesi nasıldı?
- 3.5. Temel eğitiminizi aldığınız dönemde ailenizin başkanı/reisi kimdi?
- 3.6. Bu dönemdeki ailenin reisliğini yapan kişinin öğrenim düzeyi (tamamladığı en yüksek eğitim derecesi) ne idi?
- 3.7. Temel eğitiminizi aldığınız dönemde aile reisinizin esas işi ya da gelirinin esas kaynağı ne idi?
- 3.8. Temel eğitiminizi döneminde ailenizin bütün üyelerinin aylık toplam nakdi gelir miktarı yaklaşık ne kadardı ve bu gelir miktarı aileye nasıl bir maddi refah temin etmekte, sizin ve diğer üyelerin eğitimi konusunda nasıl bir etkide bulunmaktaydı?

Lise öğrenimi süreci:

- 3.9. Öğrenim gördüğünüz lisenin kabul türü nedir? Siz veya aileniz neden bu tür bir kabulü seçtiniz?
- 3.10. Okuduğunuz lise hangi yerleşim yerinde bulunmaktadır?
- 3.11. Lise eğitiminizi hangi dilde aldınız? Bu seçenek için sizin ve ailenizin planı ve kararı ne idi?
- 3.12. Öğrenim gördüğünüz lisenin türü (devlet lisesi, model lise, özel lise vb.) ve aldığınız lise sertifikasının türü nedir?
- 3.14. Lise öğreniminizi aldığınız okulda genel eğitim ortamı ve kalitesi nasıldı?
- 3.15. Okul öğrencilerinin genel toplumsal-iktisadi durumu (ne tür ailelerden geldikleri) ve okul öğrencileri arasında ailevi durumları nedeniyle ne tür gruplaşmalar ve ilişkiler vardı, kısaca bahseder misiniz?
- 3.16. Lise eğitiminizi boyunca evde özel bir öğretmenden ders aldınız mı? Ve hangi sınıflarda? Sizce çevrenizdeki tüm öğrenciler özel ders alıyor/alabiliyor muydu, neden?
- 3.17. Lise öğrenim süreciniz sırasında kiminle birlikte ikamet ettiniz?
- 3.18. Lise eğitiminizi aldığınız dönemde ailenizin reisi/başkanı kimdi?
- 3.19. Bu dönemdeki aile reisinin öğrenim düzeyi (tamamladığı en yüksek eğitim derecesi) ne idi?
- 3.20. Bu dönemdeki aile reisinin eğitim düzeyi sizin kendinizin eğitime yönelik algılarınız ve eğitiminizin lise sonrası seyrine dair beklentileriniz üzerinde bir etkisi oldu mu, nasıl?

- 3.21. Lise eğitiminizi aldığınız dönemde aile reisi/başkanının esas işi ya da gelirinin kaynağı, aylık/yıllık gelir miktarı ne kadardı ve bu gelir gelir çevrede yaşayanların durumuna ve ülkedeki ortalama gelir durumuna nasıl görülmekteydi?
- 3.22. Aileniz, lise döneminde sadece eğitiminiz için (öğrenim ücretleri ve günlük masraflarınız dahil) size yıllık ortalama ne kadar harcama yapmaktaydı?
- 3.23. Lise öğreniminiz döneminde ailenizin bütün üyelerinin aylık toplam geliri ne kadardı bu gelir miktarı aileye nasıl bir maddi refah temin etmekte, sizin ve diğer üyelerin eğitimi konusunda nasıl bir etkide bulunmaktaydı?
- 3.24. Lise eğitiminizi aldığınız sırada okulunuzun bulunduğu kentte/kasabada mevcut kamu hizmet kuruluşlarının kalitesi ve yeterliliği nasıldı? Hizmetler mevcut olmadığında veya yetersiz olduğunda mahalle halkı bunları nereden ve nasıl temin etmekteydi?

Üniversite eğitimi süreci:

- 3.25. Üniversite eğitim sürecinin hikâyesi (nasıl ve niçin öğrenim gördüğü, eğitimden beklentilerinin neler olduğu, nereye kadar niçin devam etmeyi arzu ettiği ve sonuçta neyin niçin belli bir şekilde sonlandığı)
- 3.26. Halen kayıtlı olduğu fakülte veya bölümde eğitim görme kararı veya tercihinin aile üyelerinin aldıkları yükseköğretimin türü ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğu,
- 3.27. Eğitim sürecine ailesinin nasıl baktığı, meslek seçimi ve eğitimi konusunda kendisine nasıl bir ufuk, kaynak ve destek sağladığı ve yönlendirdiği

4. Katılımcının Ailesinin Toplumsal ve İktisadi Durumu

***Açıklama:** Size şimdi ailenizin iktisadi durumu ve bu kapsamda anne ve babanızın esas iş veya mesleği, işlerindeki konumları, çalıştıkları işyerinin özellikleri, gelir durumları hakkında nispeten teknik nitelikte bazı sorularım olacak. Lütfen bu soruların devamında size okunacak seçenekler arasında hangisinin onların durumunu daha iyi tarif ettiğini değerlendirerek cevap veriniz?*

- 4.1. Ailenizin daimî olarak yaşadığı/ikamet ettiği yerleşim yeri hangi eyalette bulunmaktadır?
- 4.2. Ailenizin yaşadığı yerleşim yeri bir köy mü, kasaba mı, küçük veya büyük bir kent mi? Nasıl tarif edersiniz?
- 4.3. Çocukların eğitimi ve/veya iş bulmak, tayin olmak nedeniyle aileniz hiç göç etti mi, ettiyse nereden nereye niçin göç etti, kısaca tarif eder misiniz?
- 4.4. Ailenizin içinde oturduğu evin/konutun mülkiyeti kime ait ve nasıl bir ev (*tek veya çok katlı bağımsız bir ev, apartman dairesi vb.*), tarif edebilir misiniz?
- 4.5. Kendine ait geliri olup, ayrı bir evde yaşayan kardeşler vb. hariç olmak üzere, aileniz kimlerden ve toplam kaç kişiden oluşmaktadır?

4.6. Ailenizin sahip olduğu tarımsal arazi var mı ve varsa sahip olunan arazi kaç dekadır?

4.7. Ailenizin sahibi olduğu toprağı kim, nasıl işlemektedir?

4.8. Babanız halen bir iş veya meslek icra ediyor ya da bir iş veya meslekle bağı devam ediyor mu?

- a) Evet, halen çalışıyor, bir iş veya meslekle bağı devam ediyor
- b) Emekli
- c) İşsiz, iş arıyor
- d) Çalışamayacak derecede engelli/hasta/yaşlı
- e) Başka,

4.9. Babanızın yapmakta olduğu esas işi veya mesleğin adı nedir? (*Örneğin, çiftçi, inşaat işçisi, taksi şoförü, avukat, öğretmen, subay, polis memuru, terzi, kalaycı vb. Eğer emekli ise emekli olmadan önceki işi*)

4.10. Babanızın halen (veya emekli olmadan önce) çalıştığı iş yerinin mülkiyeti kime ait?

- a) Kendi şahsına ait/biriyle ortak olarak şahsına ait
- b) Ailenin mülkü
- c) Sudan içinde kamu/devlet mülkü
- d) Sudan içinde özel sektör/özel bir şahsa veya şirkete ait işyeri
- e) Sudan içinde veya dışında uluslararası bir idari örgüt
- f) Sudan dışında bir devlet sektörü
- g) Sudan dışında özel sektör/uluslararası bir şirket
- h) Başka,

4.11. Babanızın çalıştığı işyeri aşağıdaki tariflerden hangisine uymaktadır?

- a) Resmi daire-devlet dairesi
- b) Askeriye, polis teşkilatı, yargı-adliye
- c) Fabrika, imalathane, hazır giyim atölyesi vb.
- d) Tamirhane, atölye, elektrikçi, su tesisatçısı dükkânı vb.
- e) Ticarethane-dükkân, alışveriş merkezi, market, bakkal
- f) İnşaat, maden alanı
- g) Hizmet işyeri (lokanta, otel, kafeterya vb.)
- h) Eğitim kuruluşu (okul, üniversite vb.)
- i) Sağlık kuruluşu (hastane, sağlık merkezi)
- j) Ulaştırma, haberleşme, dağıtım işyeri veya aracı
- k) Çiftlik
- l) Büro
- m) Ev
- n) Başka,

4.11. Babanızın yapmakta olduğu işi veya işyerindeki konumu nedir? (Eğer emekli ise emekli olmadan önceki konumunu)

- a) İşveren, iş adamı, sanayici: işyerinde yaklaşık işçi çalıştırıyor
- b) Büyük ölçekli ticaret iş yeri sahibi, tüccar
- c) Aile üyesi hariç yanında işçi çalıştırmayan esnaf, zanaatkar, tamirci, kendi aracını çalıştıran şoför vb.
- d) Üst düzey yönetici/yüksek rütbeli bürokrat, subay, emniyet müdürü, rektör, dekan, yüksek hâkim vb.
- e) Orta düzey yönetici/orta düzey rütbeli bürokrat, subay, hâkim, polis müdürü, okul müdürü vb.
- f) Alt düzey yönetici/alt düzey rütbeli bürokrat, subay, büro şefi, vb.
- g) Uzman, doktor, avukat, mühendis, mimar, öğretim üyesi vb.
- h) Ücret veya maaş karşılığı çalışan vasıflı eleman, öğretmen, hemşire, vb.
- i) Usta, ustabaşı, tekniker, teknisyen,
- j) Büro memuru,
- k) Çiftçi-çoban (ortakçılıkla veya kira ile toprak kiralayanlar dâhil)
- l) Vasıfsız veya yarı vasıflı ticaret, satış, pazarlama elemanı, kargocu, posta dağıtıcısı, şoför, vb.
- m) Tarım, sanayi, madencilik işçisi,
- n) Sokak satıcısı vb.
- o) Diğer, belirtiniz:

4.12. Babanızın esas işinden gelirini elde etme biçimi (ücret, maaş, parça başı, ticari kar vb..) nedir, ne kadardır, ülkedeki gelir oranlarına göre nasıldır ve bu gelir aileye ne kadar hayat refahı sağlıyor?

4.13. Anneniz halen bir iş veya meslek icra ediyor, bir iş veya meslekle bağı devam ediyor mu?

- a) Halen çalışıyor, bir iş veya meslekle bağı devam ediyor
- b) Emekli
- c) İşsiz, iş arıyor
- d) Çalışamayacak derecede engelli/hasta/yaşlı
- e) Ev kadını
- f) Başka, belirtiniz

4.14. Annenizin yapmakta olduğu esas işi veya mesleği veya bu mesleğin konusu nedir? (Eğer emekli ise emekli olmadan önceki işi/mesleği)

4.15. Annenizin halen (emekli ise emekli olmadan önce) çalıştığı iş yerinin mülkiyeti kime ait?

- a) Kendi şahsına ait/biriyle ortak olarak şahsına ait
- b) Ailenin mülkü
- c) Sudan içinde kamu/devlet mülkü
- d) Sudan içinde özel sektör/özel bir şahsa veya şirkete ait işyeri
- e) Sudan içinde veya dışında uluslararası bir idari örgüt
- f) Sudan dışında bir devlet sektörü
- g) Sudan dışında özel sektör/uluslararası bir şirket
- h) Başka, belirtinizKendine ait
- i) Ailenin mülkü
- j) Kamu/devlet mülkü
- k) Özel sektör/özel bir şahsa veya şirkete ait işyeri
- l) Başka, belirtiniz

4.16. Annenizin çalıştığı işyeri aşağıdaki tariflerden hangisine uymaktadır?

- a) Resmi daire-devlet dairesi
- b) Askeriye, polis teşkilatı, yargı-adliye
- c) Fabrika, imalathane, hazır giyim atölyesi
- d) Tamirhane, atölye, elektrikçi, su tesisatçısı dükkânı vb.
- e) Ticarethane-dükkân, alışveriş merkezi, market, bakkal
- f) İnşaat, maden alanı
- g) Hizmet işyeri (lokanta, otel, kafeterya vb.)
- h) Eğitim kuruluşu (okul, üniversite vb.)
- i) Sağlık kuruluşu (hastahane, sağlık merkezi)
- j) Ulaştırma, haberleşme, dağıtım işyeri veya aracı
- k) Çiftlik
- l) Büro
- m) Ev
- n) Başka,.....

4.17. Annenizin yapmakta olduğu işi veya işyerindeki konumu nedir? (Eğer emekli ise emekli olmadan önceki konumunu dikkate alınız)

- a) İşveren, iş adamı, sanayici: işyerinde yaklaşık işçi çalıştırıyor
- b) Büyük ölçekli ticaret iş yeri sahibi, tüccar
- c) Aile üyesi hariç yanında işçi çalıştırmayan esnaf, zanaatkar, tamirci, kendi aracını çalıştıran şoför vb.
- d) Üst düzey yönetici/yüksek rütbeli bürokrat, subay, emniyet müdürü, rektör, dekan, yüksek hâkim vb.
- e) Orta düzey yönetici/orta düzey rütbeli bürokrat, subay, hâkim, polis müdürü, okul müdürü vb.

- f) Alt düzey yönetici/alt düzey rütbeli bürokrat, subay, büro şefi, vb.
- g) Uzman, doktor, avukat, mühendis, mimar, öğretim üyesi vb.
- h) Ücret veya maaş karşılığı çalışan vasıflı eleman, öğretmen, hemşire, vb.
- i) Usta, ustabaşı, tekniker, teknisyen,
- j) Büro memuru,
- k) Çiftçi-çoban (ortakçılıkla veya kira ile toprak kiralayanlar dâhil)
- l) Vasıfsız veya yarı vasıflı ticaret, satış, pazarlama elemanı, kargocu, posta dağıtıcısı, şoför, vb.
- m) Tarım, sanayi, madencilik işçisi,
- n) Sokak satıcısı vb.
- o) Diğer, belirtiniz:

- 4.18. Annenizin esas işinden gelirini elde etme biçimi (ücret, maaş, parça başı, ticari kar vb..) ve aylık/yıllık miktarı nedir, ülkedeki gelir oranlarına göre nasıldır, anneniz bu gelirle ailenin geçimine ne oranda bir katkı sağlamış oluyor?
- 4.19. Anne-babanız ve ailenin diğer üyelerinin ana ve ek gelirleri bir arada düşünüldüğünde ailenizin toplam aylık/yıllık nakdi gelir miktarı ne kadardır ve bu gelir aileye ne düzeyde bir maddi refah sağlıyor?
- 4.20. Ülkedeki genel durum dikkate alındığında iktisadi açıdan ailenizin iktisadi refah durumunu nasıl tarif eder, ne seviyeye yerleştirdiniz, neden?

5. Üniversite Öğrenimi Sürecinde Barınma, Ulaşım ve Günlük Hayata İlişkin Diğer Hususlar

- 5.1. Üniversite eğitimi için nerede, kimlerle barındığı, barınma yerinin kalitesinin nasıl olduğu ve bunun için ne kadar harcama yaptığı
- 5.2. Üniversiteye günlük ulaşımını nasıl sağladığı ve ne kadar harcama yaptığı
- 5.3. Üniversite eğitiminin masraflarının kim/kimler tarafından karşılandığı ve bunun kendisine nasıl bir hayat standardı sağladığı
- 5.4. Üniversite eğitimi için (barınma, beslenme, ulaşım, öğrenim ücretleri) ailesinin yıllık olarak ortalama ne kadar harcama yaptığı
- 5.5. Ailenin, eğitimi için yapmış olduğu toplam harcamanın onu akranları arasında (aynı sınıfta/bölümde okuyan sınıf arkadaşları) arasında nasıl bir mevkie yerleştirdiği; akranlarının bu konuda nasıl yorumlar yaptıkları, bu durumun akranları ile olan ilişkileri üzerinde nasıl bir etki doğurduğu
- 5.6. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu'ndan destek veya kredi alınıp alınmadığı, yeterli olup olmadığı ve bunun nedenleri?

- 5.7.Öğrencilere destek veren çeşitli türden vakıf ve benzeri kurumlarından destek veya kredi alınıp alınmadığı, yeterli olup olmadığı ve nedenleri
- 5.8.Ailenin sağlık sigortası olup olmadığı ve varsa türünün ne olduğu
- 5.9.Eğitime devam ederken veya yaz tatillerinde ailenin işlerine yardımcı olmak, aile bütçesine katkı sağlamak veya sırf kendini geliştirmek için ücretli bir işte çalışıp çalışmadığı ve bu çalışmasından elde ettiği geliri nasıl, ne amaçla kullandığı/tasarruf ettiği
- 5.10. Olağan bir günde kampüste hayatın nasıl geçtiği, kimlerle birlikte neler yaptığı
- 5.11. Tatil dönemlerinde seyahat, eğlence vb.. amaçlarla ne yaptığı, bunları nerelerde yaptığı ve son yaz tatilini nasıl geçirdiği

EK2. DOKTORA TEZİ ARAŞTIRMA ANKETİ

Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyi İle Yükseköğretime Giriş Arasındaki İlişki:

Sudan-Hartum Üniversitesi Örneği Doktora Tezi Araştırma Anketi

BÖLÜM 1: DEMOGRAFİK DURUM VE ÜNİVERSİTE ÖĞRENİMİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

6. Cinsiyetiniz:

- a) Erkek
- b) Kadın

7. Yaşınız: yaşındayım

8. Medeni durumunuz aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Bekâr
- b) Sözlü/nişanlı
- c) Evli
- d) Diğer, belirtiniz.....

9. Kayıtlı olduğunuz enstitünün ismi nedir?

10. Kayıtlı olduğunuz bölümün ismi nedir?

11. Bu üniversiteye hangi yıl kayıt yaptırınız?

..... yılında kayıt yaptırım

12. Bu üniversiteye hangi kabul türü ile kabul edildiniz?

- a) Genel Kabul
- b) Özel kabul
- c) Yükseköğretimde çalışanların oğullarının kabulü
- d) En az gelişmiş Eyaletlerin kabulü
- e) Başka bir kabul şekli, lütfen belirtiniz.....

13. Halen kaçınıcı sınıfa devam etmektesiniz?

- a) Birinci sınıf
- b) İkinci sınıf
- c) Üçüncü sınıf
- d) Dördüncü sınıf

- e) Beşinci sınıf
f) Altıncı sınıf

14. Aşağıda belirtilenlerden hangileri halen kayıtlı olduğunuz bölümünüze/fakültenize kayıt yaptırmanızın ardında yatan en önemli sebepler arasındadır? En önemli olan ilk üçünü karşınıza sebebin önem bakımından kaçınıcı sırada olduğunu belirtecek şekilde 1, 2, 3 yazarak belirtiniz?

Sebepler	Önem sırası
a) Kendim bu bölüm/fakültede okumak istedim	
b) Almış olduğum puanla kayıt yaptırabileceğim en iyi bölüm/fakülte bu idi	
c) Ailem bu mesleği edinmemi/bu alanda eğitim görmemi istedi	
d) Ailem öğrenim masraflarını daha kolay karşılayabilmek için bu üniversitede okumamı istedi	
e) Coğrafi yakınlığı/ailemin ikamet ettiği yerde/yakınında olduğu için	
f) Ailem cinsiyetimden dolayı başka alanda eğitim görmemi istemedi	
g) Ailem cinsiyetimden dolayı yaşadığımız yerden uzakta bir yerde okumamı istemedi	
h) Bir engellilik/sakatlık yüzünden	
i) Diğer, belirtiniz:	

15. Üniversite düzeyinde bir eğitim düzeyine erişebilmeniz en büyük katkı kimlerden geldi, önem sırasına göre belirtiniz?

Destek-katkı sağlayanlar ve türü	Önem sırası
a) Ailemin ekonomik desteği	
b) Annemin teşviki	
c) Babamın teşviki	
d) Diğer aile üyelerinin teşviki	
e) Geçmiş dönemde öğrenim gördüğün okullardaki öğretimin kalitesi	
f) Öğrenim gördüğüm okullardaki öğretmenlerin teşviki	
g) Arkadaşların veya bir organizasyonun destek ve teşviki	
h) Diğer, belirtiniz,	

16. Eğer başka türlü yapabilmeniz mümkün olsaydı, nerede ve hangi alanda üniversite eğitimi almak isterdiniz?

- a) Aynı üniversitede, bölümünde/fakültesinde/alanında
b) Sudan içinde başka bir üniversitede fakat aynı alanda
c) Sudan dışında bir üniversitede fakat aynı bölümde/alanda
d) Sudan dışında başka bir üniversitede, bölümünde/fakültesinde/alanında
e) Başka, belirtiniz,

17. Ailenizin erkek çocuklarının yükseköğrenime devam etmesine karşı tutumu nasıldır?

- a) Yükseköğrenim görmelerini kesinlikle desteklemekteler,
- b) Yükseköğrenim yerine hemen bir iş ve meslek edinerek çalışmalarını isterler
- c) Yükseköğrenime karşı ilgisiz ve isteksizdirler ama devam etmek isteyenlere engel olmazlar
- d) Yükseköğrenim almalarına kesin olarak karşıdırlar

18. Ailenizin erkek çocuklarının edinmesini olumlu karşıladığı meslekler hangileridir? (en çok tercih ettikleri/istedikleri üç mesleği tercih sırasına göre belirtiniz)

- a) Birinci tercih ettikleri meslek:
- b) İkinci tercih ettikleri meslek:
- c) Üçüncü tercih ettikleri meslek:

19. Ailenizin kız çocuklarının yükseköğrenime devam etmesine karşı tutumu nasıldır?

- a) Yükseköğrenim görmelerini kesinlikle desteklemekteler,
- b) Yükseköğrenim yerine hemen bir iş ve meslek edinerek çalışmalarını isterler
- c) Yükseköğrenime karşı ilgisiz ve isteksizdirler ama devam etmek isteyenlere engel olmazlar
- d) Yükseköğrenim almalarına kesin olarak karşıdırlar

20. Ailenizin kız çocuklarının edinmesini olumlu karşıladığı meslekler hangileridir? (en çok tercih ettikleri/istedikleri üç mesleği tercih sırasına göre belirtiniz)

- d) Birinci tercih ettikleri meslek:
- e) İkinci tercih ettikleri meslek:
- f) Üçüncü tercih ettikleri meslek:

21. Ailenizin kız çocuklarının okumasını istemedikleri akademik alanlar var mı?

- a) Karşı oldukları bir alan yok
- b) Evet, kesinlikle karşı oldukları alanlar var, örneğin:.....
- c) Bir dereceye kadar karşı oldukları alanlar var, örneğin:

BÖLÜM II. AİLENİZİN SOSYO-EKONOMİK DURUMU

22. Ailenizin daimi olarak yaşadığı yerleşim yeri hangi eyalette bulunmaktadır?

- a) Hartum Başkent Bölgesi'nde
- b) Sudan içinde başka eyalette, belirtiniz:
- c) Sudan dışında, başka bir ülkede, belirtiniz

23. Ailenizin daimi olarak yaşadığı yerleşim yeri aşağıdakilerden hangi tarife uymaktadır?

- a) Köy veya daha küçük bir yerleşim yeri
- b) Kasaba, küçük bir şehir

c) Şehir

24. Çocukların eğitimi ve/veya iş bulmak, tayin olmak nedeniyle ailenin hiç göç etti mi, ettiyse göç etme biçimi aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?

- a) Hiç göç etmedi
- b) Köyden kasabaya
- c) Köyden kente
- d) Kasabadan kente
- e) Kentten kente
- f) Diğer, belirtiniz

25. Ailenizin içinde oturduğu evin mülkiyeti kime ait?

- a) Aile üyelerinden birine
- b) Özel bir şahsa ait kiralık mesken
- c) Kamuya veya şirkete ait lojman
- d) Başka, belirtiniz

26. Ailenizin içinde oturduğu evin durumu aşağıdakilerden hangisine uygundur?

- a) Tek katlı, bağımsız bir ev
- b) Çok katlı, bağımsız bir ev
- c) Apartman dairesi
- d) Başka, belirtiniz.....

27. Aileniz toplam kaç kişiden oluşmaktadır?

..... kişi

28. Kız ve erkek toplam kaç kardeşiniz var? kardeşim var

29. Henüz öğrenim çağında olmayan, öğrenime devam eden ve öğrenimini tamamlamış veya artık devam etmeyen kaç kardeşiniz var?

- a) Henüz öğrenim çağında olmayan kardeş
- b) Temel eğitime devam eden kardeş
- c) Lise öğrenimine devam eden kardeş
- d) Üniversite öğrenimine devam eden..... kardeş
- e) Temel eğitimden sonra eğitimine ara vermiş kardeş
- f) Lise eğitiminden sonra eğitimine ara vermiş Kardeş
- g) Üniversite eğitimine devam eden kardeş
- h) Üniversite eğitimini tamamlamış kardeş

30. Kardeşleriniz arasında üniversite öğrenimine devam eden ve/veya tamamlamış kardeşlerin devam ettikleri ve/veya tamamladıkları alanlar nelerdir? (Eğer üniversite eğitimine devam eden veya tamamlamış kardeşiniz yoksa boşluklara sıfır (0) yazınız)

- a) Birinci kardeş alanında
- b) İkinci kardeş alanında
- c) Üçüncü kardeşalanında

31. Kardeşleriniz arasında en büyük olanın cinsiyeti, yaşı ve öğrenim durumu nedir?

- a) Cinsiyeti: i) erkek ii) kadın
- b) Yaşı:
- c) Öğrenim düzeyi :.....

32. Babanızın tamamladığı öğrenim düzeyi nedir?

- a) Okur-yazarlığı yok,
- b) Resmi bir eğitim almadı ama sadece okuryazarlığı var
- c) Lise veya orta eğitim almış
- d) Lisans
- e) Master
- f) Doktora

33. Annenizin tamamladığı öğrenim düzeyi nedir?

- a) Okur-yazarlığı yok,
- b) Resmi bir eğitim almadı ama sadece okuryazarlığı var
- c) Lise veya orta eğitim almış
- d) Lisans
- e) Master
- f) Doktora

34. Anne ve babanız halen hayattalar mı?

- a) Evet, her ikisi de yaşıyorlar
- b) Annem hayatta, babam değil,
- c) Babam hayatta, annem değil

35. Ailenizin tarımsal toprağı var mı, varsa arazi büyüklüğü ne kadardır?

- a) Yok
- b) Büyük bir çiftlik (100 dönüm veya daha fazla)
- c) Orta büyüklükte bir çiftlik (50-99 dönüm arası)
- d) Küçük bir çiftlik (50 dönümden az)

36. Ailenizin sahibi olduğu toprağı kim işliyor?

- a) Kendimiz işliyoruz
- b) Ortakçıya-kiracıya verdik
- c) Başka, belirtiniz

Açıklama: Aşağıda size babanızın ve annenizin yapmakta olduğu esas iş veya meslekle ilgili bazı sorular sorulacaktır. Bunlar ailenin sosyo-ekonomik düzeyini bilimsel olarak belirlemeye yönelik ve

kısmen de teknik vasıflı sorulardır. Lütfen bildiğiniz kadarıyla soruları dikkatlice cevaplandırınız ve sizden belirtmeniz istenen yerde yapmakta oldukları iş-mesleğin tam olarak ne olduğunu düzgün bir biçimde yazınız. Örneğin, Örneğin, inşaat işçisi, demirci ustası, marangoz, otobüs şoförü, çiftçi, öğretmen, avukat, inşaat mühendisi, dayanıklı tüketim malı ticareti, bakkal, subay, polis memuru, terzi, sokak satıcısı, temizlik işçisi vb)

37. Babanız halen bir iş veya meslek icra ediyor ya da bir iş veya meslekle bağı devam ediyor mu?

- f) Evet, halen çalışıyor, bir iş veya meslekle bağı devam ediyor
- g) Emekli
- h) İşsiz, iş arıyor
- i) Çalışamayacak derecede engelli/hasta/yaşlı
- j) Başka, belirtiniz

38. Babanızın yapmakta olduğu esas işi veya mesleğin adı nedir, açık olarak yazınız (Örneğin, çiftçi, inşaat işçisi, taksi şoförü, avukat, öğretmen, subay, polis memuru, terzi, kalaycı vb. Eğer emekli ise emekli olmadan önceki işini yazınız)

Babamın esas işi veya mesleği:

39. Babanızın çalıştığı iş yerinin mülkiyeti kime ait?

- i) Kendi şahsına ait/biriyle ortak olarak şahsına ait
- j) Ailenin mülkü
- k) Sudan içinde kamu/devlet mülkü
- l) Sudan içinde özel sektör/özel bir şahsa veya şirkete ait işyeri
- m) Sudan içinde veya dışında uluslararası bir idari örgüt
- n) Sudan dışında bir devlet sektörü
- o) Sudan dışında özel sektör/uluslararası bir şirket
- p) Başka, belirtiniz

40. Babanızın çalıştığı işyeri aşağıdaki tariflerden hangisine uymaktadır?

- o) Resmi daire-devlet dairesi
- p) Askeriye, polis teşkilatı, yargı-adliye
- q) Fabrika, imalathane, hazır giyim atölyesi vb
- r) Tamirhane, atölye, elektrikçi, su tesisatçısı dükkânı vb
- s) Ticarethane-dükkân, alışveriş merkezi, market, bakkal
- t) İnşaat, maden alanı
- u) Hizmet işyeri (lokanta, otel, kafeterya vb)
- v) Eğitim kuruluşu (okul, üniversite vb)
- w) Sağlık kuruluşu (hastahane, sağlık merkezi)
- x) Ulaştırma, haberleşme, dağıtım işyeri veya aracı
- y) Çiftlik
- z) Büro
- aa) Ev

bb) Başka, belirtiniz

41. Babanızın yapmakta olduğu işi veya işyerindeki konumu nedir? (Eğer emekli ise emekli olmadan önceki konumunu yazınız)

- p) İşveren, iş adamı, sanayici: işyerinde yaklaşık işçi çalıştırıyor
- q) Büyük ölçekli ticaret iş yeri sahibi, tüccar
- r) Aile üyesi hariç yanında işçi çalıştırmayan esnaf, zanaatkar, tamirci, kendi aracını çalıştıran şoför vb
- s) Üst düzey yönetici/yüksek rütbeli bürokrat, subay, emniyet müdürü, rektör, dekan, yüksek hakim vb
- t) Orta düzey yönetici/orta düzey rütbeli bürokrat, subay, hakim, polis müdürü, okul müdürü vb
- u) Alt düzey yönetici/alt düzey rütbeli bürokrat, subay, büro şefi, vb
- v) Uzman, doktor, avukat, mühendis, mimar, öğretim üyesi vb
- w) Ücret veya maaş karşılığı çalışan vasıflı eleman, öğretmen, hemşire, vb
- x) Usta, ustabaşı, tekniker, teknisyen,
- y) Büro memuru,
- z) Çiftçi-çoban (ortakçılıkla veya kira ile toprak kiralayanlar dâhil)
- aa) Vasıfsız veya yarı vasıflı ticaret, satış, pazarlama elemanı, kargocu, posta dağıtıcısı, şoför, vb
- bb) Tarım, sanayi, madencilik işçisi,
- cc) Sokak satıcısı vb
- dd) Diğer, belirtiniz:

42. Babanızın esas işinden gelirini elde etme biçimi nedir?

- a) Maaş
- b) Aylık veya haftalık ücret
- c) Ürün, mal, ticari-sınai satış geliri veya kar
- d) Yapılan iş başına/miktarına, saatine göre ücret
- e) Başka, belirtiniz

43. Anneniz halen bir iş veya meslek icra ediyor, bir iş veya meslekle bağı devam ediyor mu?

- g) Halen çalışıyor, bir iş veya meslekle bağı devam ediyor
- h) Emekli
- i) İşsiz, iş arıyor
- j) Çalışamayacak derecede engelli/hasta/yaşlı
- k) Ev kadını
- l) Başka, belirtiniz

44. Annenizin yapmakta olduğu esas işi veya mesleği veya bu mesleğin konusu nedir? (Eğer emekli ise emekli olmadan önceki işini yazınız)

Annemin esas işi veya mesleği:

45. Annenizin çalıştığı iş yerinin mülkiyeti kime ait?

- m) Kendi şahsına ait/biriyle ortak olarak şahsına ait
- n) Ailenin mülkü
- o) Sudan içinde kamu/devlet mülkü
- p) Sudan içinde özel sektör/özel bir şahsa veya şirkete ait işyeri
- q) Sudan içinde veya dışında uluslararası bir idari örgüt
- r) Sudan dışında bir devlet sektörü
- s) Sudan dışında özel sektör/uluslararası bir şirket
- t) Başka, belirtinizKendine ait
- u) Ailenin mülkü
- v) Kamu/devlet mülkü
- w) Özel sektör/özel bir şahsa veya şirkete ait işyeri
- x) Başka, belirtiniz

46. Annenizin çalıştığı işyeri aşağıdaki tariflerden hangisine uymaktadır?

- o) Resmi daire-devlet dairesi
- p) Askeriye, polis teşkilatı, yargı-adliye
- q) Fabrika, imalathane, hazır giyim atölyesi
- r) Tamirhane, atölye, elektrikçi, su tesisatçısı dükkânı vb
- s) Ticarethane-dükkân, alışveriş merkezi, market, bakkal
- t) İnşaat, maden alanı
- u) Hizmet işyeri (lokanta, otel, kafeterya vb)
- v) Eğitim kuruluşu (okul, üniversite vb)
- w) Sağlık kuruluşu (hastahane, sağlık merkezi)
- x) Ulaştırma, haberleşme, dağıtım işyeri veya aracı
- y) Çiftlik
- z) Büro
- aa) Ev
- bb) Başka, belirtiniz

47. Annenizin yapmakta olduğu işi veya işyerindeki konumu nedir? (Eğer emekli ise emekli olmadan önceki konumunu yazınız)

- a) İşveren, iş adamı, sanayici: işyerinde yaklaşık işçi çalıştırıyor
- b) Büyük ölçekli ticaret iş yeri sahibi, tüccar
- c) Aile üyesi hariç yanında işçi çalıştırmayan esnaf, zanaatkar, tamirci, kendi aracını çalıştıran şoför vb
- d) Üst düzey yönetici/yüksek rütbeli bürokrat, subay, emniyet müdürü, rektör, dekan, yüksek hakim vb
- e) Orta düzey yönetici/orta düzey rütbeli bürokrat, subay, hakim, polis müdürü, okul müdürü vb
- f) Alt düzey yönetici/alt düzey rütbeli bürokrat, subay, büro şefi, vb

- g) Uzman, doktor, avukat, mühendis, mimar, öğretim üyesi vb
- h) Ücret veya maaş karşılığı çalışan vasıflı eleman, öğretmen, hemşire, vb
- i) Usta, ustabaşı, tekniker, teknisyen,
- j) Büro memuru,
- k) Çiftçi-çoban (ortakçılıkla veya kira ile toprak kiralayanlar dâhil)
- l) Vasıfsız veya yarı vasıflı ticaret, satış, pazarlama elemanı, kargocu, posta dağıtıcısı, şoför, vb
- m) Tarım, sanayi, madencilik işçisi,
- n) Sokak satıcısı vb
- o) Diğer, belirtiniz:

48. Annenizin esas işinden gelirini elde etme biçimi nedir?

- f) Maaş
- g) Aylık veya haftalık ücret
- h) Ürün, mal, ticari-sınai satış geliri veya kar
- i) Yapılan iş başına/miktarına, saatine göre ücret
- j) Başka, belirtiniz

49. Şimdiki haliyle ailenizin aylık gelir miktarı yaklaşık olarak ne kadardır? (Lütfen evdeki diğer tüm aile üyelerinin gelirlerini ve olağanüstü veya ek gelirleri de dikkate alınız)

- a) 250.000'den az SDG
- b) 251,000 - 500,000 SDG arası
- c) 501,000 -1.000.000 SDG arası
- d) 1.001.000 -1.500.000 SDG arası
- e) 1.501.000 - 2.000.000 SDG arası
- f) 2.001.000 -2.500.000 SDG arası
- g) 3.000.000 veya daha fazla (belirtiniz.....)

50. Aşağıdaki tanımlardan hangisi ailenizin iktisadi refah durumunu tarif etmektedir?

- a) Zengin bir aile olduğumuz söylenebilir
- b) Mevcut gelirimizle rahatlıkla geçiniyoruz
- c) Mevcut gelirimiz çok rahat olmasa da geçimimize tam denk geliyor
- d) Mevcut gelirimizle geçinmekte zorlanıyoruz
- e) Mevcut gelirimizle geçinmekte çok zorlanıyor ve hatta geçinemiyoruz
- f) Aslen dışarıdan gelen destekle geçiniyoruz

BÖLÜM 3: LİSE ÖĞRENİMİ SÜRECİNİZ

51. Öğrenim gördüğünüz lisenin kabul türü nedir?

- a) Genel kabul
- b) Özel kabul
- c) Akademik mükemmeliyet (meritocracy) bursu ile

52. Okuduğunuz lise hangi yerleşim yerinde bulunmaktadır?

- a) Hartum eyaletinde,
- b) Sudan içinde başka bir eyalette, belirtiniz:
- c) Sudan dışında bir ülke, belirtiniz:

53. Lise eğitiminiz hangi dilde aldınız?

- a) Arapça
- b) İngilizce
- c) Başka, belirtiniz.

54. Aldığınız lise sertifikasının türü nedir?

- a) Sudan sertifikası
- b) Arap ülkelerine ait olan bir sertifika
- c) Yabancı sertifika (IGCSE VB)
- d) Diğer (belirletiniz)

55. Öğrenim gördüğünüz lisenin türü nedir?

- a) Devlet okulu,
- b) Model devlet okulu,
- c) Sudan içinde Arapça eğitim veren bir özel okul,
- d) Sudan içinde İngilizce eğitim veren özel bir okul
- e) Özel kabul ile öğrenci alan bir model devlet okulu
- f) Sudan dışında bir okul

56. Öğrenim görmüş olduğunuz lisedeki öğrenim ortamı ve kalitesi nasıldı?

- a) Mükemmel
- b) Orta
- c) Zayıf

57. Lise öğreniminiz süresince evinizde özel bir öğretmenden hiç ders aldınız mı?

- a) Evet
- b) Hayır (soru 55'e geçiniz)

58. Lise öğreniminiz sırasında her yıl mı yoksa belli bir yılda mı evinizde özel ders aldınız?

- a) Her yıl
- b) Sadece yıllarında

59. Lise öğreniminiz süresince evinizde genelde hangi dersler için özel bir öğretmenden ders aldınız?

- a) Tüm dersler için
- b) Fen grubu (fizik, kimya, matematik vb) için

c) Sadece dersleri için

60. Lise öğrenim sırasında kiminle birlikte ikamet ettiniz?

- a) Ailemin evinde, yanında
- b) Akraba yanında
- c) Devlet yurdunda
- d) Özel bir öğrenci yurdunda
- e) Kiralık bir evde, yalnız olarak
- f) Kiralık bir evi başkaları ile paylaşarak
- g) Diğer, belirtiniz

61. Lise eğitiminizi aldığınız dönemde aileniz başkanı (hanenizin reisi) kimdi?

- a) Babam
- b) Annem
- c) Ağabeyim
- d) Ablam
- e) Büyük annem veya büyük babam
- f) Amcam ya da dayım
- g) Diğer (belirletiniz)

62. Bu dönemdeki aile reisinin (hane reisinin) öğrenim düzeyi (aldığı en yüksek eğitim derecesi) nedir?

- a) Okur-yazarlığı yok,
- b) Resmi bir eğitim almadı ama sadece okuryazarlığı var
- c) Lise veya orta eğitim almış
- d) Lisans
- e) Master
- f) Doktora

63. Lise eğitiminizi aldığınız dönemde aileniz başkanının (hane reisinin) esas işi ya da gelirinin kaynağı neydi? (belirletiniz)

64. Aileniz, lise döneminde sadece eğitiminiz için (öğrenim ücretleri ve günlük masraflarınız dahil) size yıllık olarak yaklaşık ne kadar harcama yapmaktaydı?

- a) 20000 SDG'den az
- b) 20001-40000 SDG arası
- c) 40001- 60000 SDG arası
- d) 60001-80000 SDG arası
- e) 80001- 100000 SDG arası
- f) 100000 den daha fazla

65. **Lise öğreniminiz döneminde ailenizin bütün üyelerinin aylık toplam geliri yaklaşık ne kadardı? (Lütfen evdeki diğer tüm aile üyelerinin gelirlerini ve olağanüstü veya ek gelirleri dahil ediniz).**
- a) 250.000'den az SDG
 - b) 251,000 - 500,000 SDG arası
 - c) 501,000 -1.000.000 SDG arası
 - d) 1.001.000 -1.500.000) SDG arası
 - e) 1.501.000 - 2.000.000)SDG arası
 - f) 2.001.000 -2,500,000 SDG arası
 - g) 3.000.000 veya daha fazla (belirtiniz:)
66. **Lise eğitimi aldığınız sırada okulunuzun bulunduğu kentte/kasabada aşağıdaki kamu hizmet kuruluşlarından hangileri mevcuttu? (mevcut olanları işaretleyiniz)**
- a) İlkokul
 - b) Lise
 - c) Üniversite
 - d) Hastane
 - e) Halk kütüphanesi
 - f) Sağlık merkezi
 - g) Postane
 - h) Kafeteryalar
 - i) Polis merkezi

BÖLÜM 4. TEMEL VE ORTA ÖĞRETİM SÜRECİNİZ

67. **Temel eğitiminizi aldığınız ilk/ortaokul hangi eyalette bulunmaktaydı?**
- d) Hartum eyaletinde,
 - e) Sudan içinde başka bir eyalette, belirtiniz:
 - f) Sudan dışında bir ülke, belirtiniz:
68. **Temel eğitiminizi aldığınız ilkokul/ortaokulunuz hangi yerleşim birimindeydi?**
- a) Oturduğumuz mahallemizde veya köyümüzde
 - a) Başka Mahallede, neden: (seçiniz)
 1. Oturduğumuz mahallede okul yoktu
 2. Oturduğum mahalledeki okulun kalitesi düşüktü
 3. Başka sebepten dolayı, lütfen belirtiniz
69. **Temel eğitiminiz hangi dilde aldınız?**
- d) Arapça
 - e) İngilizce
 - f) Başka, belirtiniz.

70. Temel eğitiminizi aldığınız okulun türü nedir?

- a) Devlet okul, ()
- b) Özel okul, ()
- c) Sudan içinde İngilizce eğitim veren bir okulu () İngiliz okulu mu demek istedin?
- d) Sudan dışında bir okul ()
- e) Başka, belirtiniz

71. Temel eğitiminizi aldığınız dönemde ailenizin başkanı (hanenizin reisi) kimdi?

- a) Babam
- b) Annem
- c) Ağabeyim
- d) Ablam
- e) Büyük annem veya büyük babam
- f) Amcam ya da dayım
- g) Diğer (belirletiniz)

72. Bu dönemdeki aile reisinin (hane reisinin) öğrenim düzeyi (aldığı en yüksek eğitim derecesi) nedir?

- g) Okur-yazarlığı yok,
- h) Resmi bir eğitim almadı ama sadece okuryazarlığı var
- i) Lise veya orta eğitim almış
- j) Lisans
- k) Master
- l) Doktora

73. Temel eğitiminizi aldığınız dönemde ailenizin başkanının (hane reisinin) esas işi ya da gelirinin kaynağı neydi? (belirletiniz)**BÖLÜM 5: ÜNİVERSİTE ÖĞRENİMİ SÜRECİNDE BARINMA, ULAŞIM VE DİĞER KAYNAKLARA ERİŞİM VE GÜNLÜK HAYAT****74. Üniversite eğitiminizin masraflarını esas olarak kim karşılıyor?**

- a) Ailem
- b) Kendim çalışarak karşılıyorum
- c) Devletten aldığım burs ile karşılıyorum
- d) Özel bir kuruluş veya vakıftan aldığım burs ile karşılıyorum
- e) Diğer, belirtiniz

75. Üniversite eğitiminiz sırasında nerede barınıyorsunuz?

- a) Ailemin evinde, yanında
- b) Akraba yanında

- c) Özel bir öğrenci yurdunda
- d) Devlet yurdunda
- e) Kiralık bir evde, yalnız olarak
- f) Kiralık bir evi başkaları ile paylaşarak
- g) Başka, belirtiniz:

76. Üniversiteye gitmek için günlük ulaşımınızı nasıl sağlıyorsunuz?

- a) Toplu taşıma araçlarını kullanıyorum
- b) Özel servis (ücretli) araçlarını kullanıyorum
- c) Kendimin kullandığı bir otomobille
- d) Bir aile üyesi özel aracı ile beni üniversiteye götürüyor
- e) Yürüyerek
- f) Başka, belirtiniz

77. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu 'ndan herhangi bir destek veya kredi alıyorsunuz musunuz?

- a) Evet, tutar:SGD
- b) Hayır

78. Öğrencilere destek veren Vakıf kurumlarından herhangi bir destek veya kredi alıyorsunuz musunuz?

- c) Evet, tutar:SGD
- d) Hayır

79. Aileniz eğitiminiz için size yıllık ortalama ne kadar harcama yapıyor? (Öğrenim ücretleri – tuition fees – ayrı yaşıyorsanız barınma, beslenme, ulaşım ve diğer günlük masraflar dahil)

- a) 20000 SDG'den daha az
- b) 20001-40000 SDG arası
- c) 40001- 60000 SDG arası
- d) 60001-80000 SDG arası
- e) 80001- 100000 SDG arası
- f) 100001 den daha fazla

80. Aileniz eğitim destek kurumu (Eğitim Vakfı) olan bir kabilenin üyesi mi ve siz bu vakıftan destek alıyorsunuz musunuz?

- a) Evet, destek alıyorum, ayda SDG kadar
- b) Evet ama destek almıyorum
- c) Hayır, değil

81. Hangi sağlık sigortasına sahibisiniz?

- a) Devlet sağlık sigortası
- b) Özel sağlık sigortası

c) Sağlık sigortam yok

82. Eğitimin yanı sıra ailenize yardımcı olmak, aile bütçesine katkı sağlamak veya eğitim masraflarınızı karşılamak için düzenli veya düzensiz olarak herhangi bir işte-meslekte çalışıyor musunuz?

- a) Sadece akademik çalışmalarına odaklanıyorum, başka bir şey yapmıyorum
- b) Eğitimim yanında gün içinde veya hafta sonları ailemin işyerinde de çalışıyorum
- c) Yaz tatillerinde ailemin işyerinde/çiftliğinde çalışıyorum
- d) Ek gelir temin etmek için hafta sonları/akşamları çalışıyorum
- e) Eğitim masraflarımı karşılayabilmek için yaz tatillerinde çalışıyor ve para biriktiriyorum
- f) Düzenli olarak çalıştığım bir işim/mesleğim var

83. Okul tatillerinde genellikle hangi faaliyetlere katılırsınız?

- a) Dinlenme ve eğlenme (recreational activities)
- b) Seyahat ve turizm
- c) Eğitimim için gerekli parayı kazanabilmek için çalışma
- d) Sivil toplum kuruluşlarında gönüllü olarak çalışma
- e) Diğer, belirtiniz:

84. Son yaz tatilinizi geçirmek amacıyla aşağıdakilerden hangisi yaptınız?

- a) Hiç tatile çıkmadım, ailemin yanında kaldım
- b) Hiç tatile çıkmadım, ailemin işyerinde/çiftliğinde çalıştım
- c) Hiç tatile çıkmadım, para kazanmak için çalıştım
- d) Sudan içinde başka yerlere seyahat ettim
- e) Sudan dışına bir yerlere seyahat ettim
- f) Diğer:

EK3. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Sudan Cumhuriyeti’nde Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyinin Yükseköğretime Giriş Etkisi:

Hartum Üniversitesi Örneği

Doktora Tezi Araştırma Anketine Gönüllü Katılım Formu

Sayın Katılımcı

Sudan Cumhuriyeti’nde Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyinin Yükseköğretime Giriş Etkisi: Hartum Üniversitesi Örneği başlıklı bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi (Ankara-Türkiye) Sosyoloji Anabilim Dalı bünyesinde doktora tezi araştırması olarak yapılmaktadır. Çalışmanın konusunu Sudan Cumhuriyeti’nde yükseköğretime erişim ile ailenin sosyo-ekonomik düzeyi (sosyal sınıfı) arasındaki ilişkinin Hartum Üniversitesi örneğinden hareketle incelenmesi oluşturmaktadır. Bu araştırma tümüyle bilimsel ve etik ilkelere bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Araştırma projesi Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından uygun bulunmuş ve onaylanmıştır.

Araştırmaya katılmanız bütünüyle gönüllülük esasına dayalıdır. Çalışmaya katılmamayı tercih edebilir veya isteğiniz halinde anketi yarıda bırakarak katılımdan vazgeçebilirsiniz. Bu araştırmaya katılmanızdan ötürü size herhangi bir menfaat sağlanmayacağı gibi katılmamanız durumunda da herhangi bir kaybınız söz konusu olmayacaktır. Bununla birlikte soruların tümüne içtenlikle cevap vermeniz bilimsel amaçlar bakımından büyük değer ve önem taşımaktadır.

Bu form aracılığıyla elde edilecek bilgiler bilimsel etik ilkeler gereğince başka bir sebeple kullanılmayacak, araştırmacı ve danışmanı dışındaki kişiler tarafından hiçbir şekilde bilinmeyecektir. *Anket formunda sizden kişisel bilgilerinizi ifşa edecek herhangi bir bilgi talep edilmemektedir siz de lütfen anket formuna adınızı ve soyadınızı ve yazmayınız.*

Anket dördü öğrenim süreciniz biri de ailenizin sosyo-ekonomik durumu hakkında olmak üzere 5 Bölüm ve toplam 79 sorudan oluşmaktadır. Soruların çoğu okuyup uygun olan seçeneğin işaretlenmesi türünde olup, tüm soruları yanıtlamanız için yaklaşık olarak 20-25 dakikalık bir sürenin yeterli olacağı öngörülmektedir. Yanıtlarınızı, soruların altında yer alan seçenekler arasından sizin için uygun olanı daire içine alarak ya da açık uçlu sorularda sorunun altında bırakılan boşluğa yazarak belirtiniz. Birden fazla seçenek işaretleyebileceğiniz sorularda, size uygun gelen bütün seçenekleri işaretleyebilirsiniz. Eğer sorunun yanıtları arasında “diğer” seçeneği mevcutsa ve yanıtınız var olan seçenekler arasında yer almıyorsa, bu durumda yanıtınızı diğer seçeneğindeki boşluğa yazınız.

Katılımınız için teşekkür ederiz. Çalışma süresinde ve sonrasında aşağıdaki iletişim adreslerini kullanarak bu çalışma hakkında bilgi edinebilirsiniz:

Araştırmacı İletişim Bilgileri:

Waleed MOHAMED: Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Beytepe Kampüsü, 06800 Ankara, Türkiye

Telefon: [REDACTED] [REDACTED]

Tez Danışmanı İletişim Bilgileri:

Doç. Dr. Abdulkerim SÖNMEZ: Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Beytepe Kampüsü,
06800 Ankara, Türkiye

Telefon: [REDACTED]

Çalışmaya katılmayı kabul ediyorsanız aşağıdaki kutucuğu X ile işaretleyiniz ve devam ediniz.

Kabul ediyorum.

Tarih:	Tarih:
Katılımcının: Adı, soyadı: Adresi: Tel: İmza:	Araştırmacının: Adı, soyadı: Adres: Tel: e-posta: İmza:

EK4. ETİK KOMİSYON ONAY KARARI

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172-300
Konu : Waleed MOHAMED Hk. (Etik Komisyon)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 11.03.2019 tarihli ve 12908312-300/00000499719 sayılı yazı.

Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora programı öğrencilerinden **Waleed MOHAMED**'in **Doç. Dr. Abdulkerim SÖNMEZ** danışmanlığında hazırladığı "**Sudan Cumhuriyeti'nde Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyinin Yükseköğretime Girişe Etkisi: Hartum Üniversitesi Örneği**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **19 Mart 2019** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden **83909065-e593-4f58-b6d106-9d71b40307c4** koduyla erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazind@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Değerli Dilem İLF#1

EK5. TEZ ORJİNALLİK FORMU

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 25/04/2022</p> <p>Tez Başlığı : SUDAN CUMHURİYETİNDE AİLENİN SOSYO-EKONOMİK DÜZEYİNİN YÜKSEKÖĞRETİME GİRİŞE ETKİSİ: HARTUM ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 308 sayfalık kısmına ilişkin, 25/04/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Tumitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %'dir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☒ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Tarih ve imza 25/04/2022</p> <p>Adı Soyadı: WALEED MOHAMED</p> <p>Öğrenci No: [REDACTED]</p> <p>Anabilim Dalı: SOSYOLOJİ</p> <p>Programı: SOSYOLOJİ DOKTORA PROGRAMI</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p>UYGUNDUR.</p> <p>[REDACTED]</p> <p>DOÇ.DR. ABDULKERİM SÖNMEZ</p>